

A oracula ut iam mox dicetur. Sellam montem, & urbē fu-
 isse produnt apud Dodoneos, id quod perspicuē etiā poē-
 ta hic testatur, cum ueteres Sellas in uertice Chaonio
 sedem habentes, quercus silentes liquisse dicat. Sed excu-
 tiendum, quas hic uocat quercus silentes. Pausanias
 Dodonam Theoprotidis, Stephanus Molossidis urbem
 fuisse scribit, cui astipulatur Strabo, Plinius, Mela. Ho-
 meri scholiastes lib. 2. Iliad. Pausania accedit, qui dicit
 eam urbem Septentrionalem Theoprotia esse. χωρίον ἐν
 ὑπερβ. ἔρω τῆς θεοπροπτίας, ἱερὸν διὸς, ἔμβα τὸ ἐκ τῆς
 ἀρῆς μαυτίου τῆ δωδωναίης διὸς. Hanc dictam pu-
 tant, à Dodone nymp̄ha Oceanitide: nonnulli à Dodone
 Iouis, & Europē. Hic templum fuit, Iouis Dodonai o-
 raculo celeberrimū Herodotus in Euterpe testatur, de cui
 inter omnia Græciā oracula fuisse antiquissimum, hoc ei
 eius origine, quid narret, nō pigebit adscribere. τὰ δὲ δω
 δωναίων φάσι μὴ αὐτομάτως δύο πελαγίας μεγά
 νας ἐκθηβαίωσιν τῶν ἀγυπτιῶν ἀναπιπλάμενας, τὴν
 μὲν αὐτῶν ἐς τὴν βύβιν, τὴν δὲ παρὰ σφέας ἀπιπέδαι.
 εἰσόμενοι δὲ μὴ ἐπὶ φυγὸν αὐτὰς ἔχουσαι φωνὴν ἀνθρώ
 πῳ ὡς χρεῖον εἶναι μαυτίου αὐτοῖσι διὸς γενέσθαι, καὶ
 αὐτὴς ὑπολαβῶν βῆσιν εἶναι τὸ ἐπαγγελλόμενον αὐτοῖ
 σι, καὶ σφέας ἐκ τῆς ποικίλαι τὴν δὲ ἐς τὰς λιβύας ὀ
 χομένην πελαγίαν λέγουσιν, ἀμμου & χρυσήριον κ
 λείψαι τὰς λιβύας ποιέειν. ἔστι ἢ τὸ τοῦ διὸς, id est. Duæ
 fusi coloris columbæ uno tempore ex Aegypto deuola-
 runt, quarum una in Africam altera ad ipsos (in Epi-
 rum) uenerit. Hæc fago insidens humana uoce loqui
 cœpit, in eo loco Iouis oraculum condi oportere. se q̄ in-
 terpretem futuram, fore, ut ea, quæ ibi prodita essent, cer-
 tō euenirent. Pari ratione eam, quæ in Libyam delata
 fuit. Ammonis oraculum aiunt Afros condere iussisse.
 Est enim & hoc ipsius Iouis. Hæc usq̄ Herodotus. Idem
 auctor eodem loco multa annotauit, de sacerdotibus Do-
 donæorū, et columbis, quæ hoc loco non opere est referre.
 Sed inter cætera duas Barbaras mulieres quæ Thebis sa-
 cerdotio fungeretur, eecisse oracula, quæ ob stridorem
 à Græcis columbæ dictæ fuissent: inde colūbas responsa
 dedisse petentibus diuulgatū. Hæc Phœnices inde deuce-
 rant. Mirum in impuri spiritus fuerint, qui uno tempore

C ea specie Africa, & Europæ insidiati sint, & maioribus
 tenebris, quàm erant contecti, inuoluerint. Ab hoc da-
 mone, è fago, siue quercu fatiginante, cum multi alij mor-
 tales, tum Alexander Molossicus deceptus fuit. Et exiite-
 re, qui illas Sibyllas fuisse crediderint. Strabo indicat
 hoc oraculum tandē periisse: & Plutarchus adducit in
 libello peculiariter ea de re edito. Eustathius existimat
 non columbam sed quercū ipsam fuisse, quæ cōsulentibus
 futura prædixerit. Thrasibulus huiusmodi historiam rea-
 fert. Deucalion, post memorabile illud diluuiū suæ tēpe-
 statis, cum uenisset in Epirū, oraculū cōsultuit in quercu.
 Reddito ei à colūba respōso diuino, collectis undecūq̄ ijs,
 qui à diluuiō superfuert, locū eum incolere cœpit. Vlyf-
 ses apud Hom. lib. Odyf. 14. in hospitio Eumæi subulci,
 huius Dodonææ quercus inter alia fabulæ de se ludibria
 iniicit.

— τὸν δ' ἐς
 „ δωδώνην φάτο βήμενοι ὄφρα θεοῖο
 „ ἐκ δρυὸς ὑποκόμοιο διὸς βυλὸν ἐπικύβησιν,
 „ ὅπως νοστήσῃ ἰθάνης ἐσπίονα δῆμον.
 Quem locum explicans Didymus hanc historid refert ex
 Proxeno quoddā. ποιούμεναι τανέμορον πρόβατα ἐν τοῖς
 τῆς δωδώνης ἐπίσει τῶ πέλας, ὑφείλετο ῥόμον καλλι-

σηρ, καὶ ἔρξας ἐς τὴν σφετέρην αὐτῶν ἐφθλάσασεν. ὁ
 θερ φάσιν τὸν δισπότην ζητῶν παρὰ τοῖς ποιμίσι
 τὰ πεποιημένα πρόβατα, καὶ εὐρύσῃ ἢ ἐρωτῶν τὸν
 θεὸν τίς ἐστὶ τὸ δὲ πρῶτον φάσι τὸν δρῦν φωνῆν ἄρξ
 ναι, ὅτι τῶν ἀκολοθούτων νεότατ' ἔστι. ἐξετάσονται τὸ
 λέγειν ἐν εἰρῇ παρὰ τῶ ποιμένι νεωστὶ βισήσαντα τῶ
 χωρίῳ ἀπόλαθι ἢ λέγονται οἱ ποιμένες, ἢ ἢ τὸ ὄνομα
 μαρδύνας, τῆτον ἢ λέγεται προσοργιδεῖν α τῆ δρυὶ
 θελήσαι αὐτῶν ἐκποφαινεῖσθαι. πελαγίαν ἐκ τῆς
 λέξης ἀνανήψασαν ἐπιτάξαι, καὶ τὸ τοῦ δρῦν τὸν δὲ
 δαματοβέτη μνηστέ τὸ το μῆσαι, καὶ θάγειν τὸ
 ἱερὸν τῆτον τὸ δένδρον ἢ μῆν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τό μῆ-
 μα μνησσαι αὐτῶ τῆς ἡπεράστας, ὅθεν καὶ λαβούλας
 δινυρ τῶν τῆν εἰσπράξιδαί τῆς αὐτῶ ὑπομονῆς τὸν
 μάντιν προάγει. Dodonides nymp̄ha septem stella ap-
 pellantur, in capite Tauri, quæ et Pleades, & Atlantes di-
 cuntur à nonnullis. Circa hanc, quam dixi, quercum, sa-
 cer fons erat, Ioui Dodonæo, qui cum frigidus esset, & fa-
 ces immersas extingueret, ut alij procul admotas etiā ac-
 cendebat. Quercum istam fatidicam Sophocles πολὺν
 γλωσσῶν nuncupat, id est garrulam, & loquacem. Pau-
 sanias in Arcadicis, inter alias diuersas arbores diuersis
 dijs consecratas, quæ diuissimæ floruerint hanc quoque
 recenset. Dodonæum æs optimum, perinde, ut Corinthiū
 celebratur. Cæterum δωδωναίων χαλκῆον, Dodonæ-
 um æs, apud Græcos, & Latinos in prouerbiū cœsit,
 de homine improbæ et importunæ loquacitatis: Erasmus
 ex probatis auctoribus parcemiæ originem ostendit. In
 Dodona duæ fuerunt columnæ sublimes, in quarum al-
 tera peluis ærea, in altera pensile pueri simulachrum, fla-
 gellum æreum manu tollentis, erat. Quoties uentus ue-
 hementius flasset, fieri solebat, ut scutica impulsæ crebri-
 us lebetem feriret. It autem percussus tinnium reddebat,
 multum temporis duransem. Suidas tradit oraculum Do-
 donæum lebetibus æreis undiq̄ septum fuisse, ita coniu-
 ctim collocatis, ut inuicem contingerent. δῆμιον γάρ φ
 σιν ὅτι τὸ διὸς μαυτίου ἐν δωδώνῃ λέβησιν ἐν κύκλῳ
 περιέστηληαι. τῶ τῆς δὲ φάσιν ἀλλήλους, καὶ προσδέν
 τ' ὅ τοῦ ἐνός ἢ καὶ ἀλλοχῆς, πάντας ὡς διὰ πολλοῦ
 χρόνου γινέσθαι τῆς ἡλῆς περιόδου. ἀριστοτέλης ἢ ὡς
 πλάσμα διελέγχων, δύο φασί σῆλος εἶναι, καὶ ἐπὶ μὲν
 τοῦ ἐτέρου, λέβητα, ἐπὶ θατέρου δὲ πῶδιον κρατ. ὅντα
 μάστιγα, ἢ τῆς ἱμαντας χαλκῆς ὄψας σεσμίνας ὑ
 αἰμα. τῶ λέβητι προσκρέειν, τὸν δὲ τυπτόμον ἢ
 λῆν. Hæc quoq̄ ratione, & Iuppiter Dodonæus fuit di-
 ctus. παρὰ δὲ ἐν δωδώνῃ τῆς θεοπροπτίας ἐπιμα-
 το. Idem auctor est, mulieres fatidicas in quercu tibi u-
 ticinari solere. ἐν ἢ ἴσατο δρῦς, ἐν ἢ μαυτίου ἢ ἢ γυναι
 κῶν προσφητιδῶν, καὶ εἰσόντων τὸν μαυτιομένον,
 εἰνεῖτο δῆθεν ἢ δρῦς ἢ γούσα. αἰδὲ ἐφθέγγουτο, ὅτι
 τὰ δὲ λέγει ὁ ζέν, καὶ ἀνδρείας ἴσατο ἐν ὄψα ῥάβδου
 κατέχων, καὶ παρ' αὐτὸν λέβητι ἴσατο, καὶ ἐπαερ ἢ ἀν
 δρείας τὸν λέβητα ἐξ οὗ ἤχος τις ἐναρμόνως ἀπειλεῖ
 το. De horum lebetum tinnitu Ausonius.

Nec Dodonæi cessat tinnitus aheni. Strabo.
 χαλκῆον ἢ ἐν τῶ ἱερῷ ἴχον ὑπερτίμενον ἀνδρείαντα
 κρατῶντα μάστιγα χαλκῆν ἀνάθημα κορυφαίων, ἢ ἢ
 μάστιξ ἢ τριπλῆ, ἀλυσιδωτῆ, ἀπικρημένους ἔχουσα ἐξ
 αὐτῆς ἀσφραγῆτος, οἱ πῶδιον τῆς το χαλκῆον ἀνεχῶς
 ὅποτε αἰσροῖτο ὑπὸ τῶν ἀνέμων μακρῆς ἤχος ἀπερ
 γάζοντο, ἔως ὁ μετῶν τὸν χρόνον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ
 ἤχου μέχρι τέλους, καὶ ἐπὶ ὑ. προσκρέειν, ὅθεν ἢ παροισία
 ἐλέχθη.

ἰλιχθῆναι, ἢ ἠορ κρυπτόων μάγ. § Illud uero non prætermittendum est, quod Plutarchus existimat æs Dodonæū torqueri posse in sordidos, & quauis pusilla de re querulos. Silentes.] Has ob id silentes uocat, quod desierāt tum oracula reddere. Et Strabo, qui Augusti temporibus claruit, indicat tandem perijisse. Selle.] Hos circa Dodonam populos fuisse ostendimus, et urbis nomen. Hinc figuratè eos quercus silentes reliquisse dicit: hoc est. Dodonā. Misere igitur, & Dodonæi Auxilia, ut hic sit contextus: Veteres Selæ in uertice Chaonia, liquerunt quercus silentes. Chaonio.] Chaonia in Epiro principium est sinus Ionij, à Chaone Troiano fratre Heleni appellata, anti Molossis dicta. Verg. lib. 3. Aeneid. Chaoniaq; omnem Troiana Chæone dixit. Exhaust.] Omnia Epiro in Auticam migrat, hoc est, ad Athenienses, atq; ostendit Athenienses delectu habito iam exhaustos ciuib fuisse, tum bello Persico tum ciuili, Syllæ & Marij, & ad postremum hoc tempore, id quod particula quamuis, ostendit, eosq; nauales copias misisse: ut solum tres Salaminiorum naues in portu Pyreæ Atheniensi remanserint. In Pyreæ naualia erāt Apollini cōsecrata: arx Mineruæ Ariopagus Marti. Exiguæ.] Modica naues relicta fuerunt in naualibus Athenarum. Naualia sunt, in quibus stant, & cōficiuntur naues. Phæbea.] quod ea Phæbo dedicata essent, ut modo meminī, propter studia literarū quibus præsidet, quanquā non Piræum, sed Tænarum uera Phæbo dedicata erāt. Tresq; pet.] Cur tres naues, relictae in naualibus petunt uerā Salaminē dici, paulō alius historia repetenda est. Cū olim inter Athenienses, & Megarenses internecino propè bello de iure insulae Salaminis diu certaretur, Solon oraculi monitu, noctu cū 500 expe litis in insulā nauigauit, & in insidijs post promontoriū, quod Eubœā spectat, insedit. Megarenses, rumoribus allatis, sed incertis excitī, quod hostes haud procul abessent, nauē speculatiōriā præmiserunt. Eam Solō in pntestatiōe redegit, & lectissimis iuuenibus Megariæ, ornata instructis dedit, qui quasi rumores inanes fuissent de Atheniēnsibus, ut Megarienses in urbē annauigarent. Ipse terrestri itinere maxima adortus, quanti hominū in urbe fuit, in se exciuit. Atq; ita hostibus terrestri prælio intentis, ij, qui in nauī erant, & pacati specie præ se ferebant, improuiso appulsu urbē occuparunt. Attulit ea res nō parum gloriæ Soloni. Interim tamen Megarēses æque perti-

naciter perdurabant in obsidione insulae, donec post uarias utriusq; ciuitatis elades, res in Spartanorū iudicium fuerit tracta. ubi de iure insulae disceptatum fuit, in quo plus splendoris Soloni partū fuit. Dicitur in Salamine uen dicanda usus Homeri testimonio, quod est huiusmodi Bis senis Salammæ Ajax cum nauibus ibat Cæropidū, qui eastra loco posuere phalanges. Phileum super hæc, & Eri facem Aiæcis filios olim ab Atheniensibus ciuitate fuisse donatos, & ab ijs insulā Atheniensibus uicissim dono datam. Additum præterea aliud argumētū fuit, quod Salaminij Atheniensium morem secuti defunctorū ora ad occidentem inter condendū uerterent, non ad ortum, ut Megarenses. Et quod primariū fuit, ac præcipuū, quod ab ipso Pythio Apolline, Atheniensium causa adiuta fuisset, cuius oraculo Salamis Ionica appellata esset. Atq; his argumentis Athenienses Salaminē obrinuerūt. Tresq; pe.] Tres erant Triremes Athenis, sed usui publico destinatae duæ, quarū una Salaminia uocari solebat, quæ euocatos ad iudiciū subueheret: altera Paralus aneheret: sed Theoris eos uehebat, qui uoti, aut religionis ergo Delphos, aut alio quopiā proficisceretur. Salaminia nauis σαλαμινια Β ναῶν, prouerbiū de praeueloci dictū. Celebratur maximè nauale præliū aduersus Xerxē Persarū regē ad Salaminē cōmissum Bacchus apud Aristoph. in Ranis, uolens se ostendere bellicariū rerū imperitū, ac remi ducendi ignarū, & σαλαμινιωῦν se appellat. Plus in uita Peric. nauē robusta, in qua extremū sit præsidū, ut in triarijs, Salaminiam uocat. Est & Salamis oppidū Cypri in amoenissimo sinu littoris orientalis sitū: hodie Famagusta dicitur. Micyllus ad hunc modū exponit. Quanquā delectus iā ante exhaustus Athenas, tamen hoc tempore tres naues Pompeio eadem misisse, cupientes ut credatur, has quoq; ueram Salaminem esse, hoc est, salutem, ac libertatem suam in his nauibus, atque armis, perinde ut olim bello Persico in classe, qua circa Salaminem habebat, in quam Athenienses, relicta urbe ex oraculo se contulerant, positam esse. Sic Micyllus. Salami, id est, insulam potius quam naues. Beroaldus dicit allusum, ad iudicium, quo Salamis Atheniensibus adiudicata fuit. De Salamina nauē, quæ fuerit diximus. Poëta historiam significat. Tres naues Salaminiorum mansisse in portu Pyreæ, quæ testarentur Salaminem esse ueram, non ambiguum iuris Atheniensium semper.

a al. armis. - Iam dilecta.] Crete
 b al. Gnosus ses populi centum auxi
 & Gnosus'q. liares copias Pompeio
 e al. Oricō in submiserūt quam à pe
 tetasto. co. ritia iaculandi, addita
 d al. testātes etiam collatiōe descri
 in uetu. cod. bit. Supra Sporades
 f al. Colchus Creta Iouis magni me
 f al. Abtyr- dio iacet insula ponto, ait poëta: hodie uocat Candiā ma
 tus. ior Cypro, minor Sicilia est, & Sardima: sed omnib. ferti
 litate, & nobilitate par. A' Græcia Orientalior est, quā
 Pelopōnesus, media inter Asiā, & Cyrenaicā Africā bi
 dui urrinq; nauigatione. Ab Occasu. Ionio: ab Ortu, Car
 pathio: A' Septentrione Aegeo, siue Cretico ab ea dicto
 abluitur, ut ad Meridiem Africo. De forma, & situ alibi
 multa retulimus. Ab Homero ἐνατό, α ποδῆς dicitur: hoc
 est, in qua C. urbes colerētur, id quod etiā testatur Maro.
 Centum urbes habitāt magnas uberrima regnā, cūm Ho

Iam dilecta Ioui centenis uenit in arma
 Creta uetus populis, b Gnosasq; agitare phare-
 Dōcta, nec Bois peior Gortina sagittis. (tras,
 Tūc qui Dardaniā tenet e Orithō, & uagus altis
 Dispersus syluis Athamas, & nomine prisco
 Encheliæ ueris d testantur funera Cadmi (das.
 Colchis, e & Adriacas spumans f Absyrros in un

merus in Odysee no
 naginta tāū faciat.
 Dilecta] quod in
 ea Iupiter natus, edu
 catus, & sepultus cre
 ditus fuerit eius item
 sacra à Corybātibus,
 & à Daffylis Idæis
 instituta essent. Centenis.] Amplificatio à numero cer
 to, pro incerto. Allusit ad C. magnas urbes. Gnosus.]
 Sic enim dicitur, Gnosus, pro γνωσος, tenui in mediam
 mutata, quondā prima Cretæ urbs, adeoq; Minois regia
 insignis, quem Homer. lib. Odyss. 7. ingentem uocat.
 Cortyna.] quæ & Gortyn, & Gortys, opulenta, & ce
 lebris urbs cæpestris in Creta, quā Strabo sua tempestate
 sine manibus fuisse scribit. Nec eois.] Parthis colla
 tione excellētium sagittariorū Gortinæ laus crescit. Con
 stat Parthis armorū Scythicū morē fuisse: libros sagit
 tate

Atare docuisse, & equitare, ut quisq; opibus polleret, ita ad bellum aut magnū, aut parū instruxisse equitatum. Pugnandi cominus ignari fuerunt, ut expugnandarū urbū imperiū. Dimicant equis procurrentibus, refugientibusq;. Signum in pugna non ære, sed tympano accipiūt. In præliis intolerabiles essent, nisi breuis admodum eorum impetus foret. Medio pugnae ardore certamen ex improviso deserunt. Mox è fuga in pugnam redeant, aded, ut cum te uicisse credas, tum præcipuum instat discrimen. Loricae plumatae equitū munimenta sunt, ut & equis, quibus utuntur in bello. Eois.] hoc est, Parthicus. Non cedunt Parthis iaculandi peritia Cretenses. Quemadmodum Parthi à quinto usq; ad 24. ætatis annum, discunt equitare, & iaculari, sic Cretenses in ea arte exercētur à puero. Sunt & naualibus, terrestribusq; præliis, ad insidias, rapinas, nocturnos insultos, & omnium insidiarum genera promptissimi: sed prælio legitimo cōgressi, timidi, pauidi, & inuitiles. Aded rei maritimæ studium exercuerunt, ut in prouerbiū abierit, de eo, qui dissimulet nosse id, quod sciat, Cretes mare nescit. Strabo lib. 10. scribit, Cretenses oblim nauigandi usu, & peritia maritimarum rerum principatum tenuisse. Et quia mendaces habui fuerunt, cū ob alia, iā propter Ionē apud ipsos natū, educatū, & sepultū, in prouerbiū cesit. Cretizadum cōtra Cretensem, contra mendacem mendacijs agendū. Cretensis sacrum subaudi facit: quoties res quæpiā turbulētē, ac per tumultum sit. Curetum os, cūm quis numine afflatus loqui uidetur. Cretensis cum Aeginita, in improbos, qui mutuis inter se fallacis agunt. Dardaniam Orithon.] Sulpitius exponit, possessam à Dardani, idq; propter Helenū, uel quod Dardani Illyrici eam tenerent. Hæc Sulpitius. Non est legendum Orithon, sed Oricon, ut habent duo peruestita exemplaria adorandæ antiquitatis. Est autem Oricum oppidū, conditum à Colchis in ora Macedoniae, unde initium Epiri. Distat à Salentino promontorio 85. M. pass. Colchi, ut dixi, qui ad Medeam missi fuerant, Oricō condiderant, situm erat loco plano iuxta mare, Panormum eius emporium uocarunt, stationibus omnibus commodum. Ceraunia iuxta sunt, & sinus, cuius os cōmune Adriæ, & Ionio est. Hanc ob id Dardaniam uocat, propter Helenum uatem Troianum, filium Priami, qui ibi cū Andromacha Hectoris regnauit. Stephanus Oricon in sinu Ionio collocaat. Hecateus portum Epiri uocat. Hinc Maro, Oriciam Terebinthū dixit. Butrotus urbs inquit, inde Oricus portus. Vagus Ath.] Athamanes innuit Aetoliæ populos, synecdoche, numerus singularis pro plurali. Strabo eos in Epiro ponit, in cardinib. Illyricis. Epirote sunt, inquit, & amphilochi, & alij superius degētes, & qui contingūt Illyricos montes, Molossi & Athamanes, Aethinges, Nymphæi & Orestæ, asperā regionē incolētes. Stephanus, Athamania, regio est, inquit, Illyriæ: uel ut alij, Thessaliæ ipsa gens Athamanes, Plin. lib. 4. cap. 8. auctor est, Athamanē montem esse Phthiotidis syluolum. Huius regionis montes recensentur, Nymphæus, quondam opere topiario spectabilis, Buzigeus, Donacesa, Bermius, Daphissa, Chimerion, Athamas, Stephane. Ad historiā transeamus. Ino Cadmi filia, cū Athamanti Aeoli filio nupsisset, eiq; Learchū, & Melicertē peperisset, cū uideret ab insano patre in uenatione Learchū casum se cum Melicerte è Scyronis saxo præcipitem de- dit. Neptunus ambos in Deos marinos mutauit: Ino in Leucotheam, Melicerten in Palemonē, in cuius honorem

tradit Plutarchus Isthmiacos ludos à Theseo institutos, quos alij crediderunt in Scyronis memoriam institutos fuisse, quod ab eo fuisset expiatus ob arctissimum consanguinitatis uinculum. Fuit Scyron Enochæ sororis Ethrææ filius. Idem Theseus Sunde, et Phæa occisis, Scyronem in Megarensi agro ex eminenti petra præcipitauit, à cuius casu, Scyronia saxa nuncupata sunt. Alij produnt ui mortales coactos, ei pedes abluere, inopinato calcis ictu in subiectum mare deturbari solitos. Huic fama diu obtiterunt Megareses, affirmantes Scyronem, neq; latronem fuisse, neq; cuiquam iniuriam intulisse sed iusticiam & æquitatis tenacissimū fuisse, cuius filia Endeis cum Aeaco nupsisset, Telamonē, & Peleum postea emixa fuit. Sed ad Tyrannum Athamanē, cuius causa in hanc digressionē incidimus. Aristonides artifex cum exprimere uellet Athamantis furorē, Clearchū filium præcipitare uolentis, et præcipitato illo residentis penitentia ferrum, et æs miscuit, ut rubigine per nitorem æris relucente, exprimeretur uerecundiæ rubor. Plinius tradit, herbam Meu, non nisi à medicis in Italia seri, & ijs quidem paucis admodum. Et ex duob. eius generibus, nobilior Athamanū cum esse, tanquam ab Athamante inuentū, & reperiri in Athamantē, Ex Athamania Epiri, auxilia adfuerūt. Enchelia.] Ἐνχελίς, siue ἔνχελος, anguilla. Fabulatur Cadmum, quod Draconem Castalijs fontis interfecisset, unā cum Hermione Veneris, & martis filia, uxore, à Marte in Draconem fuisse in Illyria conuersum. Quidam Cadmi progeniem ita digerunt. Genuit ex Hermione Semelen, quæ icta fulmine subito abortu Bacchum edidit. Fuerūt Cadmo præter Semelen, filia, Ino, Anthenoē, & Agane; Hæc Echioni nupsit, cui Penibem Thebarū regem peperit, Anthenoē ex Aristeo Atheonem. Ino Melicertam, & Learchū ex Athamante, omnes ex æquo iū cōiugio, iū partu infelices. Ex Cadmo Polydorus procreatus fuit: ex quo Labdacus: Labdacus Lami genuit: ex quo Oedipus Thebarū rex. Quæ uerò produntur de Terrigenis, in quos Cadmus incidit, Palæphatus circumiectarum gentium accolas fuisse arbitratur, qui in Cadmū subito conspirarunt, atq; idcirco è terra erupisse crediti fuerunt, & Sparti nominati. Sed fabulam libet adscribere. Cadmus Agenoris post raptū sororis Europæ, cū in Boeotia desedisset, & iam Thebis edificatis, quosdam sociorum mississet, qui ad sacrum aquam adferrent, nec ydem rediret, ipse profectus, offendit eos à serpente iuxta fontem stabulante deuoratos. Quem summa cum admiratione conspiciatus, uocem audiuit, fore, ut ipse quoque in serpente, (fortassis anguillam) transformaretur, id quod in extrema senectæ ei accidisse ferunt. Nam ipse unā cum uxore in serpente cōuersus creditur. Itaq; serpente eo interfecto, iuxta oraculum acceptum, eius dentes seuit, è quibus, armati homines nati fuerunt, qui statim se mutuis uulneribus confecerunt, exceptis ijs, qui se Cadmo adiunxerant. Extat fabula lib. Metamor. 3. apud Ouidium. Fulgentius fabulam ad literarum inuentionem refert, quas ipse è Phœnicia in Græciam intulit, auctore Herodoto in Terpsichore. Hyginus cum illas ex Aegypto in Græciam portasse, ait, quas Euander ex Arcadia profugus in Italiam transtulit, quasq; Carmenta eius mater mulier fatidica in Latinas commutarit. In Aegyptium Mercurius eas primus tulerat. Hinc Ausonius in Aenigmamate literas Cadmi nigellas filias uocat. Aut adit interpretes tuus,

Aenigmatum qui cognitor
Fuit meorum, cum tibi
Cadmigellas filias
Melonis albam paginam:
Notasq; furnas septae,
Cnidiosq; nodos prodidit.

Herodot. lib. supra citato, Phœnicas eos, inquit, qui Cadmo duce uenere in Græciâ, literas uernaculas, & patrias, hoc est, Phœnicas ostendisse primitijs Græcis aiunt, sed fluxu ætatis, cum uoce nota quosq; sensim mutata fuerūt. Primi ijs Iones usi fuerūt. Quare etiâ Phœnicæ sunt appellatae. Herodotus Cadmeas se quoq; uidisse scribit literas in templo Apollinis Isonij, Thebis in Bœotia calatas in tripodib, quibusdâ, de quib, citat tria Epigrammata. Orationis soluta Cadmum inuentorē tradunt. Plin. lib. 5. Milesius, inquit, non fraudata ciue suo Cadmo, qui orationē proficā primus instituit. Sed idem aliter scribit lib. 7. Proficā orationē cōdere Pherecydes Syrius instituit, tempore regis Cyri historiâ Cadmus Milesius. Idē auctor est, à Cadmo 16. tantū literas allatas fuisse. A. B. C. D. E. G. I. L. M. N. O. P. R. S. T. V. Atq; his Palamedē Troiano bello adiecisse. ☉. ☿. ♀. X. Ac totidē post eum Smonidem Melcum Z. H. V. Ω. Encheliē] Enchelius, siue Encheleas Plinio in Epiro fuisse cōstat, ubi transformatus dicitur. Colchis &.] Tota ea regio Istri plena

est monumentorum expeditionis Colchicæ. Etenim Istri à Colchis oriundi dicuntur, & ab Aetia rege missi, qui Argonautas, & ipsam Iasonē filia raptorem sequerentur. Hi ad famā Hostis sequuti ex pōto Istrū ingressi sunt, ex Istro in Sauiū, obseruatis fugientiu uestigijs, naues per montium iuga in Atriâ transfuxerunt. Hoste non inuenito in Chersoneso, haud procul ab Aquilegia regis scuitiā ueriti, an longioris nauigationis tadio incertū, cōsederunt: seq; à fluuio Istro, quē maximē nauigant, Istros pro Colchis dixerunt. Plinius hac in re astipulatur Trogo, qui Polam urbem quæ in ea terra est, ait, Coli horum esse oppidum. Colchimum dicit haud dubiè, quod est in Dalmatia, alijs in Illyrico, aut Liburnia. Mirè torquet se hoc loco Micylus, de Colchide, ut epistheicè cōiungatur cum Absyrtis, uel ut Colehus Absyrtis illegatur. Caterum Absyrtis, quamuis Colchidis, amnis est, indicat tamen alium eiusdē nominis in ora Illyrici, ubi inter alia Medea monumenta Absyrtides insula uisuntur. Clare, inquit Plin. ante ostia Timaui calidorum fontium, cum aestu maris crescentium, iuxta Istrorum agrum, Cissa, Pullaria, & Absyrtides, Graijs ducta à fratre Medea ibi interfecit Absyrtis. Et lib. eodem cap. 21. In Illyrij sinu inter ceteras insulas, Absyrtium etiam recenset. Et Lucanus eundem fluuium quasi digito monstrat, cum dicit, Absyrtium spu mare in Adriatico mare.

a Vetus cod. Et Penei] Recur-
haber Penei rit in Thessaliâ, qua
fine & no solum memorabile
b al. Lacesium illam expeditionē Ar-
gonautarum, sed etiâ
materiam scribendi pro-
digiosas fabulas, au-
thoribus dedit. Pe-
nei.] Peneus, & uetus.

defluit per tempe è mote Pindo per mediam Thessaliâ. Lapithas, & Perhebos, excipit in ipso cursu Euroiâ, quē Homerus Titaresiū uocat. Distinguit Macedoniâ ad Septentrionem, Thessaliâ ad Meridiem. Euroii fluminis fontes oriuntur è Monte Citario qui Olympo contiguus est. Olympus Macedonia est, Ossa Thessalia, ut Pelion. Plinius cum oriri scribit, ad Gomphos, & inter Ossam, & Olympum nemorosa ualle defluere, 500 stad. ac dimidio eius spatio nauigabilem, & (ut dictum est) eū locū tempe appellari. Ipsum Peneum uiridibus calculis esse clarum, amantū gramine circa ripas, & canorū auium concentu. Addunt quidam, recipere oleū, modo supernatante, auihore Homer. Iliad. 2. Iffunditur angusto meatu in sinum Thermaicum. Tradunt quidâ Thessaliâ, quod conuinuis sit montib, circumdata, olim lacū fuisse, antequam Peneus exitum fuit à leptus. Terra motib, sequutis: uel, ut nonnulli aiunt Neptuno, siue Hercule potius auctore Ossa ab Olympo diuisa, abruptisq; littoribus, ea regio sicca relicta fuit. Ouidius.

- „ Est nemus Aemonie, prærupta quod undiq; claudis
- „ Sylua, uocant tempe, per qua Peneus ab imo
- „ Effusus Pindo spumosis uoluitur undis.
- Seneca montes ab Hercule diuisos canit.
- „ Emitte tecum diuisis qualis iugis
- „ Præcepto citato flumini quærens iter
- „ Quondam stetit saxa, cum uasto impetu
- „ Pauere tempe pectore impulsus tuo
- „ Huc mons, & illuc recidit, & rupto agere

Et Penei a qui rura colunt, quorumq; labore
Thessalus Aemoniam Vomer proscindit Iolcon.
Inde b Lacesium primo mare, quàm rudis Argo
Miscuit ignotas temerato littore gentes:
Primaq; cum uentis, pelagiq; furentibus undis
Composuit mortale genus, satisq; per illam
b Accessit mors uana rarem, tūc linquitur Aemus
Thracius, & populū Pholoë mentita biforem.

Noua eucurrit
Thessalus torrens uia.
Illud autē nō prætereū
dum est, Lucanum in
posteriori syllaba Pe-
nei syneresin fecisse.
Huius clarissimi de-
scriptione ostendit, ex
Thessalia auxilia quo

que profecta fuisse. Iolcon.] Thessalia annexa est Magnesia, cuius fons est Lebethra. Stephanus totō oppidū in Thessalia collocat, ab Ioleo Amyri unde capus Amyricus Larissarum. Iolcon in littore maris Argæi est, expeditione Argonautarū clara, quâ Aemoniâ uocat uel ab Aemo monte Thracia, qui altissimis iugis eam à Macedonia diuidit ac recto cursu ad Pōiū usq; excurrit: uel ab Aemonio, quæ eadē Thessalia est, à qua amne Peneo separatur. Aemonia alijs, atq; alijs nominib, diuersis temporibus nominata fuit, & quidē à suis regibus. Peloponnesus Argos, Hellas, Thessalia, Dryopis. Ibi genus traditur rex Græcus, à quo Græcia: ibi Hellen, à quo Hellenes.

Inde Lacesium] Ab historia Argonautarū narrationem dilatat. E' Magnesia, & Iolco primū mare nauib, tentari captū fuit, cum Argonauta heroës, qui & Minyæ dieli fuerunt, ductu Iasonis Colchos aurei uelleris rapidi causa peterent. Lacesium dixit, protentatum remis.

Quum rud.] Eo nomine nauis, qua uecti fuerūt, fuit appellata. Recte rudis Argo. Creditur hæc nauis prima fuisse, quæ mare intravit, & prima rerum inuenta ferè rudia sunt, quæ temporib, paulatim excoluntur, & ad postremum absoluuntur, ut amplius nihil, uel ad formā, uel ad elegantiā, uel firmitudinem addi queat. Apollonius credit Argonauem appellatam ab artifice, qui illam fabricatus fuit Pherecydos ab Argo Phryxi, et Calciopes filio. Hæc tradunt lōgam fuisse admodum, & primam. Sunt tamen qui ferant Danaum, cum eum Aegyptus persequeretur fecisse nauem, atq; nominasse Danaidem Variant aucto-
res de

A res de caussa expeditionis. Quidam tradiderunt Iasonem emulatioe reru Persei accensum, diu aguisse anima qua potissimum uia celebre nome apud posieros relinqueret, atq; interim materia a domestico odio oblatam. Erat & Pelias patruus, cum egregia iuuenis indoles ab initio semper suspecta fuerat: atq; ob id animo sollicitus querebat aliquid, quo fama paranda titulo cum procul domo ablegaret, unde huic, q; periculo obijceretur, si no re, certe specie nomen aliquod pararetur. Datus fuerat a patre Aeson Iason Chironi instituendus, eaq; lege fratri Peliae Iolchi imperio cesserat, ut tantisper penes illum summa rerum esset, quoad Iason filius maturus regno reuerteretur. Pelias libidine imperandi ductus, oraculo monebatur, cauere uelut regni, et uita exitiu, ei occurreret, q; altero pede nudus ad se rediret, quali habitu Iason postea domu reuersus, Peliae patruo occurrit, qui ad Empeu annu, cu torretiore solito flueret, radando luctatus, alteru calceu in fluminis alueo amiserat. Itaq; cum oraculu, tum imperandi libido senē ad insidiandu iuueni impellebant. Alij opinantur eum ueritu, ne Aeson Iasonis p̄sentia fretus regnu ab eo repeteret. Igitur se eo metu liberauit: nam Iasoni perse satis incitatio ad gloriam cōsequendam, auctor exitiū, ut in Colchide nauigaret: satis se habere cōpertum, magnam auri uim in ea terra seruari, quod Thebanus Phryzus eo secu detulisset. Eum Athamantis filium fuisse, qui Crethei, ex quo pater Iason prognatus esset, fuisset frater inde gloriam. & samā immortalē, adde, & diuitias eū reportaturum. Se uerō nauē noua forma, eamq; expeditissimā paraturum, quō tutius, celeriusq; eō penetraret. Neq; defuturos ex Græciā iuueniute & samā, & gloriā comites. His accensus Iason fuit, nauisq; in ora Magnesiæ 20 stad. ab Iolco instructa, & a re loco nomē factum fuit. Pagasæ, παγὰ τὸ πῆγρον, figo, ut Strabo, & Callimachus arbiurati sunt. Alij a fontiu propinquitate. Pindarus ad Demetriadē Pegasus finitimā, Argo cōpactam scribit. Ea lōgarum nauū prima mare fuit ingressa. Nomen putat Diodorus naui datum, a celeritate. Apollonius Minyas heroes illos uocat, qui sacra naui fuerunt in Colchide profecti, ac fuisse primores Græciā uiros, ac circa Ioleum habitasse. Solverūt ex Aphete haud procul a Pagasīs, ac uarijs casibus iactati Colchidem tandem tenuerunt. Temerato litto.] Multas gentes in ipso cursu nauigationis uiolarūt Argonautæ: expugnatum Ilium fuit ab Hercule ob non redditos equos a Laomedonte rege pro seruata Hesiōne: siue quod hospitio prohibitus fuisset. Alij prædæ cupiditate Herculem in Phrygiā profectum credunt. Hesiōne Thalamoni cesiit, & ab eo abducta fuit. Phimeī hospitium Boreadū hortatu, cæso rege, unā cum multis Barbaris in ipso littore uiolarunt. Amycum Bebryciorum regem ex prouocatione Pollux interfecit: Colchidem aureo non solum uellere spoliarunt, sed Medeam regiam filiam secum abduxerunt. Itaq; misceuerunt ignotas gentes temerandis hospitij. Composuit.] Cōmisit inter se. Primaq;] Metonymia. Ipsi

Deseritur Strim.]
Strimon ex Aemo decurrens in Thracia per Philippos in Aegæū funditur. Boreale latus Thraciæ claudunt montes, Aemus,

Deseritur Strimon, a tepido committere Nilo Bistonias consuetus aues, & barbara Cone Sarmaticas ubi perdit aquas, sparlamq; profūdo Multifidi Peucen unum caput b abluit Istrī. Mœtiæq; & gelido tellus perfusa Caico Idalis, & nimium glebis exilis Arisbe. Quiq; colūt Pythanen, & quæ tua munera Pallas

Argonautæ primi gentes humanas cōmiserunt inter se, ut alia ex alijs bella fererentur: raptus raptum: uiolato iuris hospitalis uiolationē traheret. Telamon Hesiōnem abduxit: Iason Medeam rapuit: Paris eorum exempla secutus, Helenen marito Menelao praripuit. Atq; ad istū modum per hanc expeditionem Argonauticā, bellis, & rapinis mortale genus compositum fuit. Mors una.] Vna moriendi ratio per hanc fatalem nauem inuecta fuit.

Tunc linquitur.] Deflecit ē Magnesiā in Thraciam. Magnesiā Mygdonia proxima: inde Bisaltia: ulterius mons Aemus, montium omnium altissimis iugis in colū excurrens in eo tractu, diuidit Thraciam propē mediā. Ab Adriatico oritur, ubi Searthus mōs incipit, a quo Sear dona. Media Pæonia, & ipsa excelsa: postea Orbelus: ad postremum Aemus uastius extenditur. Thracia a Septentrione Aemi iugis, ab Ortu parte Euxini, & Bosphoro: deinde Propontidis ora, ac Chersoneso, quam Thraciam nominant: ab Occasu Brumali Nesti, siue Nesti amnis ostijs, & montanis ab Orbelo exeurrentibus. Adhæc Aegæo mari terminatur. In huius ora extrema Helle-spōi, siue Bosphori clarissima urbs est, Bizantiū olim dicta: postea a Constantino Magno Cōstantinopolis appellata. Ibi Adrianopolis Turcarū regia, antequā illa caperetur. Clarissimi amnes Thraciæ, Nessus & Hebrus.

Pholoe.] Mōs Arcadiæ, ut Cyllene, Lyeon, Menalus. Parthenion. Populū bif.] Pholon, & alios Centauros bifformes finxerunt: priori corporis parte, humanā posteriori equinā referentes. Præstantissimorū Centauroꝝ nomina sunt hæc. Chirō, Eurytus, Amicus, Grynous, Rhæetus, Oeneus, Lycidas, Medō, Pisenor, Thānas, Mermeros, Pholus, qui Hercule hospitio excepisse dicitur. Hos Pelij mōis accolae fuisse tradunt auctores, a quib. omnium primum tradita fuit ratio dimicandi ab equis. Verū accidisse aiunt, ut cum fortē circa Penetum annu in equis sedantes aquarentur, & equi potantes ora flumini immersa haberent, eam procul specie spectantiū præbuere, quā in Centauris postea figuradis credula expressit uetustas. Nomē ijs inditum creditur, παγὰ τὸ πῆγρον, id est, pingendo equos, calcaribus aut quasi, centū armati, ut quidā existimant. His proximi fuere populi ad Othryn montē Lapithæ, a Lapitha Apollinis filia nominati, agreste hominū genus. Sed ad Centauros redeundū. Hos putat, & uerissimile est, ex Arcadia profectos, & ad Pelū cōsedisse ab initio in Thessalia. Hinc dixit Lucanus Pholoē mentitam populū bifformem. Neq; uerō solum mōs est, sed oppidum Arcadiæ Pholoē. Et apud Maronē lib. 5. Aeneid. de serua. — Cressa genus Pholoē.

Micyllus, dicit dubitandū hīc, cur poëta hūc inter Thessalos, & Thracenses numeret. Sed in catalogo nullum seruat ordinem, sed pro libidine diuagatur poëta. Mentira.] pulchrē menita: nam falsō serūtur bifformes fuisse. Sed fabule locus datus fuit, quod equis insidentes, cum ora flumini immersa haberent, tales apparuerint, Itaq; ē Thracia in Arcadiam migravit.

Rhodope, et Orbelus, a Vetus cod. Occidū, amnis Stri- rapido legit.

b al. alluit.

mon ad urbem Hædonidem, initio Palestinum dictū, a Palestino Neptuni filio Strymonē à Strymone Maro sis, &

is, & Helices filio. Et memoratis montibus, celebratis Libripatis sacris, & Mandum cætu, oriur: longeq; ortus, & tenuis, alienis subinde aquis fit amplior, & ubi haud longè à mari lacum fecit, maiore, q̄ uenerat alueo, erūpit. Vltra Nessus fluius, & ipse ex Hæmo labens, interq; eum, & Strimonem urbes sunt, Philippi, Apollonia, & Amphipolis ultra Strimonem. Inter Strimonem, & Athon, turris Calarneæ, & portus Caprillon, urbs Acanthos, Oesyma. Inter Athon, & Pallenen, Cleona, & Olynthus.

Tepido committit.] Vetus codex legit rapido, quod epitheton, mihi uidetur celeberrimo amni magis conuenire. Mira res est, quod iuxta Strimonem, & Nilum tribulus excipiat in cibus, in uadum inclinat, folio ad effigiem ulmi, pediculum longo. Cæterum aues sub hyemem è Thracia Nilum propter frigus petunt, ubi eorum temperatius est: russum sub æstatem ob inclementiorem æstium, relicto Nilo Thraciam repetunt.

Grues innuunt maxime: qua ratione Vergilius grues Strimonias nuncupat. Bistonias.] Threicias: anonomasia Bistonum stagnum Thraciæ, & gens est. Barbara Cone.] Insula Cone obscura est ad ostium Istri parum celebris scriptoribus, cuius situm pluribus uerbis describit, ut eam eodem digito lectoribus monstrat Ister diu Danubius est, labens per immania magnarum gentium in Germania. Deinde aliter appellantur æcolis, Ister fit: acceptiq; aliquot amnibus ingens iam, et eorum, qui in nostrum mare decidunt, solum Nilo minor, sed totidem quot ille ostijs, sed tribus tenuibus reliquis nauigabilibus in Pontum effluit. Glareanus hunc locum discutiens, de Cone, neq; id nomen apud ullum ueterum autorem reperio. Ad Danubij, siue Istri ostia Ptolemæus Achillis insulam, Leucen dictam ponit. Plinius uero duas insulas alteram Sarmaticam, alteram Conopidiadin. Porro poëta sensus hoc loco non minus difficultatis habet, cuius nam casus sit, unum caput, nominandi ne, an accusandi. Nominandi quidem casu conuenit, quod Cone si quidem insula est, non alluit, uel abluit (utrumq; enim exemplaribus legitur) Peuce. Verum si sic in nominatiuo legimus, illud, quod ait Sparsam profundo, lectorem turbat, quod quidam exponendum putarunt: Sparsam profundo, id est, semotum à mari, quippe, que fluminis, non maris insula est. Badius uero in sponso exponit, Peuce, unum caput, in accusandi casu. Hæc Glareanus, Micyllus ite testatur, locum paulo obscurior esse. Nam de Cone inquit, aliis nihil, quod quidem ipse uiderim, traditur. Sulpitius pro ea insula accipere uidetur, que à Plinio Sarmatica dicitur, ad tertium Istri ostium, quod Calostoma uocant: sed repugnare uidetur, quod statim sequitur.

— Sparsamq; profundo

Multifidi Peuce unum caput abluit Istri. Peuce enim ad primum ostium eiusdem fluij sita est, ut idem Plin. auctor est, lib. 4. cap. 12. Sarmatica tamen & illa, de qua hic poëta meminit, uideri potest, propterea, quod mox sequitur, Sarmaticas ubi perdit aquas, siue ea Cone, siue alio nomine appellata fuit. Hactenus Micyllus.

Multifidi.] Septem ostijs Pontum intrantis. Plinius sex ostijs eum in Pontum euolui autumat, cuius de Istro uerba

Lugent damnata Phœbo uictore Celenæ: Quæ celer, & rectis descendens Marsya ripis. Errantem Meandron addit, mistusq; refertur. Passa q; ab auriferis tellus exire metallis Pactolon, quæ culta secat non uilior Hermus. Illiæ quoq; signa manus, perituraq; caltra Ominibus petiere suis: nec fabula Troiæ Continuit, Phrygisq; ferens se Cæsar Iuli.

adferbam. Orus hic in Germania iugis motis Arnobæ, ex aduerso Raurici Gallie oppidi, multis uera Alpes millibus ac per innumeras lapsus getes, Danubij nomine immenso aquarum au-

flu, & unde primum Illyricum alluit, Ister appellatur. 60. amnibus receptis, medio ferme numero eorum nauigabili, in Pontum sex uastis fluminibus, euoluitur. Hæc Plin. Multifidi Peu.] Primum ostium Peuce appellatur, mox ipsa, Peuce insula, cuius hoc loco Poëta meminit. Secundum ostium, Nacacostoma. Tertium Calostoma iuxta insulam Sarmaticam. Quartum Pseudostoma, & insula Conopon. Quintum Borrostoma. Sextum Spirostoma. Singula ora tanta sunt, ut prodatur 40. M. pass. uinci in mare, dulcèq; intelligi haustu. Mæsia.] Mæsia Pannoniæ iungitur et ad Pontum usq; cum Danubio euagatur. In Mæsia sunt Dardani, Celegræ, Trimachi, Mæsi, Thracæ, & Pæto coterminum Scythæ. Duplex Mæsia est, Superior, & Inferior. Superior, mox à confluentem Danubij, & Sauri: à meridie Macedoniis montibus: ab ortu amne Ciabro finitur, cuius ager, quia amne Dardano rigatur, eximie fertilis est, Bosina hodie nominatur, siue Bosina ut inferior Seruia. Inter huius superioris oppida, celeberrimum est, Sinderonia, sedes admodum nuper regum Bosinæ: nunc Turcarum, qui uiracq; Mæsiæ, sub suum ius redegerunt. In Sauri, & Danubij confluentem Taurinum iacet, quod in ora Pannoniæ collocat Plinius, Bellogradu dictum uulgò, quod Solimannus Turcarum Imp. anno 21. supra 1500. expugnauit. Inferior Mæsia. monte Aemo in Augustum demisit. Huius gentes sunt Triballi: & ipsa amnibus rigatur, partim in Istrum, partim in Euxinum defluentibus. Sed latissima est, quæ Ponto pulsatur. Hodie tota hæc regio Bulgaria appellatur, & ipsa Turcica diuionis. Mysia.] Sed quæ poëta Caici mentionem subijcit, Idalis, Pytanæ, de Mysia Asiatica loquitur. Est autem Caicus fluius clarissimus Mysiæ, antea Astræus dicitur, ab Astræo Neptuni filio, & inter Pytanem, & Eleam in Eleaticum sinum excurrit, præter lapsus Pergamum per campum felicem, Caicum denominatum. Mysia.] Proxima Ionia in Asia Mysia est Aeolis dicta, ex quo ab Aeolis habitare capit: et quæ Helleponto attingit, Troas fuit. Prima enim ciuitas est Eleæ, dein Pytanæ, haud procul inde Caicus fluius est. Ab occasu terminatur Helleponto, & mari Aegeo contra Lesbum, à qua Lesbum mare nomen habet, & contra Chium. Ab Ausiro Ionia clauditur: à Septentrione Phrygia, in qua Troia fuit. Quomiam autem, teste Strab. li. 12. Phrygum, Bithynorum, Mysorum, Dolonum, Mygdonum, et Troianorum fines ita fuerunt circumscripti, ut eos adamussum diiudicare neuiquam fuerit facile. De Mysia tamen, & Phrygiæ, prowerbiū iactatum fuit, & quidem uersibus iambicis trimetris.

Χυβίς τὰ μυσῶν, καὶ φρυγῶν ὀρίσματα. τὰ δὲ τῶν ὀρίσεων χαλεπὸν. id est, interprete Erasmo. Sunt separati Mysiorum termini Phrygumq;: sed finire perquam est arduum. De rebus nimium dissidentibus, quod hi populi non satis ualide suas sedes tutari fuere, sed subinde aliunde aliò pulsi ternunos incertos reddiderunt. Mysorum præda in eos, qui impune à quibuslibet laduntur, ac diripiuntur.

Oling

A Olim Mysi spiritum incursibus inde uexabantur, quo tempore Telephus eorū rex peregrē agebat. Mysorum ultimus nauigat. iocus prouerbialis de eo, qui frustra laboraret. Ab oraculo sumpta prouerbij origine. Græci peste laborantes oraculo moniti fuerūt ut ad ultimū Mysorum nauigarent. Ambigentes quid sibi uellet oraculum, tandē repererunt Aeolidē in ultimis Mysorum esse. Alij ad Telephum referūt cui post interceptos auunculos cōsultenti Pythium, respōsum fuit, ut ad ultimos Mysorū sine se recipe- ret, uentiq; in Teuthramā, ultimā Mysorū partē, ibiq; eius regionis principatum obtinuit: nam antiquitūs homicidæ cogebantur solum uertere. Alij scribunt eum nō ob auunculorum cōdē fugisse, sed ut matrem quaereret, quam in Teuthramia inuenit. Mysorum postremus, in summē despectū. Mysi adeo contēpti fuēre, ut in prouerbium abierint. Itaq; auxilia ex Asia narraturus, orditur à Mysis. Strabo libro Geogra. 12. Asia principium ab ora maritima usq; ad Ioniam ad istū modum describit. A Cyzico & regionibus, quæ ad Afopum sitæ sunt, ac Granicum usq; ad Abydū, maritima ora Propontidis est. Ab Abydo, usq; ad L. Cū, ad Ilium, & Troadem spectant inter hæc Ida sita est. A Lecto usq; ad Caicū, & ea, quæ Caua dicūtur, Assus proxima est, & Adramyttium, olim Pedasus, Atarue, Pitane, & Eleaticus sinus, cui Lesbos insula obiacet. Cætera loca à Cuma usq; ad Hermū & Phocæam, Acolis est. Quæ deinceps sequuntur, Ionie sunt. Idalis tell.] Oppidum Troadis exponit ad Idā, diuersum ab Idalo mōte Cypri, à quo Venus Idalia nūcupata fuit. Variarunt ut in alijs locis, ita & in Troade urbium nomina. Micyllus nō recipit eā expositionē. Omnibonus, inquit, pro gentili accipit, et cum sablātiuo, tellus cōiungit, ut sit, tellus Idalis, quæ sub Idā iacet. Est enim Ida in cōfinio Troadis, & Mysie, ut & Plinius testatur lib. 5. cap. 30. Ego tametsi pro certo affirmare hoc loco nihil possum. Omniboni sententiā magis probō. Nā quod Sulpitius addit, etiā Pliniū Idalē uocasse oppidū in Troade, id falsum uidetur. Nā Plin. Ida iū inter Cypri oppida recenset; poterat autē & Acolis pro Idalis legi. Hæc Micyllus. Glareanus, & ipse Acolis pro Idalis legendum putat, uide licet per quā regionē Caicus fluit. Et statim. Sunt qui distinguunt post Caico: & in nomine, tellus, intelligūt Acolis. Ac deinde Idalis inferūt, ac per se legūt. Atqui hi neq; cuius regionis sit Idalis, neq; cuius oppidi nomē, explicāt. imō (utror) explicare nō possunt. Hactenus Glareanus. Glebis exil. Arisbe.] A sterilitate loci describit Arisben. Extra sinū sunt littora Rhætea, & promontoriū Rhæteū, habitata tribus maximē oppidis. Rhæteo, Dardano, & Arisbe. In diuersa parte fuit Sigæū promontoriū, quorū hoc Achilles tumulo, alterū Aiæis sepulchro nobilitatū fuit. Cæterū Arisba inter Percoten, & Abydū fuit, ab Arisba Teucris filia, ut quibusdam placet. Quib; colant Pit.] De Pitane aliquo modo diximus, quod Caicus inter Eleā docuerat, & Pitanen. Hæc Archesilan Græcia dedit, clarissimū Academia antistitē, qui nihil docendo, dispuādōq; affirmabat. Iam uerō, quod ad Pitanen, ita sita est. Initiū Aeolidis à Phocæa sumitur digressis ab Ionia prima eius ciuitas, Elea: deinde Pitana: iuxta flumen est, Caistrus, qui è Mysia lapsus inter Pitana, & Eleū intrat. Celenæ.] Has Plinius inter celeberrimas Phrygiæ urbes connumerat. Oppida celeberrima, inquit, præter iam dicta, Ancyra, Andria, Celenæ, Colosse, &c. Quondā oppidū fuit iuxta Meandri ortum, à quo hæud procul Pelta est. In Meandriū influit Marsyas am-

nis, delapsus ex Hædriade regione. Lycus fluius item interfluit, ex proximo monte ortus, tandem Marsyas dictus, quoad oppido Xanthiorū infusus, & inde euolutus, maioribusq; aquis auctus, Lycus nominari incipit. Marsyas hic cum Phœbo tibiæ cantu certasse dicitur, quo certamine uictus, excoriatus extēplo fuit. Herodotus auctor est, Marsyæ pellem Celenis in utris specie suspensam sua tempestate fuisse, quæ ab Apolline ei detracta diceretur. Hæ sunt Celenæ illæ, ubi Xerxes cum omni exercitu à Pythio quondā Atygis filio summa liberalitate exceptus fuit. Rex hominis liberalitatē miratus suscitabatur, et quis hic Pythius esset. Vbi Celeniū esse, & secundū se omnū diuinitū cognouit, pro magno negotio habuit, hominē appellare. Erat is à Darij expeditione in Scythiā multis mortalibus natus. Dederatq; ei dono auream plananam, & uitam auream. Xerxes hominem ad se accersitum inuergauit, quantum prouinciarum possideret. Hæud, inquit, te celabo, regum omnium, qui uiuunt, maxime. Vbi accepi te ad mare uenturum, cum uell. m tibi pecuniam ad bellum dare, omnis argenti, & auri subducta ratione, comperi argenti mihi esse, bis mille talenta auri uero quæ dragies centū milia nummum Daricorum, septem millibus minus, quæ omnia ad belli huius usum, dono tibi donam mihi uictus ex mancipijs, & agricolis abunde superpetit. Cui hilari uultu Xerxes. Ego inquit, Lyde hospes, ex quo Persidem egressus sum, neminem adhuc natum sum, qui in meum exercitum tantū hospitalitate usus, & tantum auri dono ultero obtulerit. cur ego inuicem te meum facio hospitem. Et ne ad ista quadragies cetera quid desit, VII. M. aureorū nummūm tibi de meo numerari iubeo. Tu hæc, & ea, quæ ad hunc usque diem possidisti, liberè habeto, talemq; te semper gere, neq; unquam tuae liberalitatis in regem pœnitebit. Theophrastus (ut ad Celenas redeamus) tradit Marsyæ fontem ad Celenarū oppidū saxa egerere. Vnde porro huic anni nomē datum fuerit, tradit auctor libelli *περί τροάων*, qui Plutarchi titulo inscribitur, cum antea Mida à Phrygiæ rege diceretur. Hic Marsyas, inquit, denominatus est, hæc de causa. Marsyas ab Apolline in certamine cantus tibiæ superatus, detracta pelle, è defluente sanguine Satyri nati sunt, & Marsyas fluius illi cognominis, ut refert Alexander Cornelius lib. 3. Phrygiæ rerum.

Tua munera.] Auersio ad Palladem. Apuleius lib. 1. Floridorum scribit, Marsyam Hiagnidis cuiusdam filium fuisse illius, qui illis seculis rudibus adhuc Musices unus cantus instituerit. Nam ante cum nihil aliud callebant, quàm stridenti Misereum stipula disperdere carmen ut ait poeta. Primus duas tibiæ uno spiritu animauit primus leuis, ac dextris foraminibus, acuto sono, & graui bombo musicū concentum miscuit. Itaq; Marsyas artem à patre doctus, cum Apolline in certamine descendere ausus fuit: à quo superatus, uelut ursus bipes corio execto, nudis, & lacris uisceribus relictus fuit. Iuuenalis Satyra nona.

Scire uelum, quare toties mihi Nauole tristis

Occurras fronte obducta, ceu Marsya uictus.

Pallas.] Hæc prima dicitur ex offe Ceruino tibiæ fecisse, & cum ad epulum Deorum uenisset, & à Venere, & Iunone irrideretur, quod cæsa esset, & buccas inflaret, digressa inde in Idam, montem syluosum, uel ad Tritonem paludem, ubi cum buccinando deformitatem oris in flumine uiddisset, tibiæ abiecit, indeque precata fuit ei, quicunque illas primus reperisset. Hæc

postea inuenit Marsyas, acciditq; ei illa calamitas, quā ex prouocatione Musis iudicibus, uel ut alij, Mida arbitro, sibi accersiuit. Hyginus ait, eū Scythæ, arbori alligatum ab Apolline traditū fuisse, qui eū mēbratim dissectuerit, & reliquū corpus Olympo discipulo sepeliendum reddiderit, & ē sanguine flumē Marsyam dictum. Indiscriminatim scribunt Marsiā, & Marsyā. Græci tamen *μαρσάριον* malunt. Fulgētius lib. 3. Mythologicæ, exponit fabulam de Apolline, Mida, & Marsya. Extat carmen haud quaquā inelegans de Marsya apud authorem uariæ historiæ Chiliade prima. Mæandron adit.] hac descriptione locorū à uicinis, usq; celebrioribus fluminibus diligēter mōstrat regionē unde auxilia missa sint. Proximū Hierapoli Themisonem est, celebre oppidū: inde Apamea urbs Mæadri ripis imposita, prius Celenæ dicta, tum Christi professione, tum cōuentu Asianorū nobilis. E' Celeniis mōibus Mæander oritur. Addemus aliqua de Celenis, propter Mæandri, quē ex earū mōibus, uel arce oriri tradūt. Liu. lib. 8. belli Macedonici, Celenæ inquit, quondā caput Phrygiæ fuit. Migratū inde haud procul ueteribus Celenis, nouæq; urbi Apameæ nomē indiū à sorore Seleuci regis: & Marsyas amnis, haud procul à Mæadri fontibus oriēs, in Mæandri cecidit. Famaq; ita tenet, haud procul Marsyā cum Apolline tibiarum cātum certasse. Mæader ex summa arce Celenarum ortus, media urbe discurrēs, per Caras primum, deinde Ionas in sinum maris egreditur, quod inter Prienen, & Miletū est, hucusq; Liu. Curtius lib. 3. nō Mæandri, sed Marsyā intermeare Apameā, siue Celenas, dicit, appellās eundē & Lycum. Plin. rursus author est, tribus amnis, in Mæadrum effluētib; Apameā circumfundit, Marsya, Obrimq; & Orga. Mæandron.] Initio dictus fuit, Anabænon. Solus enim omnium fluiuorū proprijs fontibus ortus in se ipse recurrit. Erantem Mæand.] Fluius amnis eiusmodi erat cursus, ut obliquo & flexuoso meatu, & errore, ut quondā Labyrinthus in sese recurreret. Hinc omnia obliqua, & inextricabilia, et flexuosa Mæandros appellare solemus Strabo. *σκολιός ὡς ἐν πλεθροῦ, ὅστις ἐξ ἑαυτοῦ τὰς σκολιότητας ἀπὸ σπασμῶν ἀεὶ καλᾷ δὲ*, siue quod à Mæandro picturæ genere tortuose nomen indepius fuerit. Viūtur prudentius metaphorice in hymno

- O' tortuose serpens,
 " Qui mille per Mæandros
 " Fraudesq; flexuosas
 " Agitas quietā corda.
 " Et pro picturæ genere apud Vergiliū in 5 Aeneidos.
 " Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
 " Purpura Mæandro duplici Melibæa cucurrit.
 " Sunt, qui huic fluiuo nomē id indiū credūt à Mæandro
 duce Carum in furorē uersō, eū se in eum demersisset: siue
 quod ob stultū uotū immolasset filiū Dijs: siue quod matri
 Deum Pessinunte consecrata dona militibus diuississet.
 Adit.] Miscetur Mæandro, & Marsyas amnis, ait Liu.
 haud procul à Mæadri fontibus oriēs, in Mæandri cecidit.
 Tellus.] Lydia. Paëolon.] Lydia fluiū, quæ mediterranea est, & Phrygiæ ab exortu solis uicina: ad Se-

Accedunt Syria p.]
 In Syria cōcedit, eiusq;
 aliquot populos re ali-
 qua celebres commemo-
 rat. Syria breuis hæc, et
 compēdiosa descriptio

Accedunt Syriæ populi, desertus Orontes,
 Et fœlix (sic fama) Ninos, uentosa Damascus:
 Gazaq; & arbutto palmarum diues Idume.
 Et Tyros instabilis, pretio sacq; murice Sidon,
 Has ad bella rates non flexo limite Ponti
 Certior haud ullis duxit Cynofura carinis,

est. Ab Aegypto, & Ara-
 bia, qua in syrbonin La-
 cū uergit, qui circa Gazā
 in Syriacū mare exit, Sy-
 ria initium est. A' merio-
 die, Arabia Petraea: ab
 Ortu

ptentrionē Mysiæ: ad Meridiē, Cariā cōtra Rhodum am-
 plectens: ab occasu Ioniā attingit. Hæc lōge cultissima
 totius Asia portio est, Cræsi regū omnū, qui fuerūt opu-
 lentissimi regno celebrata Herodoto. Cice. in oratione
 pro Pompeio, hæc maxime Asia partem iudicare uideur,
 cum ait, Asia tā opima est, & fertilis, ut & ubertate agro-
 rū, & uarietate fructuū, & magnitudine pastionū, & mul-
 titudine carū rerū, quæ exportantur, facile omnibus terris
 antecellat. Inde luxus ille Asiaticus memoratus scriptori-
 bus, quo Romani euersi fuerūt, ibi is urbem inuasit. Inter
 urbes celebrantur præcipue Sardes, in latere mōtis Tmo-
 li, qui antē Imolus appellabatur, uitibus consitus, ex quo
 Paëtolus profluit, qui & Chrysothoæ, quod aurū et auri
 ramenta eijciat. Sardes antē Hyæ dicta fuerunt. Inter
 flumina, quæ aurum uehunt, recensentur toto orbe clarif-
 sima, Tagus in Hispania, Padus in Italia, Hebrus in Thra-
 cia, Paëtolus in Lydia, Ganges in India. Paëtolū Strabo
 ait, sua tempestate aurū uehere desiisse, antea tot sæculis
 uel hoc uno nomine celebratum. Auiferis met.] Ergo
 Imolus, unde exit, aurifodinas habet. Nou uilior Her-
 mus.] Quā Hermus fluius rigat, & fecundat agros, ibi
 non uilior est Hermus Paëtolo, Caijrus, & Hermus Ioni-
 num amnes sunt quidē, se qui oriūtur in Lydia, cur eā ri-
 gant etiā, ac fecundāt, haud secus, ac Paëtolus. A' Smyr-
 na Hermus campos facit, & in nomen suū cooptat. Paëto-
 lus & Hyllus in Hermū deuoluūt, oriunturq; propē Sar-
 des ex monte Imolo. Hyllus etate Strabonis Phrygius
 dictus fuit. Culca.] agros, qui coluntur. Iliacæ ma-
 nus.] Et Troiani miserunt Pompeio auxilia cōtra Cæsa-
 rē, licet ex sanguine Troiano esset. Troia in Phrygia est:
 Duplicem Phrygiā faciūt Geographi: maiore inter Gal-
 liciam, & Lydiā, longo flexu incedentē, donec ad Pamphi-
 lios, Lycios, & Caras peringat. Huius præcipuæ urbes
 sunt, Ancyra, Synnada, Apamea, Hierapolis, Cybira, Mia-
 norem, Troadi superieclā, & ad Galatas usq; ingredientē,
 Troas urbis nomē est, & regiūcula, cui Phrygia inseriur.
 In Troade Tros regnauit, ex quo Iulus, Assaracus, & Ga-
 nymedes genui, quorū natu maximus, cæpestria Troadē
 sortitus, illū cōdidit. Huius filius fuit Laomedō, unde Pri-
 amus. Itaq; Iliæses suas copias misere, quas suis fati in cā-
 stra breui peritura se recepisse dicit, quod Cæsar generis

fui originē ad Iulū referret. Testatur id Maro lib. 1. Aen.
 Nascitur pulchra Troianus origine Cæsar
 Imperium Oceano, famam qui terminet aëstris
 Iulius à Magno demissum nomen Iulo.
 Fabula Troiæ.] Verē fabula, quod omnia ea, quæ Ho-
 merus, & eū secutus Vergilius, & nonnulli alij de Troia
 scripserunt, fabulis propiora sunt, quā historiæ rerū ge-
 starum: nisi quod ea, quæ à Darete, & Dicty prodita fue-
 runt, speciē ueræ historiæ præ se ferāt. Est igitur hic sen-
 sus. Gloria rerū quondā ad Troiam gestarū non cōtinuit
 Ilienses domi, quod Romani à se oriundi essent, & in pri-
 mis Cæsar Iulius, quo minus in castra Pompey & ipsi aux-
 ilia, sed malis auspicijs, etiam tum mitterent. Ferens,]
 iactitans se ab Iulo magno oriundum.

A Oriu Brumali, deser-
ea, & Palmyrenis soli
eudibus determina-
tur. Septentrionale la-
tus. Euphrates clau-
dit: et circa eū, Amari
mōris iuga, Ciliciam determinātis in Ificiū usq; sinū, quo
Syria eregione Cypri finitur, & mare intrat. Occiduum
latus Phœnicum mare alluit. Itaq; Syriæ partes recense-
tur hæc. Palastina, qua Arabiam contingit: Iudæa Cœle-
syria, Phœnice, Damascene, Decapolitana, Antigbena,
& qua intus ad meridiem recedit, Babilonia, qua & Me-
sopotamia inter Tigridem, & Euphratem: & ad Euphra-
tem, Cotiagena. Fuit olim Syria terrarū maxima, cui Sy-
rus Apollinis filius nomē dedisse creditur. Hac ad istū mo-
dū paucis delimitata, excutiamus singulatim ea loca, quorū
hic poeta in Syria mentionem facit. Accedunt Syria
popu] In uniuersum proponit & Syria etiā copias auxili-
res ad Pompeium uenisse. Diuidit inde Syriam in partes,
admiscetq; per occasionem locorum iucunda, & utilia sci-
tu pariter de inuentione literarum. Orontes.] Fluiuis
us ex Antiochia ueniens oritur in Cœle, inter Libanum,
& Antilibanum. Ipsam urbem mediam diuidit, iunctam
amplissimo ponte: atq; in utraq; ripa urbes, ceu duæ gemi-
nis mœnibus sunt diuisæ, quas statim ingenti ambitu mu-
rus cingit. Cōstita existimatur à primo Syriorum rege Se-
leuco, ampliata ab Antiocho, à quo nomen retinuerit.
Itaq; Antiocheni submiserunt manus auxiliares ad bellū.
Felix Ninos.] Ninum libri biblici Niniuen uocant,
tum autem & Iosephus. Ninus Assyriorum rex bello ad-
uersus Zoroastrem Bactrianorū regem defunctus, & eo
in aliud tempus dilato, ingentem urbem, & quāta ad eum
diem nulla fuisset, condidit omnibus Asiæ populis ad id
opus accersitis, Metatus fuit Aream. CCCC. & amplius
stadiorū, in campis Acuria, qua Syriæ pars est, inter quā,
& Arbelos medius decurrit Lycus amnis. Et opus ad exi-
tum perductum fuit celerius, quā credere est. Ipse mu-
ri ambitus mille, & quingentas turres in orbem comple-
xus fuit. Mœnia centenos pedes alta, tanta latitudine, ut
fastigia eorum ternis p'austris essent peruia. Huc ex assy-
riorum primoribus noua deducta fuit colonia: cætera
multitudo propè innumerabilis fuit, uberrimi agri parti-
tione propostia eō sua sponte cōfluxit. Primus hic Ninus
fuit, qui in assyria, imō in Asia imperauit: nec à diluuiō a-
liud regnum uetustius, aut celebrius scriptoribus, quā
Assyriorum celebratur. Sub Nino natus fuit Abraham
teste Eusebio. Propter agrorum ubertatem, & omnium
rerum luxum, hic felix uocatur à poëta. Hanc Arbaces
Midorum rex, post uictoriam de Assyrijs partem, Sarda-
napato extincto diruit funditus, data ciuibus in eolumi-
tate. Quicquid ex omni præda reliquum erat in Her-
bertanam Mediæ contulit. Sicut Nini: us urbs ab eo anno,
quo à Nino condita fuit, ad Sardanopali ultimi regum
Assyriorum interitum, annos M. CCCC. Ventosa Da-
masc.] Quæ Syria contingit Arabiam, Palastina uoca-
tur. & Iudæa & Cœle siue Cœlesyria, & Phœnice. Quæ
uerō recedit, Damascena: magis meridiana, Babilonia.
Cæterum Damascus proximè Galileam, & Libanū mō-
tem, unde Iordanis nascitur, sita est, urbs præter uetustatē,
etiam D. Pauli conuersione celebrata. Hic lapis nascitur
Alabastrites, qui ad uas unguentaria excauatur, quod
optimè, & incorruptè in eo unguenta feruntur. Idem La-

Phœnices primi (si famiæ creditur) ausi
Mansuram rudibus uocem signare figuris:
Nondum a flumineos Memphis cōtexere biblos
Nouerat: & saxis tantum uolucresq; feræq;
Sculptaq; seruabant magicas animalia linguas.

pis circa Thebas Aegy-
ptias nascitur. Dama-
scenus ager, & alia cir-
a al. flumine
cumiecta loca primos
as. ut in uetu-
tis codicib;
argumento fortita ere
duobus,

duntur, quod is terrarum tractus, non solum non esset
ijs uiuis, quibus Scythia, & Aegyptus, obnoxius, sed
etiam climate temperatior: Aegypto ob uim aquarum
antiquior cultus contingere non potuit: neque Sey-
thiæ, quod ea mundi plaga perpetuis rigoribus damnata
sit. Rigatur ager Damascenus fluuiō Chryssorroha, qui è
Libano decurrit. Ventosa uidetur uocari Damascū, quod
sita in patentibus campis undiq; uentis sit exposita. Ga-
zaq;] Gaza in extimum Iudææ limitē ad meridiem pro-
currit. Gaza Iudæa urbs uetustissima est Pomponio teste;
& quæ ad tribum Iuda pertineat. Gaza Persus ætarium
signat, atq; hinc nomen sortita est, quod Cambyses Aegyp-
tius bellum factururus, huc opes belli, & pecuniam conu-
lisset. Iudæa quondam expugnata etiam celebris urbs fu-
it: fabuloso agro, nec admodum fertili. Portum habet cæ-
lebre ab urbe stadijs 20. Gazam Constantinus Imperā-
tor Constantiam de suo nomine aliquando uocari uoluit.
Iulianus iterum Gazam, sed mariitiam appellauit. Hæc
Alexander Magnus duobus uulneribus acceptis ui expu-
gnauit, & quædam cum ingenti Arabum Persarumq; qui
in ea presidio erāt strage. Idome] Hæc à copia palmā-
rū describit. Idumæa extrema Iudææ regio est proxima
Cassio monti, meridiē uersus, qua Arabiæ Petrea altissima
iuga attolluntur. Nabathæi origine, quos per seditionē e-
gr. sso. & Iudæis cōiunctos iisdem legibus communicasse
Strabo, prodidit. Tertius regū liber tamē tradit, eos in A-
rabia fuisse, & ad mare rubrū submotos. Ab Hebræis pas-
sim tātū Edom dicuntur, qua uoce modicè deflecta à Græ-
cis Idumæi dicuntur. Etenim post interitū Iasaachi, Israël,
& Esau, ita tabernacula partiu fuerūt, ut Israhel Hebrō-
nē, Esau Seirum obtineret, qua Edome dicta fuit. Addi-
tur ratio nominis. Esau adhuc puerū inter æquales eō
uocatum, quod eius gēis lingua puerū sonat, unde & lo-
eo, quem postea tenuit, nomē sit inditum דָּוִד rubeferre.
 דָּוִד rubeus, ruffus, & rubicundus. Et in hac quidem sen-
tentiā D. Augustinus est, de Ciuitate Dei lib. 16. Ea regio;
qua parte mariitima est, & Iudææ cōtermina est, supra mo-
dum fertilis est bonitate agri. Quæ uerō ad meridiē, Ara-
biam spectat, & montibus Seir cingitur: & aspera est, &
Petricosa. Palmarum diues.] Abūdat palmis Idumæa;
quamobrē etiā Maro epithetice palmā Idumæā nommat.
Urbes cōplusculæ recenseantur, sed inter eas tamē, quas an-
tea Phœnices, & Palastinenses tenuissent. Maresal, Rinco-
rura mariitima: & remotior aliquanto à litore, Raphia,
Ad mare Gaza, & uicina Anthedon: mox Agrippas Asca-
lon, Agotus. Et Tyros in stab.] Iudæa, & Idumæa re-
uictis reflectit in Phœniciā, & eius oram mariitimā. Phœ-
nicum gēs olim literarū inuentione in magna gloria fuit: et
inter eos, Sidonij sideralis scientia, & Arithmetices inuen-
tores traduntur, quicq; certā nauigadi rationē omnium pri-
mi obseruatione Cy nosuræ inuenerūt, Horū inuentionē
est uiriaria cōflatio. Hic illa Tyrus est septingētos passus
à litore olim remota, planeq; insula, antequā ab Alexan-
dro Magno aggere magnis difficultatibus inuissio cōti-
nenti annecleretur. Iosephus CCXL. annis ante templum
Hierosolymitanum, conditam auctor est, ut eius uetusta-
tem asii-

tem astimemus etiam, Tyri mentio in Iosue fit. Huius rex Iromus, cedros, & abietes in Libano caesas in adificationem templi dono Salomoni misit honorarias. In primis purpura, & conchilij inuentione inter omnes moriales celebrata: & ob id à Romanis, & alijs regibus suis quibusq; temporibus Tyri libertate donati fuere. Quin & uetus rei maritimæ studium multæ nobiles arguunt coloniæ, in diuersas orbis partes deductæ: ut Carthago in Libya, Leptis, Vtica, & extra terrarum confinia, inter Hispaniam, & Mauritianiam. Gades. Tyrij post multos annos diu Persicis armis uexati fuerunt, sed suam semper libertatem tenuere. Et quamuis opibus per magna bella exhausti fuerunt, pacatè tamen suum otium fouerunt. Cur inter finitimos clara & insignis habita fuit: sed conspirationem seruorum ciuitas aliquando oppressa, ad summam calamitatem excidit, caesis ad unum omnibus liberæ fortunæ hominibus. Huius iniuriæ seruorum ultor, Alexander Magnus omnes eos, qui bello superfuant, crucibus affixit, Stratonis tantum progeme seruata.

Sidon] In littore Phœnicæ trans Libanum Sidon sita est, quondam nobilissima metropolis CC. stadijs à Tyro remota. Hic dixi uitriariam conflationem casu magis, quàm consilio inuentam. Eò arenæ belii amnis transuectæ in tersissimum uitrum conflatum fuit. Tyri Phœnicibus oriundi antiquis sedibus terrarum motu conuulsis è patria profecti primum asyrium stagnum, de inde litus maris proximum tenuerunt. Phœnicum lingua Sidon, piscem signat. Inde post multos annos Sidoni ab Ascalonitarum rege expugnati, nauibus Tyrum prouecti nouam ibi urbem condiderunt, ijs ferè temporibus, quibus capta fuit, haud procul à Lyci amnis ostijs, Berytus est post Sidonem, & ipsa maritimum oppidum, quam hodie Barutum nominant, emporium celebre: mox Biblus, & ipsa clara, & Tripolis, à trium urbium obtentu, Tyriorum, Aradorum, & Sidoniorum.

Instabilis.] Sive quod olim insula fuisset, priusquam ab Alexandro continenti immisso aggere, annexa esset: sive quod terræ motibus sæpe quassata fuerit: sive quod seruorum coniuratione Tyriorum res uario habitu, casibusque uarijs afflictæ essent.

Murice.] Clara Sidon inuentione purpuræ. Est autem murex ostrei species, ut conchæ purpura. habent liquorem, ac succum, quibus uestes purpuræ inde dictæ tinguntur. Purpuræ uiuunt annis septenis ut plurimum. Latent, ut murices, circa Canis ortum tricenariis diebus. Ut purpuræ, ita & murices uerno tempore congregantur, ac mutuo attritu lentorem cuiusdam ceræ saluant. Sed purpuræ florem illum tingendis uestibus expetitum in medijs faucibus habent: minimi liquoris est in candida uena, unde pretiosus ille bibitur. Viuas Tyrij capiunt, quia cum uita suorum euomunt. Maioribus purpuris detracta concha auferunt, minores cum tartaretis frangunt, atque ita rorem eum excipiunt.

Has ad bellar.] Sidonij, ac Tyrij ad bellum Ciuile miserunt copias auxiliares nauigio. Naues has Cynofura non errabundo cursu, sed recto in Macedoniam, certius illis nauibus duxit. Demonstrat ad utram ursam nauigant Phœnicæ, ad Cynofuram uidelicet, ut Græci ad Helicem nauigationis cursum dirigunt. Teste Arato. Et Germanicus Cæsar Arati locū ad hunc modū uertit.

” Certior est Cynofura tamen sulcantibus æquor.

” Quippe breuis totam fido se cardine uertit,

Sidoniamq; ratam nunquam spectata fefellit.

Est autem Cynofura Arctos minor, traditq; eam Aglaosthones unam fuisse è nutricibus Iouis ex nymphis Idæis, ut & Helicem, quas Iuppiter in cælo collocauit, & Arctos dici uoluit à Græcis, à Latinis Septentriones. Phœnicæ.] Laus Phœnicum obiter atextitur: ab inuentione elementorum Agenor, & Phœnix ex Thebis Aegyptiacis profecti, in ora maritima Syriæ confederunt, ubi circa Tyrum, & Sidonem postea sunt rerum potiti: ipsa terra nomen à Phœnicæ accepit. Cadmus è Phœnicia à patre Agenore ablegatus fuit, ad Europam quarendam, uenitq; in Bœotiam, ubi Thebas condidit, quam urbem ita de nomine patriæ suæ appellare uisum fuit, quæ est in Aegypto: ut illa Thebæ Aegyptiacæ, hæ Thebæ Bœotice dicerentur. Cadmus post aliquot annos è Bœotia profligatus in Atticam secessit, ibiq; positus sedibus Atheniensibus se admisit. Porro Phœnicæ, qui cum Cadmo in Græciam uenerant, Cephyræi dicti fuere. Cadmus, & alij cum multis alijs ægregias artes, tum præcipuè literarum figuras, quarum nullus usus ad id temporis usque in Græcia extiterat, in eas terras inuenerunt. Et primi omnium Iones uicini accolæ eorum locorum illa tempestate mutuo commercio à Phœnicibus eas didicerunt. Apud Thebas Bœotias fuerunt in Apollinis Ismenij templo tripodæ, quibus eiusmodi literæ insculptæ uisibatur, ijs prope omnes similes, quibus Ioues usi fuerunt. At Diodorus multo uetustiore originem literarum refert. Aethiopes primos literas inuenisse refert, quas Aegyptij eorum coloni ab ipsis acceperunt: easq; mox ab ijs, qui in Syriæ ora confederunt maritima, in Europam delatas: à Cadmo in Græciam: è Græcia ab Euandro in Italiam. Mansuram uocem.] Vocabula, & dictiones rerum perpetuo mansuras scribere figuris elementorum, quorum inuectores primi ipsi extiterant. Nondum flumineas bi.] Nondum Aegyptij norant papyrum, & chartas contexere, & in ijs literarum notas pingere. Herodotus etiam tradit, Phœnicæ pelles, biblos appellare, quod inopia biblorum pellibus caprinis uterentur. Aegyptij papyri, quam hic flumineam biblum uocat, primi inuectores fuere. βιβλος, papyrus iuncus, co dex, liber, bombyx, biblus βιβλος per u. urbis nomen est. Nilus biblum gignit, sive papyrum, unde paginæ candidæ fiebant. Hinc flumineas, quasi Niloticas biblos dixit, ex iuncorum tenuissimis fibris, stragula uela, & uestes co texebantur, & ante chartarum usum, in palmarum folijs scribere solebant. Inde in quarundam arborum libris. Postea plumbeis uoluminibus publica monumenta: inde linteis priuata, aut etiam ceris utebantur. Nilus à ueteribus Latinis, qui Græcis dictionibus nondum assueuerat, Melo dicebatur, ut testatur Festus Pompeius: & Seruius lib. Aeneid primo. Nilum Melonem, inquit, uocabant, & Atlantem Telamonem. Consimili ratione pro atramento in literarum formas lito, sepia usurpauit Persius. Nigra quod infusa uanescit sepia lymphæ. Sepia enim piscis atrum liquorem fundit. Quin & calami probatores, Cnidij dicuntur, ut supra ostendimus in epigrammate Ausonianum ænigmatico.

— cum tibi

Cadmi nigellas filias,

Melonis albam paginam,

Notasq; furuæ sepiæ

Cnidiosq; nodos prodidit,

Saxis tantum.] Diodorus libro 4. Bibliothecæ de significatione figurarum, uoluerum, ac ferarum, quibus literarum

A literarum uice in saxis seu pendis utebantur Aegyptij. Ac cipiter, inquit, rem denotat citò peractam, quod auium omnium sit uelocissima. Transfertur & ad res domesticas, quæ uelociter fiunt. Crocodilus, malum signabat. Oculus, iustitiæ seruator est, & totius corporis custos. Ex corporis reliquis partibus, dextra manus passis digitis, libertatem notat. Sinistra contractis in pugnum digitis, tenacitatem, & auaritiã. Consimili ratione reliquarum partium corporis figuræ certam habebant interpretationem. Apuleius lib. XI de Auro Asino. De operis, inquit, adyti profert quosdam libros literis ignorabilibus prænotatos, partim figuris huiusmodi animalium concepti sermonis compendiosa uerba suggerentes, partim nodosis, & in modum rotæ tortuosis capreolatimq; condensis apicibus à curiositate profanorum munita. Hæc Apuleius. Sed & Tacitus lib. XI. historiarum. ubi de inuentoribus literarum dixerit, Primi, inquit, per figuras animalium Aegyptij sensus mentis effinxerunt, & antiquissima monumenta memoriæ humanæ impressa saxis continentur, ac literarum semet inuentores perhibent: inde Phœnicis, qui mari præpollebant, inuulsi Græciæ memorant, gloriãq; adeptos tanquam repererint, quæ ab Aegyptij acceperant. In hæc quidem uerba Cornelius Tacitus. Ad istum modum animantium figuris Aegyptij res denotabant. Significaturi uim à Iusticia construngi, ciconiam sceptro imponebant: subiiciebant Hippocentaurum, quod animal sit Hippocentaurus iniustum. Huius generis sunt symbola illa, quæ posteris temporibus quisq; sibi finxit, ut Anchoræ medium, siue temonem delphin complexus, & a. i. d. i. s. p. a. d. i. u. s. naturalentè: quo delectati fuerunt, Augustus, Vespasianus, & Aldus Manutius. Baculus eret-

us, cuius apici summo columba insideat, cui duo serpentes ita ab imo sursum uersus implicentur, ut geminis capitibus, & ijs quidem aduersis in summo emicent: quo monemur publicam utilitatem sectari, ut à columbina simplicitate non recedamus, & cum ea serpentium prudentiam coniungamus. Huiusmodi multa collegit Alcæus. Literas id genus Hieroglyphicas nuncupabant, quod ijs in rebus sacris mysteria signarentur. Exiuerunt olim auctores, qui Hieroglyphica scripserunt: inter quos citatur Chæremone. Ad hæc, apud Aegyptios erant, qui Hierogrammates uocabantur, qui de rebus futuris uaticinia edebant. Atq; ex hoc genere unus exiit, qui regi Pharaoni, de Mosi mox nascituri dignitate, ac præstantia, prodigiosa uaticinatus fuit. Iosephus scriptum reliquit, Aegyptios non esse indigenas, sed ex Arabia egressos. Sunt rursus, qui eos Aethiopum colonos esse tradant.

Memphis.] Aegyptus: à parte totum. Ultra Nilum uersus meridiem, Memphis iacet, regina quondam Aegyptiorum regum: à qua, stadiorum aliquot intervallo prodigiosa altitudinis pyramides, inter orbis miracula quondam habitæ cernebantur: quas turres Plinius lib. 36. nihil aliud fuisse credit, quam stultam ostentationem pecuniæ regum. Quidam tradunt Mephim à Cambysis fororè: alij ab uxore nūcupata nil sed falsò: nam ab Ogdo rege conditam multorum testimonio constat à cuius filia nomen factū fuit. Ogdo us ante Vohereus dictus fuit, teste Dioscoro Siculo: Cairus hodie dicitur, ut Pelusium in ostio Pelusiaco, Damiatæ. Magicas linguas.] Philosophorum, sine sacerdotum & hierogrammatum, hieroglyphicas uoces & dicta. Bipartitus Aegyptij: literarum usus fuit: profanus, & sacer: ipsa regio Mosi ætate, Aeria dicta fuit.

Deseritur.] R. fle. Elit in Ciliciam, & Armeniã, ac Taurimonis aliquot accolat res æneset, antequam in Indiam transit. Orietur Taurus ad eoa littora et Chelidonio promontorio finitur: mōs

Deseritur Tauricq; nemus, Perseaq; Tarfos Coryciumq; patens, exelis rupibus antrum. Mallos & extremæ resonant naualibus Agæ, Idq; Cylis iusta, a non iam pirata carina. Mouit & Eoos bellorum fama recessus, Quæ colitur Ganges, b qui toto solus in orbe Ostia nascenti contraria soluere Phœbo Audet, & aduersum fluctus impellit in Eurum:

hæc tractu è fontibus lapsus, puro solo excipitur, nec torrètes infuunt, qui eluui placidè manantis turbent. Atque ita, & incorruptus, & frigidus passim, suis fontibus similis in Isicum

aliissimis iugis in cœlum excurrens, innumerarum gentium arbiter est. Vbi primum ab Indico mari se atollit, dextro latere in Septentrionem abit: sinistro in meridiem expatiatur. Mox ad Occasum se exporrigit, ac distrahit Asiam mediam. Et quæ ad Septentrionem resiliit, immensum iter querit, cui quasi de industria rerum natura subinde æquora obijcit: hinc Phœnicium, inde Ponticum: illic Caspium & Hircanum, & contra Mæoticum lacum torquetur. Ac licet inter hæc claustra collidatur, uictor tamen flexuosus euadit usq; ad Rhiphaorum iuga, multis, ac diuersis nominibus, quacumq; incedit, ut nouus semper, ita & insignis. Primum Inaus: mox Edigus, Paropamisus, Circius Chambades, Pharpharides, Choatras, Oreges, Orates: Niphates, Taurus, Persaq; Tarsus. Tarsus Ciliciæ metropolis est sub Taurus, unde Cydnus delapsus eam perfluit, non magnus quidem, sed liquere memorabilis. Huius aqua tam dulcis est, ut Persarum reges, quàm diu intra ripas Persidis fluit, sibi solis ex ea aqua potum uendicant. Et cum eundem peregrè est, inde aquam secum ferunt. Syri sua lingua Cydnium, candidum uocant, unde amni nomen in Aium est. Leni ad-

sinum effunditur. Alij ex alueo Choaspis oritur, Medetur neruorum doloribus, & podagra. teste Strabone lib. 14. id quod Philostratus in libris de Apollonio etiam scribit. Tarsus olim adeò coluit philosophiam, aliaq; bonarum literarum studia, ut Athenas, & Alexandriam antecelleret propemodum. Et qui philosophabantur erant Tarsenses, teste Strab. Sed nulla re memorabili illustrior, quàm D. Pauli natali solo. Campestri loco sua est, Argiuorum opus, qui Io Inachi filiam quærentes cum Triptolemo his locis consedissee dicuntur. Hinc poëta eam Perseam uocat à Perseo Danaes filio conditoie.

Coryciumq;.] Cilicia asperi, & prærupi montis decem stad. cliuo ardui circuitu ita, præter quàm quod à mari ad meridiem inclusa sit, ut perpetuus iugorum ambitus in duo cornua reducatur, & theatri formam quodammodo representet. Littus inter utrumq; montem, qui summum Taurum, seu iugum sustinere uidetur, cum inferiori planicie campestri pro scena sit, quam ammet, ut minimum duo distinguunt. Pyrrhamus, & Cydnus Littoribus obuersa iacet Cyprius. Corycium antrum.] Oppidum littorale, quæ Pyrrhamum spectat, Corycium est, ut

a al. iam nō.

b al. toto qui

est, ut ad Cydnum, Soli, & Tarsus: de qua illud addam obiter, eam aliquando Partheniam dictam fuisse, à Cydno filio. Adhæc, Crauiam, Hircam, & Antiochiam. Tarsum uerò à casu Bellerophonis. Græci partem pedis, *ταρσος*, uocant, quasi claudicantis Bellerophonis: siue quod Cilices Pegasum. Tarsum appellent. Sunt qui longius nomen referant, quod Taurus mons post inundationem omnium primum emerferit, *ταρσωνύου*, arefcere. In Coryco specus est, qui montem impositum, mari excauat. A summo uertice patet hiatu uasto. In hoc Iouis delubrum fuit, in cuius intimo recessu Tryphonis gigantis cubile impositum accolæ persuasum habuerunt, circa Corycum, oppidum est, & nenus, Croceo quondam factu memorabile, quod omnium præstantissimum habebatur. Spirat fragrantissimè, ac colore plusquam aureo est: cuius succum aiunt conducere ad medelam. Hoc crocum de oppidi nomine Corycium dicitur: ut & portus Corycus, Strabo hunc montem in Pamphilia collocat, præcelsum, ac portuosum: atq; eam ob causam piratarum insidijs oportunum, quos ab eo monte Coryceos uulgò uocabant. Hi teclam insidiandi rationem excogitarant. Dispersi per portus omnes Coryci montis negotiatoribus se miscere solebant, ut quiq; forè appulerant auscultantes, quid rerum, aut mercium aduherent: & quo nauigare destinassent: deniq; quo tempore decreuissent soluere. Quæ ubi cognouissent, piratis nunciabant, cum quibus societatem latrociniarum iniuerant, simul & exercebant. Atq; ita ex insidijs mercatores in mari adorti spoliabant, quæ res ubi mercatoribus suboleuit, pleraq; occultabant, ac dissimulabant insidiarum metu. Sed cum ne tum quidem laterent, omnia sub odorantibus Corycæis, in prouerbium abiit, Corycæus auscultauit, de re dissimulata quidem, sed deprehensa tamen. Suidas paulò diuersam rationem huius prouerbij adducit, Corycæi Pamphiliæ esse promontorium, cui subiecta sit urbs Atalia. Eius urbis ciues ne à prædonibus diuexarentur, qui se in promontorij arcem subinde recipiebant, per alios portus dissipati subauscultabant, qui appulissent, & quo tenderent, eaq; prædonibus nunciabant. Idem Suidas citat Ephorum, qui scribit Corycæos conuenas fuisse, qui oppidulum condiderunt sub cacumine Coryci, mari imminenti, finitimos Myonesso: hos solitos negotiatoribus appellentibus se immiscere, quasi & ipsi fuissent negotiatores. Deinde quæ cognouissent, Myonessijs renunciabant, qui nauigantes de improviso adoriebantur: prædam ablatam, aut pretia, quibus negotiatores se redimebant, cum Corycæis partiebantur. Stephanus quoq; author est, Corycum motem altum esse, sed finitimum Teo Ioniæ, cui subiectus sit eiusdem nominis portus, quo loco & ipse mentionem facit de Piratarum insidijs, et prouerbio. Quin & comici Corycæum quendam poetæ Deum fingunt omnia audientem, & subauscultantem. Nos Corycum Ciliciæ promontorium esse teneamus non cum Lucano modo, uerum etiam plerisque Geographis. Pomponius Ciliciam describens. Non longè hinc, inquit, Corycos oppidum, portu, saloq; cingitur, angusto tergoze continenti annexum. Suprà specus est nomine Corycius, singulari ingenio, ac supra quàm describi facile posuit, eximius. Grandi namq; hiatu patens, montem littori appositum, & 10. stadiorum cliuo satis arduum, ex summo statim uertice aperit. Tunc altè demissus, & quantum demittitur, amplior uires lucis pubentibus undiq; & totum se nemo-

roso laterum orbe complectitur: adeò mirificus, ac pulcher, ut mentes accedentium primo aspectu consternat: ubi contemplati durauerè, non fatiet. Vnus inde descendens est angustus, M. quingentorum passuum per amoenas umbras, & opaca syluæ, agreste quiddam resonantis, riuus hinc atq; illinc fluitantibus. Vbi ad ima peruenit, est, rursum specus alter reperitur, ob alia dicendus. Terret ingredientes sonitus cymbalorum diuinius, & magno fragore crepitanium. Deinde aliquandiu perspicuus, mox & quo magis subitur, obscurior, ducit ausos penitus, altèq; quasi cuniculo admittit. Ibi ingens amnis ingenti fronte se extollens, tæcummodo se ostendit: & ubi magnè impetum breui alueo traxit, iterum demersus absconditur. Intrà spatium est, magis, quàm ut progredi quisquam ausu sit, horribile, & idè incognitum. Totius autem angustus, & uerè sacer, habitariq; à Dijs, & dignus, & creditus. Nihil non uenerabile, & quasi cum aliquo numine se ostentat. Alius ultra est, quem Typhonem uocant, ore angusto, & muleum (ut experti tradidère) pressus, uel ob id asidua nocte suffusus, neq; unquam perspicui facili: sed quia aliquando cubile Typhonis fuit, & nunc demissa in se, confestim exanimat, natura, fabulisq; memorandus. Duo deinde promontoria sunt. Sarpedon, finis regni aliquandò Sarpedonis, & quod Ciliciam à Pamphilia distinguit, Anemurium. Interq; ea sunt Celendris, & Natidos Samiorum coloniæ. Sed Celendris Sarpedoni propior. Hactenus de Coryco. Mallos.] Oppida Ciliciæ, inquit Plinius, Mallos, Magarfos, & intus Tarsos. Sunt & Malli Indiæ populi, in quorum oppidi expugnatione grauitè periclitatus fuit Alexander. Aegæ.] Idem cap. eodem 27. lib. 5. Flumen Chlorus, inquit, Oppidum Aegæ liberum, amnis Pyrrhamus. Celebratur in historijs Rhosensis concio, & Aegæa Ciliciæ, antiè Aesculapij fano culta, mox Christi oraculis celeberrima. In hac Cilicia Pileæ sunt, quæ Ciliciæ dicuntur, ubi fudit, fugauit Darium Alexander. Tunc Issus fuit urbs celebris, nunc ne minima quidem. Inter Cydnum, & Pyrrhanium iacet promontorium Amanoides. In Cydno Alexander hostibus deiectis, lucido aquarum nitore, & placido fluminis allapsu captus, media æstate sessus astu nudato corpore in conspectu agminis cum lauaret, subito horrore in frigidissimo anne mēbra eius dirigerunt, ut ministri uitali propè calore destitutum in tabernaculū detulerint. Pyrrhamus Isso prior, Mallon præterfluit. Cydnus ultra per Tarsum exit. Deinde de Soli urbs, olim à Rhodijs, & Argiuis possessa: mox à piratis, bello piratico finito, quò eos traduxit Pompeius, à quo Pompeiopolis nominata fuit. Iuxta in paruo tumulo, Arati poetæ monumentum fuit, in quod iacta saxa dissipauerunt. Cilix.] Piratarum sedes Cilicia fuerat, id temporis, cum Pompeius eos toto mari persequeretur, ut alio nobis loco est demonstratum. Cilices nunc ad bellum profectos dicit iustis nauibus, hoc est, non myoparonibus, non prædatorijs nauibus, quibus mare infestum reddere solebant. Mouit & eos.] Relicta Cilicia & omnibus minoris Asiæ populis in maiorem Asiam egrediatur, atque à Gange usq; præsidia deducit, quem à prodigioso eius metu obiter describit, ut eius accolæ monstret, qui belli fama exciti arma induerunt. Qua colitur Gan.] Omnium fluiorum toto orbe maximus est Ganges. Chliaros initio dictus fuit. Ganges non ex Imao, sed ex Hemodis montibus conceptus, ubi uno alueo diu lapsus fuerit, fit omnium longè maximus: hinc XIX. fluminibus auclus, ijsq; ma-

Agna ex parte nauigabilibus, uastus incedit, alicubi lacus uerius, quam fluuius latitudine. C. stadiorum: & quando fluit angustissime, X. M. pass. patet, nec minore altitudine, quam X. X. pass. & ibi mare ingreditur, in 7. ora dispartitur. In Austrum primū cursum intendit: ubi attingit capestria, auertitur in ortum, donec ad magnam Polybatheorum urbem perueniat. Inde in Austrum rursus deflexus in mare rubrum, siue Brythraeum effunditur Straboni, sed uerius in Oceanum Indicum Gangeticū contra Taprobanam. Alij hunc incertis fontibus, ut Nilum rigantem uicima oriri credūt. Indus ex monte Paropamisso ortus, multa clara flumina admittit, Cophinem, Acesinem, & Hydaspem: & Gangem magnitudine propē aequat. Vbi aliquot saepe magnis flexibus eicit iuga, iterum rectus, & solitus descendit, donec dextrorsum, ac laeuorsum diducēs se duobus minimum ostijs longē distantibus mare ingreditur. Quae India inter hos amnes media est, mercium diues est, adeoq; omnium terrarum illius ora fertilissima, ut etiam hyeme ipsi fructus proueniant, atq; omnia grandiora, procerioraq; gignantur, quam in alijs regionibus.

Hic ubi Pellæus,] Celebrat obiter Gangis uastitatem, à quo dicit Alexandrum cōfessum, se post Asiam domitam, uictum fuisse, cum eum non transiret: postis ibi aris, et monumentis expeditionum suarum Socij regnum restituit. Inde ad Hypanim progressus fuit postremum omnium fluuiorum, qui Indum ingre-

Hic ubi Pellæus post Tethyos æquora ductor constitit, & magno uinci se fassus ab orbe est. Quaq; ferens rapidum diuiso gurgite fontem Vastis Indus aquis mixtum nō sentit Hydaspem. Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos: Et qui tingentes croceo medicamine crinem Fluxa coloratis astringunt carbasia gemmis. Quiq; suas struxere pyras, uiuicq; calentes Confendere rogos, proh quanta est gloria genti Iniecisse manum fatis, uitaq; repletos Quod superest, donasse deis. Venere feroces a Cappadoces, duri populus nunc cultor Amani Armeniusq; tenens uoluentem saxa Niphatem. Aethera tangentes syluas liquere b Coastræ.

maiores copias, ferociores gētes, Scythas, Dacos, Sogdianos, aduersus quos feliciter toties pugnaſſet. Haec cum maestum silentiū militū sequeretur, Pæonus unus omnium nomine respondit, Macedonas paratos quidē regem sequi, sed respiciēda ora, & membra a al. non cultrunca militum, uulneribus debilitata. In ueteranis militibus nil b al. Coastræ, & Choatræ, & Cohatræ.

Colo. M. DCCC. Neareho inter se distātib. Regio, quae inter Hypanim, & Hydaspem, cuius mentionem mox faciet, media est, IX. complectitur gentes, quarum ciuitates ad V. M. recensentur. Tetenderat hic castra Alexander. Phegelis hic in fidem receptus, rogatus ab Alexandro fuit, Hypanim superaturo, ecquānam gentes colerent ultra fluuium, ille ò rex, ultra Hypanim 21. dierum solitudinē uastam occurrere dixit primum. Sequi inde Gangem omnium fluuiorum maximum. Vltra eum, Grammen, Gangaridum & Pharasiorū regem, in armis habere CC. M. peditum X. X. equitum. II. M. quadrigarum. III. M. elepha. Alexander facile omnia aspernatus, situm locorum, & uim fluminis tantum extimescebat. Atq; istud est, quod Lucanus dicit, se fassum uinci in magno orbe. Et milites sciebat non eundem habere animum, qui longo labore fessimilitiam finire optabant. Itaq; periclitaturus suorū militum pro cōcione animos, omnia minora esse aiebat, quae de Gange acceperat, quam fama ferret, ut in alijs periculis ad Granicū, fauces Ciliciae, Tigrim, Euphratē, & Hydaspē experti fuissent. Gangis latitudinem extimescendā non esse, qui quō latior flueret, eō esset lentior suo cursu. Deinde hostium, quadrigarum, elephantorumq; numerū, quod ualeret, dicendo extenuabat: rursus amplificabat

praeter nomen Macedonicum relictum: adeo uestes, & arma longa militum mutata. Regis consiliū non esse, uelle florētissimi exercitus reliquias Indicis beluis dilaniandas obijcere. Quod si omnino adhuc in India bellare uellet, cursum ad Eoum Oceanum flecteret, quae terrarū pars adhuc eius armis in tacta esset. Pæonus hac oratione usus, & pluribus in eam sententijs, fletū & miserabilem cōplorationē senum circumstantium concitauit, qui ueniā aetati implorabant. Victus his Alexander, ubi deserbuit ira, ex quadrato lapide 12. erexit aras in omne auum monumentum expeditionis suae. Pellæus.] Alexander à Pella urbe Macedoniae maximē illustri duobus alumnis: Philippo Graeciae, & Alexandro Asiae domitore. Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis, ait Satyricus. Post Tethyos æquo.] Post periculosam nauigationē in Oceanum Eoum, flumine classe ad CCCC. stadia progressa, cepta fuit aura maris sentiri: deinde mare fluuium mixtum. Statim subitus Oceani aestus omnem terrae prospectum oculis ademit: magnoq; impetu torrentis in modum nauibus transuersim actis, milites percussi fuerunt. Vbi iam dies inclinari cepit, naues aestuaria reciprocaione in sicca tellure destituta. Ibi in fœda colluctatione ingens metus militum animos occupauit. Verum ubi fluctus post aliquot horas rursus omnia sibi uindicare aduertere, sublato metu intelligere ceperūt, Oceani eam esse uicissitudinem. Alexander eum paucis nauibus ad ostium fluminis

P progres-

progressus, ad CCC. stadia in altum enauigauit. Tum demū uoti compos factus, sacrificium Dijs eorum locorū, atq; undarum fecit: atq; inde ad classē reuersus fuit.

Vastis Indus aquis.] Indus post Gāgen amplissimus est omnium fluuiorum. Mausolus initio dictus, ut meriō India ab eo nomē sit adepta. Oritur in mōtib. Armenia, & in ipso cursu multis fluminibus augetur: & in his 15. celeberrimis uel ut Plin. tradit, XIX. Duobus ostijs ad meridiem in mare, cui nomen dedit, decurrit, quibus insulam Patalenē cōplectitur. Produnt tam lato alueo interdum fluere, ut ad C. pateat stadia. Plinius nusquam locorū latiore L. stadij scribit: nec altiore 15. passibus. De fertilitate eius terræ, quæ media est inter Indum, & Gangē, paulō antē dictū est. Acesines amnis à meridie Hydaspī infusus, cum Indo confluit. Hæc flumina tantos suo congressu cōcūant fluctus, tantamq; oblationem, ut tanquā irato aliquo mari creantur. Hic Alexander magno, & periculo praelio superauit Porum. Quicquid terræ inter Hydaspē, & Acesinē iacet, Pori imperio parebat, regio trecentis urbibus frequens. Ibi sylua erat, propē Emodos mōtes, unde Alexander cædrū, abietē, & pinū post uictoriā in nauale usum petebat. Plin. opinor. Hydaspē, Hydaspī ē, Hystaspī uocat. 4. alios claros amnes secū efferentē, idem tradit Indū Sandum ab incolis appellari, atq; ē iugis Caucasī mōis, quæ Paropamissus dicuntur effusum aduersus ortū solis. Contra Arrianus duobus ostijs in mare Indicū ad Austrū deuolui prodidit lib. 5. Anabasiōn, ac luulentis aquis per ostia egredi, perinde, ut ex 5. Estri. efficere in India. Delta Δ ut Nilum in Aegypto, idq; Indorum lingua Patala nuncupari. Arriani uerba sunt. ὁ δὲ Ἰνδὸς ποταμὸς οὐτὶ μείζων ἢ ποταμῶν ἐστὶ τῶν παρὰ τὴν Ἀσίαν, καὶ τὴν Ἰνδοῦ, πολλὴ γὰρ καὶ ἡ βίβου Ἰνδοῦ ποταμῶν, καὶ οὐτὶ αἱ πηγαὶ εἰσι αὐτῷ, ὧ ἐπι τὰ δευτέρου τῶ παραπλάσιον, ἢ καὶ αὐτῶν, καὶ οὐτὶ ἐν διδωσιν εἰς τὴν μεγάλην θάλασσαν τὴν παρὰ Ἰνδοῦ, ὡς ἐπὶ νότον ἄνεμον, καὶ οὐτὶ δέσπομόσ ἐστιν ὁ Ἰνδός, καὶ αἱ ἐμβολαὶ αὐτῶ ἀμφοτέρω τε καὶ ὄρει, καθάπερ αἱ πέντε τετὰ Ἰσθμὸν καὶ οὐτὶ ἀπὸ τῶν ποταμῶν, καὶ αὐτῶν, ἢ τῶν Ἰνδοῦ γὰρ, τῶ ἀγνῶν δὲ λῆτα παραπλάσιον, καὶ τὸ τοῦ πάλαι κλεῖται τῶ τῶν Ἰνδοῦ φωνῶν. Mixtum non f. Hydaspē.] Adeo per se Vastus est, & latus, ut ne Hydaspē, nec Acesinē Hydaspī à meridie infusum sentiat, magna aquarum modestia intrantes, hūc diuisum gurgitem dixit. Nam Hydaspē in Parthis ortus obliquo cursu Indiam petit. Quisq; bibunt.] Periphrasis sacchari, quod dulces succos uocat. Gignit saccharum Arabia, sed laudatius India, teste Plin. mel est in arundinibus collectum gūmiū modo candidū, dēibus fragile. Amplissimū nucis auellanae magnitudine est, sed tantum ad usum medicinæ. Onesicritus tradit, in Hircania cōuallibus, ficis similes esse arbores, quæ uocantur Occhi, ex quibus defluit mel horis matutinis duabus. Tenerā arūdinem, cannā indicat, in qua colligitur. India tam pinguis est alicubi, & tam feracis soli, ut in ea mella frondibus defluant: lanas syluæ ferant: arundinum fissa internodia ueluti nauitas binos, quædam etiam ternos uehant. Et hinc auxilia deducuntur.

Et qui tingentes.] In India hæret, quam à moribus gentes periphrastice deseribit. Ut æs, ferrum, uestis, purpura, ita & crocus in Arabiā aliunde inuehiunt. Distinguit Arabas ab Indis, & Sabæis. Nam plurimarum rerū prouentus, & ipsa soli fertilitas efficit, ut uicinæ gētes Sabæis suas opes non inuideant. Gignit aurum uulgō optimū ha-

bitū: rursus magna dignitas gemmis Arabicis est. Hoc loco Caiheā inuit, ubi puerorū capillitia, et uestes tingunt, & lineas uestes zonis gematis cingunt. Per carbasa lineas uestes indicat Strabo. ἡ δὲ Ἰνδοῦ ἐστὶ λευκῶ χροῖα βασι, καὶ σινδὸς λευκῶν, ἢ καὶ παλαιῶν. Quisq; suas sit.] In India ubi senectus, aut morbus incescit, procul à cæteris abeunt, mortēq; in solitudine nihil anxij expectāt. Prudentiores, quibus ars, & studiū sapientiæ cōingit, non expectant eam, sed ingerendo semet igrubus, læti & cū gloria accersunt. Atq; hos esse dicūt apud Gangarides in regione Partalis. Apud Indos sepulchra defunctorū in nullo honore sunt. Quod ad mores attinet, carbasis talariibus corporibus uelantur, quæ diuersorum colorum gemmis distinguunt, & uinciunt. Hinc

Fluxa coloratis distinguunt carbasa gemmis. quorū hoc loco meminit poëta, ne quis existimet nauitū uel la significari. Strabo uocat νεφετῆρα. Vestitur lineis ammiculis, quæ igrubus miscta, flāma rursus splendescūt, nō aqua mundantur. Barbis nutriūt, sed curiosē inficiūt, sed non uno genere, ut & crines, ut etiam Lucanus hoc loco mentionē facit. Soleas pedibus inducunt: caput linteis inuoluitur: maures propendunt elephantina, si opulentiores sunt. Lacertis adhærent aurea monilia maxime nobiliū. Capillitiū rarō attondetur: furti cōiuij magnū scelus est, literarū eos in totū rudes esse, quidā scriptū reliquerunt, & inter eos Megasthenes, quamobrē eos nullis scriptis legibus uti. Multa parsimonie exempla & argumēta apud eos extāt: Rare apud eos lites: neq; testibus, neq; consignationibus uiuunt, sed recta, & sincera fide omnia geruntur, parum cura est domorū custodia: uini nullus, nisi in sacris usus: potus ex oryza, cibus hordeaceus. Cætera prætereo, quod nimis longū esset persequi. Viniq; calentes.] His moribus sunt Nomades Indi, qui crudis carmbus etiā uescuntur. Sunt itē, qui maciant seniores parentes, eorumq; carmbus uicūtiāt. ἀνιδανον. Proh quanta est.] Exclamatio per indignationē, in præposterā, & peruersam eius gentis gloriæ affectationē, ex uiolenta morte quæsitā. Cū enim iniussu Imperatoris ex his corporibus egredi uetamur, ipsi gloriosum, & immortalī laude dignū iudicant, sibi consciscere necem. Venere feroces Cap.] Cappa-

dociam Scordiscus minori Armeniae ab ortu adimit. Superiori Antitaurus terminat. Quæ inde ad Melam amnē est, ad Euphratē, Comagenē, Ciliciæq; mōtana excurrūt. Cappadociæ à Plinio, & Strab. annumerantur, sed paulō diuersus à Ptolemæo. Occidū latus Paphlagonia, ac Galatia finiunt. Lata regio, ac elaris amnibus perfusa, quorū celeberrimus est Halys, terminus quondā regnorū Cræsi. Hic Thermodon in Buxinum funditur, qui à Plinio Cappadox nominatur, à quo regioni nomen inditum est, cū Cappadoces antea Syrii, & Leucosyrii essent dē cti. Hanc Asiæ partem in Satrapias Persæ rerum potitū diuiserant. Macedones postea eiectis Persis, reges insituerunt, qui postea Antiocho deuictō, amicitiā, & societatem cum P. R. iunxerunt, & à Mithridatis iniuria defensi fuerunt. Deinde stirpe regia deficiente propter fidem singularē, cū eos S. P. Q. R. liberos, & sui iuris esse iussisset, negauerūt tandem se libertatem ferre posse: oraueruntq; sibi regem dari. Eam rem mirati Romani esse mortales, qui seruitatem libertati anteponebant, permiserunt, ut quem uellent regē ipsi eligerent. Elegerunt illicō Ariobarzanē, uirū belli, & pacis artibus clarū. Hoc sublato è rebus humanis, ad Archelau regnū peruenit, sub quo regnum

Agnum Capadociae in praeuras diuisum fuit. Archelao Romanam à Tiberio, ob dissolutum in scelera animum, per dolu e-uocato, regnum in prouinciae formam redactum fuit. Clariore urbes sunt, Caesarea, à Claudio Imp. dicta, aut certe ab Octauius Aug. Mazaca antea nominata: à qua incolae Mazaces, et Mazacini: Comana Tyana, Apollonijs Tyaneici patria. Nazanzu, Gregorij Nazanzeni natali solo, & episcopo celebre. Cucussum, ubi Chrysostomus exulauit & spectas Euxinum Amasia, antea Eupatoria nuncupata, patria clarissimi Geographi Strabonis, postea à Pompeio Magnopolis uocata: Sebastopolis, Neocaesarea. Cappadocia mores, pro paru pudicis. Tria Cappa pessima iactatum olim fuit enigmas uice, quo trium gentium mores notati fuerunt: Cappadocum, Cilicum, & Cretensium. Amani cult.] Prima Syriae ora est Cilicia, flumen Diaphanes, portae Amanae motus, cuius iuga determinant Ciliciam in Isicum usque sinum, quo Syria finitur, immissa: Ibi angustiae sunt, gila Ciliciae dicta in Syria iter angustum, uix 4. armatorum capax, ubi motus dorsum, uia praerupta, & accliuu imminet. Hac Alexander, Arsano praefectio Ciliciae metu, dilapso Ciliciam intrauit, & copias Tarsum adnouit. Armeniusq; te.] Supra ostendimus, scriptores duplicem Armeniam facere, Maiorem & Minorem: quare hoc loco non est

consilium eadem repetere. Voluentē saxa Ni.] Occiduum Maioris Armeniae latus claudit Euphrates, maxime ab eo loco, quo Potum ingressurus à Tauro in meridiem proturbatur. Eos montes Paredros Pli. Moschos Ptolemeus uocat. Hinc ille amnis recta in Austrum. & Amanum montes progreditur. & se Armeniarum limitem constituit. Ab illo fluxu in Boream, & Hiberos, quod Armenia reliquum est, Periedrus à Cappadocia, & Ponticis gentibus submouet. Niphatem.] Niphates mos celsis iugis sublimis, & niuosus. (nam ἀπὸ τῆς νιφάου nomen ducit) Meridianam eius oram ab Asyrijs, & Mesopotamia sepe rat. Ex Niphate Tigris oritur, omnis suo cursu uolentissimus, ac uelox. Est fluius Armeniae: uel (ut nonnulli putant) Scythiae. Hinc tanto impetu rapi dicit, ut saxa euoluat. Ex Armenia etiam uenerunt auxiliares copiae Pompeio. Coastre.] Plinius describens Tauri montis arbitri numerosarum gentium flexuositatem, simul & montes aliquot, inter eos etiam Choatram recenset, sed Coastre, ubi huiusmodi syluae sunt, ad extremum Indiae habitant. Vergilius Georgicorum lib. 2.

Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi sinus orbis, ubi aera uincere summum
Arboris, haud ulla iactu potuere sagitta.

Ignotam uobis.] Ignotum uobis Arabes uenistis in orbem
Variat narrationem Umbras mirati nemorum non ire sinistras,
per auersionem ad Arabes, qui ultra sinu Per
sicum in meridiem re- Carmanosq; duces, quorum b deflexus in Austrum
cedunt. Tres maxime Aether: non totam, mergi tamen aspicit Arcton.

negotiantur in Aethiopia, eoq; nauigant nauibus corio contextis, a al. Tunc.
Pro materia ligni, cin b al. Iamflemomum, & casiam xus.
urunt. Vibes colunt

sunt Arabiae, Petraea. ab urbe Petra metropoli regionis ubi Areta regum maximus regnauit, sub aduentum Christi Seruatoris. Meminit huius uetus Hebraeorum scriptura, uocatq; eam urbem Petram deserti. Sita est loco amantissimo, praeterfluente amne irriguo quidem, sed undiq; uasta solitudine, & montibus à Septentrione, & meridie circumfuso. Qua de Caussa Petra deserti cognominata fuit. Ab Occasu, Aegyptio, medio ferme eius Isthmi, inter intimum Erythraeum, & Scyrboniam lacum, qui in Aegyptium mare, haud procul à Gaza excurrit finiunt. Haec terrarum latitudo, non plus C. & XXV. M passuum patet. Ab ortu, & Meridie montanis cingitur. Altera Foelix Arabia est. Ibi Sabba occurrit in qua idus Sabaeum dictum est: ibi & Mecha, sepulchro Mahumeti insignis. Tertia Deserta Arabia dicitur, ampla, & uasta solitudinibus. Clauditur ab Occasu, Petraea Arabia, & montibus Idumaeis: ultra quos ad Meridiem Petraea Arabia est. Ab ortu spectat Chaldaea, & sinu Persicum: à Meridie, Foelici Arabia cingitur. Porro haec Foelix, siue Beata, peninsulae forma ab his duabus secernitur: & inter duos sinus magnos in Meridie tendit, extrema fronte Ortum Brumalem spectas. Fertilis regio, à qua diuitiarum insignium nomine tota Arabia celebratur scriptoribus. Pleriq; Arabum Nomadae sunt, multusq; camelorum usus, uescuntur lacte, & carnibus. Fluius, quae Nomadae tenent, auri ramenta eijcit: id non constant inscitia artis. Debent pastores sunt, & auro abundant, quod iuglandium magnitudine inter glebas reperiunt. His proximae Sabaei sunt, diuites thuris, & myrrhae, ac cinnami: Horum principem Casparum magnum fuisse, quidam contendunt, qui de auro Arabico Senatori puero dona tulit. In ora huius terrae, & balsamum nasci quidam tradunt, calamum item, & palmam gratissimi odoris. Sabaeorum pleriq; omnes agriculturae operam dant: legunt aromata,

sine manibus: pacate inter se uiuunt. Defunctorum corpora stercore illis sunt abiectiora. Regium cadauer sterquilinijs sepeliunt. Nabatei omnium continentis siani sunt, quorum in opibus paradisi mira industria commendatur, sed maior intuendis. Qui rem domesticam minuit, dat penas publicae inuicem honor illi desertur, qui parua auget. Atq; horum regia est Petra, & mos Sina. Arabi gentes plures referuntur à Plinio, Arabes, Scenitae, Rhetani, Asitae, Antei, Gnebadei, Masei, Orei. Ignotum.] Venerunt enim ex Austrino orbe in Septentrionalem, in quo mirati fuerunt corpora rerum nullas umbras in Austrum mittere. Sinistras.] in Austrum. In sphaerico mundo dicitur, id quod medium est, in quod omnia deorsum suo pondere deferuntur: superum, quod medio undiq; immet. Rursum quatuor mundi plagas ita partiuntur, ut Antica pars orbis sit occidens, postica oriens, dextra Septentrio, sinistra meridies. Atque hanc partitionem uidetur Cleomedes ab Aegyptijs accepisse: atq; inde eam ad istum modum scriptam reliquit. Cum igitur Lucanus de Arabia loquatur, notat eos intra tropicos sitos Cancrum, & Aequinoctialem, quibus praeter umbras communes, hoc est, Orientales, Occidentales, & Septentrionales, etiam Meridionales sunt, & perpendiculares. Arabum capita ubi transferit Sol, necesse est umbram in linea meridionali in Austrum tendere. Habent Arabiae illius eudaeomnis clarissimae urbes gradus longitudinis, & latitudinis, ut Thebae 69. 40. 21. 0. Muga emporium. 74. 30. 14. 0. Samma 75. 30. 11. 30. Moscha 88. 30. 14. 0. Cauana 85. 0. 23. 0. Istriana. 80. 0. 25. 40. Badeo regia. 70. 0. 20. 13. Mecha quam dixi Mahumeti sepulchro nobilitata. 71. 45. 22. 0. Saba. 76. 0. 13. 0. Ceterum Ouid. lib. 1. Metamorpho. ad eundem modum distinguere caeli plagas uidemus.

„ Vtq; duæ dextra eorum, totidemq; sinistra
 „ Parte secant zonæ, quinta est ardentior illis.

Marcus Varro lib. 6. de Lingua Latina, diuersa ratione
 mûdi cardines distinguit. Quo circa cœlû, inquit, quo tui
 mur, dictum templum: eius templi partes quatuor dicun-
 tur: sinistra ab Oriente: dextra, ab Occasu: antica ad Me-
 ridiem: postica ad Septentrionem. Plinius item Varronis
 diuisionem secutus, errantium siderum cursum, ait. mûdo
 contrarium agi: hoc est, à sinistra in dextram præcipitari.
 Sed hæc partitio ad Romanos ex Thuseorum disciplina
 manauit, quam etiam Alcimus in lib. de Platonis doctri-
 na comprobat. Apud Græcos scriptores inuenias, diu ob-
 seruatum sacrificandi ritum fuisse, ut cum aras circumerit,
 eam circuitionem ab laeuâ in dextram auspicarentur, &
 quidem Zodiaci orbis quodam simulacro, cuius motus cõ-
 trarius mundo est: hoc est, ab Occasu in ortum incidens.
 Mox à dextra in leuam cursuarent, qui motus mundi est
 naturalis. De duplici hac partitione ita est apud Galenû
 Medicum, τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον ἀπὸ τοῦ ὀπίσθενος ἀ-
 ξία τὸ νότιον ἔσται εἰς τὴν ἀριστεράν, ἀπὸ δὲ τοῦ ἀνατολίου εἰς τὴν
 δεξιὰν καὶ τὸ νότιον ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς εἰς τὴν ἀνατολίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ
 ἀνατολίου εἰς τὴν ἀριστεράν. ἢ ἐστὶν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς εἰς τὴν
 δεξιὰν καὶ τὸ νότιον ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς εἰς τὴν ἀνατολίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ
 ἀνατολίου εἰς τὴν ἀριστεράν. hoc est. Pythagoras,
 Plato, & Aristoteles dextras mundi partes esse dixerunt,
 Orientales, ut à quibus motus initium est: sinistras, Occi-
 duas. At Empedocles, dextra dixit esse eas, quæ sunt circa
 tropicos æstus, sinistras, quæ sunt circa Brumales. Hæc
 Galenus. Empedocles sententiam secutus est Lucanus, qui
 sinistras mundi partes Austrinas dixit. At uerò ex Augu-
 rum disciplina ipsi augures inter augurandum, dextras
 in Meridiem, sinistras in Septentrionem proieci-
 bant. Itaq;, quorum Zenith est inter tropicum Cancrî, & Aequatorê,
 eorum capita Sol bis quotannis transit, proinde duas ha-
 bêt æstates, & totidem hyemes. Solstitia quatuor, totidem
 umbras. Sulpitius Solnum citans umbræ, inquit, quæ no-
 bis ad Occidentē conuersis dextræ sunt illis sinistrae. Mox
 Iani de Saero Busto uerba in medium adfert, inquit Va-
 dianus contra Camerem quibus hoc tamen nõ agebat Ia-
 nus, ut dexteri, & sinistri rationē redderet, qui indicare tan-
 tum uoluit ex autoritate Lucani, inter Aequatorem, &
 Tropicum habitantes, quorum in numero Arabû pars fo-
 ret, duplex umbræ Meridianæ genus habere. Porro neq;
 hoc dictum, ac cuius umbræ proieclû isthæc dexteri, & si-
 nistri ratio potissimè referenda, Orientis sive Solis, an Oc-
 cidentis. At qui constat pleroseq; ex nobis, qui ad Arclû ha-
 bitamus, paulò grandiori latitudine, eû in Cancro Sol est,
 umbram habere ad meridiem: hoc est, in sinistra inclinan-
 tem, sicut & Arabes Sole scilicet Oriente, aut Occidente:
 quod cum demonstrari possit, multis probandum nõ est.
 Ad solâ igitur Meridiei umbrâ potè respexisse docere de-
 bebât, quâ aut in meridiem, aut Septentrionem uergeret, si
 catheto nõ incidit, necesse est eû interim Orientis, & Oc-
 cidētis umbrâ nõ rarò ita incidat, ut nec dextra sit, nec sini-
 stra, quando super illorû uertices, siue Zenith Sol meat: &
 ut dixi, ad Septentrionem etiâ remotis non solû Arabibus
 sinistra esse possit. Quæ nouissè interim mirè referebat ad
 Lucani uersiculû doctè explicandû. Lubet ex eodè Vadia-
 no quâuis paulò prolixiora sunt, sed quæ magnâ eruditio-
 nem habet, cætera de umbrarû ratione adscribere. Ca-
 mer, inquit, Vadi, priorem Sulpitij expositionē, tum uerâ
 esse, tum poëtæ sensui plurimû consonam ait: quod si per-
 muto, hoc cõsequens nõ est, ut poëtæ sensum accuratè ex-

plicet. Vt ne dicam interim, quàm lubrica sit Soliniana le-
 A Etio, quod mox docebo. Omnibonû audiamus, qui sic in-
 quit. Nam his, qui habitât in Oriëtè, eû Sol ad Occasum
 tendit, umbra sinistrorsum uergitur: sed habitantibus in
 Occidētè, sicut nos, eû Sol tendit ad Occasum, umbra dex-
 trorsum uergitur sicut apud Indos, ubi dicitur Maleum
 montē sex mēsis in Austrû, id est, in dextrâ partem uer-
 gere umbrâ, & totidē mensibus in Septentrionē &c. Vt
 des lector optime, qua ratione dixerim sicco pede hæc Lu-
 cani locû ab interpretibus præteritû, eû dicere potuissent,
 non sicco tantum sed luxo & raro pressum. Umbram hic
 Austrinâ dextrâ uocat: Borealem sinistra, cõtra Lucani
 sententiam. Præterea Orientē, & Occidētē ita indicat,
 tanquã Occidente Arabes, nos Oriente careamus, quasi
 uerò referat in Occasum ne, an in Ortum abeat, umbrâ
 mutaturus, eû latitudo, hoc est, abscissus à tropicis, in al-
 terurum latus hoc umbrarû genus, dextri scilicet, & sinis-
 tri uariet non aut Oriens, aut Occidēs quorum urunq;
 Arabes cernût. Nam qui extra tropicos habitât, habêt al-
 terû umbræ genus: qui intra tropicos, utrunq; uident. Præ-
 terea Arabes, inquit, populi sunt Oriëtis, qui quia habitât
 B in Oriente, ideo admirati sunt, eû uenissent in Occiden-
 tem, &c. Pateor Arabiâ nõ paulo magis Orientalem esse,
 quàm minor Asia, aut Thassalia sit, in quam Arabes uenif-
 se Lucanus scribit. Constat tamen hos alterû umbræ ge-
 nus habere non potuisse: nomē causa, quod in Occasum,
 sed quod in Septentrionē abijissent. Neq; nostris in locis ita-
 tum qui in Occasum uergit, sed apud Syros, Medos, Ba-
 ctros: quib; magis in Orientē prominēt, Indos. Idem Ara-
 bibus usu uenire poterat, cum bona etiâ Arabia pars no-
 strâ tantû, id est, dextrâ umbrâ habeat. Aded nihil ad hæc
 umbræ dextræ, sinistrae uerè respectus Orientis, aut
 Occidentis facit. Porro si quis intra Cancrî tropicû ma-
 neat, & ex Arabia in Atlanticû, in extimos Aetiopas, qui
 ab Occasu latere Hesperij dicti sunt, abeat, nihil illæ um-
 bræ rationē mutauerat. Nimirû, quod longitudinis uaria-
 tio nihil attingat, sed sola, ut diximus latitudinis. Quid
 igitur oportebat occidentē inculcare, ubi Septentrionis re-
 cliûs memineris. Sed de his olim fortasse nobis seorsim dis-
 ferendi Occasio dabitur: tantum ita fors ferat, ut otari à
 C professionis molestia, & tâcisper ad literas reuerii occupa-
 tissimo mihi liceat. De Solino uideamus, cuius de umbris
 locû doctè à Camerte explicatum lubricæ fidei suspicatus
 sum, & dubiû esse dixi, quod ille tradidit, non etiâ incuriæ
 notauit. Umbræ aut, quæ nobis dextræ sunt, illis quoq; dex-
 træ sunt, & sinistra esse nõ possunt. Est enim omnino di-
 uersum umbrarum genus, quod in Boream cadit ab illo,
 quod in Austrû proyicitur, & umbræ, quas ipsi sinistras ha-
 bent tales sunt, ut dextræ esse nequeant: Quamquã & dex-
 tras habent, tamè alio tēpore habêt, & diuerso Solis po-
 situ. Huc accedit, quod sinistrarû umbrarum ita meminit
 Solinus, ut putare possis, non aliud Arabes umbræ genus,
 quã sinistrû habere, cum nobis dextras tribuat, nec aliud
 interim innuat. Quod si Solini uerba hoc sensu accipi-
 mus, ut Sole nobis sinistro, illis interim dextro, umbras ipsi
 suas in Austrum uergentes habeât, nostris eodē tēpore in
 Septentrionē abeuntibus, quis nõ uideat uerè dictû: ita ta-
 men, ut diligentia sit, non curiositatis monuisse lectorē, ne
 aliud sibi ex Solini uerbis obiter persuadeat: quãdo in cla-
 riori Lucani loco, Omnibonus, doctissimus alioqui inter-
 pres lögè à scopo aberrauerit. Proinde in Seruij loco, quẽ
 Cameris citat, idem moneo. Sunt enim nobis cœlû inuen-
 tib; 8

Aribus sinistra, quæ & ipsis sinistra, rursus dextra illis, quæ & nobis dextra: ut simpliciter ille locus, nec accipi rectè, nec intelligi queat, sicut & illud Macrobij libro de Somno Scipionis 2. ubi nunquã uere Solẽ fenestrã Septentrionis admittere. Sunt enim in nostro latere ad Septentrionẽ remoti, qui 24. horarũ spatio elabente Orientalẽ, & Occidentale umbrã, tum & dextrã Septentrionis, & sinistra Austriã habeat: ad quos si Arabes illi Pompeiani peruenissent, dextras in ignoto orbe agnouissent: quanquã impossibile Macrobius autumat. Ego ad demonstrandum id ipsum dubitantibus me offero, nec multis opus est, res ipsa certissima est, & cognitiuã facillima. Primũ omnium hi, quibus aliquot salte gradus Canceri, sub horizontẽ nõ merguntur, latitudine ultra sexagesimũ gradũ expansa, spatio minimum 24. horarum, præfenti Sole fruuntur, nulla profus ingruente nocte: quo spatio uolũte Sole, tũ nobis mediã noctis horã efficit, apud illos supra horizontẽ extans umbrã projicit in meridiem: estq; ea uere sinistra umbra, quã frequẽtius habet, quibus multi dies nulla nocte intercepti luce coherent. Velut hodie de his, qui ultra parallelum Arcticũ summouentur, experientia deprehensum est. Caterũ illud umbræ genus, quod sinistra est, à Sole meridiano, hoc est, ab eo puncto meridiani, in quo, si Sol ipsi occideret, meridiẽ metirentur, habere nequaquã possunt, cũ eo tẽpore nostrũ latus terræ Solem semper à sinistris habeat: eoq; modo Macrobiũ intellexisse existimandũ est. Hætenus Vadianus: quæ eruditissimẽ quia in hũc locũ explicata sunt, libuit adscribere: tum quia utilissima, tum quia necessaria cognitiuã sunt & à nomine ante eum reddita.

Orestis. Populi sunt in Molossia. Etenim Orestes infania liberatus, cũ prae uerecundia cũ Hermione sorore, et filio Oreste fugeret, in has terras penetrauit, ubi gens ab imperio filij Orestis dici cœperunt, ipse morsu uiperæ in Arcadia mortuus fuit. Loco Orestion nomẽ fuit. Dicitur etiam foemino genere, Orestis, & Orestias. Est & Oreste urbis nomẽ in Europa. Et Orestis, urbs in Orestis, in eminente monte supra Macedoniam, in qua Ptolemæus Lagi natus fertur, qui postea primus in Aegypto post Alexandri mortem regnauit. Alia est Orestia in Arcadia, quam, ut ostendi, nonnulli Orestion nominant. Orestis idis, Macedonia pars. Orestis. India populi etiã sunt, quos hoc loco poëta etiã ad bellũ Ciuile cõuixisse canit.

Tum furore extremos mouit Romano Orestas.

Strabo libro decimoquinto, Oretas Indicam gentem esse scribit, post Arim Arianorum amnem. Hos Plinius libro sexto, capite secundo, ait, non Indorũ esse, sed propria uti lingua. Est & Oretus fluuius Siciliae, haud procul à Panormo. Porro illa Orestia urbs Arcadiae, cuius modò memini, ita dimidia sui parte ab Orestis aduẽu fuit appellata: tota urbs Megalopolis diuini dicta erant, quã Arcades post Leuetricum bellum cõdidere. Quin & alia Megalopolis Icariae fuit, quæ nũc Aphrodisias, olim Lelegum urbs, quæ & Nino, Ninoe uocabatur. Quin & Iberia alia aliquando extitit. Extremos Orest. Orestis inter Macedoniae gentes numeratur à Plinio, et alijs, cap. 10. libro. 4. Verum cum extremos uocet, ad ortum certum est, alios à Luciano significari in India si modo sint. Et uerisimile est, errorem peperisse, uocem furor, Oreste infanior, Furor Romanus. Posset poëta uideri scripsisse, Oritas, ut Sulpitius uel Oretas nisi quantitas primæ syllabæ refragaretur, cum apud Græcos per ω. scribatur ωρείτας. Dionysius Afer.

ωρείτας τ' ἀραβίας, λιτοχλαίνας ἀραχώτας,

id est, ut Rhemnius.

Ad partes rapidi quia uergunt lumina Solis

Oritas, Arabasq; simul, Limiq; Arachotas

— Vtentes chlaenis.

Nisi poëta per systolen primam syllabam contraxerit, quod nonnunquam poëta in magno poemate facere solent. Et translatio Hispanica, quam mihi exhibuit inspicendam nobilis uir & Doctus, miles D. Bernardinus, à Mendoza legit, Oretas, non Orestas.

[Carmanosq; d.] Ad Persicum sinum sunt qui inter Chenolophagos, & Arabiam felicem, in Oceanum Indicum influit, qua parte statim Erythraeo mari Oceanus commiscetur. A Babylone uersus meridiem, inter duos amnes Susiana est, & ad sinũ usq; Persicũ extenditur. Ultra flumẽ Persis, ubi Persepolis: inde Australior Carmania, quæ ab Ortu montibus usq; ad Indũ amnẽ clauditur. Orã Meridianã tenet Chelonophagi: Indicus Oceanus alluit: ab Occasu Persico sinu, & Perside finitur. Fronte maritimã altissimũ promontoriũ cõtra Oceanũ stringit, ne Carmaniã inundet. Ibi paulatim cedentia littora iustũ sinum insulis aliquot distinctũ admittit, peninsula formã euagatur contra Arabiae Fœlices montes ut fretũ mediũ, per quod in sinũ Persicũ uastum, & amplũ intratur, non amplius 5. M. pass. latũ sit. Extimum Carmaniae sinũ tenent Chelonophagi, & Ichthyophagi, quod piscibus, & te studinibus proximo Oceano captis uictitent, & pecora ite piscibus pascant. Strabo, & Plin. tradũt, testudinũ tantam magnitudinẽ, ut singularum superficies casus habitabiles integat, & cymbas, quibus nauigent inter rubri maris insulis. Mela libro tertio, capite 8. Ab his, inquit, quæ diximus ad sinum Persicum, ubi Chelonophagi morantur, deserta sunt. In ipso Carmani nauigantium dextra positi sine ueste, ac fruge, sine pecore, ac sedibus, pisciũ cute se uelant: carne uescuntur: præter capita, toto corpore hirsuti. Oppida propria sunt, Alexandria, condita ab Alexandro, à quo cultiores redditũ fuere, interdico pertinaci esu piscium. Mediterranea metropolis est Carmania. Amnes clarissimos habet, Hytanen aurũ trahentem, Andanum, & Corium in sinum Persicum excurrentes. Longitudo, & latitudo grad. Carmaniae 100. 0. 29. 0. Alexandriae, 99. 0. 24. 20.

Quorum defl. in Au.] Ex gradibus longitudinis & latitudinis abunde liquet, quantum in Austrum recedunt.

Non totam.] Glareanus diligenter hũc locũ Astronomicũ expendit, & hic locus, inquit, à quibusdã notatus est, ut minime uerus, quod Oritarũ, & Carmanorũ eelum in Austrinũ, latus trans æquatorẽ flecti crediderit, quod mihi non uidetur. Quia si ita longẽ in Austrũ submouisset hosce populos, sequeretur totã illis maiorẽ uersam mergi, cũ contrariũ astruat poëta. Deinde sequeretur, minorẽ prorsus nõ uideri, nisi forte duabus illis lucidis stellis quas χόρυθαίς Græcis dictas scribit Higynus. Poëta autẽ non totã tamen mergi aspicit Arcton: de maiori utiq; intelligens Arctõ, cũ minor prorsus illic nõ uideatur, ut iam diximus. Decepit illos Sulpitij cõmentarius qui ultra dimidiã partem torridæ zonæ hũc deflexum submouet, contra poëta, & sensum, & mentẽ. In eodem luto hæret Ioannes de Sacro Busto, unde, & Sulpitiũ hausisse puto. Atqui si Carmanorũ sinũ intelligamus ad Cæri circulũ, aut citrà eum, ut Ptolemæus totã desertã Carmaniã citrà, alteram uerò plus dimidio citrà, nõnihil tamen eius etiã ultra tropicũ. Ibi nempe sub Canceri tropico, aut citrà item tropicũ, Ursa maior non tota occidit, sed prominet de capite

eius aliquid quod poeta arguit inuenit.
 Non totam mergi tamen aspicit Arcton, inquit.
 Quod si poeta hoc loco etiā de Oritis locus uideatur,
 ut quibusdā placet, eadē erit ratio, siue extrema ad Austrū
 Arachosia teneant, ut tradit Ptolemaus siue ad Arbitrium
 urbem, quae recta sub tropico Cācri iacet, Ichthyophagi
 habitent: ut ex Plinio colligimus. Haec doctē, & uerē Gla

reanus. Etenim cū dicit Carmania aspiciere Arcton, ad-
 dit nō totā, quasi dicat, partē infra illis apparere. Non ne-
 gatio praeposita, signo uniuersali affirmatiuo, quis nescit,
 quod equipolleat cōtradictoriae particulari negatiuae tā
 uerō & illud manifestū, & euidentē argumentū est, poetam
 id dicere, quod Carmania habeat latitudinis gradus 29,
 qui nō ultra Cancrī tropicū excurrunt, aut certē modicē.

al. Incer-
 tum est.

Lucet & exigua.]
 Glareanus ait, Arctio-
 phylacem improprie
 uelocem appellari, si-
 ue totus occidat, ut
 ijs, qui circa Cācri tro-
 picum degunt: siue nō
 totus, ut nobis, sed qui-
 dam uelocem dictum
 autumant, quod Car-
 manis citius occidat,
 quā nobis Haec ille.
 Declarat id particu-

Lucet & exigua uelox ibi nocte Bootes,
 Aethiopumq; solū, quod non premeretur ab ulla,
 Signifer regione poli, nisi poplite lapsō.
 Ultima curuati procederet ungula Tauri,
 Quāq; caput rapido tollit cum Tigride Magnus
 Euphrates, quos non diuersis fontibus edit
 Persis, & a incertum tellus si misceat amnes.
 Quod potius sit nomē aquis, sed sparsus in agros
 Fertilis Euphrates Phariā uice fungitur undā,
 Artigrim subito tellus absorbet hiatu,
 Occultosq; regit cursus, rursusq; renatum
 Fonte nouo flumen pelagi non abnegat undis.

ta fuit, et à mēsa trape-
 zus appellata est: Ly-
 caonē trāsformauit in
 lupū: Arcadē cōpactis
 rursus mēbris, caprae
 rio cuidā alēdū dedit,
 qui iam ubi adolescēs
 factus esset, cū matrē
 per ignorantiam stuprū
 uim obtulisset, & am-
 bo ab incolis montis
 Lycaei ad supplicium de-
 poscerētur, uterq; à Io

la, ibi referenda ad uelox, non ad uerbum lucet. Solent
 stella etiam uelocius uideri, & uelocius occidere, quō
 sunt remotiores in nostro horizonte. Lucet exig. uel.]
 modica noctis parte ipsi; nō diu, quod breuis, eius sit me-
 atus ab ortu ad occasum, cū nobis supra uerticem propē
 diutius luceat, Bootes Arctiophylax nuncupatur. Idem &
 Arcturus dicitur, & plaustrī custos, quod plaustrum siue
 Septentriones sequatur ex interuallo, & quasi Septentri-
 onibus succinctus sit. Aratus in Phenomenis.

ἡ ἄρκτος ἢ ἰνδίου φέρειται ἰνδόντι ἰανδόντι
 ἀρκτοφύλαξ, ἡ ἄρκτος ἐπιπνεῖσθαι ἰανδόντι
 ἡ ἄρκτος ἰανδόντι ἰανδόντι ἰανδόντι
 Fertur pone Helicem, ueluti qui plaustra gubernet
 Arctiophylax, quem mortales dixere Bootem,
 Quod uicina uersa uideatur tangere plaustrum.
 Aratus Arcturum à Boota distinguit, ut Arcturus stel-
 la Lucida sub zona eius prā alijs obuoluatur. Verba
 eius sunt.

ἡ ἄρκτος ἰανδόντι ἰανδόντι ἰανδόντι
 ἡ ἄρκτος ἰανδόντι ἰανδόντι ἰανδόντι
 Huius manum sinistram circulus Arcticus includit, ita ut
 neque occidere, neque oriri uideatur. Ipse ab Arctico
 circulo ad aestiuum extenditur in cluatus in longum, ut
 dextro pede aestiuo imitatur, Humeros uerō, & pectus à re-
 liquo corpore facit linea, siue circulus potius, qui per utro-
 que polos transiens, Arietem, & Chelas diuidat. Occidit
 cum Tauro, Gemmis, Cancro, & Leone. Serō occidere
 dicitur, quod aclus à pedibus perueniat ad terram: exo-
 riens citius, quam Chela apparet. Bootes Carmanis
 uelox est, & ijs, qui remotius ad Austrum submouentur,
 ut diximus, quod per totam noctem ijs non luceat: inui-
 cem uobis piger quibus semper supra terram. In sinistra
 manu stella quatuor lucent, quae nunquam occidere ui-
 dentur: in summa fronte una: in humeris habet singulas:
 in manibus singulas, quarum clarior, quae in dextra con-
 spicitur, in sinistra obscurior est: in dextro cubito, una cla-
 rior fulget, uerū in zona lucent una caeteris illiusrior, quā
 Arcturū appellamus: sunt & in pedibus singulae. Fabulan-
 tur hūc Arcadē Iouis filiū fuisse, Lycaon Pelasgi filius eū
 Iouē hospitio exceperat, infantē adhuc dissecuit membra-
 tim, & Ioui comedendū apposuit. Haec de causa Lycaon-
 is domū incedit fulmine immisso, atq; eo loco, urbs cōdia

ue in astra relatus fuit. Aethiopumq; sol.] Furor Ro-
 manus mouit etiā Aethiopes ad arma sumenda pro Sena-
 tu. Praemittamus aliqua de situ Aethiopiae, de gētis mori-
 bus: deinde ueniamus ad ea q̄ praecipua sūt huius loci. Du-
 plex Aethiopia est: una, quae uocatur Aethiopia sub Aegy-
 pro: ad Oriētē Solē: ab rubro mari pulsatur: ad Septentrio-
 nē Libya, et Aegypto, iungitur: ad Occasum interiorē ha-
 bet Libya: ad Austrū alteri iungitur Aethiopia: quae ma-
 ior est, & Hespera dicitur, ipsi autē Hesperī Aethiopes Aeo-
 thioquā quādā multis & magnis oppidis habitata cōstat,
 sed grauibus bellis elisa fuerūt Plin lib. 6. Aethiopia, in-
 quit, uicissim imperiādo, seruiēdoq; clara, & potens etiā
 usq; ad bella Troiana. Mēnone regnāte, & Syriae imperi-
 tasse eā, nostrōq; littore, etate regis Cephei, patet Andro-
 medae fabulis. Ad hūc modū Plin. Inter multa celebria in
 sulā habet medianne ubertate glebae, & incredibili hōsi-
 nū frequentia nobile, Meroen, quā Nilus primo suo ambitu
 cōplectitur, V. M. stadiorū à Siene, Nili alueus tāuū latus
 stringit dexter Astusapes. Fuerūt ex Ethnicii scriptorib;
 qui crediderint mortalium primos fuisse, has cōiectura usq;
 quod Aethiopia, propter sideris propinquitatē, omnium pri-
 ma inepescere coepit, cū ab initio solum fuisse uliginō-
 sum: atq; inde ex humoris, calorisq; temperie prima homo
 sit genus. Praeterea credūtur Aethiopes uerissimi indi-
 gena omnium mortalium, quod, ubi terra ceperit frequentius
 eoli, torridū solum potuerit nemine ad cultū sui inuitare,
 Adhaec deorū cultum primū apud eos institutum referūt.
 Hūc Homērus Iouē, & caelicolas omnes ad solennes da-
 pes in eas terras profectos canit Odyss. 1. Rursus tra-
 dūt ijs semper suā libertatem māsisse incolumem, addo ut,
 Hercules, & Liber pater eam terrā solā in aetlā relinque-
 rint. Duplex literarū genus apud eos fuit: unū sacrū, sacer-
 dotibus tantū notum: alterum quod uulgō patuerit. Fue-
 rūt autē literarū figurae, haud quaquā tales, ut in syllabas
 redigerent, sed animalibus similes, membrū item humano-
 rum partib; uarijs artificū instrumentis, ut à nobis de Ae-
 gyptijs supra dictū est, qui ab Aethiopijs elementa literarū
 suarū petiuerūt. Sanctissimū sacerdotū iudicāt, quē sa-
 natico cursu circūferri uident. Regē suū, ut numē ueneran-
 tur. Plures nudi agūt, ob sideris propinquitatē: tegunt pu-
 dēda caudis ouillis: rarus pellū usus. Victus milium, & hor-
 deū: & potus inde cōficitur. Sunt etiā qui herbis uiciuēnt,
 & tenuis-

Aeternioribus arundinum radicibus, lacte, & caseo. Merore, de qua modo dixi, insula, metropolis fuit. Habent, & auri fodinas Agricola. Apud Aethiopes Macrobius as plures est, quā aurū, ut Cambyses legati reos uiderint cathenis aureis uinctos in cinerē duci. Quidā Solē Orientem uenerantur: Occidentem diris execrationibus prosequuntur. Mortuos in profluentem conijciunt: alios in delijs condunt: sunt quae in uitreis conditos in Annū seruant, & religiose eos colunt. Viuunt Macrobij uulgo annos 120. Sunt & Aethiopes Troglodytae, qui ad mare usque rubrum extenduntur. Haec de Aethiopiis pauca satis sunt. Quod non.] Solum Aethiopi cum nō premeretur ab illa parte signorum significari, hoc est, zodiaci, nisi ultima unguia Tauri procederet poplite lapsa: quod quidem perinde est, ac si diceret, Aethiopiam fore citra Canceri Tropicum, aut ultra Capricorni, nisi Tauri ultima regula procederet. Obscure dictum ac propemodum nullo sensu. Sed de hoc postea. Sulpitius est enim inquit, Aethiopia iuxta mediam torridam zonam, extenditurq; ab Oriente Hyberno, ad Occidentem hybernā, ut ait Solinus. Astrologi aliter hunc locum intelligunt: dicuntq; signa zodiaci in duas partes diuidi, in Cardinalia, & regiones. Cardinalia dicuntur signa, in quibus incidunt Solstitia, & Aequinoctia: ut Capricornus, Cancer, Libra, & Aries. Regiones uerō appellantur, intermedia: & sic Aethiopia cum sit sub Aequinoctiali, non premitur ab aliqua regione, sed tantum à duobus signis, Ariete, & Libra. Taurus ergo contingit ipsam pede exporrecto aequinoctialem uersus: sic illi, quos quidem superiore oratione refutaremus, & multorum auctoritate. Sed quid opus, cum à pedibus Tauri Septentrionalis signi, tangi non possit. Itaq; ut melius cum ijs sentiamus, censemus, & Solinum & Plinium, & reliquos emendandos: & pro Oriente hyberno, apponendū, Oriente Verno. Haec Sulpitius. At Glareanus longē diligentissimē excutit hunc locum, & pensat, quasi in trutinā, cuius uerba operae pretium est adscribere. Hoc uerō dictum, inquit, & uix intelligibili, & falsum, etiam fortassis, multos eximios torfit uiros, admiratos, qui fieri queat, ut Aethiopia sit extra significari Poli regionem, cum tota sub significari posita sit, inter tropicos, adeo sub torrida zona: siue de ea, quae proxima supra Aegyptum est, loquamur Aethiopia: siue de ea, quae maxime ad Austrum est. Sed ante huius rei tractationem, libet uidere quosdam, qui quicquid apud poetas legitur, ad uulgi etiam (ut frequenter fieri solet) opinionem dictum, omne hoc, aut uerū dictum, aut tanquam Apollinis oraculum accipiendum reuerentur uideri uolunt, ut si quis ei contradicat, is continē uel arrogans, uel inruditus, addo, stipes, asinus, plumbeus existimetur. Ego, ut inciuile puto optimis authoribus absque causa etiam in re profana obstrepere, ita non auidere, quod dubium est, in disputantium coronam adducere, inuidi hominis esse iudicio. Quare non uerebor, adductis aliorum sententijs, quid ego de hoc loco sentia, ostendere. Ioānes à Sacro Busto, (quem authorem de Sphæra uocant) eū de pūctis uerū calibus Aethiopsiorum inter Canceri Tropicum, & Arctici circulum differeret, ait esse, qui Aethiopiā citra Canceri circulum iacere existimant: itaq; à nullo zodiaci signo tangi, praeter Taurū, qui unguia extra zodiacū porrigat: quasi quisquam authorū Aethiopiam citra Canceri tropicum memoria prodiderit: aut quasi Taurus pedem uersus Septentrionē porrigat, cum totus uersus sit in Aequinoctialem circulū. Vnde reiecta hac opinione, ipse diuisiuit zodiaci signa in Cardinalia, & regiones. ut Cardinalia sint, in quibus Solstitia, & Aequinoctia continentur: Canceri, Capricorni, Arietis, ac Librae: regiones uerō reliqua octa signa. Aethiopiam igitur, sub nulla regione quidem esse, hoc est, sub nullis signis, quae non sunt Cardinalia, sed sub Ariete, & Libra duntaxat tangi tamen Tauripede, qui aequinoctialem circulum prope cōtingat, id sensisse poetā. At hoc modo exigua sanē pars, aut nulla uerius erit Aethiopiae, tum etiam alia signa, Regiones, inquam ut ille uocat, non Cardinalia, nō modo attingant aequatorem, sed sub Aequatore sint, ut Virgo, & Aquarius. Nam de formis caelestibus loquitur, non de 12. zodiaci dimensionibus, quae longē ab illis differunt, ut huius artis studiosi probē norunt. His atq; alijs argumentis motus Sulpitius, cum haec Ioānis signorū diuisio displiceret, locū optimē explicatū iri existimat, si Plinij locus lib. 6. cap. 30. non ita longē à fine emendetur: ubi Oriente Verno falso legi ait, cū hyberno legi debeat, ad hunc modū. Sita est, inquit Plinius, Aethiopia ab Oriete hyberno, ad Occidentē hybernū. Eadem Solinus, Plinij simia, cap. 43. Verū si sic legatur Plinij uerba, de maxime Australi Aethiopia (ut uocat Ptolemaeus) intelligatur oportet: uerū ea prorsus sub torrida zona, & zodiaci signis iacet. Eam utiq; ab extrema parte Boreali unguia Tauri tetigerit: sed ipsa tamen sub alijs signis iacet. Nihil igitur plus hunc locū iuauerunt Plinij uerba, quāuis Ioānis à Sacro Busto subtilis illa, & ficta diuisio signorū, in Cardinalia, & regiones. Quare cōueniebat, ut Sulpitius eū locum aliter declarasset. quū Ioānis opinione reijceret, remittens nos ad Solini, & Plinij uerba, nihil hūc locū adiuuantia. Itaq; nos hunc locum inexpli. abile esse existimamus, nisi quis cōfugiat ad ueterē illū signorū diuidendorū modū, quo cōparatio fit ad terrae habitabilis partes, nō secundum subiectionē (ut ita dicā) perpendicularē, qua sola torrida zona respōdet, sed secundū oēs triū partiū, terrae habitabilis regiones, ut uidere est apud M. Maniliū, li. 4. ca. 3. Ceterū ea cōsideratio (ut in annotationibus nostris in Metamorphoseon libros scriptis ingenue professi sumus) quo fundamenta nitatur, ignoramus. Meminit eius lib. 2. 33

Cuid sub finem his uersibus. 34

Quaeq; tuā matrem tellus à parte sinistra
 Suspicit (indigenae Sidonida nomina dicunt)
 Hanc parte. — Haecenus Glareanus, ac uicē pariter,
 & doctē, ut omnia. Agrippa existimauit terrā uniuersam
 Aethiopiā, unā eū mari rubro in longitudine parte, semel,
 & uicies 70. M. pass. in latitudine, eum superiori Aegypto,
 duodecies 97. M. pass. Rursus sunt, teste Plinio, qui
 eius latitudine ita diuiserunt. A Meroē Sirbium 15. dierum
 nauigatione: ab ea 12. ad Dabellos. Ab ijs ad Oceanum
 Aethiopicū, 6. dierū iter. In totū, ab Oceano ad Meroē,
 725. M. pass. Inde ad Siēnem, quantum dictum est,
 Australis Aethiopia ab Oriete hyberno, ad Occidentē hybernū
 extenditur. Meridiano cardine sphaerae hyberno maxime
 uirent: meridiana parte imminens mari mons excelsus
 perpetuis ardet ignibus. Aenocayna dicitur à quo nauigatio
 quatruidui, ad promontoriū Hesperionceras. Meala lib. 3. cap. 10. ab i de moribus, uictu, & aibus huius
 gentis nō nulla differunt. ceterum inquit, oras ad Eurum
 sequentibus nihil memorabile occurrat: uasta omnia,
 uastis praecisa montibus, ripae potius sunt, quā littora: inde
 ingēs, et sine cultorib. tractus. Dubiū aliquādo fuit, esse
 se: ne ultra pelagus, capere terra circuitū, an exhausta

fructu, sine sine Africa se extenderet. Verum si Hanno Carthaginensis exploratum missus à suis, cum per Oceani ostia exisset, magnam partem eius circumuectus, non se mari, sed comætu defecisse memoratum retulerat. Et Eudoxus quidam auorum nostrorum temporibus, cum ad Lathyrum regem Alexandria profugeret, Arabico sinu egressus, per hoc pelagus (ut Nepos affirmat) Gades usque peruectus est. Ideo eius ora nota sunt aliqua. Sunt autem trans ea, quæ modo deserta diximus, muti populi, & quibus pro eloquio nutus est, alij sine sono linguæ: alij sine linguis: alij labris coheretibus etiam, nisi quod sub naribus etiam fistula est, per quam bibere auent. Multa huius generis, prodigiosa idem Mela refert.

Premeteretur.] Taurus ad exortum signorum, ait Higynus, dimidia parte collocatur, ut incipere genu, ac desigere ad terram uideatur, caput eodem habens attentum. Genua eius reliquo corpore diuidit Circulus æquinoctialis, cornu sinistro (ut supra diximus) coniungitur cum sinistro pede eius, qui auriga appellatur. Inter huius finitionem corporis, & Arietis caudâ, stellæ sunt, quos Vergilium nostri, Græci autem Pleiades appellauerunt. Hæc auersus occidit, & exoritur. Hæc Higynus.

Eius crurum geniculatio apparet. Aratus

ταύρος ἡ σινοειῶν ὄσος περιφραίνεῖται ὄνδαξ. id est, Tauri crurum, quanta apparet geniculatio. Hoc uideatur significare Lucanus, Aethiopiam nusquã à signifero stringi, nisi ubi æquator circulus leuiter Tauri ungula contingitur circa 50. longitudinis gradû: sub æquatore siue torrida zona potius, & Troglodytæ sunt. Procederet.] Nisi à Tauri unguis Aequinoctialis circuli margines contingerentur, ubi antea dixi, Meroën esse Metropolim: quæ longitudo & Latitudo habet 61. 0. 16. 25. Cæterum quantum Aethiopiæ ultra tropicum hyemale est, nullum signiferi signum habet, ut neque ἡ, qui mira Cancerum, & circulum Arcticum habitant.

Quaerit caput ra.] Pomponius lib. 1. cap. 11. scribens de Antiochia, olim diu potens, inquit, sed cum eam regno Semiramis tenuit, longè potentissima. Ex operibus ceruicibus multa insignia sunt. Duo maxime excellunt, constituta urbs mira magnitudinis Babylon, ac sicces olim regionibus Euphrates ac Tigris immisii. Hæc Pomponius Mela. Duo amnes clarissimi sunt circa Babyloniorum & Chaldaeorum fines, Tigris Persidi propior, Tigris ut natus est, ita descendit, permeatq; usq; ad littora. Vltior Euphrates, immani ore, & aperto, non exit solum ubi oritur, sed uasè defluit. Neq; secat statim agros, sed diffusus in stagna, diuq; sedentibus aquis, siue alueo patulis, piger meat: post ubi marginè rupit, tum uerò fluuius est, qui acceptis ripis celer, & rapidus per Armenios, & Cappadoecas Occidentè petit: ac nisi Taurus mōs obfisteret, nostrum mare intraret. Inde in Meridiè flexus, primū Syros, tū Arabas ingressus, nō perdurat in pelagus, rerū ingens modo, ac nauigabilis, inde tenuis riuus emoritur, nusquã manifesto exitu defluit, ut alij amnes, sed desicit. Hinc magnus Euphrates à poeta. Quaerit caput.] Oritur in Periarde, (quæ quidam Mosciæ uocant) monte maioris Armeniæ, haud procul à fonte Tigridis. Per Assyriã inde, & Babylonè lapsus in sinum Persicū euoluitur (quidam rubrum mare feribunt) Plinius tradit eum oriri in Caramiide præfectura maioris Armeniæ. Lucius Mutianus, eū nasci, sub radicib. montis, quem Capoten appellat supra Simyram, 12. M. pass. atq; initio Pyxiraten nominatum.

In ipso cursu Armenia à Cappadocia excludit. Inde nauigatur Pastonam, Melitenen Cappadocia, Elegiã Armeniæ. Inde acceptis fluminibus, Lyco, Arsania, Arsano apud Elegiam occurrit ei Taurus, qui non resistit 12. M. pass. perforata latitudine. Apud Claudianopolim cursum ad Occasum, Solis flecit, ubi is illi à Tauro auferatur. Hæc uictus, & sibimet abscessus, expellitur in meridiè. A cataractis iterum nauigatur. Inde Comagenen, apud Samosata: & inter alios clarissimos amnes Marsyæ influit. Alluuntur oppida Epiphania, & Antiochia, ad Euphraten dicta, Zeugma nobile trãitu Euphratis, à Samasatis. Iuxta uicū Massicen duobus alueis non amplius cõturis finditur. Læua Seleucia præterita, mulis passuū milibus emensis, in Tigrim influit: dextra in Meridiem uersus Babylonem delabitur mediam: nunc solitudo est, quam perfluit. Nec multo post, fossis in riuos deductis paludibus immergitur, atque absorbetur. Ita Mutianus.

Rapido cum Tigride.] Tygrim æcolæ Phasim uocant. Oritur Tygris (ut compendio primum dicam, quod quidam tradunt) in Vxorium montibus ac ferme 50 stadijs præcept per syluas ac saxa ruit. Mox camporum planicie acceptus, minor ad 200. stadia euagatus Persico mari miscetur unaq; ostio. Vxorium regio Susi finitima est: & longo tractatu in Persidum excurrit. A cæleritate sua nomen sortitus est, natura uiolētissimus. Persæ sagittam Tigrim uocant.

Non diuersis fon.] Nam uterq; ex maioris Armeniæ montibus labitur, eo quo dixi pacto. Tigris Persidi propior est. Inter Persidem & maiorem Armeniam media est Mesopotamia: & poëtis familiare est, rebus, à proximis locis nonnunquam origines, & nomina mutare. Clareanus minus difficultatis habet, inquit, quod proximè sequitur, de Tigri & Euphrate. Ibi tamen egregiè quidam sudarunt, frustra, meo quidem iudicio, anxie philosophati, cum poëta aliorum opiniões sape referat, & uocabula de industria obscuret: ut sunt: fons, Persidis, edit, & Tellus si miscat. In omnibus hiscè est insignis obscuritas: porro inde facilis expositionis elusio, mira sententiæ uariandæ occasio. Denique ingens quodlibet fingendi potestas. Itaq; primum. Si fons propriè profluuij origine accipiatur, Persis uerò impropiè pro Armenia: hoc est, regione, quæ quondam sub Persis fuit. (Nam ita insignis ille orator Bononiensis Philippus Beroaldus hunc locum exposuit) sensus esse poterit. Quo fluuios Persis edit: non diuersis fontibus, quia unius regionis, nempe Armeniæ maioris, etiamsi mille stadijs ipsorum distent fontes, ut uidere est apud Geographos, maxime uerò Ptolemæum. Si uerò impropiè fons pro ostio, (ut quidam autumant) accipiatur, Persis uerò propriè pro Susiana uicina regione ut sæpissimè sit apud poëtas, Ordo erit, Quos Persis, id est, Susiana non diuersis fontibus, sed eodem fonte, id est, ostio ambos edit, id est, emittit. (Atque ita Badius exposuit) in mare Persicum. Illud autem, Si miscat, positum uidetur, postquam miscuit: ut sit dubitatiuè dictum, Si fortassis uerum dixerint, qui crediderunt Euphraten prius euanescere, neque Babylonem Tigri misceri. Si tamen ingreditur, ac ei miscetur, utrius sit nomen, illud uerò dubium esse. Hæc, & cõsimiles expositiones, adhuc frigidiores fieri possunt multo plures. Sed ego facile crediderim poëtam unum horum duorum fuisse fontè putasse. Quod & auctor libelli

A de cōsolatione Philosophiæ credidit. Tigris, & Euphrates uno se fonte resolvunt,

Et mox abiunctis dissociantur aquis.

Apud plerosq̄ auctores, hæc de ijs duobus produntur fluminibus, diversis fontibus eos oriri. Conuenire deinde sub Babylone, commixtos. Tigridis nomine in sinum effundi Persicum. Huc usq̄ Glareanus. Itaq̄ uterq̄ in Armenia maiori, non in Perside oritur.

Incertum est.] Euphrates Seleucia præterita, ac non paucis pass. millibus emensis, in Tigrum influit, & dexira in meridiem ad luv. Babylonem perlabitur: atq̄ ita incertū est, num terra permisceat amnes, Tigris circa Nymphæum è cuniculis redditus, tam vicinum Arsanæ, ut cum in unum confluant, nec tamen misceantur. Leuior Arsanias innatat, mox diuisus in Euphratem immergitur. Tigris ex Armenia multis claris auctis fluminibus, disterrimans Adiabenos, & Orios, faciensq̄ Mesopotamiam, lustratis montibus Gordyæorum, circa Apameam Mesenes, citra Seleuciam Babyloniæ diuiditur in duo alueos, quorum alter Meridiem, ac Seleuciam petit, alter

B ad Septentrionem flexus, campos Cauchas secat. Sub ista ex Media Choaspen accipit: ac tandem in lacus Chaldaicos se fundit. Hæc copiosius persequitur Plinius libro sexto capite 27. Misceat.] Confundat, ut nescias ubi in unum confluerint, Tigris ne uocetur an Euphrates. Tigris certè nomen seruat, donec in sinum Persicum ruat. Quod potius fit nomen.] Dum ita commisceantur, & in Tigrum Euphrates influit, quo nomine appelleretur reliquum.

Sed sparsus in ag.] Dum per cāporum planiciem funditur, eosq̄ rigat, quotannis excursu aquarum suarum, Nilum imitatur. Inter omnes quos habet Asia, clarissimus est Euphrates: post hunc Tigris, deinde Araxes. Euphrates nimis quàm longè à fontibus excurrit. Tigris uelocitate uincit: Araxem uelut fertilitas commendat: ac Cyrus omnes magnitudine superat. Itaq̄ Euphrates sua inundatione rigat proximos agros, perinde, ut Nilus Aegyptum. Phariæ undè.] Periphrasis Nili, clarissimi amnis Aegypti. Quæ in modum Nilus stans diebus quotannis magno aquarum incremento, sed non semper eodem per omnem spatium Aegypti, terram fecundat, ita Euphrates rigat Mesopotamiam, & alias nonnullas Syriæ regiones. Porro Nili incrementi aliæ ab alijs probatis scriptoribus causæ produntur. Quidam Etesias esse credunt, quibus è Septentrionali plaga flantibus, pelagi fluctu in aduersa ostia repulso, illa fluminis restagnatio sequatur: quod idem accidere Tiberi Austro, spirante persuasum quidam habent. Alij imbribus id adscribunt, qui in Aethiopiæ montibus circa solstitium cadunt, eorum Etesiarum flatu nubes in meridiem depellente. Sunt rursus, qui arbitrentur in sideris perpendiculariter illi incubantis emersu, suspendi humorem radijs solis, ut in sicculosa mundi parte, auidius alimenta arripientibus, atque ita diffusum amnem abundare. Ad eundem modum teste Plinio, crescit Euphrates. Sed & Tigris, nisi quod neuter limum deuehat, & aruis inducat, sed aquis solum uterq̄ fecundus est. Id existimat Strabo fieri, ob niues eo tempore in

montibus Armeniæ liquefactas, stans diebus paulum differt, ac Mesopotamiam perfundit. Sole obimente uicissimam partem Cæneri: minui incipit in Virgine: ac Leone transgresso, in totum remeat in 29. parte Virginitatis. At Euphrates ob nimias undas plerunq̄ damno est: quare accolis id unum curæ est, ut alueos commuant aggeribus, fossaq̄ quàm longissimè ab amne in plana deducant, itidem uallatas, ut cum uisum fuerit contineant meatibus obstructis: aut ij, dem apertis, emittant.

At Tigrim subito] Descripta Euphratis natura, transit ad prodigiosum Tigridis ingenium. Medii (ut dixi) Tigrim sagittam uocant, unde è similitudine celeritatis sagittæ, non animantis, anni nomen factum. Plinius & Quin. Curtius indicant. Tigris in Arethusam Arsinum dictum à Plinio, influit, qui omnia illata pondera sustineat, ac nitrum nebulis exhalat. Transuictus, occurrente Tauro monte, in conspectu mergitur: subterq̄ lapsus, ab altero eius latere rursus erumpit. Locus uocatur (ut Plinius ait) Zoranda. Vel hinc colligitur eundem esse fluuium quod demersa perferat. Deinde alterum transit lacum, qui Thepsidis, uel (ut alij) Thepsitis appellatur: rursusq̄ in cuniculo mergitur: & post 25. M. passuum, circa Nymphæorum reditur. Atque illud est, quod Lucanus ait, Tellurem subita to hiatu absorbere Tigrim. Idem & Strabo prodit.

ὁ τῆς γῆς διαρρητὴν τῆς θεοπένης νύκτα, κατὰ πλάτην τοῦ μῆσου, καὶ διὰ πηγάδας, ἐπὶ θάλασσαν ἔειλε, κατὰ τὰς ἄρας ἀβέραι, μετὰ ψιφῶν πωλλῶν. ἐπὶ ποντοῦ ἐκέρχθη ἀφανὸς ἀνίσχη τῆς γορδισίας ἰγυῖς.

Plinius addit, fuisse, qui Cobarim præfectum Mesopotamiæ, alueo manu facto, Euphratem in Tigrim abduxisse tradiderint, ne præcipiti cursu Babyloniæ infestaret. Itaq̄ Tigris diuerso à latere in Armenia fonte cōspicitur orius, non findit Taurum, ut Euphrates, sed subter lapsus (ut modo dictum est) eo rursus latere, ubi Assyria est emergit. Illud diximus argumento esse, quod idem sit amnis, quod illic demersa, hic egerat summaq̄ aquarum celeritate uectus, & quibusdam etiam locis uadosus, mox receptis amnibus auctus sæpe dispalscat, magnas insulas amplexus postremò in meridiem conuersus, haud procul à Ctesiphonte Euphraten recipit, & post longum cursum in sinum Persicum duobus ingentibus alueis exoneratur. Hæc uel obiter libuit repetere, quod de exitu eius uideam auctores non nihil uariare. Ceterum tanta circa hos amnes fertilitas est agrorum, ut modici admodum, & exiles agelli cultiores centesimum fœnus reddant. Sed nusquam fecunditas maior, quàm circa Seleuciam, terris inter ipsos amnes angustiis, & uelut in mucronem fastigiatis. Rursusq̄ renatum.] In eo latere, ibi Assyria est, rursus emergit in amnem uisum.

Pelagi.] Post longum enim & anfractuosum cursum, in sinum Persicum deuoluitur, uno, uel (ut alij) duobus ostijs, per agrum Susianum lapsus. Sed quod ait. Tell. si misceat amnes: credit nō misceri eos, et Tigrim absorptū iterum enasci, nec abnegare undas suas sinui Persico, itaquam id Euphrates non faciat, sed in agros sparsus proxima irriget, atque ita euanescat. Fontes non ad ostia, sed originem referamus.

Inter Cæsareas.] Parthos neutri auxilia misisse dicit, quod

Inter Cæsareas acies, diuersaq̄ signa. Pugnaces dubium Parthi tenuere fauorem, Contenti fecisse duos, tinxere sagittas

à Romanis armis nõdū uicti, post cæsos nuper Cossos fuissent.

De Par-

De Parthis superiori-
bus libris dictum est.
Et diuersa signa, ar-
a al. moti. ma, & castra Pompeij indicat. Sed res aliter habet Pompe-
bal. numina. ianarum partium e-
c al. Europæ rant, propter amici-
medie. tiam bello Mithrida
d. Vetus cod. tico cum eo iunctam
legit nunc post casus Crassos.
huc. nunc il- ut auctor est Iustin.
luc. Pugnaces.] belli-
e al. Meotis eosos. Caterum, Me-
das.

Errantes Scythiæ populi, quos gurgite Bactros
Includit gelido, uastisq; Hyrcania syluis.
Hinc Lacedæmonij: a moto gens aspera freno
Heniochi, sæuisq; affinis Sarmata Moschis.
Colchorum quæ rura secat ditissima Phasis.
Quæ Cræso fatalis Halys, quæ uertice lapsus
Rhiphæo Tanais diuersi b nomina mundi
Imposuit Ripis, Asiæq; & terminus idem.
Europæ, c & mediæ dirimens confinia terræ.
Nunc d hirc, nunc illū, quæ flectitur, ampliat orbē,
Quæq; fretum torrens e Meotidos egerit undas
Pontus, & Herculeis aufertur gloria meris
Oceanumq; negat solas admittere Gades.

Tanaim perferibit, ad A
Aquilonem, & Ortū,
usq; ad incognitā ter-
rā, hinc Pōto, et Asia,
inde Rhiphæis mōtib.
inserta: mox longissi-
mē ad Ortum euaga-
tur, atq; innumerabi-
les gētes snib, non ad
modum notis comple-
ctitur. Quod poëta e-
os appellet errantes
Scythiæ populos, in
caussa est, quod cum

indigenæ Scytharum indiscretis cardinibus inter se a-
gant, neque agrum colunt, neque rectum, neq; sedes ha-
bent ullas, sed per solitudines, & inculta uagantur, armen-
ta præ se agentes, coniuges, & liberos plaustris secum ue-
hunt: & ubi nox eos opprimit, ibi figunt sedes. Agathyrsa
hi sunt, & Sauromatæ, quia pro sedibus plaustra habent,
Hamaxobitæ dicuntur. Scytharū soli Melanchlam humana
nis cardinib. uescuntur. In sinu Carcinite, urbs est Carcine
quæ duo flumina, Gerros, & Hypacryris uno ostio efflu-
tia attingunt, sed fontib. diuersis lapsa. Gerros inter Basi-
lidas, & Nomadas euoluitur, qui & ipsi ab errando peco-
rum pascentium more ita appellantur. Vagi Nomades,
inquit, Pomponius pecorum pabula sequuntur. Scythis
mos est, sagittas ueneno imbueri, ut tangentes letalia uul-
nera inferant. Ouid. lib. 1. de Ponto.

Qui mortis seuo geminent ut uulnere caussas
Omnia uipereo spicula felle linunt.
Armorū mos Scythis, idem est, qui Parthis. Quos gur-
gite Bac.] Dubiū utrū Bactrianā dicat, a Scythas, di-
uersas à Bactris. Ea regio longè, lateq; in ortū uagatur,
& Aquilonem, quos Bactrus amnis claudit: à quo, aucto-
re Plinio Bactrū oppidum, antè Zariaspæ dictū, nuncupa-
tur. Sunt autem Bactriani à Scythis oriundi, ut tradit
Trogius, Bactra totius gētis olim regia. Ipsum solum ma-
gna ex parte uastum, & nudum. Vnde Alexandri mili-
tēs erudis carnibus in ea regione uesci coacti fuerunt, &
quidem lignorum inopia. Bactriana à meridie montibus
Caucasijs ab India, & Parapamisso separatur. Ab Oc-
casu, Ocho amne cingitur: ab ortu, Oxus includit: me-
dia ipsa Bactro amne secatur. Ipsi Bactri inhumano cul-
tu, ac uictu degunt. à Persarū ritib. lōgè alienissimi: ui-
uunt rapto, & in armis esse aduescunt. Parentes semo cō-
fectos gentili instituto fame consuecunt. Sed Caspij ma-
gis impie agunt, qui eos canibus lanuandos obiciunt.
Frumenti illis magna eopia, cuius grana tantæ esse ma-
gnitudinis ferunt, ut singula nostras spicas æquent. Con-
dere illud solent fossis in terram ductis. Q. Curtius lib.
6. Bactrianae terræ multiplex, inquit, & uaria natura
est, alibi arbor, & uitis largos, mtesq; fructus alit: so-
lum pingue erebri fontes rigant: quæ miora sunt, fru-
mento conseruntur, cætera armentorum pabulo ce-
dunt. Magnam partem eiusdem terræ steriles arane
tenent. Ac paulò post. Quæ mior terra est, ingens ho-
minum, pecorumq; multitudo gignitur. Hæc ille. Vt
ad Bactrum, & Bactrare deamus. Bactra, inquit idem,
regionis caput, sita sunt sub monte Parapamisso.
Bactrus præterit mania: is urbi & regioni nomen de-
dit. Itaque ex hac Chorographia Bactrianae uidere est,
quam

Contenti fecisse duos.] Vt Duo duces inter se com-
mitterentur, qui de principatu decertarent.

Tinxere sagittas Scy.] Ostendimus paulò antè 11.
Parthorum prouincias ad Scythas pertinere. & cum illis
ex æquo degere. Vtiores Parthi circa deserta, Noma-
des dicuntur, quos hoc loco, errantes Scythiæ populos nun-
cupat. Licet de Scythia alibi quædam retulimus, adden-
da duxi aliqua, ad huius loci explicationem. Scythia est
longè, lateq; exposita ab Europa, cuius partem circa

quam

A quam Scythiæ partem periphrasti poeta uelit intelligi, ea, quæ inter Bactrum amnem, & sylvas Hyrcaniæ media est, ubi Margiana. Hyrcania.] Siti sunt Hyrcani inter Parthyænen, & Caspium pelagus, populus bellicosus. Ab Ortū, Occasu, & Meridie Caucaſi iugis clauditur. Ad Septentrionem, usq; ad Margianam, Caspij litu-ribus cingitur. Metropolis regni Hyrcani: amnis clarissimus Sibaris, siue Sicobaris, ut Curtius: Stioberis, Diodoro. Quæ parte Caspium mare Hyrcaniam contin- git. Hyrcanum uocatur, seuum, & importuosum, modi- cis insulis in conspectu sparsis. Pomponius libro 3. ca- pite 5. ubi de Scythia differit, mare Caspium, inquit, ut angusto, ita longo etiam freto, primum terras, quasi flu- uiius irrupit: atq; ubi recto alueo influxit, in tres sinus dis- funditur: contra os ipsū in Hyrcanum: ad sinistram in Scythicum: ad dextram in eum, qui propriè, ac totius nomine Caspius dicitur: totum mare atrox, seuum, & si- ne portibus, procellis undiq; expositum, beluis magis, quam cætera refertum, & ideo minus nauigabile. Ad in- troeuntium dextram Scythiæ Nomades (quos errantes uo- cauit poeta) freti litotribus insident Et statim. Ad Hyr- canū, Albani, Moschi, & Hyrcani. Ac paulò post. Cyrus, & Cambises ex radicib. Coraxici montis uicinis editi in diuersa abeunt: perq; Iberos, & Hyrcanos diu, & mul- tum distantibus alueis defluunt. Post non longè à ma- ri eodem lacu accepti, in Hyrcanum sinum uno ore per- ueniunt. Huc usque Pomponius. Cæterum Hyrcaniæ syluæ inter alia dira animalia, Tigres gignunt, quas Ma- ro epithetice inde Hyrcanas uocat Sophronius scriptum reliquit, D. Thomam Apostolum Parthis, & Hyrcanis Christum prædicasse.

Lacedæmonij Heniochi.] Colunt Heniochi Hi-beriam inter montes tergo, & Cirtum, siue Cyrum amnè, in Capium mare decurrentem. In Colchica Dioscurias fuit, ad Bosphorum magis, hodiè deserta, uerum olim adeo clara, ut in eam trecentæ nationes diuersarum lin- guarum conuenirent: ac postea Romani per centū & tri- ginta interpretes sua mercemonia ibi exercuerint. Hanc conditā ab amphito, & Telchio Castoris, & Pollucis au- rigis multi existimant. Castor enim, & Pollux Λιδόσκυροι à Græcis appellantur, à quibus Heniochi orti creduntur. Græcè ἡνίοχοι, auriga uocatur. Fuerūt Castor & Pol- lux Leda, & Iouis filij. Ergo Lacedæmonij, & à Græcis oriundi fuerunt, Mela Dioscoridem à Castore, & Pollu- ce Pontum ingressis conditam prodidit. lib. 1. cap. 21. ue- sci eos carne humana putauit Aristoteles. Cæterum He- niochi, Achæi. Zygij quoniam sterilem admodum co- lunt terram, teste Strabone libro 11. latrocinijs mare in- festant. Habent cymbas uehementer leues, & exiguas admodum, quas humeris gestantes in proxima sylua abstrudunt, quod ibi mare sit importuosum, & eò mons Caucaſus excurrat. Cymbas ipsi Camaras uocant. Strabonis uerba sunt. ἡνίοχοι, καὶ ἀχαιοὶ, καὶ ζύγιοι, λυπαρῶν γῆν οἰκοῦντες, λεπτέουσι τῶν ποντικῶν θαλάσσειον, ἔχοντες πλοῖα κοῦφα μικρὰ δυνάμε- να ἐν τοῖς ὕμνοις αἰρεῖσθαι, καὶ ἐν ὅλῃ κρήνηδαι, διὰ τὸ ἀλίμενον εἶναι τὴν ταύτη θαλάσσειον, πε- ρατομένῃ, ὑπὸ τῶν κεννύσου ἀνδρῶν, καλοῦσι δὲ αὐτὰ καμάρας. Idem Strabo libro eodem de He- niochis multo aliter scribit. Φεσι δὲ ἀπὸ τῆς ἰάσο- υ στρατίας. τὰς μὲν φθιώτας ἀχαιοὺς τῶν ἐνθά- δε ἀχαιῶν οἰκίσσας, κἀκωνας δὲ τῶν ἡνιοχῶν, ὧν

ἔρχου βίνας, καὶ ἀμφιστρατῶ, οἱ τῶν Λιδόσκυρων ἡνίοχοι, καὶ τοῦ ἡνίοχου ἀπὸ τῶν τῶν εἰς ὠκεανὸν ἰδού. id est. Aiunt quosdam ex Iasonis exercitu Phthiotas, A- chaiam quæ ibi est, incoluisse: Lacones uerò Heniochi- am: quorum Duces erant Rhecas, & Amphistraus. Dioscurorum aurigæ. Verisimile est, Heniochos inde no- men adeptos. Mithridates magnus ille rex Ponti à Pom- peio armis, & castris exutus, audita Tigranis iunioris ad Romanos defectione, & percussoribus suis proposita es- se præmia, per Colchidem Dioscuriadem iter fecit per Heniochos ad Bosphoros penetraturus.

Sarmata affinis.] Alio loco retulimus duplicem es- se Sarmatiam, à ueteribus distinctam: unam Asiaticam, quæ trans Tanaim, & Maoticam Paludem in Orium extenditur: alteram Europeanam. Huius termini sunt à meridie, Danubius à Septentrione, Oceanus: ab Ortu, Tanais, Maotis, & Pontus: ab Occasu, Germania. Gentes complectitur bellicosas, & uarias: Iazyges, Da- cos, Getas, Prutenos, Rutenos, Liunos, Polonos, Da- nos, Ualachos, Transyuanos, Hungaros, Bastarnas, Hamaxobitas, quos nostra tempestate Moscouitas ap- pellamus, extremos Sarmatiæ Europeæ incolas. Con- stat aliquot argumentis eos non esse indigenas: lingua uiuntur non dissimili Dalmaticæ. Humanitate, & fide celebrantur: homines procera statura, robusti, corpora- bus hirsuti, oculis ferè glaucis, uictu tenui cõtenti: potum ex melle conficiunt. Horū metropolis Nogaridia est, quæ Magnam uocant, in qua Solstitio æstiuo umbra ferè nul- la redduntur. Sol non aliè demersus crepusculum ac stas- tim nulla nocte media diluculum efficit. Huius Sarmatiæ extremi sunt Moscouitæ, & ad Tanaim usq; euagātur. In Maotim influit Tanais. Maotim ceu uasto sinu excipit Pò- tus Euxinus: ultra quem Colchi sunt, Albani, Iberi & Ar- menij. Atq; hos cõtterminos Moschis prædicat. Hinc Stra- bo ἡσσηνῶν χώρων τριμερῆ uocat. Colchorum qua ru.] Phasim alibi ostendimus ex Armenia descende- re, uagum ac uorticofum, ut 120 pontibus iungatur, an- tequam in Pontum ruat. acceptis, Glauco, Hippo, & Cya- neo fluminibus: quanquam Ptolemæus Hippum, & Cya- neum seorsum Pontum ingredientibus facit. Exit autem Phasis in Pontum iuxta urbem eiusdem nominis: unde- sus, ac uehemens. Sulpit. ditissima rura interpretatur, ob aureum uellus. Quæ Cræso fata Halys.] Arrianus in Periplo Euxini author est, Halys fluiuium quondam ter- minum fuisse, Cræsi & Persarum regnorum, ac postea sub imperio Pop. Rom. fuisse. οὗτ' ὁ ποταμὸς, πάλαι μὲν ὄρεθ' ἢ τῆς κρείσσης βασιλείας, καὶ περὶ οὗ. νῦν δὲ ὑπὸ τῆ βωμάειου ἐπικρατείας. Additq; eum flu- uium non è meridie, ut Herodotus existimat, sed ab Or- tu in Euxinum descendere. βίεσιν ὅν ἀπὸ μεσημβρίας, ὡς λέγει Ἡρόδοτος, ἀλλ' ἀπὸ ἀνίσχοντ' ἢ ἡλίου, κα- θότι δὲ εἰσβάλλει εἰς τὸν ὠντορ. Dirimit Lydorum imperium à Medico, qui in Armeniæ montibus ortus, per Phrygas, & Mantienos, mox inter Cappadocas, & Paphlagonas uago cursu lapsus in Euxinum deuoluitur. Adstruit hoc ipsum etiam Strabo libro undecimo. ὅτι ὁ ἄλλος ποταμὸς ὄρεθ' ἐκ παφλαγόνων, καὶ καππαδό- κων, ἰδὲν ὁ ἄλλος ἀγρῖζει καππαδοκίαν τὴν τῶν λευκοσύρων, καὶ παφλαγονίαν, διορῖζει παφλαγονί- αν, ὁ μὲν ὠντορ ἐκ βορρᾶ, ὁ δὲ ἄλλος ἐξ ἀνατολῶν, ἢ δὲ φρυγίας, καὶ γαλατίας πρὸς νότον ἢ δὲ βιθυνίας πρὸς δυσμᾶς. ἢ ἢ λευκοσύροι ἀνατολικώτεροι εἰσι

τῆ ἀλωῆ παρὰ θάλασσαν δὲ. Idem author est, ἀλωῆ nominatum, ἐκ τῶν ἀλῶν, ab areis, per quas labitur: & eius fontes esse ex magna Cappadocia Pontica. αἱ δὲ πηγαὶ αὐτῆς ἐν τῆς μεγάλης καππαδοκίας τῆς ποταμῆς εἰσὶν. Cræsus fretus oraculo exercitum in Cappadocas, qui Cyri imperio tum parebāt, frustra Sandane Lydi generis homine dissuadente summa ope compararat. Erat aut̄ oraculum Apollinis κροῖε & ἀλὺν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν κατὰ λύσει. id est, interprete Cic. de Diui. Cræsus Halym penetrās magnam peruertet opum uim. Cæterum prætextus belli erat ultio Astyagis. Inde exercitum ad Halym fluium admouit. quē nihil cunctatus cum omnibus copijs transiit. Hic florentissimo exercitu amisso, magno prælio uictus fuit: atq; castris exortus niuis in potestatem uenit. Fatalis igitur Cræso Halys fuit, id est, fato quodam exitialis. Qua ueritice laps. Rip. Tanais.] in tres partes uniuersa terræ cōtinens diuiditur: Ab Herculis columnis, nostro mari mediterraneo procurrente, & duobus amnibus clarissimis Nilo, & Tanai. Ab Occasu Gaditanum fretum intransibus dextra Africa est: læua Europa: inter has in Ortum excurrent, Asia est. Tanais igitur, & Nilus Orbem in tres partes diuidunt. Hinc Nilus à meridie per Africā anfractuoso, ac uago cursu lapsus, in Aegyptiacum pelagus influit: inde à Septentrione Tanais, in meridiem decurrens, mediam ferē Meotida ingreditur, quæ mox à Tauricæ Chersonesi fronte mari Euxino miscetur. Ad Nilum itaq; Africa est ad Tanaim Europa: ultra quicquid est, Asia est. Artemidorus ulteriora Tanais incomperta esse existimauit, cum idem circa Tanaim Sarmatarum gentes ad Septentrionem uersus degere fateatur. Alexander Magnus, & eius milites Iaxartē, quem Scythæ Silym uocant, Tanaim putauere. Nomen fluminis indiuum est, à Tanai primo Scytharum rege, qui laudis, & gloriæ ambitionis ductus, primus regni sui fines ampliare adortus fuit. Vexores enim Aegyptius & Tanais Scytharum rex primum omnium mortalium procul domo bellasse inter se dicuntur, quorum ille ex Aegypto in Pontum, hic ex Scythia in Aegyptum intulere sua arma.

Vertice Rhiphæo.] Ultra Tanaim, qui in Paludem Meoticam præter Moschos excurrit, Sarmatiæ Asiaticæ tribuitur ea Scythiæ pars, cuius incolæ Sauromata dicti sunt: ab Occasu, Tanai: à Meridie Colchide, Hiberia, & montibus Caucasijs submoti, à Buge amne, siue lacu potius (quia diximus supra Meotim Sauromatas esse) per oram ad Tanaim usq; sunt Maota, à quib. lacus nomē accepit quorū ultimi à tergo sunt Arimaspi: Mox Rhiphæi montes, & assiduo niuis casu pinnarum similitudine. Pterophoros appellatur regio, profectō pars mundi à natura rerum damnata, & densa mersa caligine. Rhiphæi montes à quibusdam etiam Alpes dicuntur, eiusq; accolæ Inalpinii uocantur. Ab his Maronem Boream Alpinum appellasse quidam contendunt. In Rhiphæis Tanais oritur. Pone eos mōtes, ultra Aquilonem, gens scælix colit, quos Hyperboreos dicunt, qui ætatem agunt ultra centesimum annum, qui multis fabulis celebrantur. Ibi creduntur, inquit Plinius, cardines mundi, extremiq; siderum ambitus semestri luce, & una die Solis auersi, non ut imperiti dixerē, ab Aequinoctio uerno in autumnum. Semel in anno solstitio oriuntur ijs soles, brumaq; semel occidunt. Mela libro 3. Asiatico littore, inquit, prius Hyperbo-

rei, super Aquilonem, Rhiphæosq; montes sub ipso siderum cardine iacent, ubi Sol non quotidie, ut nobis, sed primum Verno aequinoctio exortus, Autumnali demum occidit: & ideo, sex mensibus dies, & totidem alijs nox usq; continua est. Hæc Pompo. Cæterū regio ipsa per se aprica est, & fertilis, scælici temperie, nulliq; noxio flatui obnoxia, Domus ijs sunt nemora, Deorum cultus uirgim, gregatimq; nulla inter eos discordia, nec conflictantur agri tudine. Sepultura genus beatissimum his, si senes ad satietatem opulati, è rupe in mare desiliant. Tanais long. & latitud. 67. 0. 54. 30. Diuersaq; nomina.] Quod quidem nihil aliud est, quàm quod disterninet Europam ab Asia: ut dextra orbis pars per Meoticū lacum intransiti Asia: læua Europa appelletur. Atq; ita diuersis ripis diuersa nomina indit Tanais: quod idem accidit Nilo, Asia, & Africa disternitori. Terminus.] Verum, sed nomina non dedit. Herodotus μελοπομένη, tradit Lydos dicere totam Asiam nominatam, non ab uxore Prometheus Asia, sed ab Asia Nepote Martis, ἀπὸ τοῦ ἀσίου τοῦ νότυ & τοῦ ἀνέω, à quo, & tribus Sardibus uocetur Asias. Europā nuncupatā constat, à nymp̄ha, Ocea Bni, & Teihsos filia, siue potius Agenoris, quam Iouem in speciem Tauri transformatum rapuisse fabulatur, quod tamen à prædonibus factum quidem opinantur, quorum nauis Tauri simulachrū præ se ferebat. Nunc hunc, nunc illum.] Ultra Armiphæos surgunt Rhiphæi montes, è quibus Tanaim delabi demonstrauimus. Ultra eos iacet ora quæ spectet Oceanum. Ultra Arcticum parallelum in Septentrionē quæ terræ sunt, aut quæ ultra Antarcticum in meridiē patent, propter intolerabile frigus, ob solis absentiam, inclementia cœli, alternatim infestantur. Quam rem opifex rerum omnium contemplatus, sic terrarum limites, & littora applicauit Oceano, ut ubi locus colendæ terræ non esset, idq; per calē inclementiā, ibi uastius, ac latius pelagus expanderetur. Quod si presentius extantiū terrarum sitū pariter, & formā intueamur, deprehendemus eam ab utroq; axe uelut cōtraclis lateribus stringi: cōtrā illius lōgitudinem ab Ortu in Occasum quàm longissimē pandi: ut quō longius à cardinibus ad tropicos, hinc Caneri, illinc Capricorni recedatur, hoc uastius pandantur terræ: hinc Asia, illinc Europa. Et si rectē descriptiones tabularū contemplerur, Tanaim obseruabimus, qui quo longius à suis fontibus in meridiem recedit eō uastius hinc Asiam in Ortum, illinc Europā in Occasum extendere. Europæ longitudinem Artemidorus, & Isidorus mensi à Tanai usque ad Gades 83. M. 14. pass. tradiderunt. Latitudinem Europæ, ab Italia ad Oceanum, 11. M. 50. esse Polybius prodidit. A Trapeza promontorio Asia, ad Abydum oppidum maritimum Europæ, ubi Hellepontii angustiæ 7. sunt stadiorum, 10. M. Pass. Itaq; Tanais, quā separat Europam ab Asia, ibi eas terras ampliores reddit. Quaq; fretum torrens.] Tanais ex Rhipheo monte deiectus, ad eō præceps ruit, ut cum uicina flumina, tum Meotis, & Bosphorus, tum Pōti aliqua brumali rigore durentur, solus æstus, hyememq; ferens, idem semper sublimis, & incitatus decurrat.

Fretum.] à Græcis πορθῶν, mare, quod angusto aliquo meatu terras dirimit: quale illud est, quod Sicilia à Rhegio Italiæ abruptit: Gaditanum fretum Abylam à Betica auulsit. Fretum in introitu paludis Meotidis est, Cimerius Bosphorus appellatum. Quid.

Bosphorus, & Tanais separat, Scythiæq; paludes, Bosphorus,

A Bosphori nomen ductum, à meabili transitu bouis propter freti angustias. Vnde inquit Plin. nomen ambobus, & tanquam in dissociatione germanicâs conors. Alitum quippe cantus, canumq; latratu inuicem audiuntur. Vocis etiam humanæ commertia inter duos orbis manente colloquio, nisi cum id ipsum auferunt uenti. Mensuram Ponti à Bosphoro Thracio ad Mæoticum lacum quidam fecere, XIII. XXXVIII. M. L. pass. Eratosthenes, C. minorem. Agrippa à Chalcedone ad Phasin, X. M. Inde ad Bosphorum Cimmericum CCC LX. M. Hæc ille. Asiaticum Bosphori Tracii litus Chalcedon: Europæum Bizantium claudit. Itaq; cum Pontum torrens fretum egerere undas Mæotidis dicat, Euxinum indicat, ea parte, quâ Mæoticum lacum exicipit, aut effundit potius. Lacus à populus Mæotis accolis nomen sumpsit. Verum ista paulo luculentius ostendamus. Vastum mare, quod Asiæ præiacet, & ab Europa Cherronesi litore porrecto expellitur, angusto meatum irrupit in terras VII. stadiorum spatio, Europam ab Asia diuellens: ubi Sestus, & Abydus. Primas has angustias Hellepontum uocant. Hæc Persarum rex Xerxes, constrato ex nauibus potè traduxit exercitū. Inde tenuis Euripus LXXVI. M. pass. porrigitur. spatio ad urbem Priapum, quâ Alexander transmisit in Asiam. Inde expatiatur æquor in ingentem amplitudinem rursusq; in arctum coit. Ibi Propontis uocatur, inquam ex Asia Ascanius fluius deuoluitur. Mox angustia inter Bizantium, & Chalcedonem, Thracius Bosphorus angustia dicuntur, latitudine D. pass. Hæc Darius pater Xerxis copias facto ponte in Europam transportauit. Tota ab Helleponto ad has Bosphori Thracii angustias longitudo CCM. XXXIX. M. pass. Deinde uastum mare Pontus Euxinus, cuius hic menio est se aperit, antea Axenos ab inhospitali feritate appellatus peculiari inuidia nature, siue sine indulgentis auditati maris, ut ait Plinius. Et Strabo idem refert. ὁ εὐξείνους ὕψος ὁ ὄντος ἀξένος τὸ πρὶν ἰσχυρὸν τὸ τὰ ἐνοικῶντα ἐβν ἀγρία εἶνα. καὶ ξενὸν τοῦ εἶν τὸς τὰ ἐγὶ τὸν τῶν γένων. Hic Pontus Euxinus longè refugientes occupat terras: magno litorum flexu, retro curuatur in cornua: ab his utrinque porrigitur & quidem in arcus Scythici formam. Medio uerò flexu iungitur ostio Mæotii lacus Bosphorus Cimmericus: idq; Os uocatur, p̄ quod **C** in Mæotin hic Euxinum fretum torrens aquarum ingentem uim egerere, & effundere dicit. III. M. D. pass. latitudine. Inter duos Bosphoros, Thracium, & Cimmericū, directo cursu, D. M. pass. interfunt. Circuiter uerò totius Ponti, uicies semel, quinquaginta M. Quibus Cornelius Nepos, teste Plin. adiecit, CCC. M. L. Artemidorus uicies nouies XIX. M. fecit. Agrippa. XXIII. LX. M. Mutianus XXVIII. LXV. M. Pomponius lib. 1. cap. 19. Olim, inquit, excolentium sæuo admodum ingenio Axenus, post commertio aliarum gentium mollitis aliquantū moribus dicitur Euxinus. Et Herculeis. Antequam ad huius loci explicationem transeam, illud præmittam, in Euxino primum Mariandynæos habitasse urbem ab Hercule Argiuo conditam, ac datam, quæ ab eo Heraclea dicta fuit. Fama fidem adiecit, quod specus Acherusia iuxta sit, ad manes, ut aiunt Peruius: atq; inde extrahum Cerberum existimant, ut ait Pomponius Torfit hic locus multos Grammaticos, qui hunc uersum ita interpretati fuerunt, quod ab Alexando in Euxino positæ essent aræ, metæ expeditionis siue Asiaticæ, qua re nõ

minus gloriæ Euxino, quàm Gadibus ab Hercule columnis cesserit Sed longè aliam esse poetæ mentem uersus insequens testatur Herculeis metis. Terminis, qui sunt circa Gades. Terrarum origo est ab Occasu solis, & Gaditano freto, ubi Oceanus per fretum Herculeum in interiora maria irrupit, quæ quod duos orbis diuidant, mediterranea appellantur: intranti ad dextram Africa est, lauam Europæ Fauces Oceani in longitudine X V. M. pass. patent. V. M. in latitudinem. A uico Mellaria Hispaniæ, usq; ad Africæ promontorium Album, Lilius, & Nepos latitudinis tradiderunt (ubi minimum) VII. M. pass. ubi plurimum. X. M. Frequentes ibi tamæ candicantiis uadi carinas territant: unde nonnulli eum locum limè interni maris uocauerunt. Deinde proxima claustra montes duo sunt, Abyla Africæ promontorium & Calpe Hispaniæ. Hæc sunt metæ laborum Herculis, quarum hoc loco fit mentio: quam ob causam indigenæ eius columnas uocant: hoc est, Columnas Herculis. creduntq; eas terras siue duo illa promontoria ab eo per fossa, & Oceanum ita in mediterranea admissum. Hæc angustias inde fretum Herculeum dixerunt, ac paulò ulterius, ubi Bætis in Oceanum influit, mare Gaditanum, à Gadibus insula obiecta, de qua post paulò dicturi sumus. Lucanus uult significare, maria interanea non à freto Gaditano nasci, quæ Oceanus admirabili in meduertancū infunditur, quam gloriæ metæ Herculeæ sibi uendicauerunt, sed à Ponto Euxino. Plin. lib. 4. cap. 13. de insulis Ponti. Non est, inquit, omittenda multorum opinio, priusquam digrediamur à Ponto, qui maria omnia interiora illo capite nasci, non Gaditano freto existimauere, haud improbabili argumento: quomâ æstius semper è Ponto profluens nunquam recipitur ad eundem. Et in ea quidem etiam sententia est Solinus. Idem lib. 11. cap. 67. multos credidisse Paludem Mæoticam, Oceani sinum esse, quam alij restagnationem discreti angusto sinu uoluerunt. Itaque uel hoc nomine aufert Euxinus hanc gloriæ Herculis metis, quod omnia maria interiora ab ipso eeu fonte, non uerò à Gaditano freto effundantur. Quare omnis ea gloria ad Euxinum, non ad Gaditanum siue Herculeū fretum spectat: licet fama addiderit: eum iunctos olim colles perpetuo iugo diremisit: atq; ita exclusum antea montium mole Oceanum admisisse ad ea, quæ nunc inundat. Glareanus & ipse in hanc sententiam citat Philippū Beroaldū. Poeta hoc loco (inquit Beroaldus) uoluit significare, maria omnia interiora à Ponto Euxino nasci, non à freto Gaditano, inde Herculi gloriæ auferrit, quod ipse fractione horum montium, nihil fecerit ad Oceanū introducendum. Hæc rectè Beroaldus ad mentem Aristotelis in Meteorologicis. Micillus: uerbum aufertur, pro, minuitur, aut ex parte aufertur, exponit. Itaque hic locus de aris Alexandrinis ad Tanaim constitutis, nihil agit, sed de Ponto, unde interiora maria augentur, quod Hercules sua effossione ad incrementum aquarum mediterranei maris parum admodū effecerit, sed omne eam gloriæ Pontus in se transferat. Gades. In his oris, quibus anguli Beticæ persiringuntur, multæ sunt ignobiles insulæ, & nonnullæ sine nominibus. Sed Gades nobilissima omnium fretum attingit, & à continenti angusto spatio, & uelut flumine abscissa est. Quæ uerò terra propior est, penè rectam ripam agit: quâ Oceanum prospicit, duobus maximè promontorijs edita est in alium, medium litus abducit. In altero cornu, urbem opulentam

Q habet:

habet: in altero, templum Aegyptij Herculis, multis
nomimibus illustre conditoribus, religione, uetustate,
opibus toto orbe illuc congestis. Condiderunt id Ty.

rij: ab Iliaca tempestate principia sunt. Ab Atlante, &
Atlanticum pelagus: a Gadibus, Gadiatanum fretum sem
per fuit appellatum.

al. Sithonia

Hinc & Si.] Addā
illud de Gadibus,
quod insula ea LXXV
M pass lōga sit. Tem-
plum illud, quod dixi

Herculi cōsecratū, ditissimū, & eo sanctius fuit habitum,
quod eius ossa ibi cōdita magno cōcursu insulari colerēt.
Sithonia gen.] Quidā, Sithonia, legendum cēsant Sunt
enim, ut Arimaspe, Septentrionales populi. Ceterū de Sido-
nijs, & Tyrijs saepe a nobis dictū est. E' Cilicia deflecenti-
tib. per orā maritimā in meridiē, Phœnicia occurrit. Ab
Amanis mōtib. Hirrapus, & litorales urbes, Seleucia,
Laodicea, Tripolis Berytus, Sidō, in mari Tyrus in Phœ-
nicia, de quarū pulcherrimis inuētis, quæ a scriptorib. pro-
dita sunt, alibi diximus. Arimaspe.] Auerſio ad Arima-
spōs Scythiæ Europæe populos, quos ab habitu describit,
qui auro in nodū colligāt casariē. Vltimi gēis Scythicæ
per orā paludis Mæoticæ, post Mæotas, a quib. lacui no-
mē datū, sunt Arimaspi ab eorū tergo. Mox assurgūt mon-
tes Rhiphæi. Pli. li. 7. cap. 21. Esse Scytharū genera, in gr.
& quidē plura, quæ corporibus humanis uescerēt, in-
dicauimus. Id ipsum incredibile fortasse, ni cogitemus in
medio orbe terrarū ac Sicilia, & Italia fuisse gēis huius
mōstri Cyclopas, & Læstrygonas, & nuperrimē trans Al-
pes, hominē immolari gentiū earū more solitū, quod pau-
lū a mandēdo abest. Sed & iuxta eos, qui sunt ad Septen-
trionem uersi haud procul ipso Aquilonis exortu speculq;
eius dicto, quē locū Gosoliteia appellant, prodūt Arima-
spī (quod diximus) uno oculo in frōte media insignes,
quib. asiduat bellū esse circa metalla cū gryphis, ferarum
uolucris genere, quale uulgo traditur, eruente ex cuniculis
aurū mira cupiditate, & feris custodiētib. et Arimaspi
rapitiūbus, multi sed maximē illustres, Herodotus, & Ari-
stæas Proconēsus scribūt. Hucusq; Pli. Pōpōmius Arima-
spīs singulos oculos esse fama ferri tradit Itaq; quia præ-
ripit aurū gryphis, quāuis diligētē custodiētib. poē-
ta eos auro substringere comas dicit. Arimaspi, lingua
Scythica, unoculi. Nā eorū uoce ἀρημα, unum signat, &
ονῆς, oculū, auctore Herodoto in Melpomene. Fortis A-
rius.] Aria una ex quatuor satrapijs citra Indū fluiuiū;
Gedrosi Meridiē spectāt, ad ostia fluminis Indi mox A-
nachotæ interius intra duos amnes, & mōtes cōclusi: Pa-
rapamissadæ ad Septentrionem: ultimo sine Cophete flu-
uio omnia Ariorum sunt. Nysam siue Nyssam potius illic
urbē pleriq; India adscribūt. Nec nō & Merū, Libero pa-
tri sacrū, aῦρῶν femur signat: unde fabulæ materia præ-
bita fuit, eū ē Iouis femine editū fuisse. Ibi Aspagonarū
gentes sunt, quarū regio, uitis, buxi, pomorumq; omnium, in
Græcia nascentiū fertilis est. Ultra satrapiā Gedrosiorū,
trans Indū Taprobana insula in cōspectū est, quā multi al-
terū orbē esse existimarunt, Antichthonū appellatione. Ve-
rym Arachosij amne Indo, & fluuiū eiusdē nominis clau-
duntur, quib. item oppidum est, eodē nomine appellatū, a
Semiramide cōditū. At Ariana regio, de quā nūc agimus,
æstu ambusta est, & desertis circūdata, & nō modica opa-
citate interfusa. Cultores congregat maximē circa duos
fluiuos Tonderon, & Arosapen. Oppidū colunt Artaca-
eud. Ibi Arius amnis Alexandriā præterlabēs, ab Alexan-

Hinc & a Sidoniæ gentes, auroq; ligatas,
Substringens Arimaspe comas: hinc fortis Arius:
Longaq; Sarmatici soluens ieiunia belli,
Massagetes quo fugit equo: uolucresq; Geloni.

dro conditū, qui idem
(Arius) in Ariū lacū
demergitur. Ariana
lōgiū. & latitū. gra.
110.0 | 36.0. Non

opinor poētā per Arios, Ariacas, Scythiæ populos signifi-
care, cum sine certo ordine catalogus struatur. Massage-
tes.] Celeberrimi Scytharū sunt Sacæ, Massagetae, Da-
hæ, Effedones, Ariacæ, Rhimnici, Pesci, Amordi, Histi, Es-
dones, Camae, Camacæ, Enchatae, Cotieri, &c. Massaga-
tæ, Comari, Effedones, aliaq; enumeratæ gentes Scythiæ
Sacharū regionē extremā in Scythiā conuerso Caucaſo
totā nemorosam, uberiorē partē, quā frugibus incolūt,
Paruerunt aliquādo Persis, Collimitium Persici regni, &
Scytharū iuxta laxarten fluiuiū, qui in Caspiū pelagus
deuoluitur, statuit Solinus. Ceterū quidā Scytharū acco-
las Massagetes faciūt quidē, sed illis per quā similes uesti-
tu, ac uictū, quare sit, eorū plerisq; Scythiæ credantur. Ex B
equis pugnat, & pedibus: utroq; genere pugnae penē inui-
cti sagittis, hastis, fangari, (eo nomine ferrū, quo accincti
sunt, dicitur) alijsq; instrumentis, ac telis. Auro utuntur in
baltheis, & ornatu capitiū: aureos thoraces equorū pectio-
rib. inducunt. Ex auro frana, & phaleras cōficiunt, areas
cuspidis hastis præfigunt: eadē materia pharetras muni-
unt securim aenā habent. Ferri autem, & argenti nullus
apud eos usus est. Singulas uxores ducunt quidem, sed ijs
cōmuniter utuntur. Quoties aliquis mulieris libidine tra-
bitur, suspensa ad currū pharetra, cum ea sine uerecūdia
eoi. Vbi quis admodū consenuit, cum propinqui, & ne-
cessarij cōgregati cū ouib. aliquot immolant: atq; ita hus-
manis carnibus ouilla mixtis uescuntur. Id moris genus
apud eos laudatissimū est. Morbo absumptos, non edunt;
sed sepeliunt, habētq; id in magno dāno, quare etiā eius-
modi quidā feris obijciunt. Non ferunt, pecoribus ex æ-
quo, & piscib. uictitant, quos Araxes fluiuius abunde sup-
peditat: potus lac est, unde Galactophagi quidā etiam di-
cuntur. Ex Dijs, unum Solē uenerantur. Soli maclant es-
quū. Insulare seminio exiit herbarum radicibus uiuunt: C
uestes ex arborum libris, potus succus ē pomis expressus.
Apud Massagetes Cyrus Persarū rex periit. Dixi ipsis po-
tum esse succum ē pomis expressum: uescuntur et sangui-
ne lacti mixto, id quod hic indicat poēta. Soluens ieiun-
ia.] Vagantur per deserta, & siti propemodum eneclī,
incisis uenis equorum, sanguinem bibunt. Claudianus,
Et qui Cornipedes in pocula uulnerat audax
Massagetes.—

Diximus eos a multis inter Scythas numerari, Scythas
famis, æstus, & frigoris laborib. ferendis se affuefaciunt
non solū, sed & iumenta ad eū modū indurant, ut insue-
ta pabula per longā famē petant, ut sepenumero etiā fo-
lijs arborum, & corticibus saturentur. Hinc militiæ tem-
pus minimo sumptu transigunt. Nec ferē gens est, quæ ma-
iora spatia conficiat breui tempore, ut est uelocitas. Sed
de Scythis satis. Volucresq; Geloni.] & ipsi Scythæ
Geloni sunt. A' Taphris per continētē introrsus habitāt
Anchetæ, apud quos Hypanis oritur fluiuius: Neuri, apud
quos Borysthenes: Geloni, Thussagetae, Budimi, Basilidæ,
& caruleo capillo Agathyrsi, Geloni interius habitant,
bibuntq;

A bibuntq; & ipsi sanguinem equinum quidem, sed lacte mistum. Virgil. 3. Georg.
 Bisaltæ quo more solent, acerq; Gelonus,
 Cum fugit in Rhodopen, atq; in deserta Getarum,
 Et lac concretum cum sanguine potat equino.
 Nonnulli Sarmatarū sunt, ut de Massagetis dictū est, qui

cruda farina e quo sanguine mista è cruvis uenis aluntur. Sūt qui pro uictimis homines immolat: alijs mos est in bello cruore bibere, ex eius uulneribus, quem primū intererint. In extremis Scythia Sarmata etiam sunt, qui carne eqna uescūtur. Hippophagi, sicut Galactophagi, & Anthropophagi, sicut hi humanis carnibus uicitant.

Non cum Mem.] Epilogū catalogi colatione hyperbolica Xerxis, & Cyri Persarum regum contexit, qui cum innumerabilibus copijs in hostes mouerant. Memnonijs.] sic habet uetus codex, non Mæonijs, Glareanus Mæo-

Non quā a Memnonijs deducens agmina regnis Cyrus, & effusis numerato milite telis, Descendit b Xerxes, fraterniq; ultor amoris Aequora cum tantis percussit clasisibus, unum Tot reges habuere ducem: coiere nec unquam Tam uariæ gentes cultu, tam dissona uulgi Ora, tot immensæ comites e missura ruina, Exciuit populos, & dignas funere Magni Exequias fortuna dedit: cum corniger Hammon Mittere Marmaricas cessauit in arma ceteruas.

sepultum fuisse. Carmen inscribitur περι γήλης τῆ ἐν ταῖς ἀγυρῆσι θήβας μέμονος. ὁ μέμων παῖς αἰ ἦ τιθωνῆ τῆ ἀδελφῆς παρὰ αἰ c al. mixtura. ἐξ αἰθιοπῶν περὶ τῶν σύμμαχος τριά ων γένη. d al. Marmaridas.

B uuit partem. Negatio autem hic initio posita durat in sex sequentia carmina. In septimo uersu, à nomine Tot, noua incipit sententiā, nihil ad priora attinens. In eodem item uersu, pro participio missura, Antonius Sabellicus legit, mixtura. Sed potest & missura legi ad, ruinae. Hæc ille. Memnonijs.] Orientalibus. Fuit hic Memnon Tithoni, & Auroræ filius, Priami ex fratre Tithono nepos. Priamus enim, & Tithonus ἀφροίμωτες fuere. hoc est, ex uno patre quidem Laomedonte, sed diuersis matribus: Priamus ex Leucippe Tithonus ex Strymo: uel (ut alij) Rhæo, quæ Scamandri credita fuit. Ex Tithono, & Aurora procreatus fuit Memnon, qui in bello Troiano res Priami fortiter iuuuit, atque ab Achille cæsus fuit. Quidam Græcorum auctores sunt, hunc Aethiopicis quidem imperasse, at nō fuisse Aethiopem, sed ad Susa Persica, & amnem Choaspen omnibus illis populis præfuisse: & Susa à Tithono, sed uerius à Memnone, condita fuisse, iuxta Choaspen cum ponte, id quod etiam Strabo testatur. Plinius tamen à Dario Histaspis filio positam credit, cuius arcem Eleus fluius circumueat. C C L. M. pass. à mari. Græcorum quidam scriptores **C** produnt, Susorum arcem, Memnonium uocari: ipsos Susios, dici Cisios, à Cisia Memnonis matre, ut ab Aeschylō nuncupatur: Affirmat, & Plinius, Memnonem regnasse in Aethiopia, usque ad bellum Troianum: Huic ferunt nigram statuam dedicatam in Templo Serapis, Thebis Aegyptij, quæ quotidiano Solis exortu, eius radiorum contactu crepitabat, ut eadem (uelut à nonnullis proditum est) surgente aurora, matrem salutare, decedente uerò, queri uideretur. Cornelius Tacitus lib. Annalium. a. author est, Memnonis saxæ effigiem Solis radijs ictâ, uocalem sonum edere. Sed & eiusdem sepulchrū in agro Ptolemaidis prope Belum amnem ostenditur, sed uerius creditur in Illo sepultus, ubi perijt. Quare omnibus annis eò ex Aethiopia aues conuolant, confliguntq; quas ob id Memnonias, siue Memnonidas dixerunt. Addunt classici auctores quiddam magis mirum, hoc ipsum eadem facere quinto quoque anno, statō die, in Aethiopia ad Memnonis regiā. Memnonis in sui nominis aem mutati fabula extat apud Ouid. Metamor. 13. Sed Ioannes Tzetzes tradit, eum ad Troiam quidem cæsum sed domi

ἀνέκτο τῆ μάχῃ μὲν χερσὶν ἐξ ἀχιλλεύου. ἐν τῇ πατρίδι δὲ ἀπαχθεὶς ἐτάφη τῇ οἰκίᾳ, &c. Proinde Memnonijs legendum, hoc est, Persicis, ac Suisianis. Cyrus.] Cyrus cum tam numeroso exercitu non uenit aduersus Cræsum ex Perside, quam habuit Pompeius. Amplificatio. Cyrus uictor regnum Cræsi in Persas transtulit, cum ibi regnatum esset annos quinquaginta supra ducentos. Cyrus.] Fuit hic Cambysis filius, qui Asiyage auo Medorum rege è rebus humanis sublato, imperium ad Persas transtulit, de cuius prodigioso ortu & educatione satius est in totum silere, quàm pauca enarrare. Medorum imperio euerso per Cyrum in Lydia regnabat Cræsus. Hic oraculo dubio delusus, fore si bellū Persis inferret, magnū imperium subuerteret, ingenti studio in Cyrum arma comparauit. Et Lacedæmoniorum amicitia fratris, prior in Cappadocas, qui tum Cyro parebant, exercitum conscripsit, frustra dissuadente Sandanē Lydo, quod periculosum illi foret, temerè in eam gentem mouere, cui aqua potus esset, & scortea uestis. Repudiat salubribus monitis, ad Halym fluium castra posuit, qui Lydorum Imperium à Medico dirimit, ortus in montibus Armeniae per Phrygiam, & Mantienos inter Cappadocas, & Paphlagonas in Euxinum decurrit. Fama est, fuisse in castris Thaletem Milesium. Traductis copijs, adfuit Cyrus mox, cum ualido exercitu, sed numerosiore, quam Cræsus habebat. Pugnatum fuit diu accipiti pugna. Cræsus reducto exercitu Sardis, auxilia ab Amasi Aegyptiorum rege accersit: inde à Labynetō Babyloniorum tyranno, ac postremò, à Lacedæmonijs. Cyrus post Cræsi discessum, priusquam is omnes copias contrahere posset, de improviso Lydiam inuasit, & magno praelio Cræsum, uicit, ac cepit. Numerato ac milite.] Perses, hoc est, Xerxes. Nam uetus codex manu exaratus, Perses legit. Xerxes Persarum rex duplex bellum, ut hereditarium à patre accepit: Aegyptiacum, quod mirabili celeritate confecit: & Europæum contra Athenienses, & magnam Græciæ partem. In hanc bellum translaturus, ubi in Dorisci campum uenit, ibi copias recensuit: quibus per partes recensens, inuenit terrestri apparatu, myriadas centum, & septuaginta, qui numerus habet decies septies centum armatorum millia, atque numerum hunc tradit Herodotus, Trogus X: C. Millia fuisse scribit. Effosis celis.] Herodotus libro 7. scribit, qua ratione Xerxes recensuit suum exercitum

cium ad istum modum. ὅμπαντος δὲ τῶ στρατοῦ τοῦ
 περὶ τὸ πλοῦτος ἐβδόμηκοντα καὶ ἑκατὸν μυριάδας
 ἑξήρημισσιν δὲ τούδε ἄν τρόπον. συνκράζοντο εἰς
 ἄνα χώρον μυριάδα ἀνθρώπων. ἢ συναίφαντες τῶν
 τμητῶν μάλιστα ἔχον περιγράψαντες ἰσοθεῖ κύνδον,
 περιεγράψαντες δὲ, καὶ ἀπέντες τῶν μυρίους αἴμασι,
 περιεβαλον πατὰ τὸν κύνδον, ὅσος ἀνέκουσαν ἀνα
 δροι ἐς τὸν ὄμιφελόν. ταῦτην δὲ ποιήσαντας ἀκάλως,
 ἰσοβίβασον ἐς τὸ περιουσιόδομημον, μέχρις οὗ πᾶν
 τας τῶν τῶν ἑξήρημισσιν. Sub eius signis erant,
 Persæ, Medi, Hircani, Assyrii, Chaldaei, Bactrii, Sacæ,
 Indi, Arii, Parthi, Chorasmii, Sogdii, Dacici, Paetives,
 Vtii, Myci, Paticani, Arabes, Aethiopes, Pæni, Paphla-
 gones, Lygies, Macieni, Mariandrini, Mysi, Bithini, Stri-
 monii, Cappadoces, Phryges Lydi, Mynæ, Mofehi, Ti-
 bareni, Macrones, Mofynæci, Colchi, Alarodii, Aspires:
 & cum his gentes insulanae, è rubro mari accitæ. Atque
 hæc quidem terrestres eius erant et pæi, habebantq; sin-
 gule gentes suos duces. Omnium tamen copiarum im-
 perium erat penes Mardonium Gobryis filium, & duos
 Xerxis patruales Tritantechmen, & Smerdomenem. Tri-
 remes fuere mille, C C C. amplius, in quibus erant Phœ-
 nices, Cyprii, Cilices, Pamphili, Lycii, Dares, Asiati-
 ci, Cares, Iones, Aeoles, Hellespontii. Harum nauium im-
 perium habuere, Prexaspes, Asparthemis, Megabigus,
 Megabatis, Achemenes, & Arabignes. Fratremq; ul-
 tor amo.] Agamemnonis periphraſis, qui cum ualidis
 socijs ad Troiam uenit, ad ulciscendam, quam Mene-
 laus frater à Paride acceperat, in raptu coniugis. Quod
 uerò ad numerum copiarum attinet quæ ad Troiam ue-
 nere cum rege Agamemnone, quidam produnt fuisse.
 C. XX. M. plus minus. Ioachimus Camerarius, uir
 summa eruditionis, ac diligentie, annotationibus in li-
 bro secundo, Iliad. Homeri. Si enim, inquit, ponatur
 nauium numerus is, qui expressus est, in catalogo, M. C.
 LXXXVI. (tot enim de scriptis Homericis, quæ ad
 nos peruenere, colliguntur) cum alij fecerint numerum
 hunc, M. C. LXVI. alij. M. C. LV. nisi forte scri-
 ptura mendosa extat, Thucydides scripserit, πεπύνη
 νε γὰρ χιλίων, καὶ διακισίων νεῶν τὰς μὲν Βοιω-
 τῶν, ἑκατὸν, καὶ ἑκοσίμιν ἀνδρῶν. τὰς δὲ φρονιτῆ-
 του πεντήκοντα, ἀλλῶν, ὅς ἐμοὶ δόξαι, τὰς μεγί-
 στας, καὶ ἑλαχίστας. quamuis hic, ut fieri solet, nume-
 rum propinquè ducentiarum nauium de illis C. LXXXVI.
 compleuisse uideatur. At Euripides. Χιλιασῶν ὁ-
 λον maiore, incertoq; eo numero dixit in Oreste. Si igitur
 usque ad Philoctetam, singulis ducibus attribuuntur
 centeni uiceni pro numero nauium, quæ unumquenque
 illorum sequuntur, postea uerò, quinquageni tantum,
 exhibit numerus centenim, uiginti nouem M. septingen-
 torum, & nonaginta de nauibus scilicet primum M. &
 VII. in quibus centeni, uiceni uehuntur. Deinde de nau-
 ibus C. LXXIX. in quas conscenderent quinquageni
 tantum. Id autem ideo faciendum, quod Homerus in
 mentione Philoctetis numerauerit socios quinquaginta,
 cum antea de Bœotijs incipiens numerum posuisset C.
 XX. Atque hæc computatio uidetur uera esse. Colle-
 git enim ἄνθρωπος ποιῆτα eas naues in quibus ueheren-
 tur centeni uiceni. Atque hunc illis numerum prescrip-
 sit. Item eas, in quibus ueherentur quinquageni, præ-
 scripto & his numero, utq; idem Thucydides quoque ui-
 detur sensisse. Verum si tantummodo excipiendæ sint

septem Philoctetæ naues, in quibus L. ueherentur, reli-
 quas iam nauium numerus ductus in C. XX. efficit
 hominum, numerum, centenim, & XL. milium mille,
 quadringentorum octuaginta. Quibus addantur socij
 Philoctetæ CCC. L. eritq; omnium summa. C. XL.
 M. mille. DCCC. XX. Qui numerus si maximè ad
 quindecim Myriades expleretur, unde quidem adhuc
 absunt octo M. CC. LXXX. tamen ad quinquagin-
 ta millia, id est, myriades quinque, primum iam triplex
 esset: & longè à decuplice, qui hoc loco proponitur, ab-
 esset. Hucusque Camerarius. Horum igitur trium regum
 collationibus egregie amplificat numerum copiarum Pom-
 peij, cui Plutarchus, & Appianus tradunt adfuisse tan-
 tum, quinque & quadraginta millia pedium, & septem
 millia equitum. Alij LX. M. Indorum, Quidam LXX.
 Sunt etiam qui rem in maius auxerunt, ter centum mil-
 lia: rursus qui utrinque in pugnam deducta quater cen-
 tum millia meminerunt, quorum tantum tertia pars fue-
 rit Cæsaris. Coiere nec unquam.] Addit aliam su-
 perlationem, quasi parum fuerit rem collationibus exem-
 plorum amplificasse. Funere Magni.] pathos à fu-
 tura cladis expectatione, & euentu. Corniger Ham-
 mon.] Epilogo adnectit aliquot gentes barbaras, ut
 nihil ad amplificationem desideretur. In Cyrenaica, quæ
 Marmaricæ Libyæ nomine à Ptolemæo libro 4. cen-
 setur. Hanc Marmaridæ populi, supra Cyrenas, & Paræ-
 tonios latè tenuerunt. Et Plinius libro 4. Mareoticam Li-
 byam, post Catabathmon, Aegypto conterminam facit,
 in qua etiam Marmarides numerat. Ibi Marotis palus
 est. Cæterum Cyrenaica Catabathmo finitur, aliquan-
 do ab Aegypti regibus gubernata. Mariuina à Magna
 Syrio fasis culta sunt, sed quæ arborem ultra latitudi-
 nem XV. M. pass. à mari non ferant. Vltior plaga in
 meridiem conuersa, & solitudinibus squalet, in
 quibus tamen gentes aliquot sparsim habitant Nasamo-
 nes, Hasbytae, Macæ: & uersus Orientem, Hammanicae
 tes. Itaque à Mareotide, extremo litorum tractu, quam
 Alexandria, & Aegyptus excipiunt, quadriui iter per
 desertum sabulosum, & aquarum usu prorsus desitum
 tum, ad templum HAMMONIS est, clausum densò
 nemore, & multis fontibus aquarum irriguo, in quo mis-
 tra semper temperies est, uerno tempore similis. Hanc ter-
 ram colunt Hammonij, quibus ad meridiem Troglodytae
 finitimi sunt. Sunt autem hij Aethiopes, qui ad Arabiam,
 & mare rubrum extenduntur: altera Aethiopia ad Oc-
 cidentem, Hammonij propinqua est Hammonij medium
 nemus pro arce triplici muro circumdatum habuere. In-
 timæ uerò munitiones tenuerunt tyrannorum regiam: al-
 terum huic circumiectam regis coniuges, & pellices cum
 liberis habuerant. Postremam, & extimam satellites. Cæ-
 terum toto nemore sparsim ignobilis, & sine nomine ho-
 minum multitudo, ac fex habitabat. Fons Hammonis hæc
 fuit, qui medio die frigidissimus, noctu colidissimus exti-
 nit, mane tepidis fluxit aquis, & qui uesperinis horis in
 eliminantibus incalcesceret, & ut dixi, post mediam noctem
 aestuaret. Huius miraculi auctores sunt Pomponius Me-
 la, Curtius, Plinius, Augustinus, Arrianus, Diodorus.
 Itaque Iuppiter apud Hammonios non ea forma coleba-
 tur, qua apud Græcos, & alias gentes. Umbilico similis
 smaragdo, & gemmis compactus. Hunc cum responsum
 peterent sacerdotes, nauigio aurato, multis hinc inde ar-
 gentis pateris pendentibus, gestabant. Post, matronæ, &
 uirginæ

virgines inconditum earmen patrio more canentes, sic numen propitiari uatē sequebantur. Et tamen omnes ferē auihores negant, templum Hammonis apud Nasamonas, uel edificijs, uel opibus insigne fuisse. Lucan. alibi:

- Ventum erat ad templū, Libycis quod gentibus unū
- Inculti Garamantes habent, stat corniger illic
- Iuppiter, ut memorant, sed non aut fulmina uibrans,
- Aut similis nostro, sed tortis cornibus Hammon.
- Non illic Libycæ posuerunt ditia gentes
- Templā, nec cois splendent donaria gemmis;
- Quamuis Aethiopum populis, Arabumq; beatis
- Gentibus, atq; Indis unus sit Iuppiter Hammon,
- Pauper adhuc deus est, nullis uiolata per æuam
- Numen Romano templum defendit ab auro.

Corniger.] Plinius libro 37. capite 10. tradit, Ammonis cornu inter sacratissimas Aethiopiæ gentes aureo colore arietini cornū effigiem reddere, ac promittere prædiciua somnia representare. Africa Aethiopiæ subiecta lacrymam stillat Ammoniaci, in arenis suis: unde nomen ei factum ab Ammonis oraculo Est Hammoniacum arbor, cuius naturam, & proprietatem describit Plin. libro 24. cap. 6. Herodorus in Euterpe, huius oraculi. & Dodonæi originem refert, Duæ fusci coloris columbæ uno

tempore ex Aegypto deuolarunt; quarum una in Africam delata Iouis Hammonis oraculum condidit: altera in Epirium uenerat, & Dodonæ Dodonæū instituit. Idem præter alia, tradit eas columbas duas mulieres barbaras fuisse, quæ à stridore columbæ dictæ fuerunt. Sed de his alibi prolixè retulimus. Cæterum ad hoc Hammonis oraculum consulendum, num ipsius filius esset, Alexander Magnus longo, ac difficili itinere sui profectus, ut Diodorus Siculus lib. 13. refert his uerbis. Ἰδὲ ἀπὸ ξανδύδου διὰ τῶν ἑρῶν εἰσαχθέντος εἰς τὸν νεῶν, ἢ τοῦ βεῖρον πατανοῦσαντος, ὁ μὲν προσελθὼν ἀνὴρ προσβύτερος τῆν ἡλιάν, προσελθὼν αὐτῷ, χαίρει εἰπερ ὁ παῖς, id est, eum iam Alexander à sacerdotibus in templum introductus esset, obseruasseq; Deum uates, ætate reliquis natu grandior, ad eum accessit. & salue, inquit, ὁ fili, καὶ πάντων παρὰ θεῶ ἔσχε πρὸς πατέρα, id est, & hæc quidem salutationem à deo accepit. ὁ δ' ἐν λαθῶ, ὁ χολομαί φρονιῶ πάτερ, ἢ τί λιλπόρ κεν ἄρα αἰσῶσος. Et inuicè accipio, inquit ὁ pater, & posthæc dicat ius. Sunt qui Hammonem forma arietina expressum fuisse tradat: & Diodorus aureum ei templum fuisse scribit. Marmaricas.] Sic duò uestustissimi codices legunt, nō Marmaricas. Ptolemæus auctor est, Marmaricæ Libyæ nomina censerim, Cyrenaicā, ad maiorem usq; Syrtim porrectā.

Quicquid.] Claufula epilogi paucis uerbis Africis longitudinem ab Occasu, ad Ortū usq; sue Syrtis

Quicquid ab Occiduis Libyæ patet arida Mauris, Vsq; Parætonias Eoa ad littora Syrtis, Acciperet foelix ne non semel à omnia Cæsar, Vincendum pariter Pharfalia præstitit orbem.

partes, Africā, & Europā disternat Plinius asserit ex auctoritate Græculæ cuius super omniā dā circa has regiones habet.

potius coplectitur, quousq; Imp. Ro. in ea orbis parte patebat. Porro totius Africæ longitudo est, XXXVII. XLVIII. M. pass. atq; hæc est media cōputatio ex omniuarietate prodeuntium. Latitudo, qua colitur, nusquam CCL. M. pass. excedit. At in meridie recedēs ita lata est, ut eum Europa non sit conferēda. Nam ex obseruatione latitudinis, tantā ultra tropicum Capricorni egreditur, quantum intus Hadriatici maris sinus à solstitiali Cantari circulo discedit. Occiduis Mauris.] id est, quantum terræ mediū est, inter Mauritaniā, & Syrtis uersus Aegyptū, circa Cyrenaicā Pompeiū sequitū fuit. Terrarum in Africa ad occasum principū est Mauritaniā. Mauri, & Armenij loca Libycis cōtigua sortitū ab ipsis locorū indigenis, corrupta uoce Mauri, pro Madis fuerūt nominati. Diodorus credit Cretenses fuisse, qui Hercule in Hispania res gerentem secuti fuerunt: ex cuius comitatu quiddā in Africis ijs regionibus, quæ Hispaniæ obuersæ iacent, confederim. A Germanici Cæsar filio in duas prouincias fuit diuisa Mauritania. Extimum eius promontoriū Ampelusia nominatur à Græcis. Ibi præter alia oppida, iuxta columnas. Herculis, Tingi oppidum est; ab Antæo Gigante conditum. Abest à Belone oppido Beticæ proximo traiectu XXX. M. pass. Ab Ortū Mulicha amne terminatur. Quā longissime abit in Austrum, Atlante monte emgitur, inter quē & fretū Herculeū latissimo litore pelago in Occasum obuerso, frequentib; sinibus, et promotorijs distinguitur. Sed nusquā fertilior est, quā in à fretū, & litorib; illis, quæ mare Ibericū alluunt à Septentrione. De ubertate soli paulō post dicitur. Amnes habet nauigabiles, & præter Atlanti, septē alijs montib; attollitur, qui cōtinēter ordine positi, ob similitudinem, Fratres uocantur. Hoc loco, fretū Gaditanū, à Gadibus, dictum, duas orbis

geniū, Longitudinē illic esse, X II M. pass. nusquā Latius X M. pass. Inter Mellariā Beticæ, & Atibū promontorium Mauritanicæ, nō amplius V M. pass. latū Illic duo promontoria attolluntur, quorū quod Mauritanicæ est, in Africa, Abyla, quod Hispania, Calpe dicitur. Horū ea forma est, ut aliquādo cohesisse uideri possint. Vnde eam persuasiō nē sparsūm credendū, illa aliquando iuncta fuisse, & ab Hercule montē per fossūm, ac Oceanum in terras immisum: quare ob rei perpetrata memoriā sempiternā, indigenæ illa promontoria Herculis columnas dixerunt. Miræ sunt, quæ de Mauritaniæ ubertate, à quibusdam prodiciæ sunt, ea tantū parte excepta, quæ desertis adiacet. In ea uites sunt, quas duorū hominū complexus capere nō potest: & racemos cubitales esse dicūt. Staphili, Hippomaratri, & Carduorum scapos duodenum cubitorum esse, enormi crassitudine calamos: Indicis similes, quorū nodi V III. capiant modiolos. Adhæc Asparagos uideri ibi haud minus prodigiosa magnitudine. Iphicrates auctor est, hæc ab Hesperijs Aethiopiū. Bogū regem uxori dono misisse. Circa Atlanti arbores cernas insigni proceritate, nitore enodi, folio cupressi. Sed omnium nobilissima est, citrus, quæ apud Romanos in magnis delicijs postea fuit. Libyæ.] Libyā Græci proprie uocant eā Africa partē, quæ intra Atlantiū mare, & Nili ostiā iacet (id quod non obsecrē hōe loco coarguit poëta) Numidico, ac Balearico mari ad Septentrionē obuersa, & ad Meridiē Aethiopiū: obseptā est. Sed Plinius, & alij nōnulli auihores sunt, eam ferē regionē Libyā uocari, quæ ab Occasu, Aegypto imminet, eamq; tantū prouinciā, quæ circū Carthaginē est. Plin. lib. 5. cap. 6. Ea, inquit, quæ sequitur regio. Mærotis, Libya appellatur, Aegypto cōtermina. Sed Romanis scriptores Græcos secuti, nunc Africā, nunc Libyem sinē

discrimine usum. Paratonias Syrtis.] Paratonium, portuosum oppidum est, XL. ferme stadis à Syrti maiori: quamobrem epitheticos, Syrtis Paratonias dixit Mar- tiana à Paratonij regione ferme ad Syrtim maiorem por- recti colunt. Pomponius lib. 11. Cyrenaicam describens, in litore, inquit, promontoria sunt, Zephyreon, & Naustia- ihmus: portus Paratonius. Vrbes, Hesperia, Apollonia, Ptolemais, Arcmoë, atq; (unde terris nomen est) ipsa Cy- rene. Eoa & dicit.] Orientalia, siue uersus Orientem.

Syrtis.] Sunt autem Syrtis, & Paratonij Maurita- niæ Orientales. Duæ sunt Syrtis in mari Libyco, contra portum Paratonium, di- pares magnitudine, sed pericu- lo pares, quarum una maior, altera minor uocatur. Intra uadosum, & reciprocum mare, æstu procellarū exundante, incertis sedibus leniter subsidunt, & non rē obpōnunt, ab attrahendo quod modo areus cōgestis sint uadosæ, rur- sum depulsis uī tēpestatis, in præceps sint profunda: qua- re ob incertas uices caueri non possunt. Nam quæ paulò antè loca erant uadosa redduntur profunda. Contrà ue- rō breuia, & inuauigabilia antè, mox nauigantur. Quæ quidem uarietate reciprocante, periculi atrocitas in fame reddidit eius littoris oram. Pomponius, Syrtis sinus est, C. ferè M. passuum, quàm mare accipit patens: trecenta quæ cingitur: uerum importuosus, & arox, & ob uadorū fre- quentiam breuia, magisq; etiam ob alternos motus pela-

gi affluentis, & refluxus infestus. Super hunc, ingēs po- lus Tritonē recipit, ipsa Tritonis: unde et Mnerua cogno- mentum indium est, ut incolæ arbitraur, ibi genuæ. Et paulò post. Tū Lepis, altera Syrtis: nomine, atq; ingenio par priori: ceterū altero serè spacio, qua dehiscit, quæq; fluxū agit, amplior. Eius promontoriū est Bonium. Hæc Pompon. Syrtis maior circuitu est D. C. XXV. M. pass. Distant inter se Magna, & Parua. C. C. L. M. pass. Primo bello Punico, C. Seruilius Cepio: & Cn. Sèpronius Conf. Romana classe ad Lotophagorū insulā delati, quæ Mir- nix dicitur, haud procul à minori Syrti, locorū insecuta, in breuia deieci fuerunt: ac subito pelagi refluxu, aquis de- siliuit, in sicco haeserunt. Qui consilij inopes, ad despera- tionem penè redacti fuere. Mox reciproco æstu, ac fluxuo maris ablata naues, multarū rerum facta iactura, uī re- morū in altū peruenere. Longitud. & latitud. grad. Par- ua Syrtis mediū. 30. 0. 31. 0. Magna Syrtis. 45. 0. 30. 0. Vincendū orbem.] Nonnihil muidia Casarū cōiitat, Tot enim populorū, suso, ac fugato hoste ipse uī- ctior futurus erat. Pharsalia.] Campus Pharsalicus, in quē totus orbis conueniret. In his Pōpeius ultimo prælo superatus fuit à Casare. Pli. lib. 4. ca. 8. describēs Thessa- liam, Oppidum Pagasa, inquit, idem postea Demetrias di- ctum: Trica, Pharsalici campi cum ciuitate libera. Ab his campis siue oppido, pugna Pharsalica dicta fuit.

Ille ubi.] Post lan- gam catalogi populo- rū seriem, qui tota As- sia, et Europa auxilia Pōpeio miserūt, reddit ad intermissam nar- rationē historię Cæ- sar direpto arario, Le- sto cod. farē- pidum Aemiliū urbi- tem, non pro præfecit, Tribunū M. pin.

Ille ubi deseruit trepidantis mœnia Romæ, Agmine nubiferam raptō super euolat Alpem, Cumq; alij fame populi terrore pauerent: Phocais in dubijs ausa est seruare iuuentus Non Grati leuitate fidem, signataq; iura, Et caussas, non fata sequi: tamen ante furorem Indomitum, duramq; uiri deflectere mentem Pacifico sermone parāt, hostemq; a propinquum Orant, Cecropiæ prælata fronde Mineruæ.

atq; ex omnib. casti- lis in urbem conue- rā: armorū officinas in urbe instituerant muros, classē, por- taq; reficiebant. Eua- rat ad se Casar Mas- siliensū XV. primorū cū his agit, ne initium in ferēdi belli à Mas- siliensib. oriatur: debere eos totius Italiae potius authorita- tem sequi, quàm unius hominis uolūtati obteperare: reli- quaq; quæ ad eorū sanandas mentes pertinere arbitra- tur, cōmemorat. Cuius orationē domum legati referunt. Hæc Casar. Itaq; ab ijs, quæ illi ex autoritate Senatus Massiliensis Casari renunciarūt, rursum poëta suā narra- tionem ducit. Super euolat Alpem.] Summā celerita- tem Casaris in ductiādo per Apenninum ac Liguriā osten- dit. Phocais iuuen.] Massiliensis iuuetus. Massilia ma- rittima urbs est, in ora prouincia sua ad Rhodanum, urbs Græca. Quo tēpore Priscus Tarquinius Romæ regna- bar, classis Phocensū Latini lititoris orā legens, Tyberinā ostiū fuit ingressa, amicitiamq; cū Romanis iunxit. Inde Phocænses Tyrreniæ, Liguriæq; oram præterue- rūt, haud procul à Rhodani ostiū, remotiore sinū, uelut in lo quodā maris Austro obuersam urbē cōdidere. Cele- demeps eius gētis studiū semper in P. R. fuit. Ferūt Mas- silienses Romā à Senonib. capta publico luctu cladē ciui- tatis profecutos aurumq; in mediū cōtulisse, ut certū pon- dus ad se redimendū Romanis præberetur. Sola Gallicæ rū urbiū Punicis tēporibus, cū in Gallia, Italiaq; bellare- tur, in fide perpetua māsī. Eandē fidē hoc bello ciuili, ad excidiū propē usq; P. R. præstīuit. Non fuit alio gens insū- tuis laudatior olim Massiliensū, in prouincia Narbonen- si, de quib. hic agimus: si Ciceroni habēda sit fides. In hæc ciuitate Græcæ linguæ peritū, aliæq; præclaræ artes, ita ab initio

Antonū Italiae, & exercitiib. circa eam collocatis: Curio- nem Catonis loco, Siciliae imperare iussit. Quintum Sar- dinia: ad Illyriū Caium Antonium misit. Licinio Crasso Gallia, quæ intra Alpes est, regendā tradidit: classē du- plicem summa celeritate fieri mandauit, circa Ionium, ac Tyrreniam. C. lasius præfectos iam pridem id cōstitutos delegauit Dolabellam, & Hortensū. Eo modo Italiam in accessibilem Casar Pompeio arbitratu, in Iberiā descen- dit. Ad hunc modum Appianus rem narrat. Itaq; relicta urbe Casar cū exercitu profectus in Hispaniam magnis, & difficilibus itineribus ductabat: cui uenienti Massilien- ses portas clauserunt. Verba Casaris adscribam. Infectis ijs, quæ agere destinauerat, ab urbe proficiscitur, atq; in ulteriorem Galliam peruenit. Quò cum uenisset, cognos- cit missum in Hispaniā à Pompeio Vibullium Rufum, quem paucis diebus antè Corfinio captū ipse dimiserat: profectum item Domitium, ad occupandum Massiliā na- uib. ætuarijs V II quas Sicilia, & Sardinia priuatis ser- uis, liberiq; colonis suis compleuerat. Præmissos etiam le- gatos Massilienses domū nobiles adolescentes, quos ab ur- be discedens Pompeius erat adhortatus, ne noua Casaris officia ueterum suorū beneficiorum in eos memoriā ex- pellerent. Quibus mandatis acceptis, Massilienses portas Casari clauserunt. Albicos barbaros homines qui in eo- rum fide antiquius erant, montesq; supra Massiliā incole- bant, ad se uocauerant, frumentū ex finitimis regionibus,

atq; ex omnib. casti- lis in urbem conue- rā: armorū officinas in urbe instituerant muros, classē, por- taq; reficiebant. Eua- rat ad se Casar Mas- siliensū XV. primorū cū his agit, ne initium in ferēdi belli à Mas- siliensib. oriatur: debere eos totius Italiae potius authorita- tem sequi, quàm unius hominis uolūtati obteperare: reli- quaq; quæ ad eorū sanandas mentes pertinere arbitra- tur, cōmemorat. Cuius orationē domum legati referunt. Hæc Casar. Itaq; ab ijs, quæ illi ex autoritate Senatus Massiliensis Casari renunciarūt, rursum poëta suā narra- tionem ducit. Super euolat Alpem.] Summā celerita- tem Casaris in ductiādo per Apenninum ac Liguriā osten- dit. Phocais iuuen.] Massiliensis iuuetus. Massilia ma- rittima urbs est, in ora prouincia sua ad Rhodanum, urbs Græca. Quo tēpore Priscus Tarquinius Romæ regna- bar, classis Phocensū Latini lititoris orā legens, Tyberinā ostiū fuit ingressa, amicitiamq; cū Romanis iunxit. Inde Phocænses Tyrreniæ, Liguriæq; oram præterue- rūt, haud procul à Rhodani ostiū, remotiore sinū, uelut in lo quodā maris Austro obuersam urbē cōdidere. Cele- demeps eius gētis studiū semper in P. R. fuit. Ferūt Mas- silienses Romā à Senonib. capta publico luctu cladē ciui- tatis profecutos aurumq; in mediū cōtulisse, ut certū pon- dus ad se redimendū Romanis præberetur. Sola Gallicæ rū urbiū Punicis tēporibus, cū in Gallia, Italiaq; bellare- tur, in fide perpetua māsī. Eandē fidē hoc bello ciuili, ad excidiū propē usq; P. R. præstīuit. Non fuit alio gens insū- tuis laudatior olim Massiliensū, in prouincia Narbonen- si, de quib. hic agimus: si Ciceroni habēda sit fides. In hæc ciuitate Græcæ linguæ peritū, aliæq; præclaræ artes, ita ab initio

A ab initio excelluerunt, ut non solum tota Gallia his imbuerent, ueruetiam eodem Roma mitteretur studiorum causa teste Strabone: cuius uerba adferibit: ἡ μάσσηλια πόλις ἐλλήνικη, τοῦτο ἦν ἡ σπουδὴ, ἢ μετρία, ὡς τὴν νόμον εἶχεν, τὴν μεγίστην προικὰ εἶναι χρυσίου. τὴν δὲ ἐδιδύτα, χρυσίου ἐστὶ τὸν ἑρῶν αὐτῶν κόσμον οὐκ ἔστι χρυσίου. τοῦτο ἦν τὸ δὲ λόγος, ἢ τὴν φιλοσοφίαν ἔργον ἐξέσκησαν, ὡς τὸ φιλομαθῆς ἐχομένους: ἢ μάσσηλιος, μὴ εἰς ἀθήνας, ἀλλ' εἰς μάσσηλιαν πορεύεσθαι. ἐστὶν ἢ ἡ πόλις: φωνικῶν ἀπομνησίων. hoc est, Masilia urbs Græca est: hæc usque adeo erat cōtinens, & moderata, ut legē haberet, ut maxima dos esset, auroreū C. uesit, aureorū quinque: muliebrē aut mundū, similiter aureorū quinque. Vsq̄ adeo literas, studia, & Philosophiā re ipsa excolebant, ut Romani studiorū causa, nō Athenas, sed Masiliā proficisci scerētur. Vale. Max. li. 2. ca. de institutis Antiquis, multa scribit de disciplinā Masiliensī grauitate, prisci moris obseruatiā, & fœueritatē, qui nullos mimos in scenā admittēret, ne turpia spectādo inuādūt: licentiā fumerēt. Multa laudatissimā disciplinā argumēta idē author eodē libro refert. Ceterū Phocenses, quorū coloni non sunt Masilienses,

B Græciæ populi sunt, mediū inter Aetoliā ad Occasum, & Bœotiā ad Oriū, quorū sunt Anticyrei, & Delphi. Strabo li. 1. scribit, Phocensiu duas solū ciuitates esse illustres; Delphos, et Elatiā. Ipsa regio Phocis dicitur. Sūt & Masilienses in Libya, q̄ luxur, & mollicie infamia notati fuerunt, de quib. etiā prouerbiū natū est, nauigā Masiliam, πλὴν σκῆτος εἰς μάσσηλιαν. de delicijs effeminato. Idē ueneficijs, ut Thestali infames fuerūt. Sed de his alibi copiosior instituetur narratio. Quin ad nostrā Masiliā reuertamur. Isocrates in Archidamo causam eodē dē huius urbis Phocensib. fuisse tradit, neq̄ refragatur ei Aristoteles, quod ἡ μάσσηλιος hoc est magni regis Persarū Cyri, auihore Herodoto lib. 1. (nā postea inter Phocenses, & Phocenses Asiæ in Ionia, sive Aetolia, populos distinguemus.) dominationē fugientes, in Narbonensē pro-

uinciam communiter commigrarint. Phocenses in dubijs rebus positi, eū cōmuni consilio de relinquēda patriā cogitassent, inuicē iurāturādo adegerūt, additis deuotionibus, ne quis unquā de repetēda patriā cogitaret. Itaq̄ accepto à Diana oraculo, in Narbonensē Galliā commigrarūt, ibiq̄ Masiliā condiderūt. Inter huius gentis instituta laudatissima, et illud refertur, ne ignaui, et otiosi uentres in urbē reciperentur. Ab his ipsis Emporia prope mōtes Pyrenæos in Hispaniā condicte sunt. Sed de Phocensibus Ionia postea dicuri sumus. Nou Graia l.] Laus Masiliensium à fide erga Po. Ro. id quod statim planius poëta reddit. Græcia olim leuitatis, ac perfidiæ nomine pessime audiuit. Euripides in Iphigemia Taurica. ἡ σπουδὴ ἔλλας οὐκ ἔμενον δειρ. id est, Græcia nequaquā nouit fidē. Alioqui Græcia fides apud auctores celebratur, pro certa, & minime uana, perinde ut Attica fides Ausonius.

Nobiscum inuenies κατενόπλια, si libet uiri Non Pœna, sed Græcia fide. Idem de Philone, uillico suo.

Mutuatur ad Græciam fidem. Sed Plautus in Asinaria usurpauit de ijs, quæ præsentī pecunia aguntur, nec uerbis, aut pactis Græcia, inquit, mercamur fide, id est præsentī pecunia. Huius diuersa est, Punicæ fide: & Punicæ, inquit Liuius, religione seruata est fides. Signata iura seq̄] pacta, & fœdera ieta cum populo Romano: sequi item iustas belli causas, non uictoriam sequi in bello Gallico. Viri.] Casaris, ἢ nempe, qui cum responso è Senatu ad eum remissi fuerunt. Cæciropix prelata f. Miner.] hoc est, fronde oleæ. Quomā autem Mineruæ inuentum fuit olea in nobili cum Neptuno certamine, urbs: ei fuit ad iudicata, dedicari unq̄ oleas in arce, quæ Moris dictæ fuerunt. Fuit apud ueteres olea uictorie signū, quare ex ea trophæa cōstituebantur. Hæc rānam à supplicationis usu. Hicet eria Græci uocabantur Oratores pacem petentes, olea rānam prætendebāt. Est eo enim ingenio, ut neq̄ cariem, neq̄ uetustatem sentiat.

Semper in exter] Oratio legatorū de liberatiui generis est. In ea duo potissimum petunt: unum, ut sibi liceat extra partes esse: alterum, ut exclusi copijs, & signis Romanis, ipse, & Pompeius urbem ingrediantur. Summa orationis est (ut Casaris uerbis utar) Masilienses intelligere, P. R. in partes diuisum, neque sui iudicij, neq̄ suarum esse uirium discernere, utra pars iustiore habeat causam. Harum partium principes esse, Cn. Pompeium, & C. Casarem, patronos ciuitatis: quorum alter agros Volgarum, Arcemicorum, & luorum his concesserit: alter bello uictas Gallias attribuerit, uetigaliaq̄ auxerit.

Semper in externis populo communia uestro Masiliam bellis testatur fata tulisse, Compressa est Latij quæcunq̄ annalibus ætas, Et nunc ignoto, si quos petis orbe triumphos, Accipe deuotas externa in prælia dextras. At si funestas acies, si dira paratis Prælia discordes, lachrymas ciuilibus armis, Secretumq̄ damus, tractentur uulnera nulla Sacra manu: si cœlicolis furor arma dedisset, Aut si terrigenæ tentarent astra Gigantes, Non tamen auderet pietas humana uel armis Vel uotis prodesse Ioui, sortisq̄ Deorum Ignarum mortale genus, per fulmina tantum Sciret adhuc cœlo solum regnare Tonantem. Adde quod innumeræ cōcurrunt undiq̄ gentes. Nec sic horret iners scelerum contagia mundus, Ut gladijs egeant ciuilia bella coactis. Sit mens ista quidem cunctis, ut uestra reculerit Fata, nec hæc alius committat prælia miles: Cui non conspecto languebit dextra parente Telaq̄ diuersi prohibebunt spargere fratres?

Quare eorum parib. beneficijs parē se quoque uoluntate tribuere debere, & neutrum eorum contra alterū iuuare, aut urbe, aut portub. recipere. Hæc summa est uerborum Masiliensiu. At poëta suā dilatat orationē: addit splendorem, amplificationes, & argumenta oratorū more. Semper in externis.] Exordiu ductū est, à libera cōmemoratione beneuolentiæ, & officiorum populi Masiliensis erga populū Romanū quorum simul testes citantur eorum annales.

Est autem hic sensus, annales Italiae, & populi Romani testantur, Masiliam in externis bellis communem fortunam, secundā, & aduersam cum P. R. semper tulisse. Q 4 Et

Et nūc ig.] Si quos externos populos debellare uelis, de quib. triumphos accipe fide, nos armis, & opib. te adiutores. Plin. testatur, li. 3. ca. 4. hāc Massiliū Græcorū Phocænsiū Romanis fœdere iunctā fuisse. Externa.] Non profectō Ciuitia, quib. immisceri nō est consiliū, neq. adeo etiā nostris reb. consiliū. Atq. hinc argumentationē ducit. A: si disc.] Diuersum opponunt: si in se mutuo arma sumāt discordēs, petere, ut illud bellum geratur, siue ipsorū auxilio. Quin profugiū uictis, et supplicib. ciuib. sumus daturi, eorū fortuna miseri, qui in partib. esse nolunt. Id enim uocat lacrymas, & secretū, ubi tui lateant. Lacryma cōmiserationē concitant. Vuluera sacra.] Impia nefaria, & detestāda, propter bella Ciuitia, sed nulla nostra manu. Si cœlicolis.] A maiori, ad minus. Si homines nō auderent Ioui auxiliā mittere aduersus Diuos: nec in Gigantum bello in partib. esse, multū minus in hac discordia in partes nobis trāseundū est. Sortisq. Decorum.] Aetiologia, quare mortale genus in tali certamine nō auderet prodesse Ioui. Furor arma.] Allusum ad fabulā Homericā li. Iliad. 1. Cū Iuno, Neptunus, & Pallas in Iouē coniurassent, ut eum in uincula conijcerent, &

Briateo Centimano, quem Thetis illi auxilio submiserat, A solutus fuit. Terrigena.] Terra filij quos fabulatur uoluisse Ioui bellū facere. Nō tamē.] Si pietas humana nō auderet Ioui socia arma mittere aduersus hostes suos, quod ipsorū nihil referret, imō ne uotis quidē ei prodesse: multo minus Casarē auxilijs dē se iuuari debere. Votis prodesse.] Precibus, & oratione iuuare. Per saltū.] Quo unō sciunt homines Iouē regnare. Adde quod.] à non necessario. Cū enim undiq. toto orbe ad arma concurrir, ut partib. adsint, non opus est coactis populis ad bellū, cū mūdus sat sceleratorū hominū habeat, q. ad bellū concurrant, & sua sponte in ciuiliū armorū societatem cōfluant. Sit mēs ista.] Optāt omnibus eam mentē, & animū, ut detestentur hoc bellū, & soli ciues Romani inter se belligerentur, ipsi funestā tragœdiæ sint spectatores tantum, non autem actores. Cui non.] Causa, quare nemo externus huic bello debeat interesse, sed solū Romani inter se sint committendi. Horrendum uisū est, filium in patrem, germanum in germanum mittere tela. Si manus suæ stuperent ad hoc spectaculum: inuiles ad hoc bellum essent futuri.

Finis adest re.] Exclamatio in summam morū corruptionē. Nihil sanū fit, si uos non conceditis arma vs, quibus fas cōmittere. Nobis hęc.] Propositio p̄titionis, quæ hæc est, ut Casar sine exercitu, sine infestis signis in urbē ueniat: porias illi patere. Admissio Casare.] hoc est, te recepto in urbem enallage personæ, tertio, pro prima. Exceptus.] Sit Massilia tuta, & exempta, sit expers societatis armorum. Vbi.] Si Roma consultum rellē fatum uenit. Sit locus.] Sit urbs Massalia extra partes, quō pacati ueniat, non infesti cū aquilis, & signis militaribus. Vel eadē rati.] Occupāt, quod de laborioso itinere obijci poterat: ut quod utilius ei foret, Hispaniam peteret, quō iter intēderit. Quod si faceret, Massiliēses non ob futuros illi. Quid rapi.] Quoniā autē in Hispaniā bellū transferes, quare à recto itinere diuertis: qui nō sumus ij, d. quib. tua uictoria pendet: & populis exigui momenti ad uictoriam: Nunquā fœlicib. ar.] Extenuant opes suas à perpetua infœlicitate in bellis gerendis, in quibus maiores sui ferē infœlicē exitum habuissent. Extl manus patriæ.] Quā autē patriā, quas primas sedes dicat poëta non uideo, & ipse magnis tenebris historiā ueram intuluit, uno uerbo Phocidos, eius regionis Græciæ, quæ est inter Bœotiā ad Ortū, & Aetoliā ad Occasum, cū Massiliensium origo uetustior sit, & non à Phocensibus, sed à Phocænsib. Tomiæ, quæ in Asia est, profecta, ut postea ostendetur. Phocensium res tamen prius enarrabimus, ut poëta error, atq.

Finis adest rerum, si non committitis illis Arma, quibus fas est, nobis hæc summa præcandi Terribiles aquilas, infestaq. signa relinquant Vrbe procul, nostrisq. uelis te credere muris, Excludiq. sinas admissio Casare bellum. Sit locus exceptus sceleri Magnoq. tibiq. Tutus, ut inuictæ a si fatum consulat urbi, Fœdera si placeant, sit quō ueniat inermes. Vel cū tanta uocent discrimina Martis Iberi, Quid rapidū defleat iter: non pondera rerum, Non momenta sumus: nunquā fœlicibus armis Visa manus patriæ primis ē sedibus exul: Et post e translata exusta Phocidos arces, Mœnibus exiguis alieno in littore tuti, Illustrat quos sola fides: si claudere muros Obsidione paras, & ui d perfringere portas, Excepisse faces tectis, & tela parati. Vndarum raptos e aduersis fontibus haustus Quærere, & effossam sitientes lambere terram. Et desit si larga Ceres, runc horrida cerni. Fœdaq. contingi maculato corpora morsu.

inde Græmaticorū lapsus coarguatur Phocensium uirtus in Græcia aduersus Thessalos maxime enituit, quib. uarijs cladib. ita afflictis, ut à 600. Phocensib. circa Pernaasum mōie tria milia una nocte conficerentur: & eiusdē gēis equitatu insidijs exciperetur. Et cum tota Thessalia ad barbaros Persas defecisset, soli ipsi Phocenses, & eius Græcia studium secuti, in partib. mansere. His irarū sumulis moti Thessali aethores Xerxi iuerunt, & uer per Doidē & Meliēses in eos duceret, ita futurū rati, ut barbarorū multitudinē eorū res breui obrueretur. Pautis Phocensium captis, q. uel Pernaasi iuga infederat, uel ad Locros Ozolas con fugerāt, agrisq. eorū fœda populatione uastatis, urbes dē reptæ sunt, & incensa. ut ne sacris quidē partem sit, hortantibus Thessalis. Vrbes maxime, quæ deletæ fuerunt, hæc sunt, Drimo, Charadra, Gröchum, Tethronium, Ampluced, Neon, Tritæ, & nonnullæ aliæ. Hostes Phocensium quosdam per montes fugientes insecti, cepertunt, & inter eos, mulieres, quæ stupris supra humanum modum uexatæ, miserè perierunt. Panoæorum, & Dauliorum oppidis, & alijs Phocensium locis incensis, ad Delphos diripiendum processerunt. Rursum cū Phocenses aliquot annis post, Thebanorum arbitrio grādi pecunia damnati essent, agris, con iugibus, & liberis priuarentur desperatione adacti, Philomene quodā duce, Delphici Apollinis templum, auro, & pecunia spoliarunt. Interim Phocenses regis Philippi artibus

liēses in eos duceret, ita futurū rati, ut barbarorū multitudinē eorū res breui obrueretur. Pautis Phocensium captis, q. uel Pernaasi iuga infederat, uel ad Locros Ozolas con fugerāt, agrisq. eorū fœda populatione uastatis, urbes dē reptæ sunt, & incensa. ut ne sacris quidē partem sit, hortantibus Thessalis. Vrbes maxime, quæ deletæ fuerunt, hæc sunt, Drimo, Charadra, Gröchum, Tethronium, Ampluced, Neon, Tritæ, & nonnullæ aliæ. Hostes Phocensium quosdam per montes fugientes insecti, cepertunt, & inter eos, mulieres, quæ stupris supra humanum modum uexatæ, miserè perierunt. Panoæorum, & Dauliorum oppidis, & alijs Phocensium locis incensis, ad Delphos diripiendum processerunt. Rursum cū Phocenses aliquot annis post, Thebanorum arbitrio grādi pecunia damnati essent, agris, con iugibus, & liberis priuarentur desperatione adacti, Philomene quodā duce, Delphici Apollinis templum, auro, & pecunia spoliarunt. Interim Phocenses regis Philippi artibus

inde Græmaticorū lapsus coarguatur Phocensium uirtus in Græcia aduersus Thessalos maxime enituit, quib. uarijs cladib. ita afflictis, ut à 600. Phocensib. circa Pernaasum mōie tria milia una nocte conficerentur: & eiusdē gēis equitatu insidijs exciperetur. Et cum tota Thessalia ad barbaros Persas defecisset, soli ipsi Phocenses, & eius Græcia studium secuti, in partib. mansere. His irarū sumulis moti Thessali aethores Xerxi iuerunt, & uer per Doidē & Meliēses in eos duceret, ita futurū rati, ut barbarorū multitudinē eorū res breui obrueretur. Pautis Phocensium captis, q. uel Pernaasi iuga infederat, uel ad Locros Ozolas con fugerāt, agrisq. eorū fœda populatione uastatis, urbes dē reptæ sunt, & incensa. ut ne sacris quidē partem sit, hortantibus Thessalis. Vrbes maxime, quæ deletæ fuerunt, hæc sunt, Drimo, Charadra, Gröchum, Tethronium, Ampluced, Neon, Tritæ, & nonnullæ aliæ. Hostes Phocensium quosdam per montes fugientes insecti, cepertunt, & inter eos, mulieres, quæ stupris supra humanum modum uexatæ, miserè perierunt. Panoæorum, & Dauliorum oppidis, & alijs Phocensium locis incensis, ad Delphos diripiendum processerunt. Rursum cū Phocenses aliquot annis post, Thebanorum arbitrio grādi pecunia damnati essent, agris, con iugibus, & liberis priuarentur desperatione adacti, Philomene quodā duce, Delphici Apollinis templum, auro, & pecunia spoliarunt. Interim Phocenses regis Philippi artibus

artibus in deditioem recepti, adeo crudeliter eum ijs egit, ut non liberi parentibus, non uxores uiris, non simulachra deorum templis relinquerentur. Captiuos modo huc, modo illuc transferendo incredibili seuitia ille uexauit. Gens capitua tota Macedonia distributa fuit. Denique Phocidae ita uastata aiunt reliquias in Gallias commigrasse. Et post transf.] Non Phocidos, sed Phocæensium Ionia, quorum urbs Phocæa erat in Asia, unde ab Harpago Cyri praefecto temporibus Prisci Tarquinij pulsus eo, quo supra retulimus casu Romam uenerunt, et cum Romanis Tiberinum ostium ingressi amicitiam iunxerunt, ut supra initio catalogi multis retulimus. De horum Phocæorum reb. Herodotus in Clio refert. Longe uero post, ut paulo ante commemorauimus à Xerxe, Phocensium in Graecia ciuitates diruta fuerunt. In unum tempus aliquot urbium conditiones incidere, regnante Roma Tarquinio Prisco. Perinthus in Propontide fuit eodit, quae Heraclea post multas aetates fuit appellata. Camarina in Sicilia à Syracusanis: et Masilia in ora Galliae. Glareanus hunc locum eruditè pensiculus, conuellit Sulpitium, qui Phoculos, hoc loco, arces, à Xerxe exustas scribit, intelligens eam in qua Delphi sunt, ut meminimus, atque inde constituisse in nouas sedes commigrare: quasi Phocæenses inquit à Xerxe pulsus sint ex Aeolide, cum longè antea pulsus sint. Sed ut lector etià hunc locum à Romanis uitiatum intelligat, haec, et ad rem pertinentia, et multum lucis historiae adserentia annotare placuit. Phocæa Ionia, ut Strabo sive Aeolidis, ut Ptolemaeus perhibet, in Asia urbs est. Unde denominatiuum *φωκαίως*. Phocæus, trisyllabus. Latine Phocæenses tetrasyllabon. Ab hac urbe uenere Masilienses in Galliam Narbonensem, pulsus ab Harpago Cyri praefecto, ut ex Herodoti lib. 1. habetur, longè ante Xerxis in Graeciam aduentum, quippe Olympiade quinquagesima octaua, cum Xerxes Athenas uenit Olympiade septuagesima quinta. Spatium intermedium annorum 68. plus minus, quod propter Sulpitij expositionem apposimus, qui Phocæenses à Xerxe pulsos existimauit. De hisce Phocæensibus est adagium, *φωκαίω ἀπαί*, id est, Phocæensium execratio, de qua oppido eleganter Epod. lib. Ode 16. Flaccus.

Nulla sit hac potior sententia Phocæorum
 Velut profugij execrata ciuitas
 Vbi uel syneresis, uel diphthongus propter uocalem sequentem breuis, ut saepe apud poetas tum Graecos fieri solent. In Graecorum auctorum exemplaribus, *φωκαίως* uel, *φωκαίως*, item *φωκαίωσι*, pro, *φωκαίως*, et *φωκαίωσι*, repperias librariorum errore ut uidere est apud Strabonem. Haec de ea urbe unde Masilienses originem traxere. Phocis uero regio est non urbs, uel oppidum: et Graeciae, non Ioniae, uel Aeolidis. Denique in Europa, non in Asia proxime Boeotia, in qua regione Delphi oppidum, Apollinis oraculo inclitum. Unde denominatiuum *φωκαίως*, uel, pluraliue magis in usu, *φωκαίως*. Item *φωκαίως*, et adagium, *φωκαίως*, sive *φωκαίωσι ἀπαί*, id est, Phocensium desperatio, longè alia origine, ut eleganter ex Plutarcho narrat

Nec pauet.] Ad extremam desperationem redacti, Saguntinorum consilium pro libertate sequemur. Saguntum Zarynthij administris quibusdam Rutilorum ab

Nec pauet hic populus pro libertate subire Obsessum Pæno gessit quod Marre Saguntum. Pectoribus rapti matrum, frustra; trahentes Vbera sicca fame, medios a mittentur in ignes. Vxor, & à charo poscet sibi fata marito Vulnera miscdebunt fratres, bellumque coacti Hoc potius ciuile gerent.

Erasmus. Hinc Latinis maxima erroris occasio, ut multos Romanorum, uel non attendisse, uel ignorasse hoc discrimen existimè, quod uerisimilius est, qua erant si perbia, omnino non curasse. E quorum numero est in primis hic poeta.

Exusta, Phocidos arceis, inquit hic. Et lib. 5. Masiliaeque suae donatur libera Phocis. Nisi quis putet haec duo nomina, Phocæa, et Phocis, eiusdem esse urbis in Aeolide, atque ita existimasse Lucanum, quod equidem nescio. Aulus Gell. li. 10. cap. 16. ex Julio Higynò, ait Masilienses ex terra Phocide fugatos. Iustinus autem lib. 37. ait, Capto Aristonico, Masilienses pro Phocensibus conditoribus suis legatos Romam misisse, quod illo uero bello contra Aristonicum gesto, Senatus Romanus deleri iusserat. Ex quo loco satis indicat, se loqui de Aeolide in Asia, non de Graecis in Europa. Aristonicus enim Asiam inuaserat, non Graeciam. Unde idem lib. 4. 4. Ex Asia rediens uenisse plane asserit. Phocæenses porro, in Phocensibus, ommissa media diphthongo facile corrumpi poterat: quod in Graecis quoque accidisse paulo ante attestati sumus. In Liuiò lib. 5. ab Urbe Cond. falsò legitur in plerisque codicibus. Masilienses erant hi, nauibus à Phocide profecti, pro à Phocæa, cum de iisdem loquens ubi de Emporij lib. 4. deced. 4. à Phocæa, inquit, non à Phocide. Sed de his nimium progressi sumus, eo proposito, uel lector semel admonitus, in posterioribus eadem à nobis dici potuisse sciat. Sed ommissa consultò, ne, eadem res toties inculcetur. Haec enim eruditè, ut omnia, Glareanus. Illustrat.] Laus gentis à fide, in qua etià perseuerarant antea, in Phocæa. Si claudere muros.] Argumentantur à difficili ad terrendum Casarem ab obsidione. Docent difficulter se superari posse à signis tolerantiae in rebus angustiis: ut etià de salute desperantes extrema quaeque in defendendo se sint toleraturi. Terrent ab exemplo Saguntinorum, quos decretum est imitari. Unde rap. hau.] Aueris fontibus id est, amotis, fluminibus, et ipso Rhodano, ait Sulpitius. Atqui, inquit, Glareanus, Rhodanus non est, tam prope Masiliensium urbem, ut aquam inde haurire necesse habeant, etiamsi eius ostia in ipsorum fuerint imperio. Verum illud paruum. Quae tertio inde uersu sequitur, neque Sulpitius, neque Badius rectè legerunt. Nam pro uerbo attingere, ipsi nomen corpora legerunt. Unde Sulpitius exposuit. Parati sumus uideri macilentii, Badius autem ita. Tunc sumus parati, corpora scilicet nostra cerni horrida. et facta contingi morsu. Philippus Beroaldus haec rectè legit, hoc sensu. Tunc sumus parati attingere maculato morsu, tum quae facta sunt contingi, tum quae horrida cerni. Figura uis sermo, ad Graecam formam adiectiui cum infinitiuis. Haec ille. Sed in uetustis exemplaribus diuersis, non cerni, sed cernes legitur, quae lectio multum lucis huic loco adducit. Tunc o Casar cernes corpora abominando morsu nostro, facta, atque horrida contingi. Ceres.] Fumentum, metonymia. Commemorant horridum exemplum Saguntinorum in arctissima obsidione, quod constitutum est sequi, si desit frumenti copia. Maculato mor.] execrato.

Ardea, condidit in Hispania. Conditae adeo breui creuit, tum terrestribus tum maritum's opibus ut omnibus ultra Iberum populos nomnis celebrata.

te, & opulentiã anteiret. Obsessa ab Annibale cum fideliter in fide societatis Ro. & pertinaciter permanerent, nobilissimi quique curia egressi, omne aurum, & argentum ex publico, & priuato in forum contulere, eoq; in ignem repente excitatum coniecto, in eandem ipsi se flammam coniecerunt. Mox ubi hostes in urbem irruerunt, muli se, & filios ædibus incensis concremarunt: alij armati pugnando coniecerunt. Fuit hic exitus Saguntinorum, qui tam infeliciter socialem fidem usq; ad extremũ uitæ tutati fuere. Sed de Phocænsium execratione: de aliorũ Phocensium, desperatione, & amolitione, adagijs supra dictum est. Frustraq; trah.] frustra sugentes præ nimia fame igne consumunt, ut Saguntini olim fecerunt. Po-

scet fata.] poscet mortem, ne in potestate ueniat. Histo. A. rix meminerunt. Cic. in Philippicis. T. Liuius, & Valer. Max. Hi quoniam longa Pænorum obsidione ac fame ed redacti fuerunt, ut ciues extructo in medio foro igni, quic quid erat auri, & argenti, id uniuersum collatum in eum cõjcerent: seq; suosq; liberos eodẽ præcipitaret, ne in hostiũ potestate uerent, ut modo dixi. Etne Saguntina famer in prouerbium abiit, de extrema fame. Auionius.

Iam iam peresam, iam Saguntina fame Lucanicum liberet.

Hoc potius.] exclamatio pathetica, hoc se habiturũ ciuile bellum, ubi inter se, rebus desperatis ad Saguntinorũ exemplũ scuire cõperint, et cruenta clade mutua ceciderint.

Sic Graia.] Mafsilien- sium legati ad istũ modũ dixerunt. Vana mouet.] Oratio Casaris: qua minatur se deleturum Mafsiliam, si excludatur. Fiducia.] quod uideãt nobis iter esse in Hispaniam, eoq; nos properare. Quãuis Hef.] quãuis cursus nobis est in Hispaniã,

a al. rebellat. uacabit tamen in medio itinere delere funditus Mafsiliam. Hesperium axem.] in Hispaniã: in occidentã mundi plagam, in qua Hispania est. Axis alioqui siue ἄξων, græcè, mundi dicitur, eius dimetiens, circa quã uoluitur. Extrema axis, poli mudi, siue uertices nominantur, definitore Proclo. ἄξων ναλέεται τὸ νόστος, ἢ διέμετρος αὐτῶ, ὡς ἐπὶ τῷ ἄξωνι. τὰ δὲ ἑξῆς τῶ ἄξωνος, ὡς ἄνοι δὲ γονται τὸ νόστος. In eandem sententiã definitur axis ab Hygino, sed pluribus uerbis. Dimensio, inquit, quæ totius ostenditur sphaera, est, cum ex utriusq; partibus eius ad extremam circumductionem rectè, ut uirgule perducitur, quæ dimensio à compluribus axis est appellata. Huius autem cacumina, quibus maximè sphaera nititur, Poli appellantur: quorum alter ad Aquilonem, Boreus, alter oppositus Austro, Notus est dictus. Et Aratus, interprete Germanico Casare.

Axis stat, motus semper uestigia seruant. Veatus.] Duobus similibus ostendit, bellis suas uires cre scere: unũ ductum à natura uentorũ, alterum ab ingenio ignis: quorũ uterq; deficiente materia, uires suas amittit: suppeditata uerò, quo maior copia, eò uolentius illas exercet. Gaudete cohort.] Excitat per auersionẽ militum animos spe diuini prædæ. Sed si solus cam.] Obtulerant legati, & Casari, & Pompeio urbẽ, sed inermibus, &

— Sic Graia iuuentus

Finierat, cum turbato iam prodita uultu Ira ducis, tandem testata est uoce dolorem. Vana mouet Graios nostri fiducia cursus, Quamuis Hesperium mundi properemus in axem, Mafsiliam delere uacat, gaudete cohortes, O buia præbentur fatorum munere bella. Ventus ut amittit uires, nisi robore densæ Occurrant syluæ, spatio diffusus inani: Utq; perit magnus nullis obstantibus ignis, Sic hostes mihi deesse nocet, damnumq; putamus Armorum, nisi qui uinci potuere, a rebellent. Sed si solus eam dimisisis degener armis, Tunc mihi tecta patet: iam non excludere tantum, Includisse uolunt: at enim contagia belli Dira fugant, dabitur pœnas pro pace petita, Et nihil esse meo discetis tutius æuo, Quam Duce me bellũ. Sic postquã fatus ad urbẽ Haud trepidam conuertit iter, tunc mœnia clausa Conspicit: & densa iuuenum uallata corona.

dimisso exercitu utriusque, id quod specie honestum erat. Ludie Caesar eã beneuolentiæ speciẽ, & inuerti collusione uerborum ironicos, & interpretatur, qui id accipiat, & opponit inutile. Dabitur pœ.] Minatur pro exclusione ratione siue potius excidium. Quam Duce me.] hoc est, nihil tutius esse populis, quã mea signa, & partes sequi. Vallata.] circumdata iuuenũ armorũ multitudinem, qui per stationes ad muros defendendos dispo-

sui erant Casar lib. 1. belli Ciuilis. Mafsilienfes Casari portas clausurunt. Albicos barbaros homines, qui in eorũ fide antiquitus erant montesq; supra Mafsiliam incolebant, ad se uocauerunt. frumentũ ex finitimis regionibus, atq; ex omnibus castellis, in urbẽ conuexerunt. Armorum officinas in urbe instituerunt: elassem, & portas reficiebant. Euocat ad se Casar Mafsiliensem X V. primos, cũ his agit, ne initium inferendi belli à Mafsilienfib. oriatur. Debere eos totius Italiae autoritatẽ se qui potius, quã unius hominis uoluntati obtemperare. Et paulò post. Cuius orationẽ damũ legati referunt: atq; ex autoritate hæc Casari remunciant. Intelligere se diuisum esse P. R. in duas partes, neq; sui iudicij, neq; suarũ esse uirium, discernere, utra pars iustiorẽ habeat causam. Principes uerò esse earũ partium Cn. Pompeium, & C. Casarem patronos ciuitatis: quorũ alter agros Volgarum, Arcornicorum, & Iluorum publicè his concesserit: alter bello uictus Gallias attribuerit uestigialiaq; auxerit: quare paribus eorum beneficijs, parem se quoq; uoluntatem tribuere debere, & neutrum eorum contra alterum iuuare, aut urbe, aut portibus recipere. Cum hoc responso utriusq; discessum fuit.

Haud procul.] Casar Mafsiliensem inuirs permotus. Legiones tres Mafsiliam perduxit, turres, uincasq;

Haud procul à muris tumulus surgentis in altum Telluris, paruum diffuso uertice campum Explicat, hæc patiens longo munimine cingi Visa Duci rupes, tutisq; aprissima castris. Proxima pars urbis celsam consurgit in arcem:

ad oppugnationẽ urbis agere, & naues longas duodecim facere Arelate instituit. Mounit Casarem, quod stantim

tim à colloquio Domi-
nii nauib. Mafsiliam
uenit, & ab ijs rece-
pius urbi proficere-
tur, & summa belli
admirandi ui per-
missa esset. Huius im-
perio classem quoquo-
uersus dimiserunt: one-

trarias naues, quas ubiq; possunt, deprehendit. & in por-
tū deducit: & clauis earū, aut materia, aut armamentis
instructis ad reliquas armandas, reficiendāq; utuntur.
Quod frumentum inuentū fuit, in publicum contulerunt.
Reliquas merces, & cōmeatus ad obsidionem urbis refer-
uarunt. Tumulus.] Mafsilia tribus partibus mari ab-
luitur: quarta pars, quæ aditū habet, à terra, quæ ad ar-
cem pertinet, loci natura, & ualle altissima munita diffi-
cile habebat oppugnationē. Explicat campum.] lo-
cus aditior mōris à cacumine in planū sensim se porrigit
campum, nō admodū magnū. Hæc patiens.] Primum
duab. ex partibus uineas, & turres ad oppidū agere insti-
tuit: una erat proxima portui & naualibus: altera ad eā
partē, quæ aditus est ex Gallia, et Hispania, ad id maris la-
tus, quod spectat ostiū Rhodani Lōgas 12. naues celeriter
fecerat, quib. Deciū Brutū præfecit. C. Treboniū legatū,
ad oppugnationem Mafsilie reliquit. Interea C. Fabium
legatum tum tribus legionibus in Hispaniam præmittit,

Antequam ad ope-
ra pergat paranda ad
oppugnationē urbis,
præmittit laudes Mas-
siliensium, à pertinaci
fide erga P. R. cōstan-
tia, & fortitudine:
quod cum omnia ap-
parari à Cæsare, &
Cæsarianis ad oppu-

gnationem uiderent,
nihil trepidarunt, sed
multo inuicem acrius ad impetum hostium, & oppugna-
tionem ingruentem se armarunt. Graiæ urbi.] Mafsi-
lia, periphrasis: & memorandum dixit: pro, memorabi-
le. Vna.] sola longa obsidione, non expugnatione,
nam ui capta non fuit. Quæritur est.] Non parui asti-
mandum, quod hostem distulerint, & fata retardarint,
eum omnino in Cæsaris potestatem ueniendum esset, idq;
necessitate fatali. Quodq; uirū.] Quod cum fortuna,
ut ita dicā, omnino Cæsari orbis imperiū traditura esset,
aliquot dies hic eum perdere uoluisse. Tūc omnia la.]
Descripturus opera Cæsaris, siue C. Trebonij ad urbem,

Lucus erat.] Am-
plificatio narrationis,
& descriptione Luci,
quæ Cæsar, opera ex-
citaturus ante urbem
excendi iussit. Hunc
describit, à qualitate,
religione ignoti Dei, à
diro sacrorū ritu, hor-
torum arborum. Hæc

Par tumulo, medijsq; sedent conuallibus arua.
Tunc res immenso placuit statuta labore,
Aggere diuersos uasto committere colles.
Sed prius ut rotam, quæ terra cingitur, urbem
Clauderet, à summis perduxit ad æquora castris,
Longum Cæsar opus, fontesq; & pabula campi
Amplexus fossa: densas tollentia pinnas
Cespitibus, crudaq; extruxit brachia terra.

Iam satis hoc Graiæ memorandum contigit urbi,
Aeternumq; decus, quod non impulsā, nec ipso
Strata metu, tenuit, flagrantis in omnia belli
Præcipitem cursum, raptisq; à Cæsare cunctis
Vincitur una mora, quātū est, quod fata tenentur,
Quodq; uirum toti properans imponere mundo
Hos perdit fortuna dies: tunc omnia late
Procumbūt nemora, & spoliantur robore syluæ,
Ut cum terra leuis mediam, uirgultaq; molem
Suspendunt, structa laterum compage ligatam
Arctet humum, pressus ne cedat turribus agger.

mediam molem distinerent, & quibus terris cohercua su-
perimpositas turres, & earū moles sustineret. Molem.]
rerum congeriem superimpositam, hoc est turrium, et ta-
bulatorum. Arctet homum.] Cohibeat terram, ne
sidas, ac defluat. Tanta huc lignorum uis fuit undique
conquisita, & comportata, ut postea, cum Mafsilien-
sum perfidia pars turris concidisset, atque inducijs mor-
uiolatis, rursum ignem operibus intulissent, omni-
bus arboribus longè lateq; in finibus Mafsiliensum ex-
cisis, uix quicquam esset reliquum, quo damnum sar-
ciretur.

Lucus erat longo nunquam uiolatus ab æuo
Obscurum cingens connexis aëra ramis,
Et gelidas altrē submotis solibus umbras.
Hunc non ruricolæ panes, nemorumq; potentes
Syluani, Nymphæq; tenent, sed barbara ritu,
Sacra Deūm, structæ diris altaribus aræ,
a Omnis & humanis lustrata cruoribus b arbor,
Si qua fidem meruit superos mirata c uetustas,
Illic & uolucres metuunt insistere ramis
Et lustris recubare feræ, nec uentus in illas

& celeriter Pyrenæos
saltus occupare iubet,
q; tū ab Afranio præsi-
dijs tenebantur. Reli-
quas legiones, quæ lō-
gius hymabāt iussit
subsequi.

Longo munimi-
ne.] Interea dum Cæ-
sar in Hispania res gerit aduersus Duces Pompeianos,
adhæc opera circa Mafsiliam perficienda, C. Trebonius
magnam hominum, & iumentorum multitudinem ex
omni prouincia euocabat, hos uimina, & aliam mate-
riam comportare iussit. Inde aggerem alium octuagim-
ta pedes excitauit, ut facile esset e castris, & superiori-
bus omnibus locis prospicere eā, quæ in urbe geraban-
tur. Consurgit in arcem.] Ea enim urbis pars, quæ
ad arcem pertinet, tumulo altitudine æquatur. Diuer-
sos colles.] Arcis, & castrorum coniungere. Itaq; in-
ter arcem, & tumulum depressa iacent, & humilia ar-
ua, id quod pœta dicit, in medijs conuallib. Sed prius
ut rotam, quæ terra.] Atque ita terra aditus in urbem,
& ex urbe exitus interclusus prohibebat oppidanos omni
pabulatione, & frumentatione. Brachia terra.] in-
curuos aggerum fluxus, brachiorum in modum curua-
tos, idq; cruda, ac recentis terra & cespitibus herbulis, dua
Elos ad mare usq;.

hoc est, turres, & alia
opera, quæ excitabāt,
summam docet, quā
tum arborū, in ijs re-
gionibus, & in siluis
fuerat excisum, & in
castra perlatum. Ut
cum terra.] A caus-
sa. Ab utroque latere
aggeres obicit, & li-
gnorum strues, trabes
uim grandiores, quæ

mirum in modum dis-
latat pœticè à fuga fe-
rarum, & auium, &
omnis diris, quæ infe-
ris conueniunt. Lu-
cus erat.] Cur au-
tem ueteres tantopere
arbores admirati fue-
rūt, ut inde lucos Dijs
consecrarunt, non te-
merè

a al. omnibz.
b al. arbor.
c al. potestas.

merè fuisse quiddā arbitratū. Cū enim post omnia herbarum genera, quibus primum Dīs litatum fuit aliquandiu, & arbores ante animalium creationē ab opifice Deo factæ essent, eas cōtendunt, numinum templa diu habitus fuisse, & rusticos innocuos aliquam eximie formæ, ac speciei Deo cōsecrassē. Inde plāstasse lucos, in quibus propter altum, & secretū silentium, simulacra

a al. circumflexiſſe.
al. circumflexiſſe.

rudia, & informia, nullo auro, nullo ebore splendentia adorarint. Prisci theologi persuasum habebant. Deum silentio adorandum, id quod cū alijs poetæ, tum Maro non uno loco testatur. Hinc fida silentia sacris, inquit. Fuit inde eō progressa res, ut numinibus suæ quibusque arbores sacræ haberentur: & apud plerosque Indos numinum loco colerentur. Hinc Sylvanos, Faunos, & Satyros, syluis, perinde ac cælo attribuerunt. Hos lucos cadere, & ferro uiolare, nefas erat, impium, ac piaculo dignū. Obscurum.] opacum densitate ramorum, ac proinde propter abominandum Genij in eo loco cultum. Atra enim & furua Platoni & inferis dicata sunt. Panes rusticolæ.] ostendit qui Dij, & quo ritu barbaro in eo luco colebantur. Alioqui Panes erant Dij agrestes, in quorum tutela rusticorum res esse credebantur. Pan ouium custos, ait poeta, ut Sylvani Fauni, Dryades, & Hamadryades: sylvarum erant. Sed barbara ritu.] Horum sacrorum meminit poeta in primo, cum ait:

Et uos barbaricos ritus, moremque sinistrum
Sacrorum Druidæ postis repetistis ab armis.

Barbara sacra, dirum sacrificandi ritum dicit, quo humanam hostiam pro salute, aut in periculis cōstituti, mactabant equites, Druidarum ministerio adiuti. Illic.] in eo luco. Iam uerò inter altaria, & aras hoc differentiæ statuunt, ut altaria sint superiorum, aræ uerò, & superiorum, & inferiorum. Aras dictas uolunt, quasi ansas, quod manibus à sacrificantibus tenerentur. Tango aras, inquit poeta, mediosque ignes, & numina testor. Enumerat prodigiosa argumenta, & signa, quæ abominandam eius luci religionem testata fuerunt. Aues fugiunt eum locum, nec in ramis illic insistere uolunt. Nec ferae ibi suas latebras habent. Ventus declinat lucum, simul & fulgura. Non ullis.] Lucus igitur ille sine frōdib. est, quod propter densi-

A Luci descriptione, continuat mandatum imperatoris, ut hunc lucum excindant, & quamuis sacrum con- tempta religione barbara, demoliantur. Cū enim superiori bello Gallico omnes ferè syluæ circa esse sent excisæ, solus hic lucus, quod religione sacer esset, in-

Incubuit syluas, excussaque nubibus atris
Fulgura, non ullis frondem præbentibus auris,
Arboribus suis horror inest, tum plurima nigris
Fontibus unda cadit, simulacraque mœsta Deorum
Arte carent, cæsisque extant informia truncis.
Ipse situs putricusque facit iam robore pallor
Attonitos, non uulgatis sacrata figuris.
Numina sic metuunt, tantum terroribus addit,
Quos timeant, non nosse Deos, iam fama ferebat
Sæpe cauas motu terræ mugire cauernas,
Et procumbentes iterum consurgere taxos:
Et non ardentis fulgere incendia syluæ.
Roboraque amplexos a circumfulsisse Dracones.
Non illum cultu populi propiore frequentant,
Sed cessere Deis, medio cum Phœbus in axe est,
Aut cælum nox atra tenet, pauet ipse sacerdos
Accessus, dominumque timet deprædere luci.

Terror is proficiscitur ex ignorantia Deorum illorum, qui eo luco colerentur. Erant autem hij, de quibus multis in primo libro discriminis, Tentates, Hesus, & Taranis. Sæpe cauas.] Commemorat monstra, quæ oculis, & auribus in eo luco obijciantur: cuiusmodi sunt, mugitus terræ: taxorum procumbentium erectio: incendiū syluæ illesæ flamma: dracones arboribus impliciti. Taxos.] funestas arbores, & tristes, qualitatē est & cupressus. Taxus gracilis est, tristis, dira, & nullo succo quidem, sed sola baccifera. Mas noxio fructu: letale uenenum præcipue eius baccæ habent in Hispania. Vasa uiatoria inde uinis facta in Gallia mortifera fuisse compertum est. A Græcis οὐραξ uocatur Sessio. In Arcadia tam præsentis ueneni est, ut si qui subra dormiant, aut cibū capiant, statim moriatur. A taxo, quidam toxicum appellatum credunt, uenenum, quo sagittæ insciuntur. Quod si elatus taxo insigatur, innoxia esse compertum est. Fumus taxii, mures necat. Conuenit igitur taxus luco tam tristi, & detestado, ac barbaris sacris infami. Medio cū Phœ.] Adeo formidabilis hic lucus est, ut nemo ausit ad eum propius accedere, relinquuntque Dīs habendum, & incolendum: adeo ut ne sacerdos quidem luci, ausit uel noctu, uel media luce meridiana ingredi, & præsidem loci deū ibi uidere. Medico cum Phœbus in axe est, periphrasis meridiei. Sacerdos.] Druidarum aliquis: siue eques sacerdotis minister, siue alius quispiam. Druidæ omnium mortalium congressum, & consuetudinem declinabant, ne polluerentur. Horum erat in immani illo ministerio equites adiuuare. Religiosissimi omnium erant equites, quorum id muneris erat. Dominumque.] præsidem luci, quicumque ille fuit. Sed Druidæ ipsos lucos incolabant, quod & Lucanus testatur lib. 1.

Nemora alta remotis

—Incolitis lucis.

Hanc iubet immisso syluam procumbere ferro
Nam uicina operi, belloque intacta priore
Internudatos stabat densissima montes.
Sed fortes tremuere manus, motique uerenda
Maiestate loci, si robora sacra ferirent,
In sua credebant redituras membra secures.

tactus manserat. Immissio.] insit militibus, hanc syluam securibus sternere. Nudatos.] syluis spoliatos superiori bello. Maiestate.] religione lu-

ci. sacrati deo, nescio cui. Causa, cur militares manus non fuerint ausæ securibus arbores inuadere.

Implicitas

A Implicitas magno.] Primus Cæsar securi lucum aggredi tur. Inde milites ad exemplum imitandū cohortatur : transferuntq; simul omnem impietatem, si qua admittetur in se.

Bipennem.] *A* pinnis securim appellatam etymologici uolunt, quæ uirinq; aciem habeat.

Credite.] *Trans* fert communem noxam in se, ne quid tergiuersentur bipennibus arbores ferire.

Orni.] *Enumerat* aliquot species quibus genus coligit, omnes arbores eos demolitos fuisse. Sunt autē orni, arbores omnium maxima, quæ in montibus nascuntur, Germanicè Hagenbusch. Ilex.] *Ilicis* duo maximè genera sunt, apud probatos autores. Quæ in Italia nascuntur, nihil folijs ab oleis differit, aut parum smilax à quibusdam Græcis dicta: glans eius breuior est, & gracilior. Hanc Homerus libro *Odyssææ* et, *ἀνυλον* uocat, ubi refert, quemadmodum Circe ijs, quos ex *Vlyssis* forijs in porcos mutarat, ilicèα glâ λῆ & cornu fructum proiecit. *τοῖσι δὲ κερὴν παρραυλον βάλανον τ' ἐνάλε, καὶ πόν τετραπένης ἔμμενοι.* Sed ilices masculas negant ferre. Hunc eandem esculo quidam credunt. Ilicis folia non decidunt, eaq; quibusdam etiam pro subere est.

Syluaq; Dodones.] *alids* in duobus diuersis uetustis codicibus, Dodonis : sed quantiuis refragatur : quasi dicat, quercus aut fagos potius, quales sunt in sylua Dodonea. Dodone in Molossorum regione est, inter eas, quæ sunt in Epiro. Hic *Louis* Dodonæi templum oraculo celebre uisebatur : hic fons, sacer ideo fuit, quod cum sit natura frigidus, & faces immerfas extinguat, ut ceteri, hic ubi sine igne procul admouentur, accendit. Hic altera columbarum, de quib. in *Hammonē* retulimus, quæ cui siue (ut *Herodotus* scribit) fago insidens, reddebat oracula. *ἐς μὲν δὲ μῦθος ἐπι φηγοῦ ἀδλ' ἰσοαδ' αὖ φωνὴ ἀνδρωπίνῃ.* Itaq; cum poeta syluam Dodones procubuisse dicat, fagos, aut quercus intelligit. Dodonam urbem dictam credunt, à Dodona nymp̄a Oceanitide : nonnulli à *Louis*, & *Euterpes* filia: *Homerus* *Odyss.* 4. huius quercus Dodonæa in hospitis *Eumæi* meminit,

τὸν δὲ ἐς δωδώνην, εἰς βήμεναι ἄφρα θεοῖο ἐν δρυὸς ὑψονομῆσοι δὲ δὲ δρυὸς ὑπ' ἀσσοῦ, ὅπως πορτίου ἰδάνος ἐς πῶνον δῆμου.
Ab hoc Dodona *Athlantes* stelle, quæ & *Pleiades*, *Dodonides* dicuntur. In Dodona duæ fuerunt sublimes co-

Vtq; fatis cæsi.] *Arbores excise* in castra, & ad opera conuehuntur. Raptis annum.] *Quia* cum iuuenca plaustris subiungerentur, anni pro-

Implicitas magno Cæsar torpore cohortes Ut uidit, primus raptam uibrare bipennem Ausus, & aëriam ferro profcindere quercum. Effatur merfo uiolata in robora ferro. Iam nec quis uestrum dubitet subuerture a syluā, Credite me fecisse nefas. tunc paruūt omnis Imperijs, non sublato securā pauore. Turba, sed expensa superiorum, & Cæsar's ira. Procumbunt orni, nodosa impellitur ilex. Syluaq; b Dodones, & fluctibus aptior alnus, Et non plebeios luctus testata cupressus, Tunc primum posuere comas, & fronde carentes Admiserē diem, propulsaq; robore denso Sustinuit se sylua cadens: gemuere uidentes Gallorum populi, muris sed clausa iuuentus Exultat. quis enim læfos impune putaret Esse Deos: seruat multos fortuna nocentes, Et tantum miseris irasci numina possunt.

lumna: in una peluis area in altera pensile pueri simulachrū flagellum æreum tenentis manu erat. Quaties autem uentus uehementius flasset, fieri solebat, ut scutica impulsa crebrius lebetem feriret. Is autem percussus tinnitū reddebat multum temporis durantiem. Suidas tradit ex quodam Dæmone, *Louis* Dodonæi oraculum leberibus æreis unā que septimum fuisse, ita coniunctim collocatis, ut

inuicem contingerent. *Verba* *Suida* non pigebit adscribere. *Δύω μὲν γὰρ φησι, ὅτι τὸ τῷ δὲ δὲ μαλίστου ἐν δωδώνη λιβύων ἐν κήλων περιένηται, τὸν τὸς δὲ ψάρον ἀκρίλοισ, καὶ προῦδέντι τὸν ἐὸς, ἢ ἔσθ ἐν διαδοχῆς πάντας. ὡς δὲ ἀπὸ πολλῶν χρόνων γίνεσθαι τῆς ἡχῆς περίωδον.* Hæc quoq; ratione *Iuppiter* *Dodonæus* dictus fuit, hinc æs *Dodonæum* cum apud Græcos, tum Latinos in prouerbiū abiit, de homine inportuna loquacitatis: uel in sordidos, uel quantumuis pusilla de re quærilos. *Alnus.*] ab usu ligni eius. *Alnus* recensetur à *Plinio* inter eas arbores, quæ neq; semē, neq; fructum ferant: quamobrem inter infælices, & quæ religione damnatae sunt. *Plin.* lib 16. cap. 18. tradit alnū non nisi in aquis uel prouenire, ut salicem, populū, filer. *Alni* lignum creditur aquis corrumpi, nunquam posse.

Et non plebeios.] *Cato* de *Cupresso* sapius, & uerbosius, quàm de reliquis arboribus scribit. Arbor natū morosa est, fructu superuacua, odore uiolenta: ad eò, ut ne umbra quidem sit gratiosa. Vnde *Diti* sacra fuit, & pro funebri signo ante domos nobilium poni solebat. Fundit picem, neque folia illi decidunt, neque cariem sentit, aut ætustatem. Folia rufa, semina à uermiculis uindiciant. Iam quod funeribus, nobilium familiaris fuerit, opinor inde factum, *διὰ τὸ ἄσσορον εἶναι*, hoc est, quod cariem nō sentiat. *Quin* & *Thucydides* prodidit, è cupressa arcas fieri solere, quib. ossa eorū, qui in bello ceci dissent, conderentur, simul, & efferrentur. Quomam autē cupressus succisa non regerminat, sacra *Plutoni* fuit, & funeribus adhiberi consueuit. *Maro* libro 3. *Aeneid.*

— Stant manibus aræ

Cæruleis mæste uittis, atraq; cupresso.

Quis enim.] *Causa*, cur iuuentus ex ea re uoluptatem ceperit, quod speraret deos Romanorum impietatem uindicturā. *Seruat.*] *Exclamatio* in impietatem hostiū ex affectib. profecta, quasi uerò deus impijs passim parcat.

Vtq; fatis cæsi est nemoris, quæ sita per agros Plaustra ferunt, curuoq; soli cæssantis aratro Agricolaæ raptis annum fleuere iuuenis. Dux tamen impatiens hæfuri ad mœnia Martis Versus ad Hispanas acies, extremaq; mundi Iulsit bella geri. stellatis axibus agger. Erigitur, geminasq; æquantēs mœnia tures

uentus iacturam senserunt cessantibus aratris, agricolæ.

Versus ad Hisp.] *Cæsar* *Decium* *Brium* nauibus ad *Masiliam* adductis præfecit: C.

187

cit: C. Trebonium ad oppugnationem urbis reliquit. Atque hæc dum administrat, C. Pabiū legatum, cum tribus legionibus quæ Narbone circumquæ ea loca hyemandi causa disposuerat, in Hispaniam præmisit, ac celeriter Pireneos saltus occupare iussit, qui per id tempus ab

Afranio legato præsidij Pompeianis tenebantur. Reliquas legiones, quæ longius hyemabant, subsi qui iussit. Ipse non multo post cum equitibus nongentis, quos sibi præsidio reliqueret, in Hispaniam fuit secutus.

Scellatis axibus.] Casar itaq; cum uerteret se ad acies Hispanas, & extremam plagam mundi, iussit Tribonius, ac Bruto, ut circa Massiliam bellū gererent interim. Ipse circa urbem bellum trahere diutius uoluit. Cæterū stellatum, ut stelliferum proprium cæli epithetum est, maxime cum claro, & sereno stellæ luceat, & conspicua sint. Ligna stellarum in modum compacta, uel fixa, stellata dicuntur, cuiusmodi speciem etiam in rotis uidere est. Axis proprie teres lignū est in curru, circa quod rota uertitur in modio, habetq; nomen ab agendo, quod rota circa illud agatur moueaturq;. Nonnunquam pro toto curru accipitur. Iuuenalis.

Dignus Aricem qui mendicaret ad axes. Sed per iter longi.] Hæc turres duæ ad altitudinē murorum erectæ, ita paulatim procedebant, ut nemo causam motus uidere potuerit. Turres ambulatoriæ erant, quas hoc loco describit poeta, quarum fundamenta erant, non in solida terra, sed in rotis, quas axes stellatos hoc loco uocat Lucanus. Hæc turres ita promouebantur, ut sua sponte procedere uiderentur, ἀνομαζα, à Græcis dicuntur, quæ se funibus, ac nervis latente causa agunt. Et νευροβία, funibus se mouentia: & in funibus ambulantes, νευροβία. Et in mechanicis, νευροβία, imaginē eulæ, quæ nervis quibusdam, & fiduculis occultis mouentur, perinde ac si uiuerent. Tales prestigiatōres & circulatores νευροβία appellatur. Et ars ipsa νευροβία. Itaq; causam motus turrium ad muros usq;, latentem uocat. Iuuentus.] Massiliensis, cui maior inerat uis, & tamen, cum uideret eas moles nutando procedere, credidit terra motū id factum, quo uentus luctando conatur erumpere, adeo, ut etiam mirarentur muros nō corruere, & pari ratione saltem non quati, & nutare.

Illinc tela.] de turribus ambulatorijs conij: iuntur tela in arcem Taurina castellum Massiliensium dicebatur.

Graio ferro.] Telis Massiliensium, Tantius erant antiq; in oppido omnium rerum ad bellum apparatus, tantaq; multitudo tormentorum, ut eorum uim nulla con-texte uimibus uinea sustinere potuerint. Nam maxi-

Accipit, hæc nullo fixerunt robore terram: Sed per iter longum causa replere latenti. Cum tantum mutaret onus, telluris inanes Concussisse sinus, quærentem erumpere uentū. Credidit, & muros mirata est stare iuuentus: Illinc tela cadunt excelsas urbis in arces: Sed maior Graio Romana in corpora ferro Vis inerat, nec enim solis excussa lacertis Lancea, sed tenso balistæ turbine rapta Haud unum contenta latus transire quiescit, Sed pandens perq; arma uiam, perq; ossa relicta Morte fugit, superest telo post uulnera cursus.

nis balistis, afferes, A 22. per eum altitudine defixi cuspidibus deie-cti fuerant. Cæterum balista est tormētum, quod funibus, nervis, & chordis tenditur, cui quanto brachia sunt prolixiora, tanto specula torquet longius. Quod si arte mechanica temperetur, & ab exercitatis

dirigatur, qui eius mensuram ante collegerint, quicquid contingit, penetrat. Hæc dicit poeta usos oppidanos in oppugnatione aduersus opera Romanorum. Et Casar ipse testatur, tormentorum uim nullas uineas sustinere potuisse. Opere præcium hoc loco fecero, si quales fuerint turres illæ ambulatoriæ adiciam, ex Vegetij libro 4. cap. 17. Erant autem turres, inquit, quæ machinamenta dicuntur ad adificiorum speciem, ex trabibus, & tabulatis compacta: & ne hostium incendio corrumpere, diligenter crudis corijs, & centombus communiebantur, quibus pro ratione latitudinis addebatur altitudo. Nam interdum tricenos pedes in quadrum, nonnunquam quadragenos aut etiam quinquagenos late erant. Proceritas illarum tanta fuit, ut non solum muros, sed etiam turres lapideas altitudine superarent. His multæ rotæ arte mechanica subiectæ erant, quarum lapsu uolubili tanta moles mouebatur. Ab his præsens periculum erat ciuitati, si ad murum admoerentur. Multas habebat scælas, & uarijs artibus conabantur irrumper. Infra habebat Aricem, cuius uis, & impetu muri subruiebantur. Circa medium pontem habebat ex duabus trabibus factū, & uimibus septū, quem subito prolātū inter turrim, & murum constituiebant, per quem è machina hostes in ciuitatem decurrebāt, occupabātq; muros. In superioribus turrium harum paribus constabant contati, & segittarij, qui urbis defensores missilibus, & contis è muris deturbabant. Hoc maximo pacto urbes capiebantur.

Turbine.] Hinc discrimini occurrebat uirtus militaris, si eruptione facta ex urbe, globus armatorum uel hostes fugent, & opera direptis corijs corrumpant. Si non audent portis exire, maiores balistas magno turbine, malteolos, uel phalaricas cum incendio destinant, & perruptis corijs, & centombus inuis flammam condant. Malteoli ubi adhaferint, omnia confluant. Phalarica ualido ferro præfigitur, haste in modum: inter tubum, & hastile, sulphure, resina, bitumine, stuppisq; conuoluitur, oleo infuso, quod incendiarium uocant. Hæc balistæ impetu destinata, & ligno fixa machinam turritam frequenter incendit. Turris huius ambulatoriæ ad muros Massiliensium adnotæ descriptio est apud Casarem libro secundo de bello Ciuili.

At saxum] Describit uim saxi è balista emissi, cum amplificatione hyperbolica, ductis à casu, rupis exese iniurie uetu-

At saxum quoties ingenti uerberis ictu Excutitur, qualis rupes, quam uertice montis Abscidit, impulsu uentorum adiuta uetustas, Frangit a cuncta, ruēs non tantū corpora pressa, Exanimat, rotus con sanguine dissipat artus Vt tamen hostiles densa testudine muros

tustatis, quam ueni procella abrupit, præcipitatq; illa fixa ruina omnia obuia proterit, & cominuit. Vt tamen hostis.] Itaq;

a al Sternit cunctar. in uetust. cod.

A Itaq; inquit Caesar, pedalibus lignis con-
iunctis inter se por-
ticus intuebantur, atq;
hoc agger inter ma-
nus proferebatur. An
tecedebat testudo pe-
diū sexaginta equan-
di loci caussa. Facta
item ex forissimis li-
gnis, euoluta omni-
bus rebus, quib; ignis
factus, & lapides, de-

fendi possent: sed magnitudo operum, altitudo muri,
atq; turriū, multitudo tormentorū, omnem administratio-
nem tardabat: crebra tamen per Albios eruptiones fie-
bant ex oppido, ignesq; aggeri, & turribus inferebantur.

Densa testudine.] Testudo erat machina, quæ à si-
militudine ueræ testudinis uocabulum sumpsit. Nam
sicui hæc modo exerit, modo contrahit caput, ita machi-
na interdum reducebat trabem, interdum exerebat, ut
uiolentius caderet. Huius dorsum factum ex tabulatis,
corijs crudis restitutum erat & centonibus, contra incen-
dium & saxa, ab hostibus deiecta, ne hij, qui intus uercti
machinam pro pellebant, feriri possent. Inrimsecus ha-
bebat trabem præfixam adunco ferro, ad lapides è mu-
ro extrahendos, ut dixi.

Testa subit uirtus.] Virtus militaris, hoc est fortes
milites testis testudine subiuerunt ad muros. Sulpitius
exponit, densis scuis, quibus scilicet capita protegerent
contra iactum telorum, è summo muro.

Innc adoperta.]
A testudine ad uinea-
s, & pluteos tradu-
cit Casarianos, dein-
de ad Arietes.

Vinea terra.] Ve-
teres uinea dixerunt,
quas nunc milites bar-
baro, & militari uo-
cabulo, caussas uo-
cant. E lignis leuioribus
machina colligebatur, lata pedes 8. alta 7. longa
16. Huius tectum munitione duplici, tabulatis, crati-
busq; contexebatur. Latera uimibus septa erant, ne te-
lorum, saxorumq; impetu penetrarentur. Extrinsecus ue-
re, ne iniecta flamma incendio corrumperebatur crudis,
ac recentibus corijs, aut centonibus operiebantur. Et cū
id genus plures facte essent, coniungebantur ordine, sub
quibus obsidentes tui ac testis ad subruenda penetra-
bant murorum fundamenta. Caesar descripta turri,
& musculo, quem à turri lateritia ad hostium turrem
perducerent, hoc opus, inquit, omne tectum, uineis ad ip-
sam turrim perficiunt, subitoq; inopmanibus hostibus,
machinatione nauali, phalangis subiectis, ad turrim ho-
stium admouent, ut ædificio iungatur. Quo malo per-
territi subito oppidani, saxa quam maxima possunt, ue-
lilibus promouent, præcipitataq; muro in musculum de-
uoluunt. Porro plutei erant, qui ad similitudinem absi-
dis contexebantur è uimibus: cilicis, uel corijs con-
tegebantur, terminisq; rotulis, quarum una in medio, duæ

Tunc adoperta leui procedit uinea terra,
Sub cuius pluteis, & testa fronte latentes
Moliri nunc ima parant, & uertere ferro
Mœnia, nunc aries suspensio fortior ictu
Incussus, a densi compagem soluere muri
Tentat, & impositis unum subducere saxis.
Sed super, & flammis, & magnæ fragmine molis
Et sudibus crebris, & adusti roboris ictu
Percussæ cedunt crates, frustra q; labore
Exhausto fessus repetit tentoria miles.

Testa subit uirtus, armisq; innexa priores
Arma ferunt, galeamq; extensus protegit umbo.
Quæ prius ex longo nocuerunt tela recessu,
Iam post terga cadunt, nec Graijs flectere iactum
Haud facilis labor est, longinqua ad tela parati
Tormenti mutare modum, sed pondere solo
Contenti, nudis euoluunt saxa lacertis.
Dum fuit armorum series, ut grandine testis
Inocua percussa sonant, sic omnia tela
Respuit, at postquam uirtus incensa uirorum,
Perpetuam rupit defesso milite cratem
Singula continuis cesserunt ictibus arma.

Nam Masiliensis satis erant ad torquenda tela ex inter-
uallo è mœnibus instructi. Mutare modum.] Ra-
tionem iactandi. Euoluunt saxa lacer.] Præcipitant
è muris in subiectos Romanos ac deuoluunt tantum sa-
xa nudis brachijs. Dum fuit armorum fer.] Quom-
diu arma, & scuta inter se coniuncta testudinis in modū
hæserunt, non sunt lesi Romanis, sed perinde sonuerunt
deiecta saxa, ut testa illesa grandine cadenti percussa.

Ut grandine testis.] à simili, ac si dicat, haud aliter
oppidani imbrem saxorum deijciebant in subiectos Ro-
manos, quàm cū grando sine uiribus, uerberat testa
ædificiorum. Respuit, ac postquam.] Sic promo-
ta testudo oppidanorum tela sustinuit, ac contempsit.

Virtus incensar.] Vbi uerò Musiliensium animi in-
flammati cæpere, tandem eratem ad dorsum testudi-
nis perpetuis ictibus euicerunt, ut disjunctim armati cesso-
runt ictibus telorum. Defesso mili.] Defessus militi-
bus Rom. synecdoche.

Galeamq; exten-
sus protegit umb.]
Scutum supra caput
el-uatum, eos à saxo-
rum cadentium iniu-
ria defendit. Vm-
bo proprie est media
clipei pars, unde um-
bilicus dicitur, cuiusli-
bet rei medium.

Ex longinquo uo-
cauerunt.] Procul,
sine longo intervallo.

in capitibus poneban-
tur. In quamcunque
partem uolebant, ad-
mouebantur ut car-
penta. Quos hostes,
cum muris admoue-
rent, eorum munitione
proteci; sagittis
aut fundis, aut umms-
silibus oppidanis de
propugnaculis protur-
babant, ut scalas admouendi,
ascendendiq; commodior
copia esset. Et agger è terra
lignis erigebatur cõtra mu-
rum, unde tela torquebantur.
Vbi ea pars turris, inquit
Caesar, quæ erat perfecta, testa,
atque munia est, ab omni
ictu hostium, pluteos ad alia
opera abduxerunt.

Moliri nunc ima.] subruere fundamenta.
Nunc aries suspensio.] Testudo. Testudo de materia,
ac tabulatis contexebatur, quæ ne eximeretur corijs, uel
cilicis, uel centonibus uestiebatur. Hæc intrinsecus ac-
cepit trabem, quæ adunco præfigebatur ferro, quod salx
dicebatur, quod incuruata fuit, ut de muro extraheret
lapides: aut si caput ferro uestiretur appellabatur arie-
s: uel quod haberet frontem durissimam ad subru-
endos muros, uel quod in morem arietis recorderet ad re-
cipiendum cursum cum impetu infestiorum, & uehemen-
tius muros feriret. Suspensio.] Liberato in muros.

Impositis sa.] hoc est, unū saxū è coaceruatis ui extra-
heret. Cõplures inquit Caesar, iam lapidib; ex ea, quæ sub-
erat, turri, subductis, repentina ruina pars eius turris cona-

Verust coo-
dex impul-
sus legit.

cidit, pars reliqua consequens procubebat. Sed super.]
Supernè è muris, ignis, saxa, frequenter fudes deiecit in

Romanorum opera, quæ ex tabularis, & cratibus cōpa. A
Ela erant, compulerunt obsidentes Romanos in castra.

Summa fuit.] Vni
cum Mafiliensiu uo-
tum fuit, in mœnia
subruta deijcerentur:
alioqui stratis muris,
capta fuerat ciuitas.

Vitro acies inf.]
Hoc illud est, quod
Cæsar scribit, interie-
ctis aliquot diebus,
inquit, nostris lāguen-
tibus, atq; animo re-
missis subito meridia-
no tempore eum alius
discessisset, alius ex di-
utino labore in ipsis
operib. quieti se dissi-
det, arma uerò omnia

al. Ornatus
al. Ornus.

reposita, contectaq; essent, portis se feris erumpunt, secun-
do magnòq; uento ignem operibus inferunt. Hunc sic di-
fultu ueniunt, ut uno tempore agger, plutei, testudo, tur-
ris, tormentaq; flammam conciperent. & prius hæc om-
nia consumerentur, quàm quæmadmodum accidisset, an-
madueri posset. Hactenus ille. Sed hæc Cæsar refert ac-
cidisse postquam supplices pacem petiissent, orassenq;
Cæsaris aduentum expectandum. Vitro acies] Vitro
irrumperunt in castra Romana. Teda sed.] Reddit ra-
tionem, cur opera celeriter igne conceperint. Teda arbor
est, de genere laricum, piceo succo abundans, liquidior ta-
men quàm picea. Huius pix liquida maximè in Europa
coquitur muniendis naualibus, & ad alios diuersos usus.
Sed teda flammis in primis, & lumini sacrorū erat gra-
tissima. Hinc faces in nuptijs fiebant, quæ nouis nuptiis
præferbantur. Hæc montes maximè amat, ut omnes il-
la, è quibus resina profluit. Itaq; ab omni teda, ab omni
face. Nec solum syluas.] Amplificatio inerdij. Ro-
mana repentina fortuna permoti, arma, quæ poterant,
arripiebant: alij ex castris sese incitabant: hebatq; in ho-
stis impetus, sed muro sagittis, tormentisq; fugientes per-
sequi prohibebantur. Illi sub murum se recipiebāt, ibiq;
musculum turrimq; incendebant. Ita multorum mensi-
um labor, hostium perfidia, & ui tempestatis puncto tem-
poris interijt. Agger.] Tentabant hoc idem oppida-
ni postero die, eandem tempestatem nasci, et quidem cum
maiori fiducia, circa alteram turrim, atq; eruptione ag-
gerem expugnarunt, multumq; ignem intulerunt.

Spes uictis tellu ab.] Spes urbe potiundi terra à Ro-
manis abiecta fuit. Placuit igitur fortunam mari, & na-
uali certamine experiri. Non sequitur ordine historiam
à Cæsare seruatiā. Quo pacto oppidanorum parte tur-

Et iam turrige]
Omnia apparatus, &
studij naualis, narra-
tione, deducit classis
in mare Cæsar Mafsi-
siliensium iniurijs per-
motus, quod Domitiū
in urbem recepissent

Et iam turrigeram Bruti comitata carinam
Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite classis,
Stœchados arua tenens, nec nō & Graia iuuentus
Omne suum fatis uoluit committere robur:
Grandæuosq; senes mistis armauit ephœbis.
Accepti non sola uiros, quæ stabat in undis
Ciasis, & emeritas reperunt naualibus alnos.
Ut matutinos spargens super æquora Phœbus

ris strata, Mafilienses
supplices pacem peti-
uerunt. Inde reuulsi
poeta, ut interiectis
diebus aliquot persi-
de portis eruperint &
operibus intulerint ig-
nem: quod quidem ip-
sum, ui postero die te-
tarunt, reuulsi Roma-
ni proximi diei castra
admoniti, omnia ta-
mè ad defensionem ruro-
sum parauerunt. Quæ-
re multis interfectis,
reliquos re infecta in
oppidum repulerunt. B
Tribonius multo ma-

iori studio militum ea quæ amissa erant, administrare, &
reficere instituit. Nam ubi tantos suos labores, & appa-
ratus male accidisse uiderunt, inducuntq; per scelus uiola-
tis suam uirum irrisui fore, perdoluerunt, quod una
de agger omnino comportari posset, nihil erat reliquū,
omnibus arboribus longè, lateq; in sinibus Mafiliensi-
um excisis, & coniectis, aggerem noui generis, atque
maudatum ex lateri ijs duobus muris, serū pedū cras-
situdine, atque eorum muros contignationem facere
instituerunt, a qua ferè latitudine, atq; ille congestus ma-
teria fuerat agger. Vbi autem spatium inter muros, aut
imbecillitas materie postulare uideretur, pile interponun-
tur, transversaria signa iniiciuntur, quæ firmamento es-
se possint. Et quicquid est contignatum, cratibus consper-
nitur, cratesq; luto integuntur. Sub tecto miles dextra, ac
sinistra muro tectus, aduersus plutei obiectū, ceteri, quæ-
cunq; usui sunt sine periculo supportat, celeriter rei admi-
nistatur, diuturni laboris detrimentum, solertia, & uir-
tute militum breui reconcinnatur, &c. Ex omnibus his, C
& superioribus unam oppugnationem terra pro suo com-
modo fecit poeta. Placuitq;] Transitionem parat ad
nauale certamen, quia terra non successerat. Non ro-
bore pecto.] Non pectis nauibus ad ostentationem, &
hodie nauæ, deorum aliquem, in cuius tutela esset, in na-
uibus pingunt. Quamobrem addit, fulgens tutela, no-
tans diuum aliquem tutelarem, uel Apollinem, uel Miner-
uam, uel Neptunum, uel Castorem, sed nauibus rudibus,
& impolitis, ut ex arboribus montanis, asseres scindun-
tur. Conseritur stab.] compingitur in modum area,
ac stabilis basis, ut in ea naumachia edi posset, & pugna
fiataria, præparatq; lectorem ad sequentem statim transi-
tionem, ad pugnam naualem.

se excluso, tres legio-
nes Mafiliā adduxit,
ac præter turres ac uo-
neas, quas ad oppuga-
nationem urbis egit,
naues longas 12. Are-
late fieri iussit, quibus
paratis, & armatis
summa

A summa celeritate diebus 30. à qua die materia excisa fuerat, adductisq; Mafiliã, D. Brutum præfecit. C. uerò Treboniũ ad oppugnationem urbis reliquit. Contra Maf-

siliensibus **L. Domitij** consilio. 17. longas naues expediuerunt, quarum undecim erant tectæ. His adiecerunt magnum numerum minorum nauigiorum, ut tanta nauium multitudine, Romana classis terretur. Huc accessit magna uis Albicorum, ac sagittariorũ, quos præmij, ac splendidis pollicitationibus huc inuitarunt. Et **L. Domitius** poposcit naues, quas colonis, & pastoribus, quos secum adduxerat, compleuit. Ad istum modũ egregie instructa classe, magna fiducia naues Casarianas petiuerunt, quibus præerat **D. Brutus**. Turrigeram.] Nauẽ Brutii, prætoriam. Cũm gurgite.] Ostendimus paulò ante

B 12. longas naues Arelate mira celeritate factas, quibus Brutus præfectus fuerat. De Rhodano alibi diximus, quẽ tradunt à Rhoda oppido nomen accepisse, ac rapere se ex alpiibus, per lacum Lemannũ. Ab hoc non procul abest fossa Mariana, & Cãpus lapideus. Ferunt circa hæc loca **Herculem** appulisse ubi **Albion** & **Bergius** Neptuni filij eum eum transitu prohibere conarentur, deficientibus telis patrẽ Iouem orasse, ut sibi tela subministraret, statum lapideo imbre ab eo adiuutum fuisse. Atq; hinc campo nomen factum. Cæterũ Arelate in mediæ terræ fuit, colonia Sextanorum, inquit **Plinius**, unde colligere est, à Rhodano fuisse paulò longius. **Stœchados**.] Insulæ sunt tres ab ora **Ligurum**, ad Mafiliam usque dispersæ,

Cornua Roma.] Deducit classẽ Romanam à statione insulæ **Stœchados**, quæ est contra Mafiliam. Brutus numero nauium Mafiliensibus erat inferior, ut paulò ante meminimus, sed rursus **Cæsar** ei classi ex om-

nibus legionibus fortissimos uiros antesignanos, & Centuriones attribuerat, qui ultro id muneris depoposcerat. Hi sibi manus ferreas, & harpagonas parauerant, simulq; magno numero telorum, pilorum, & tragularum se instruxerant, Cornua dextrum, & læuũ dicit, ut in stataria pugna terrestri. Validèq; triremes.] Naues, quæ triplici remorum ordine utriq; propelluntur. Triremis inuentor fuit **Amocles** Corinthius, ut autor est **Thucydides**: Biremem inuenerunt **Erythraei**. quadriremem **Carthaginenses**: quinquerehem **Nesichthon** **Salamis**: sex ordinum **Zenagoras** **Syracusanus**: deciremem. **Nesigiton**: duodecim ordinum nauem **Alexandrum** instruxisse tradunt. Quasq; quater surgens.] Quadriremem dicit, quæ quaternis ictibus mouetur, cuius inuentores **Carthaginenses** fuisse ostendimus. Plures pinus, Sulpius remos exponit.

Hoc robur aperto.] Itaq; hæc naues in duo cornua diuisæ in formam semilunæ promouebantur: quã obrem addit, **Liburnas** cõtentas fuisse hoc ordine processisse. **Li-**

Fregit aquis radios, & liber nubibus æther Et aposito **Borea**, pacemq; tenentibus austris, Seruatum bello iacuit mare, mouit ab omni Quisq; suam stationem ratem, paribusq; lacertis **Cæsar**is hinc puppes, hinc **Graio** remige classis Tollitur, impulsæ tonfis tremuere carinæ, Crebraq; sublimes, conuellunt uerbera puppes.

ita aliquando appellata, quod ordine iaciant. **Γοιχοι**. ordines in acie. & **γοιχα** **λεσα** oleæ, ordine cõfita. Sunt autem insulæ illæ maximè **Mafiliensium** littori appo-

sita. **Plinius** li. 3. cap. 5. Tres sunt **Stœchades**, inquit, à uicinis **Mafiliensibus** dictæ, propter ordinem, quas item nominat singulis uocabulis, **Proten**, & **Mejen**, quæ & **Pomponiana** uocatur, tertia **Hypæa**. Naues **Cæsar**is ad insulam, quæ est contra Mafiliam, stationes obinebat. Erat multo inferior nauium numero **Brutus**, ut dictum est.

Robur.] **Mafilienses** uoluerunt omnes uires suas in uinuis pugnae euentũ naualis committere. Nec detrectabat pugnam **Brutus**, nam ad eas naues, quæ fuerant factæ **Arelate** per **Cæsar**ẽ, captiuæ **Mafiliensium** accesserant sex. Atq; has superioribus refecerat diebus, atq; omnibus rebus instruxerat. **Ephæbis**.] iuuenibus ἀπὸ τῆς ἡβῆς, pubertate, & ætatis flore. Signat & pubẽ in maribus, & scæminis. **Emeritas**.] etiã naues pro uetustate inuitiles, quas reficiunt, et cõscendunt **Metaphora** sumpta est à **Militibus** ueteranis quib. uocatio à militia **εο**. ætatis anno cõcedebatur. **Alnos**.] materia pro ipsis nauibus. Ut mat.] In sequenti matutini temporis descriptio, quo pugna cœpit: à natura **Solis** claro cœlo **Orientis**, quo tempore positis uicis mare tranquillũ erat, ut remis incumbendũ esset. Mare enim pacatũ maximè nauali plio aptũ est Quare discrete dicit, mare aquis fluctibus iacuisse, ad pugrandũ comodo. Mouit ab.] **Proleptis**: atq; inde studiũ remigãtũ & cõuentũ. hypotyposi oculis subijcit. **Tonf**.] remis acta.

burnæ naues dictæ sũt ère à **Liburnijs**, ac **Liburnia** parte **Dalmatiæ**. Diuersis temporibus diuersæ prouinciae plurimũ mari ualuerunt, unde diuersa etiam nauium genera inuenta fuerunt. **Pugna Actiaca**, eum **Au-**

gustus auxilijs **Liburnorum** adiutus eum **Antono** congregaretur, experimento didicit **Liburnorum** naues ad uictoriam cæteris aptiores fuisse. Ad harum nauium similitudinem, postea **Romani** alias concinnarunt, easq; eodem nomine appellarunt. **Liburnæ** maximè contexebantur, & cypresso, et pinu domestica, siue syluestri larice, et abiete. **Aeræ** clauis huc magis, quàm ferrei erant idonei.

Ferrei enim celerius rubigine consumuntur, quàm **ærei**, qui in aqua suam materiam illabefactam seruant. **Liburnæ** remorum habent singulos ordines: binos paulò minores: idoneæ mensuræ ternos, uel quaternos, interdum quinos remigum gradus habent. In **Actiaco** prælio, etiam senorum, & amplius ordinum fuerunt. **Macrobius** **Liburnis** scaphæ exploratoriæ adiungebantur, quæ uicinos propè remiges in singulis partibus habebant, quas **Britanni** **pyctas** uocant. Per has superuentus fieri, & naues aduersariorum intercipi, & speculandi studio aduentus, uel consilia earum deprehendi solent.

Prætoria puppi.] Nauis imperatoria, in qua præ-

fectus Brutus uehebatur. Hæc sex ordinibus remorū agebatur. Sic prætoria cohors, porta prætoria, à dignitate prætoris. Verberibus.] Sex remorum ordinibus. Hanc A dicit poëta præcessisse.

al. puppem. b al. mediūq. c al. deductis d al. quoties. e Zephy. æ. f al. Euris Ze g al. repu- h al. equore. i al. repulit.

Vt tantum.] In huius naualis pugne descriptione artificiosè eum ordinem seruat, qui in hoc certaminis genere solet spectari. Magna remorum uolentia impelluntur naues: inde postquam propemodum sunt coniunctæ magnis clamoribus. utrinque sublatis inuicè inuadunt. Postquam, inquit, classes tam prope pugna fuerunt, ut uino iclu remorum potuerint coniungi, ingens utrinque clamor sublatus est. Tonsæ remi uocantur, uel quod ijs mare tunc datur (quanquam literatura repugnat) & fluctus decutiatur: uel quod ferro tondetur. Tonsa eluia, qua minutis frondibus compta est & quasi à tonsore composita. Tonsæ ualles, & montes, cum syluis suis spoliantur.

Innumere uoces.] Primum magnis utrinque clamoribus concurretur, ut apud Maronem.

Exortitur clamor quiritum, clangorq; tubarum.

Remorūq;.] Amplificatio clamoris in primo congressu.

Tunc cæ.] Inde summo studio remis incumbunt, ut rostra rostris illitendantur, & puppes inde puppibus comitantur. Emissaq;.] Postea amplificat telorū coniectus.

Vt quoties.] à simili oculis subijcit concursum nauium. Aestus præter notam significationē, etiam uehementem, & impetum, & fluctationem maris signat, qualem uidere est quoties uentorum uel fluctus agitantur.

f al. terra. l al. Ac in sig. m al. Ac. n al. rostris. o al. Remi.

At Romana ratis.] Bruti classis inquit præbuit speciem pugnae statariæ, ac pedestris terra, quam obrem dum locus communis pugnanda daretur, a quo animo sin- gulas binis nauibus hostium obijciebat. Ratis.] Ex una omnes naues Romanas intelligit, quarum singulas dixit binas hostium debellasse. Pateris'ne.] Bruti oratio breuis ad gubernatorem, quod non recta in Massiliensium naues medias sua rostra dirigat. Artibus.] pugnas cum mari: Hortatur gubernatorem ut in hostium naues transuersus proram rostratam dirigat, nauis pugnam detrectet, unde hostibus animi crescerent, & suæ res in aperium discrimen dedu-

Vt tantum mediū fuerat maris, utraq; classis Quod semel excussis possit transcurrere tonsis, Innumerae uasto miscentur in æthere uoces: Remorumq; sonus, premitur clamore, nec ullæ Audiri potuere tubæ: tunc cœrule uerrunt, Atq; in transra cadunt, & remis pectora pulsant. Vt primum rostris crepuerunt obuia rostra: In a puppim rediere rates, emissaq; tela Aëra texerunt, buacuumq; cadentia pontum. Et iam eductis extendunt cornua proræ, Diuersaq; rates laxata classe receptæ. (nāt. Vt d quoties e estus f Zephyris, eurisq; g repug: Huc abeunt fluctus, illuc mare: sic ubi puppes Sulcato uarios duxerunt hurgite tractus, Quod tulit illa ratis, remis, hæc i rettulit æquor, Sed Graijs habiles, pugnamq; te capescere pinus, Et tentare fugam, nec longo frangere gyro. Curtum, nec tardè flectenti cedere clauo.

At Romana ratis stabilem præbere carinam Certior, & terræ similem bellantibus usum. Tunc in l signifera residenti puppe magistro Brutus ait, pateris'ne acies errare profundo: Artibus & certas pelagis iam consere bellum Phocæcis medias rostris oppone carinas. Paruit, obliquas & præbuit hostibus alnos. Tunc quæcunq; ratis tentauit robora Bruti. Ictu uicta suo percussa, & capta cohæsit. Altm alias manicæq; ligant, teretesq; catenæ, Sæq; tenent n remis, o tecto stetit æquore bellum.

At aliàs.] Alias hostium naues iniectis manibus ferreis, & cathenis retinuerunt. Manicas hic harpagonas uocat, qui item, & ferreae manus à Cesare uocantur. Centuriones manus ferreas habebant, atq; harpagonas, ut paulò antiè dictum est, magnumq; numerum pilorum, & irregularum, atq; alia id genus tela habebant, quibus se instruxerant aduersus Massilienses.

Sed Graijs.] Hoc ipsum Caesar quoque restatur. Ipsi, inquit, Massilienses, & celeritate nauium, & scientia gubernatorum cōfisi, nostros eludebant: impetusq; eorum excipiebant: & quoad libebat, latiore spacio producta longius acie circumuenire nostros, aut pluribus nauibus aduiri singulas, aut remos transcurrētes detegere, si possent, con- tendebant. Cum propius erat necessario uentū, ab scientia gubernatorum atq; artificio, ad uirtutē montanorū cōfugiebant. Nostri, quod minus exercitatis remigibus, minusq; peritis gubernatoribus utebantur, qui repente ex onerarijs nauibus erant producti, neq; dum armamentorū uocabulis cognitis, tum etiam grauitate, & tarditate nauium impediebantur. Factæ enim subito, ex humida materia non eundem usum celeritatis habebant. Itaq; dum locus cōmunis pugnae daretur, a quo animo singulas binis nauibus obijciebāt. Hæc Caesar.] Inde Romani manu ferrea iniecta, & retia utraq; naue, diuersi pugnabant, et in hostium naues transcendebant. Hinc magno numero Albicorum, & passiorum interfecto, partem nauium depresserunt, nonnullas cum hominibus, ceperunt, reliquas in portum cōpulerunt. Captæ, & depressæ naues Massiliensium sunt nouem. Pinus.] habiles naues ad lacessendū pugnam, ut dictum est, materia pro re confecta.

erentur. Phocæcis, rostris.] Massiliensium nauibus medijs immitte rostratas proras. Alnos.] materia, pro ipsis nauibus, ut & robora. Quæcūq; nauis Massiliensium tetrauit prætoriam Bruti, illi illisa cohæsit, & capta extemplo fuit.

interuallo telorum coniectu infliguntur, sed comminus confertis

Iam non.] Iam non amplius pugnatur e- minus, neque iclus ex Iam non excussis torquentur tela lacertis, Nec longinqua cadunt iaculato uulnera ferro. Miscenturq; manus, nauali plurima bello

A Fertis manibus res agitur. Vulnere.] ictus accipiuntur. Aerem cōfluctū hypotyposi subiicit, in quo utrunque multi cecidēre. Vincula ferii.] Harpagones. Atq̃ mixta manu ferrea, ait Cæsar, & retenta utraq̃ naue diuersi pugnant, atq̃ in hostium naues transcendebāt: et magno Abicorum, & pastorum numero interfecto, partem nauium deprimūt, nonnullis cum hominibus capiunt: reliquas in portum compellunt.

B Has prohibent.] Sub ista, amplificatio in admisceat diuersos affectus. Pontum.] salis aqua maris: totū pro parte. Frax.] uel qua collisa oppressa fuerūt: uel depressa hausta sunt. Irrita tela.] qua a nauibus aberrarunt, & in corpora natantiū ceciderunt, id quod a poetā sequenti uersu planius reddiunt. Phœcis Ro. ratis.] Romana classis circumdata nauibus Masiliensium ita utrunq̃ cornu, dextrum, & læuum defendit aliquamdiu, ut neuro se

Ensis agit, stat quisque suæ de robore puppis
 Pronus in aduersos ictus, multiq̃ peremptri
 In ratibus cecidēre suis: cruor alius in a undas
 Spumat, & obducti b cōcreto sanguine fluctus,
 Et quas immisi traxerunt uincula ferri,
 Has prohibent iungi cōserta cadauera d puppes:
 Semianimes alij uastum subiēt e e profundum
 Hauseruntq̃ suo permixtum sanguine pontum:
 Hi luctantem animam lenta cum morte trahētes
 Fractarum f subitō ratiū periēre ruina,
 Irrita tela suas peragunt in gurgite cædes.
 Et quodcunq̃ cadit frustrato pondere ferrum,
 Exceptum medijs inuenit uulnus in undis.
 Phœcis Romana ratis uallata carinis
 Robore g deducto, dextrum, læuumq̃ tuetur
 Aequo Martelatus, cuius dum pugnat ab alta
 Puppe Tagus, Graiūq̃ audax h amplustre retēat,
 Terga simul pariter missis, & pectora telis
 Transigitur, medio concurrat pectore ferrum,
 Et stetit incertus flueret quo uulnere sanguis,
 Donec utraq̃ simul largus cruor expulit hastas,
 Diuisitq̃ animam, sparsitq̃ in uulnera letum.

mo tristis captiuus in arcu.

Humanis maiora bonis creduntur. Silius lib. 10.

Et transtra, & mali lacerōq̃ aplustria uelo.

Transigitur.] Non transigitur, ut nonnulla legunt exemplaria: repugnat quantitas antepenultimæ syllabæ.

Terga.] synecdochicās, pluralis numerus pro singulari, id quod poetis familiare est.

inclinet uictoria, sed aequo Marte staret pugna. Tagus.] a al. undis. Romanus miles Masiliensis nauis amplustre reuere conatus, e al. cōserta, interficitur. Est aut d al. puppis, tem amplustre, siue a. e al. iustum plustre, & aplustria profon. ornamenta in nauis, f al. subita. quod plus erāt, quam essent necessaria. Cicerō in Arat.

Nauibus assumptis fluitantia quæ rere aplustra. g al. diducto.

Primam syllabam in aplustre, communem faciunt poetæ ratione muta & liquida. Iuuenal. Satyr. 10.

—Victæq̃ triremis Aplustre, & sum

Dirigit huc.] Ab enarratione cædis in uniuersum narrat particulatim, qui in eo cōfluctu perempti fuerūt poetarum more. Legē poetarū sequitur, quæ in descriptionibus personarum, & cædium uarietate, tum prosit, tum deleat, præcipue quādo narrat, quomo

Dirigit huc puppim miseri quoq̃ dextra Telonis
 Qua i nullæ melius pelago turbante carinæ
 Audiuerē manum, nec lux est notior ulli
 Crastina, seu Phœbum uideat, seu cornua Lunæ,
 Semper uenturis componere carbasa uentis.
 Hic Latia rostro compagem ruperat alni,
 & Pila sed in medium uenere trementia pectus.
 Auertitq̃ ratem morientis dextra magistri.
 Dum cupit in sociam Gyareus erūpere puppim,
 Excipit immissum suspensa per ista ferrum.
 Affixusq̃ rati telo retinente pependit.

hybernā nunciat.

Concauus oriens, pluias prædicat, & cum uias prædicat, & cum & nullum,

ante orientē rubescit nubes, uentos, promittit Si nigrae rubentib. interuenerint, dabit pluuias. Si in ortu, aut occasu contracti cernentur radij, imbrē signifi-

cabūt. Si in occasu Solis pluat, aut radij in

do τὸν ἄνεμόν τε καὶ τὴν ἄσπερον. Aut quoties refertur in pugna bonos eū malis cadere, strenuos ac fortes uiros in bellibus miseri. Dextra Tel.] Hunc Telonē describit a peritiā gubernādī nauē & sciētia præfagiorū, & Solis, & Lunæ facie, habitu prædictione, præsentioneq̃ rēpe statū. Qua no.] Est aut huc orationis contextus Naues nullā manū, turbato mari melius audiuerē, quā dextram Telonis. Audiuerē dixit, pro sensere, uel paruere, ut metaphorica deflexione. Quæ corporis sunt ad animū trāsfertur: aut quæ animatū, ad inanimatū, ut ab homine ad nauem. Pelago tur.] enallage generis adiuui, pro passiuo: mari turbato tempestate. Lux crast.] hoc est, nullus nouit ex aspectu Solis, & Lunæ, sequētis diē tēpestate in mari præsentire, ut carbasa uel cōtrahat, uel componat, si uenti ingruāt. Phœbū.] Siue Solē obseruet, siue Lunā. Primū omnū, quod ad promissionē serenitatis diē crastini si occidit sol serenus, & oritur certissima fides est serenitatis. Eandē spōdent nubes, si circa occasum rubescāt. Tempestatū præfagia sunt. Sol oriens pallidus, grandinē

se nubē irahāt, asperā in proximū diē significabūt tēpestate. Cū ante exortū nubes globabūtur, hyemē asperā denūciabūt. Si circa occidentē cædidus circulus erit, noctis lenē tempestatem minatur, Si ante exortū radij se ostendūt, aqua & uentū dabunt. Si nebula circa occidentem fuerit, uehementiorē, aut etiā si candeat Sol. Seu cornua lu.] Colligūtur etiā præfagia è cornibus Lunæ, si splendens Luna oritur, & puro nitore fulserit, serenitātē signat: si rubicunda uentos In quinta, obrua cornua, pluuia: erecta, & infesta, uentos semper spōdēt, quarta tamē maximē. Cornu eius septentrionale acuminatum, atq̃ rigidū, illū præfagit uentū. Vtraq̃ recta noctē uentosam. Si quarta orbis rutilus cinget uentos & imbres præmonēbit. Si quarto die Luna erit directā, magnā tempestatē præfagiet, nisi si coronā circa se habebit, & eā sinceram, tū non ante plenā Lunā hyemandū ostendet. Ingens uis talium prognosticorū est apud Plinium neque minor apud Aratum, Vergiliū, & Varronem. Talium præfagiorum peritiā tribuit poetā Teloni, & quidem decorē, Prognosticorum, & Astronomiæ

198
miae rudi gubernator eū periculo cursum navigationis tenet. Talem fingit Maro suum Palinurū in 3. Aeneidos.
Eplorat uentos, atq; auribus aera capiat,

Sidera cuncta notat tacito labentia caelo.
Roſtro.] nauis suae. Magistri.] gubernationis nauis.
Gyareus.] & ipse Mafſiliensis.

"A

Stant gemini f.]
Vt Maro lib. 9. Home-
rum imitatus fuit a-
pud quem Polypetes,
& Leontes pro castro
rum portis stant libro
12. intrepidi immoti-
q; Asium hostem oppri-
mentes, ita Lucanus
imitatione Vergilia-
na geminos fratres
fortiter res nauali pra-
lio geretes fingit. Ver-
gilius Pandarum, &
Bitiam introducit ul-
tro aperientes portas,
intra eas hostes irru-
pturos, excepturos.
Hos ille fortes duos
milites modò turribus
comparat, modò arbo-
ribus, ad archetypum
suum, equiparat. Lu-
canus multus est, in af-
fectibus concitandis,
& amplificatione uirtutum.

a al. pectore.
b al. cōditus.
c al. quæcūq;
manebant.

Stant gemini fratres foecundæ gloria matris
Quos eadem uarijs genuerunt uiscera fati,
Discreuit mors saeua uiros, unumq; relictum
Agnorunt miseri sublato errore parentes,
Aeternis caussa lachrymis tenet ille dolorem
Semper & amissum fratrem lugentibus offert.
Quorum alter mixtis obliquo a pectine remis
Ausus Romanæ Graia de puppe carinæ
Iniectare manum, sed ea grauis insuper ictus
Amputat, illa tamen nixu, quo prenderat, hæsit,
Dirigitq; tenens strictis immorrua neruis.
Creuit in aduersis uirtus, plus nobilis iræ
Truncus habet, fortiq; instaurat prælia læua,
Rapturusq; suā procumbit in æquora dextram:
Hæc quoq; cum toto manus est abscissa la certo.
Iam clypeo, telisq; carens, non b conditur imo
Puppe, sed expositus, fraterna q; pectore nudo
Arma tegens, crebra confixus cuspide perſtat.
Telacq; multorum leto casura suorum
Emerita iam morte tenet: tum uulnere multo
Effugientem animam lassos collegit in artus,
Membracq; contendit roto, c quicunq; manebat,
Sanguine, & hostilem, defectus robore membris
Inſiluit, solo nociturus pondere, puppim.

dextram, ne ab hoste Romano interciperetur. Hæc quotq;] si mul & laua uno ictu sublata fuit, unâ cum lacerto, usq; ad commissuram cubiti.

Emerita iâ.] Sumpta metaphora est à re militari, in qua emeriti uocantur, qui omnibus stipendijs defuncti, ad militiam non tenentur amplius. Ita mortem hoc loco emeritam uocat, qua de-
B functus extremè fuit

Effugien. anim.] quantum erat uitalium uirū in defectos artus colligit. Quæcunq; ma.] Sic nonnulla exempla legunt, ut sit sensus, ait Micylus, cōtendit membra,

Gemini fra. gloria.] Appositio: uel propter foecunditatem, uel egregiam uirtutem in bello nauatam. Eadem uiscera.] idem uterus maternus ad diuersa fata eos genuit. Hos Mafſilienses gnauiter pro patria pugnantem facit Viros.] geminos fratres, de quibus loquitur, mors interſunxit, ut forma dissimiles essent: pallor & liuor in mortui uultu, cicatrices, & alia signa. Relictum.] alterum superſtitem parentes in ternoscendi sublata difficultate, facile nouerunt, cum uehementer similes essent, ut inter uiuos non dinoscere. Al-
lusum est ad illud Vergilianum: — proles.

Indifereta suis, gratisq; parentibus error.
Ille dolor.] superſtites relictus frater, pathos à persona. Amissum fr. l.] hoc est semper ipse superſtites parentibus lugentibus amissum fratrem, eundem representat forma. Quorum alter.] alter fratrum, qui pugnando periturus erat. Pectore.] qui legunt, pectine sic interpretantur, ut in remis detes, ceu pectines extent, Iniectare.] frequentatiuum pro perfecto: ausus injicere manus in nauem Romanam, quam ictus supernè iniectus amputauit, ut præputata nauis hæreret, & immoreretur. Læua.] Nam dextra destituit sinistram proiecit ad capiendam

quæcunq; reliqua habebat, toto sanguine, quod est totis uiribus. Sanguine pro uiribus posito, tanquã cōinente, pro contento, per Metonymiam. Deficiente sanguine etiam uires deficiunt. Defectis rob. mem.] hoc est, omnibus suis uiribus destitutus, in nauē hostilē inſiluit, uel solo pondere ei uim illaturus, cum alia ratione requiret. Lucanus quã fuerit Casari, & Casaribus semper infessus, cum alijs multis, tum hoc loco uidere est. Etenim gloriam in hoc certamine nauali, quæ Casarianis debebatur tribuit Mafſiliensibus hostibus. Tranquillus in Casare, C. Acilius, inquit, nauali ad Mafſiliam prælio, iniecta in puppem hostium dextra, & abscissa, memorabile illud apud Graecos Cynigeri exemplum imitatus, transiuit in nauem, um bone obuios agens. Valerius Max. eum non Acilium, sed Attilium uocat lib tertio, cap. 2. de fortitudine. Nec Attilium quidem inquit, præterire possumus: qui cum decimæ legionis miles pro Casaris partibus maritima pugna præliaretur, abscissa dextra quam Mafſiliensium nauis iniecerat, læua puppim apprehendit: nec antè dimicare destitit, quã captam profundo mergeret: quod factum parum iusta nouicia patet: Hæc Valerius. In eandem sententiam etiam apud Plutarchum est.

Strage uir.] Amplificatio stragis, cum dicit nauem cadaueribus cumulata, & trãuersis ictibus quassatam, solum compagibus tandem defecisse.

d al. Sed post
e al. defecit.
f al. uertice.
g al. discedunt
h al. ille.

Strage uirum cumulata ratis, multoq; cruore,
Plena per obliquum crebros latus accipit ictus.
d At postquam ruptis pelagus cōpagibus hausit
Ad summos repleta foros e descendit in undas
Vicinum inuoluens contorto fuortice pontum,
Aequora g descendunt merſa diducta carina:
Inq; lo cum puppis cecidit mare, multa q; ponto
Præbuit h illa dies uarij miracula fari.

phrasia harpagonis, in stramenti munii ferreis unciis. Ruptis cadit un.] hoc est, non ita ut in uulnere solet fieri, sed omnibus propè uenis ruptis, un-
diq; effluxit sanguis.

Foros.] Fori in nauibus sunt tabulata, per quæ nauis discurreunt: à ferendo, quod eorum discursus ferant. Ferrea d.] Peri-

Sunt qui hos existimant uersus à Nerone, uituli calore paulatim se destitui

A se desitui sentiret. Alij se eius sentitum, nempe eos uersus eum recitasse, qui libro nono extant dicti à milite quodam percusso, cuius uerba hæc sunt. Sanguis erant lachrymæ quæcunque foramina nouit.

Humor, ab his largus manat cruor, ora redundant, circa præcordia.

Qua pulmo ia. Tumidum pulmonem uocat, propter spiritus inclusos, unde illi proficiscuntur. Circa præcordia animus diu luctatus fuit. Tulerunt.] pro abstulerunt: enallage figure.

Qua caret hoste ratem.] Diuersam nauis partem, & ab hoste auersam.

Uasto iactate pro fundo.] non potuit in mare projicere.

Sed clauso perire mari.] intra carinam conclusi, hausti fuerunt. Tunc unica diri.] Eosphonensis in miserabilem & tragicam faciem præsentis calamitatis. Iuuenem fixæ carinæ.] considerunt rostris nauis natantem. Discessit medium tam uastos] Discer-

Ferrea dū a puppis rapidos manus inferit uncōs Affixit Lycidā: merus foret ille profundo, Sed prohibent focij, suspensaq; crura retenant, Scinditur auulsus: nec sicut uulnere sanguis Emicuit lentus, ruptis cadit undiq; uentis. Discursusq; animæ diuersa in membra meantis Interceptus aquis nullius uita perempti Est tanta dimissa uia: pars ultima trunci Tradidit in letum, uacuos uitalibus artus.

At tumidus, qua pulmo iacet, qua uiscera feruēt, Hæserunt, ibi fara diu, luctataq; multum Hac cum parte uiri uix omnia mēbra tulerunt: Dum nimium pugnae unius turba carinæ Incumbit prono lateri, uacuamq; relinquit, Qua caret hoste ratem, congesto pondere puppis Versa: caua texit pelagus, nautasq; carina: Brachia nec licuit uasto iactare profundo, Sed clauso perire mari: tunc unica diri. Conspecta est leti facies, cum fortē natantem Diuersæ rostris iuuenem fixæ carinæ: Discessit medium tam uastos pectus aditus, Nec prohibere ualent obritis ossibus artus, Quo minus æra sonent, eliso uentre per ora Eiectat saniem & permixtus uiscere sanguis.

Hinc uiscerari, populo carnes distribuere: & uisceratio in solemnī sacrificio, uel in funere nobili. Tum in Albanano, inquit Gilius, uisceratio Latinis data: uisceratum Adurbium per uiscera. Ennius Dissipat uisceratum membra.

Postquam inhi- bent remis.] Vbi naues remis retraxerunt, ac rostra reduxerunt.

Pars maxima turba.] pars maxima eorum, qui uehebantur. cum factio naufragio natanibus brachijs excussis in mare, ne mergerentur, & quod poterant obluantur, ad auxilium focie nauis enatarunt.

At illi.] Socij Mafsilienfes. Robora cum uentis præna.] naues Mafsiliensum sociorum suorum. Materia pro re confecta.

Impia turba super medios.] quod popularium manus præputarent, quibus desitui, deciderunt in subiectū mare. & hausti fuerunt. Truncos.] corpora succisis brachijs in mare reuoluta. Truncos & adiectiue accipiuntur.

Iamq; omnis fufis.] alij codices, omni legunt. Iam

Multi inopes.] Diuersa à superiori

Postquā inhi- bēt remis puppes, ac rostra d recedūt, Deiectum in pelagus perfolio pectore corpus Vulneribus transmisit aquas, pars maxima turbæ Naufraga iactatis morti obluētata lacertis Puppis in auxilium focia concurreat illi] Robora cum uentis prænaferent e altius uulnis, Nutaretq; ratis populo peritura recepto, Impia turba super medios ferit ense lacertos, Brachia linquentes Graia pendentia puppe, A manibus cecidere suis, non amplius undæ Sustinuere graues summos in gurgite truncos, Iamq; f omni fufis nudato milite telis Inuenit arma furor, remum contorsit in hostem Alter, g at hi tortum ualidis h aplustre lacertis, Auulsasq; rotant excusso remige sedes, In pugnam fregere raris, sidentia pessum Corpora cæsa tenent, spoliantiq; cadauera ferro.

tant excusso remi.] Transtra periphrastice innuit, in quibus remiges sedent. Aplustre.] quid aplustre, siue amplustre sit, alibi ostendimus. Sulpitius, existimat potē hie ab usum uocis proprietate. Sidentia pef.] nouē dixit, sidentia pessum, quemadmodū ire pessum uisitate dicitur. Et sedes, trāstra uocat, Cadauera.] Corpora mortua.

Multi inopes i telis iaculum letale reuulsum & Vulneribus traxere suis. & l uiscera læua

Et patule nares, & al puppū sudor rulet, omnia plenis Membra fluunt uenit, totum est pro uulnere corpus.

Vacuos uitalibus artus.] exenteratos, ut cor, pulmonem, & par, & ea, quæ sunt

ptum fuit pectus medium tam ualido icu rostrorum.

Permixtus uiscere sanguis.] permixtus cum sanguine miferis. Viscera interiora animalium sunt, ut cor, tecur, pulmo, præcordia, illa, & reliqua omnia, quæ pelle conteguntur. Et mater hæc sunt, quæ Dijs sacrificari solebant, & quibus Aruspices futura præsentiebant.

Ennius Dissipat uisceratum membra.

omnibus telis utriusq; nudati erant, cum furor præsentia arma offerret, remos, amplustria transtra, & quantum asserum in nauibus obuium erat, uolurum uice habebatur, ijs se in extremis iam morte ob oculos posita, defendere parabant. Nudato milite telis.] Synecdoche, ex uno omnes intelligit. Inuenit arma furor.] Furor arma ministrat, ait Macrobius. Auulsasq; ro-

In nettis cod. reducit alius uet. co. remi, & hie in margine habet. redolunt. e al. arctius, in uetust. co. sic alter quoque cod. f al. omnis g al. hic in uet. cod. h al. amplustre.

amplificatio ardentioris pugnae, ac cladi.

Telorum

Telorum inopia, inquit, iacula fuerunt, ab hostibus accepta, quæ è uulneribus ex-
a al. tædis. traxerunt, & in hostes retorserunt.

Viscera læua.] Ob-
 turarunt læua manu
 uulnera, & intestina.

Diuersa lues, nã
 pinguib.] *Alia am-
 plicatio à sparso ig-
 ne per naues, quem diuersam luem, & contagionem hic
 uocat metaphoricè.*

Affixus telis, & tecto sulphure.] *Quidam hic tæ-
 dis legunt. Telis picata, ac resinata cum sulphure stup-
 pa affixi concepta flamma, in hostium naues, aut urbes
 emissis, horrendum incendium, & propè inextinguibile
 excitauit. Quod si tædis, legas, intellige pingue eius
 arboris, de genere Laricum natura.*

Ignis ferus.] *Pulchrè uiuax, nam in ipso cursu, ac
 uolatu, flamma uiolentior fit, ac maior.*

Nec fiammas superant undæ.] *Aqua non euin-*

Mille modos in-
 ter leti.] *anastrophe,
 inter mille mortis ge-
 nera solum mortem ti-
 ment. Tela legunt
 deiecta mari.] colli-
 gunt tela fluitantia in
 mari, & suggerunt in
 ter se. Subsidere
 membrs.] gaudent
 mergi, ut incendium
 effugiant.*

b al. gaudet.

c al. compref-

sum.

d al. ad un-

das.

e al. dum cre-

dit.

Pugna fait unus
 in illa.] *ad singularia
 exempla transit, & pri-
 mū quidē ad Phocē-
 sem, hoc est Masiilien-
 sem quendam, cuius eximia uirtus ubi aliquamdiu emi-
 suit, tandem hominem perdidit.*

Scrutaturq; fretum, si quid mersisset.] *Hunc ab
 urinandi peritia describit, quæ è fundo aliquid repetere,
 anchoras sub aquis soluere, uel funem innectere facile*

Non perdere le-
 tum.] *Vnica fuit cu-
 ra, non inultum mori,
 quæ res morienti ali-
 qua solatii portio est.*

f al. solito.

g al. ferro in

ueto cod. & Lygdami Masiili-

h al. prorūpit ensis pugnam descri-

i al. neuus bis.

sentit, ut in tor habenæ.] *Balea-*

ueto cod. res insulæ sunt in mari

iberico, contra lito-

Oppressere manu, ualidos dum præbeat ictus
 Sanguis, & hostilem cum torserit, exeat hastam.
 Nulla tamen plures hoc edidit æquore clades,
 Quàm pelago diuersa lues, nam pinguiibus ignis
 Affixis a telis, & tecto sulphure uiuax
 Spargitur, ac faciles præbere alimenta carinæ,
 Nunc pice, nunc liquida rapuere incendia cera.
 Nec fiammas superant undæ, sparsisq; per æquor
 lam ratibus, fragmenta ferus sibi uendicat ignis.
 Hic recipit fluctus, extinguat ut æquore fiammas:
 Hi ne mergantur, tabulis ardentibus hærent.

incendiario, inquit, stupa, sulphure, & bitumine obuo-
 luta, & ardentes sagittæ per balistas in hosticarum na-
 uium alueos infiguntur, unctasque cera, & pice, & re-
 sina, tabulas, tot fomenis ignium repetè succendunt.
 Hactenus Vegetius.

Hic recipit fluctus.] *Omnes de salute sua fuerunt so-
 liciti: hic aquam marinam pro uirili hausit ad restim-
 guendum incendium: pice & resina offusa aqua sæuuit
 multo magis: ille correpta tabula repanda, & ea quidem
 ardente euadere conati fuerunt. Tabulis.] repandis,
 ut in naufragio fieri solet.*

Mille modos inter leti mors una timori est,
 Quæ cœpère mori: nec cessat naufraga uirtus.
 Tela legunt deiecta mari, ratibusq; ministrant,
 Incertasq; manus ictu languente per undas
 Exercent: nunc rara datur si copia ferri,
 Ut tunc pelago: sæuus complectitur hostem
 Hostis, & implicitis b gaudet subsidere membris,
 Mergentesq; mori, pugna fuit unus in illa
 Eximius Phocæus, animam seruare sub undis
 Scrutariq; fretum, siquid mersisset arenis,
 Et nimis affixos unci conuellerè morsus:
 Adductum quoties non senserat anchora funem,
 Hic tibi c comprehensum penitus deduxerat hostè
 Victor, & incolumis sumas remeabat d in undas,
 Sed se per uacuos e credit dum surgere fluctus,
 Puppibus occurrit, tandemq; sub æquore māsit.

cum urinatorem celebrem, quem postea à beluis ma-
 rimis deuoratum sua impostura: perdidit inscietiter.
 Vnde paremia Glaucus gustata herba in mari habita-
 tat, de eo, qui cum perierit, tamen uulgò, creditus
 uiuere.

solebat. Animam
 seruare sub undis.]
 Hac arte constat uri-
 natio, ut compressa a-
 nima, & anhelium fa-
 cile naten.

Deduxerat ho-
 stem] *corruptum bra-
 chijs detraherat, tan-
 dem se extra pericu-
 lum esse ratus cum e-
 mergit rursus illisus
 nauibus, fracto cere-
 bro submersus fuit.*

Phocæus.] *Al-
 ludit uel ad Phocas
 marinos, uel ad Glau-*

ra Tarraconensia, par-
 uo interuallo inter se
 distantes, olim Maio-
 res, & Minores dictæ
 Pomponio: hodie uo-
 cibus corruptis, Maio-
 rica, & Minorica ap-
 pellantur, diuisionis Hî-
 spanicæ, ut Stachar-
 des, Gallicæ. Balea-
 rium insularum incolæ
 fundarum usum
 primi inuuisse dicuntur,
 & ita peritè exera
 cuijsse

cuiffe, ut matres liberos parvulos nullum cibum contingere sine tent, nisi quem ex funda destinato lapide deiecerunt. Sæpe aduersus bellatores castidibus, cataphractis, loriceisq; munitos, teretes lapides è funda, aut fustibalo destinaui, sagittis omnibus sunt infestiores, cum membris integris letale uulnus infligant, & sine sanguine lapidis icu hostis intereat. Constat apud ueteres in omnibus prælijs funditores militasse: Tyrones fundis diligenter exercebant, quod eat etiam portare nullus esset labor. Atque hi funditores dicebantur. Fundis maxime muri defendebantur contra hostes. Baleares quidam dictos

Bellorum casus, ingentem militis usum
Hoc habet ex magna defunctum parte cadauer,
Viuentis feriere loco. sic fatus in hostem
Cæca tela manu, sed non tamen irrita mittit,
Excipit hæc iuuenis generosi sanguinis Argus,
Qua iam non medius descendit in ilia uenter,
Adiuuicq; suo procumbens a pondere ferrum.

credūt, ἀπα τὸ βῆν δαυ, à iaciendo: aut certe à Balcio Herculis comite. Glandepetens, solido sic.] Glandes etiam pilæ plumbeæ dicuntur: & al. pector.

Le. Sedibus expulsi, postquam.] orbibus, aut finibus suis eieci. Stat lumine raptō.] uisu ablatō. Egere quod superest animæ.] Hortatur Tyrrenus seipsum ad uindicandam iniuriam. Cæca manu.] incerta manu: siue ipse cæcus torfit manu telum in hostem. Arctus.] Massiliensis iuuenis uulneratur: ergo teli iactus non fuit irritus, sed certus, quam à Lygdamo aberrauit.

Stabat iam ui.] Admiscei paterna pietatis in filium memorabile exemplum. Non ille iuuenex.] laudat patrem à uirtute, & militaribus artibus in ætate iuuenili, sed iam exhaustus

Stabat iam uictæ diuersa parte carinæ
Infœlix Argi genitor, non ille iuuentæ
Tempore Phocæicis ulli cessurus in armis:
Victum æuo robur cecidit fessusq; senecta
Exemplum non miles erat, qui funere uiso
Sæpe cadens longè senior per transtra carinæ
Peruenit ad puppim, spirantesq; inuenit artus.
Non lachrymæ cecidère genis, nō pectora tundit,
Distentus toto riguit sed corpore palmis.
Nox subit, atq; oculos uastæ obduxère tenebræ,
Et miserum cernens agnoscere desinit Argum.
Ille caput labens, & iam languentia colla
Viso patre leuat: uox fauces nulla solutas
Prosequitur, tacito tantum petit oscula uultu,
Inuitatq; patris claudenda ad lumina dextram.

Stus uiribus specimen tantum, & exemplum uictæ iam. pristina uirtutis erat. al. ue. co Stabat diuictæ à signo exhausti roboris. Arctus.] filij sui te cari. Argi. Nox subit. atque.] hoc est, mors paulatim obrepit.

Ut torpore sen.] Vbi desijt senex animo destituit, ac recepit à dolore uires. Parenti.] hetero sus personæ tertia pro prima. Letum.] Ut occuparet mortem filij præcipiti saltu in mare. Festinantem animam.] Properantem mori. Mortinō

Ut torpore senex caruit uiresq; cruentus
Cœpit habere dolor, non perdam tempora, dixit,
A' sæuis permissa Deis, iugulumq; senilem
Confodiam, ueniam misero concede parenti,
Arge, quod amplexus, extrema quod oscula fugi,
Nondum destituit calidus tua uulnera sanguis,
Semianimisq; iaces, & adhuc potes esse superstes,
Sic fatus, quamuis capulum per uiscera e misli
Polluerat gladij, tamen alta sub æquora tendit
Præcipiti saltus letum præcedere nati,
Festinantem animam morti non credidit uni.

uni.] Non enim dure bat ui fatis uiri esse in una morte ad manu randam necem. Itaq; filij mortem sua auertere studuit. Nō uni.] Rectè Micyllus, nam duplici morte se tradidit, adegerat gladium capulo tenus in uiscera, inde se in mare præcipitem dedit.

Inclinant iam fata.] Epilogus pugne naualis. Victoria inclimabat, & uicti meditantur fugam. Constat epilogus affectibus uarijs, à miserabili facie urbis Massiliae, in quo ingens luctus uiuorum, ac mulierum ortus omnia miscebat.

Inclinant iam fata ducū, nec iam amplius anceps
Belli casus erat, Graiæ pars maxima clasis
Mergitur, ast aliæ mutato remige puppes
Victores uexère suos naualis pauca
Præcipiti tenuere fuga: quis in urbe parentum
Fletus erat: quantus macrum per littora plâctus?
Coniunx sæpe sui confusis uultibus unda
Credidit ora uiri Romanum amplexa cadauer,
Accensisq; rogis miseri de corpore trunco
Certauere patres, at Brutus in æquore uictor
Primus Cæsareis pelagi decus addidit armis.

dimissus à Cesare fuit, homo ignauus, & minime bellicosus, qui postea in pugna Pharsalica periit: alter Duscum erat L. Nasidennus qui à Pompeio cū classe nauium XVI. post primam pugnam naualem Domitio, & Massiliensibus auxilio missus fuerat.

b al. Necdū. e al. mersi in uentis cod. d al. Præcipiti letū saltu. aliās. Præcept & letum gaudens præcedere nati. al. letū producere.

Fata ducum.] Micyllus Massiliensium Ducum fata intelligit, & rectè. Erant enim Pompeianarum partium duo præcipui, L. Domitius, qui Corfini captus, &

Nec iam ampli.] alia pugna nō erat amplius dubia, sed Romani in confesso uictores Massilienses insurgant agebant. Graiæ pars max.] pars maxima Massiliensium

sum nauium mergitur. Etenim Romani uictores in hostium naues transcendebant, magnosq; numero Albigorum, & pastorum trucidato, partem nauium depresserunt: partem cum ipsis hominibus ceperunt, reliquas in portum compulerunt. Naues Mafsilienfium depressae, & captae maxime fuerunt nouem. Atque ita quidem fuit prior pugna naualis, in qua Domitius ad istum modum a Bruto uictus fuit. Postea iterum mari dimicatum fuit, aucta Mafsilienfium classe. L. Nasidius cum sedecim nauibus Mafsiliam a Pompeio misso, ut paulo ante ostendi. Et Brutus priori classi aliquot adiecerat. Et haec naualis pugna spectabatur ex aquo ab oppidanis, & castris Tribomanis. Mafsilienfium matronae, ac uirgines e muris manibus ad caelum sublatis, uictoriam suis precabantur. Ad haec, multae ante aras, & simulachra deorum cum lachrymis hoc ipsum orabant. Mafsilienfes multo ferocius, quam Nasidiani praelium ingressi, atrox certamen intulerunt. Nasidius rursum, ubi duas Mafsilienfes naues fortuito inter se concursu circa Bruti nauem afflictas uidit, statim pugna excessit. Mafsilienfes suis destituti diuini Romanos non sustinuerunt.

Quinque eorum naues sunt depressae, quatuor captae: caetera toto mari sunt disiectae: aliae in diuersam fuga ablatae sunt. Ex his duabus pugnis naualibus posita unam struxit pro suo commodo. Naualia Mafsilienfium dicit, non Romanorum.

[Quis in urbe parentum.] Caetera, quae sequuntur, ad affectus concitandos parata sunt, ab habitu animorum, & gestibus. Matrum per littora planctus.] d sexu. Nam matronas diximus, ac uirgines, sublatis ad caelum manibus uictoriam suis precatas fuisse: aliae idem ad aras & simulachra Deorum orasse.

Coniugis saepe sui confusus uult.] Vxor amplexa Romanum cadauer, credidit mariti corpus fuisse, quod per aquam, unde eiectum fuerat, dinoscere nequiuert: ut certamen inter parentes esset, de corporibus suorum, cum cremanda rogis imponderentur.

At Brutus in aequore uictor.] Brutus nauali praelio uictor, Caesari, qui tum ad Ilerdam in Hispania aduersus Afranium, & Petreium duces Pompeianos bellum gerebat, omnem rem nuntiari iussit.

FINIS LIBRI TERTII

M. ANNEI,

Vertical text in the left margin, including fragments like "Vxor amplexa", "Coniugis saepe", and "At Brutus in aequore".

Vertical text in the center margin, including fragments like "Quinque eorum", "Matrum per littora", and "Coniugis saepe".

Vertical text in the right margin, including fragments like "Quis in urbe", "Caetera, quae", and "At Brutus in aequore".

M. ANNEI LVCAE
NI CORDVBENSIS POETAE CLA-
RISSIMI, DE BELLO CIVILI,
LIBER QVARTVS.

CVM COMMENTARIIS AC EXPLA-
nationibus eruditissimis D. LAMBERTI HORTEN-
SII MONTFORTII.

ARGVMENTVM IN QVARTVM LIBRVM
M. Annei Lucani, per SVLPITIVM.

CAstra Ducis castris ad Celsa quartus Ilerdam
Confert in tumulto, qui penè est obrutus imbri,
Enatat hinc Cæsar. Sicoris diducit & undas:
Petreiçq; fugam sequitur uicinia, pacem
Incipit, at subita Petrei cæde repellit:
Qui mox esuriens ueniam, uitamç precatur.
Pugnat in Adriaca post hæc Antonius unda:
Vulteiusç cadit, Libyæ te Curio mactat.

D Massiliam ita pugnatum fuit. Hic relicto Bruto in obsidione, ad bellum Hispanicum transit poeta. Cæsar tribus legionibus ad Massiliam relictis, cum pari numero in Hispaniam ire perrexit, in suis legionibus, quæ non longo intervallo sequebantur, suis uestigijs instare. Sic inquit, Cæsar. Dum hæc parat atq; administrat.

C. Fabium legatum eum legionibus tribus quas Narbonæ, circumç ea loca hyemadi causa disposuerat, in Hispaniam præmittit, celeriterç Pyrenæos saltus occupari iubet, qui eo tempore ab L. Afranio legato præsidijs tenebantur. Legiones reliquas, q; longius hyemabant, subsequi iubet. Fabius, ut erat imperatum, adhibita celeritate, præsidium ex saltu deiecit, magnisç iueneribus ad exercitum Afranij contendit.

At procul extr.] At transitionis particula quartum librum ordiunt, & quidè imitatione Vergilianæ.

T procul extremis terrarum Cæsar in oris
Martem sæuus agit non multa cæde nocentem,
Maxima sed fati Ducibus momenta daturum,
Iure pari rector castris Afranius illis.

Ac Petreius erat: concordia duxit in æquas. Imperium commune uices, tutelaç ualli Peruigil alterno paret custodia signo. His præter Latias acies erat impiger Astur, Vectonesç; leues, profugiq; à gente uetusta Gallorum, Celtæ miscentes nomen Iberis.

Colle tumet modico, leniq; excreuit in altum Pingue solum tumulto, super hunc fundata uetusta Surgit Ilerda manu, placidis perlabitur undis Hesperios, inter Sicoris non ultimus amnes, Saxeus ingenti, quem pons amplectitur arcu Hybernas passurus aquas: at proxima rupes Signa tenet Magni, nec Cæsar colle minore Castra leuat, medius dirimit tentoria gurges. Explicat hinc tellus campos effusa patentes Vix oculo prendente modum, camposç cœercet Cinga rapax, uetitus fluctus, & littora cursu

At regna graui iam dudum saucia cura.

Ducibus momenta.] belli imperatoribus res magni ponderis daturum. Est autem momentum, quod uires, & profectus præbet, ut quid fiat. Innuunt reliquum belli ciuili è uictoria, belli Hispanici suum exitum habiturum.

Iure pari.] Afranius, Petreius, & Varro duces Pompeiani æquato imperio Hispaniã obtinebant. Aduentu Vi-

bullij Rufi, qui à Pompeio missus in Hispaniam fuerat. Afranius, Petreius, & Varro, quorum unus cum tribus legionibus Hispaniam citeriorem obtinebat: alter à saltu Castellonensi, ad Anam fluiuium, cum duabus: tertius ab Ana Vectonum agrum, Lusitaniamç pari numero legionum tuebatur, ita inter se officia partiti fuerunt, ut Petreius ex Lusitania per Vectones cum omnibus copijs ad Afranium proficisceretur: Varro cum his legionibus quas habebat, omnem ulteriorem Hispaniã tueretur. Quibus rebus ita paratis, equites, & pedites totius Lusitaniae

S tius Lusitania

412
tius Lusitania à Petreio, Celtiberis, Cantabris, Barbarisq; om-

Oceani pepulisse suo: nam gurgite mixto
Qui præstat terris, aufert tibi nomen Iberus.

tiberi dicti fuerunt, & ipsa regio Celtiberia.
Ei populi quondam

bus, qui ad Oceanum pertinent, ab Afranio imperati fuerunt. His ad istum, quem dixi modum coactis. Petreius summa celeritate per Vetonas ad Afranium contendit: atque ibi communi consilio bellum ad Ilerdam, propter loci opportunitatem aduersus Caesarem gerere constituerunt. His præter præter Italicas cohortes, legiones ex Hispanis, & barbaris omnibus conscriptæ erant. Habebat legiones tres Afranius, ut dixi, Petreius duas: præterea cohortes ad octoginta, & cetratas ulterioris Hispanie: equitum item utriusq; provincie, ad quinque millia. Caesar legiones in Hispaniam præmiserat, ad sex millia auxilia peditum, equitum tria millia, quæ ex omnibus superioribus bellis habuerat: & parem numerum ex Gallia, quem ipse petierat, præcipue ex omnibus ciuitatibus nobilissimum, & fortissimum quinquæ euocauerat. Postremo cohortes optimi generis hominum ex Aquitanis, ac montanis, qui Galliam provinciam attingunt,

Astur.] Gentes Hispanie, quæ oram habitant borealem Gallici sunt: & Celticum promontorium, quod uulgò, finis terræ dicitur. Dein Celtici, à Celtis orti, de quibus iam mox dicitur: mox bellis ossisani Cantabri: Astures, Varduli: & in Pyrenæum inclinantes Vascones. Ex Agrippa tradit Plinius, Lusitaniam cum Asturia & Gallicia patere longitu. XL. M. passuum latitud uerò. D. XXXVI. M. Asturia in XII. populos diuiditur. Plinius testatur uniuersam provinciam sua tempestate diuisam fuisse in conuentus septem. Carthaginensem, Tarracensem, Casaraugustanum, Clunensem, Asturum, Lucensem, & Bracatum. Idem auctor prodidit, uicena millia auri pondo singulis annis Asturiam, Galliciam, & Lusitaniam præstare, ita ut plurimum Asturia gignat. Urbi ibi magnifica fuit Asturica. Huic Asturcones, equi uolutarij, qui molli alternosq; crurum explicatu incedunt ueluti currentes, id quod arte facere existimatur. Hoc genus equorum Asturia olim gignebat. Martialis.

Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit ungues,
Venit ab auriferis gentibus Astur equus.

Hinc apud Silium, Panchaten ex Asturia adductum horatur Iberus, ad excitandum equum Lamponem aduersum. Cū Asturibus postea, deuictis Cantabris, Augusto bellum fuit, quibus domitis uniuersa Hispania pacata fuit. Vetonasq; leues.] In ea ora primi Bastuli sunt: post eos intus recedunt Metusani, Oretani: & ad Tagum statim mentionem atexit, & Atrebaci. Tertium Pompeianorum Ducum paulò antè demonstratum est, ab Ana fluuiio agrum Vetonum, & Lusitaniam obtinuisse. Profugis à gente uetusta.] Superioribus libris annotauimus Galliam Comatam, Transalpinam dictam fuisse, ac in tria populorum genera diuisam, quos amnes maximè illustres distinguunt. A Sequana ad Scaldam Belgicam dictam: unde Belgis nomen. A Sequana, ad Garumnam, Celticam, unde Celtæ illi appellantur: & Hispani finitimi à Pyrenæis iugis, usque ad Iberum amnem, Celtiberi dicuntur: generali uocabulo tamen Græci Hispaniam Iberiam uocant. Hanc regionem Galli Celtæ provincia relicta, saltus Pyrenæos transgressi coluerunt: unde uoce ex utraque gente composita Cel-

omnes Hispanos immunitate superarunt, quorum regio magna ex parte inculta, aspera, & annuum alluuiombus diu uastata iacuit, sed postea paulatim ad mansuetiorem cultum redacti fuere. [Hic Tarraco colonia Scipionum opus, uel Carthago noua Penorum & urbes clariores, Caesar augusta, Valentia, Barcino, Tolatum, & Saguntus. Vterius ad Septentrionem Cantabri sunt & quorum iugis annis clarus Iberus ortus, primum in ortum solis egreditur, tandem alueo in meridiem flexo, mediam Tarracensem rigat, & in mediterraneum, fluit, nempe in Balearicum, inter Puhiasas, & Maioricam insulas. A Cantabris, Oceanus Septentrionalis alluens, Cantabricus nuncupatur. Augustus Caesar postremos omnium Cantabros, & Astures Iberorum uolentissimos bello adortus fuit: quorum Cantabri multo ad iniuriam feraciores erant. Cū autem sub Belgicæ manibus ductu Furnij dimicaretur, Cantabri prelio uicti, in montem Vnnium eminentissimum concessere, rati citius eò Oceanum, quam armâ Romanâ ascensura. Ipse Augustus inde Cantabros monte deduxit, deductos ad obsides dandos cœgit, quosdam etiam sub corona uendidit.

Colle tumet modico.] Bellum Hispanicum descripturus præmittit descriptione loci, ad quem propter eius opportunitatem bellum fuit. Describit autem oppidum Ilerdam à colle proximo, in quo Afranius & Petreius castra habebant, ab amibus præter labentibus quorū alter ponte iunctus erat, & à pinguedine soli.

Super hunc.] colle, distabat ab Ibero Ilerda XX. M. passuum, circa Ilerdam Sicoris fluiuius labebatur, quæ sub accessum Caesaris iunctus erat haud uno loco pontibus. Sicoris non.] Sicoris in Pyrenæis iugis ortus labitur præter Ilerdam, & longius deuectus in meridiem eadem Ibero miscetur. Vetus.] imitatione Vergilianâ, ille dixit libro tertio Aeneidos, templum structum uetusto saxo. Fuit Ilerda alioquin uetus oppidum ad Sicorim. Hesperios.] Hispanos à situ, Sicoris inter Celtibros Hispania fluuios connumeratur,

Saxeus ingenti.] Fabius Caesaris legatus tentatis finitimarum ciuitatum animis per literas, & nunios, in Sicore flumine duos effecerat pontes, quatuor millia passuum inter se distantes. Per hos pabulatum mittebat, quod ea omnia, quæ circa flumen erant, superioribus diebus consumpsisset. Idem Pompeiani exercitus duces eadem de causa faciebant, & crebro equestribus prælijs concertabant, sed leuia non admodum magni momenti. Quem.] Sicorim nempe, magno formice ab occasu urbis Ilerdæ, ut uidetur.

Proxima rupes.] Inter Ilerdam, & proximum collem, ibi duces Pompeiani castra habebant, planities erat trecentorum passuum circiter, atq; in hoc ferè medio spacio erat tumulus paulò editior, quæ si Caesar occupasset, & munisset, ab oppido, & ponte, & omni conuocato, quem in oppidum contulerant, se interclusurum aduersarios confidebat. Itaque hac spe legiones tres castris eduxit, atque acie locis idoneis instructa, unius legionis antesignanos præcurrere, atque tumultum eum occupare iussit. Qua re cognita, cohortes Afranij, quæ in statione pro castris erant, breuiore itinere, ad eundem locum occupandum

A occupandum extrusi fuerunt. Medius dirimit tent.] Sicoris fluius dirimit utraque castra.

Explicat.] spatiosus campus, in quem longè, lateque prospectus erat hinc inde, quem oculis uix quisquam perlustraret. Excurrit enim usque ad Pyrenæos montes extremos Cantabricum sinum uersus, hinc Sicori, illinc Cinga fluminibus cohercitus.

Camposq; coerctet.] Cinga ex iisdem, cum Sicori iugis Pyrenæis ad Septentrionem dicitur, & in Iberum ad XX. M. passuum ab Ilerda influit, occiduus, relicto ad ad ortum Sicori, ibiq; nomen suum amittit. Hispani hodie prima litera imutata, Ringam, opinor appellant.

Vetitus fluctus.] Nam in ipso cursu Ibero celeberrimo omnium totius Hispaniæ amnium miscetur, uetusq; nomen amittit, pèrinde ut Mosella, ubi Rheno fuerit cõfusus, Qui præstat.] qui infinitis partibus præstantior est in Hispanijs, auersio. Iam non in Oceanum, sed in Balearicum mare. Iberus à Septentrione è Cantabricis iugis mediam in latum Hispaniam, qua ferè angustissima est, percurrrens; auctus Cinga ad meridiem, deuoluitur.

B Medius dir.] Henricus Glareanus asserit non esse locum hoc toto opere, qui lectorem magis suspensum teneat, atq; à nemine hæctenus, quod sciat, tractatum. Itaq; libenter eius explicationem hic adseribemus. In utroq; inquit, ut ut torquemus uerba, quatuor ingentes difficultates se nobis hic offerunt. Prima de urbe Ilerda; in utra parte Sicoris fuerit, ad oriũmne, an ad occasum: hoc est, citràne Sicorim, an ultra. Secunda, de fluminibus Sicori, & Cinga, uter magis ad ortum, uter magis ad occasum: nam utrunque à Septentrione in meridiem fluere ferè conuenit inter omnes. Tertia, de lapideo ponte Ilerda, in quam partem ierit, occiduamne, an orientalem. Quarta, quomodo Gallica auxilia Caesarem sequi iussa Pompeiani inuadere potuerint ex Ilerda, Caesar adesse ei nequiverit, cum citra Sicorim adhuc esset. De prima dubitatione, unde ferè aliæ deinceps pendens, breuiter dicam, quod sentio. Mihi quidem uideri Ilerdam citra flumen Sicorim fuisse, ac ea omnia, quæ Caesar initio sui ad C. Fabium aduentus egit, acta esse citra Sicorim. Afranij etiam castra citra & flumen, & urbem fuisse aliquo spatio, ita ut inter ea, ac urbem tumulum illum, de quo quinque horis pugnatum scribit Caesar, ac quem Afraniani tandem obtinuerunt, fuisse intelligamus. Verum si hæc sit uera opinio, quid dicemus igitur ad propositum iam Lucani carmen?

Medius dirimit tentoria gurgès.

Mihi sanè uix explicabilis uidetur locus, nisi conuendoxizos, intelligatur, ut aliqua Afraniorum pars ultra flumen fuerit. Habuerunt enim pontem lapideum in sua potestate. Caesariani autem duos edificauerunt pontes ad papulandum duntaxat: & erant temporarij, ita ut nulla Caesarianorum castra in altera ripa fuerunt: nisi quis fortasse & hoc in Romana historia, ut pleraque alia, uariatũ contendant. Sed cui potius credendum, quæ dei, qui historiam et gessit & scripsit. Primum ut aduentu Caesar, ipse inquit, ad C. Fabium relicti in eius castris sex cohortibus præsidio, ac ponte, qui interierat, refecto, postero die omnibus copijs triplici instructa acie ad Ilerdam profectus est, ubi nouis constructis castris tumulum inter urbem, & Afraniana castra medium inuadit. In quo quidem duorum exercituum concursu nulla prorsus mentio est alicuius fluij, aut superati, aut transiti. Unde

fatis cõstat, omnia hæc citra Sicorim esse acta. Neq; Caesarem transisse Sicorim, donec Afraniani in Celtiberiam abire festinarèt, post inquam inundationem, & iam item nouofacto ponte per Sicorim, quo tamè in traductio ne totus exercitus usi non sunt, propier nimis magnam circuitum non sanè oportunum festinationi, sed diuiso in aliquot fossas Sicori flumine, ac uadoso facto, cum equites transissent, tum incredibili audacia, & pedes auctos transire. Sed hæc de Ilerda situ. Nunc de fluminibus Sicori, & Cinga dicendum: ubi lector primum admouendus uidetur, ut etiam, atque etiam consideret, quid sibi hæc Caesaris uerba uelint, &c. Castra enim ut supra demonstratum est, cum essent inter flumina duo Sicorim, & Cingam, spatio millium XXX. neutrum horũ transiri poterat, necessarioq; omnes his angustijs continebantur. Hæc ille. In nostris commentariorum codicibus hoc adeo lib. ubi hæc tractatur historia, nulla ante mentio fuit, duorum horum fluuiorum simul nominatorum. Sicoris quidem seorsim meminit, sed castrorum inter duo flumina non item. Vel igitur Caesaris in tanta rerum difficillima, cura oblitus est eorum, quæ antea scripserat, uel existimabat hoc se scripsisse, quum non scripsisset, quod sæpe usu uenit, uel denique aliquis defectus libri iniuria temporum accidit, quod hercle in 3. huius belli deinde lib. iterum atque iterum accidisse sanè constat, ut in annotationibus nostris obiter non semel ostendimus. Cæterum in uulgaribus Hispaniæ tabulis ita pinguntur, ut Cinga sit magis occiduus, Sicoris orientior. Et ex hoc adeo poeta idem satis certum est, quippe qui Cingam in Iberum fluere asserat, qui est magis occiduus. At Caesar transito Sicori Iberi deinde mentionem facit, nullam uerò Cinga. Videtur igitur Cinga supra Oclogesam Iberum influere. Quare in magna illa inundatione cum citra Sicorim fuerit Caesar, & ad occasum habuerit eum, quodnam flumen ab ortu eum cingebat? Si igitur Cinga non erat, & qui magis ad occasum Sicore, necesse est aliud fuisse flumen. Et si in tanta inundatione etiam ignobiles torrentes negotium faceffere possunt. Quapropter nisi Caesar subinde mutauerit castra, quod tamen non memini, locus mihi inexplicabilis uidetur. Et planè in Caesaris commentarijs ita res est dubia cum legas, ut iam Ilerda citra Sicorim mox ultra credas, ita & ipsum Caesarem nunc citra, nunc ultra. At id magis urget cum Caesar pro tumulo confligit, nullius in medio fieri mentionem fluminis, cum castra utrorumq; starent opposita, & milites utrinque concurrerent, ut cerè lectorem non possit non turbare, quod poeta hic dicit. Medius dirimit tentoria gurgès, maxime cum ipse, continuo eum pro tumulo conflictum subiungat. Quamquæ & hoc quisquam cauillari, cum Cinga, & Sicoris à Septentrione in meridiem fluant, ac sub Ilerda Iberum influant. Quid prohiberet Caesarem (siquidem inter eos conclusus erat) recta sequi fluminum tractus ad fontes, septentrionem uersus, præsertim equitatu, quo longè potentior erat Pompeianis. Sed id fortassis nimis argutum. Ad tertiam progrediamur dubitationem, in utra parte fuerit pons ille saxeus, hibernas passurus aquas, ut inquit Lucanus. Sed ex Caesare (quantum nos conijcere possumus) uidetur ab occasu urbis Ilerda fuisse. Nam Afraniani in Celtiberiã abire festimarent, & adhuc Ilerda subsisterent, duabus auxiliarijs cohortibus (inquit Caesar) Ilerda præsidio relicti, omnibus copijs Sicorim transeunt, & cum duabus

legionibus, quas superioribus diebus traduxerunt, castra coniungit. Hæc ille. Post hos iam Cæsar per flumen iam uadosum factum equitatum mittit, qui equitatus cum in conspectu legionum Cæsaris cum nouissimis Afraniorum confligerent, traducti milites assequuti sunt celerissime hostes. Hæc omnia ipse Cæsar diligentissime descripsit. Ex quibus liquet (ut puto) satis clarè pontem illum ad occasum urbi fuisse. Sed enim hic nunc quarta subit dubitatio, quæ non minus sollicitum tenet lectorem. Quo pacto, cum inundarent omnia, & Cæsari concluso fluminibus, magni comitatus (ut ipse inquit) ex Gallia uenirent, ea inuadere potuerunt Afraniam, Cæsar au-

tem defendere nequiverit. Neque uerò quis hoc ita sol. A uet. pontem illis fuisse saxenni, qui in oriente quoque iter aperuerit, cum Cæsar circa Sicorim esset, ad idem inquam lauis. Hic quid respondeam, non hercle inuenio. Sed fieri potest, ut Cæsar aliquanto plus ad Septentrionem sederit, uia uerò publicæ, quæ plerumq; in locis aquis substruuntur, fuerint in Afraniorum potestate, ut quæ ad oppidum ducebant; atq; ita factum, ut Afraniani cum equites, tum pedites Gallia auxilica inuadere potuerint, non etiam Cæsar ea defendere. Hæc quam eruditiss, ut multa alia explicata sunt à Glariano. Nunc ad poetam redeamus.

Prima dies.] A topographia trāsitu ad narrationem: ostēdit, post aduentum Cæsaris in castra unum tantum diem ab armis cessatum fuisse, ut in bellorum ferijs fieri assolet. Spectan. d. v.] Pompeiani enim duces cum quinque legionibus castra fecerant, & præter has legiones Romanas, habebant in armis, ut modo meminimus, auxiliorum cohortes LXXX. & equitum quinque milia Fabio erant legiones tres & totidē, quæ ex longioribus hibernis fuerant subsequuta, auxilia peditem equitū tria milia. Ipse Cæsar parem numerum ex Gallia petiuerat, præter Aquitanos, Montanosq; bellicosissimum hominum genus, quod Galliam attingit. Adhæc biduo post eum non gentis equitibus in Hispaniam uenit, & castris Fabij se coniunxit: simul pontem ex templo, qui tempestate fuerat interruptus noctu refici iussit. Piguit sceleris.] fingit causas cunctationis, à turpi. Prono tunc Cæsar.] hoc est prono in occasum die, cepit Cæsar sua castra cingere fossa. Etenim Cæsar postquam aduertit per Afranium stare, quo minus acie decerneretur, ab infimis radicibus montis, intermissis passibus, CCC. aut circiter, castra facere cōstituerat, & ne in moliendo opere milites exterrerentur repentino hostium incurfu, aut opere prohiberentur, uallo illa muniri uerit, quod eminere, & procul uideri necesse erat, sed à fronte contra hostem pedum XV. fossam fieri iussit. Prima interim & secunda acies, ut ab initio constituta erat, in armis perseuerabat. Post hoc, opus occultè tertia acies moliebatur: atq; ita omne opus primis fuit perfectum, quæ Afranius intelligeret, castra à Cæsare muniri.

Præstant a.] hoc est, antestant ne ab Afranianiis Cæsarianorum studium & labores obseruauerint. Hostemq; se.] Afranium, quod omne opus prius esset perfectum, quàm is intelligeret à Cæsare castra muniri.

Consertis ma.] prima & secunda acie, quæ ab initio

Prima dies belli cessauit Marte cruento:

Spectandasq; Ducum uires: numero saq; signa
Exposuit, piguit sceleris, pudor arma furentum
Continuit: patriæq; & ruptis legibus unum
Donauere diem: prono tunc Cæsar olympo
In noctem subita circūdedit agmina fossa,
Dum primæ præstant acies, hostemq; sefellit,
Et propè consertis obduxit b castra manipulis.
Luce noua collem subito conscendere cursu,
Qui medius tutam castris dirimebat Iler tam,
Imperat, huc hostem pariter, terrorq; pudorq;
Impulit, & raptò tumultum prior agmine cepit.
His uirtus, ferrumq; locum promittit, at illis
Ipse locus, miles rupes oneratus in altis
Nititur, aduersoq; acies in monte supina
Hæret, & in tergum casura umbone sequentis
Erigitur, nulli telum uibrare uacabat.
Dum labat, & fixo firmat uestigia pilo,
Dum scopulos, stirpesq; tenent, atq; hoste relicto
Cadunt ense uiam, uidit lapsura ruina
Agmina dux, equitemq; iubet succedere bello,
Munitumq; latus læuo producere gyro.
Sic pedes ex facili nulloq; urgente receptus
Irritus, & uictor subducto Marte pendit.

in armis perseuerabat.

Post utramque aciem opus occultè perficiebatur Manipulis.] pro manipulis, sincope. Est autē manipulus, præter notam significationem, contubernium milium, quod manibus coniunctis pariter pugnabāt. Decem constabat militibus, qui sub uno papilione degebant, quibus quæ præerat decanus, siue caput contubernij nominabatur.

Luce noua.] Jundum solis exortu. Sub uesperum Cæsar legiones intra hanc fossam reduxit, atque ibi sub armis ea nocte cōquieuit. Et postero die omnem legionem

intra eandem fossam continuit. Tertio demum de castra uallo communiuit, & reliquas cohortes, quas in superioribus castris reliquerat, tum autem & impedimenta ad se traduci iussit. Collem.] Inter oppidum Ilerdam, & proximum collem, in quo Peireius, & Afranius castra habebant, planities media erat, trecentorum circiter passuum. In hoc medio spatio tumultus erat paulò editior, cuius occupandi cupidus Cæsar, si eo potius fuisset, omnia iniquiora Pompeianis Ducibus erat facturus. In hunc locum legionem unam subito immisit contractoq; ibi prælio, copias omnes in aciem eduxit: fuitq; uariè eo die intra Ilerdam, & tumultum dimicatum: & utrinque aliquot pedites ceciderunt, sed plures uulnerati sunt.

Huc hostem.] pro hostes Pompeianos. Cæsar speras aduersarios & ponte, & oppido, & omni comœatu se interclusurum, legiones tres ex castris eduxit. Et cum iam aciem in locis idoneis instruxisset, unius legionis antestagnanos præcurrere, & tumultum memoratum occupare iussit. Afranij cohortes, quæ in castris erant, ea re cognita, per compendium ad eundem locum occupandum celeriter emittuntur. Fuit aliquamdiu prælio, decertatum, sed quia Afraniani priores tumultum occuparant, Cæsariani retro in castra pulsati fuerunt.

Supina acies.] Quod in ipso uisu relabi credebantur.

Aur: ac nisi à sequentibus, & hærentibus tergo sustentati fuissent, casum retrorsum minabantur: Umbone.] clipeo. Propriè tamen umbo est, media clipei pars, quasi umbilicus, medium rei cuiuslibet. Maro in secundo Aeneid. disfertè addidit, clipei.

Et summo clipei nequicquam umbone pependit.

Erigitur.] Sustainantur clipeis eorum, qui à tergo in summum conitebantur. Vacabat.] spatium uacuum erat, ad telum torquendum in aduersum hoste, quod à præcedentibus impediuntur. Et addit multas impediendi causas: cum dicit eos titubasse, uestigia hastis fixis sustentasse, relicto hoste manibus scopulos, & arborum stirpes, ne relaberetur, tenuisse amputando uirgulta obuia ferro aperuisse uiam.

Pilo.] pila uocabantur missilia, quibus utebatur pedestris exercitus, ferro subili trigono præfixa, pedali longitudine, siue unciarum nouem, quæ scuto fixa non poterant abscindit: ualidè torta facilè perrumpébât etiam lorica. Ipsum hastile pedum quinque erat, & semis: postea spiculum fuit appellatum. Ad huius ictum maximè exercebantur milites. Erat & aliud pilum, sed minus, ferro triangulo, unciarum quinque, trium pedum hastili, & semis, quod id temporis uerriculum, postea uerucum cæpit appellari. Cædunt ense.] hoc est, ferro amputando uirgulta, ac

ramusculos uiam sibi aperiunt. Cæsar omni acie perterrita, cohortatus suos legionem nouam subsidio duxit: hostesque insolenter insequentes suppressit, egitque in fugam: ad postremum, ad muros Ilerdæ compulsi. Interim noua legionis milites dum damnum acceptum sarcire student, fugientes insequuti in locum iniquum tracti fuere, successeruntque sub montem, in quo Ilerda erat. Et cum inde se recipere studerent, è superiori loco ab Afranianis premebantur. Præruptus, inquit Cæsar, locus erat, utraq; ex parte directus, ac tantum in latitudinem patebat, ut tres instructæ cohortes eum locum explerent: & neque subsidia à lateribus summitti, neque equites laborantibus usui esse possent. Ab oppido autem decliui fastigio uergebat, in longitudinem passuum quadringentorum, hac nostris erat receptus, quod eò incitati studio inconfultius processerant. Equitemque iub.] Steterant equites Cæsaris in locis inferioribus, cum ab utroque latere in summum iugum committerentur, atque inter duas acies perequantes suis tutiorem pariter, & commodiorem receptum darent

Victor.] author Cæsar est, Afranianos tumulum, pro quo pugnatum erat, magnis operibus munuisse, in eoque posuisse præsidium. Dirempto prælio uictor dubius fuit, dubiaque uictoria.

Hactenus ar.] Hucusque pugnam ad Ilerdam commemorauit.

Fata de.] Fæda in de tempestas per biduum, iugisque è cælo pluuia lapsa omnem regionem inter Sicorim, et Cingam late inundauit. Ea res effecit, ut fluminibus uastè restagnantibus, Cæsar sit in subitum discrimen adductus, quod omnis euagandi facultas pabulatoribus esset adcepta, itineribus diluuium aquarum infessis, & potibus uis, & impetu fluminis abruptis. Hanc Sicoris restagnatione poeta descripturus mira copia uarias causas inundationis additis amplificationibus refert. Picro Bru. gel.] metonymia, ex efficiènte effectum intelligit. à tempore, quo restagnatio orta fuit. Frigus acere erat, per quod aer austerior nubibus obductus in pluuiam se non soluebat. Vrebant.] Secunda causa, motes passim uiribus profundis obstii erant, & prata congelato rore. Vror tam frigoris, quam caloris esse potest: hoc loco frigoris est: & apud Vergilium.

Aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

Non dura.] oriens uel uerno tempore suo calore pruinam glaciè, ac niues dissoluit. Iamque om. p.] Tertia, Hispaniè solū induratū hiberno fuit frigore. Estque periphraſis occidentæ plagæ, ubi sidera occidunt, & mergi Oceano uidentur. Et hibernum serenum, frigus hiemale uocat.

Hactenus armorum discrimina: cætera bello Fata dedit uarijs incertis motibus aer. Picro bruma gelu, siccisque Aquilonibus hærens Aethere constricto pluuias in nube tenebat.

Vrebant montana niues, camposque iacentes Non duraturæ conspecto sole pruinae, Atque omnis propior mergenti sidera cælo Aruerat tellus hiberno dura sereno. Sed postquam Vernus calidum Titana recepit, Sidera respiciens dilapsæ portitor Helles: Atque iterum æquatis ad iustæ pondera Libræ Temporibus uicere dies: tunc sole relicto Cinthia quo primum cornu dubitanda refulſit, Exclufit Boream, flammisque accepit ab Euro, Ille suo nubes quascunque inuenit in axe, Torſit in occiduum Nabartheis flatibus orbem: Et quas sensit Arabs, & quas Gangetica tellus Exhalat nebulas, quicquid concreſcere primus Sol patitur, quicquid cæli fuscator Eoi Intulerat Corus, quicquid defenderat Indos, Incendere diem nubes Oriente remotæ: Nec medio potuere graues incumbere mundo, Sed nimbos rapuere fuga: uacat imbrib. Arctos, Et Notus, in solam à Calpen fluit humidus aer.

Vernus por. Hell.] periphraſis Arietis, quæ Sol 12. Martij ingreditur. Cū in sphaera inter signa nullum primū, aut postremum sit, Aegyptij tamè Arietem primū esse uoluerūt. Aiunt eo die, quo mundus creatus fuit, Arietē in medio cæli collocatū fuisse. Et mediū cæli mundi uertex habetur, iure Arietem primū censerī debere. Addit causam, quamobrem singula signa singulorum planetarū diuioni dedicata sint. Cæcer possidebat Lunā, cū nascente mundo Aries mediū cæli uerticē obineret: post hūc Leo iū sole emergebat: hinc Virgo cū

Mercurio: mox Libra cū Venere: sub hæc Mars cū Scorpione: Sagittarius cū Ioue: Capricornus cū Saturno. Hinc Astrologi suā Astrologiā, domos, & planetarū domos postea struxerūt. Hanc eadē ob causā, Aquarius, qui Capricornū sequitur, Saturno datus fuit: Ioui, qui ante Saturnū erat, Pisces: Arietē Marti, qui Iouē præcedebat: Taurus Venere: Gemini Mercurio. Martiū primū mensem anni apud Romanos in honorē patris sui uoluit esse Romulus. Hebræi annū suū inchoant ab Aequinoctio Autumnali mensis יָרֵאֵל Tesri, quem ipsi uocant יָרֵאֵל תְּשִׁירִי caput anni. Sunt inter Iudæorum Rabbinos, qui eo Aequinoctio mundum creatum existiment. Certè inde ducunt temporū supputationes. Moses uero legilator, ubi eduxisset, Isra-

al. Calpeni;

Set Iſrahelē ex Aegyptio, uoluit Niſan menſem ami primū eſſe qui nobis Martius eſt, quod in eo euasiſſent ſeruitutē Aegyptiacā: à quo etiā digerunt feſtorū ordines, Atq; hoc argumentō muli cōiūciunt, ipſos Aſtrologos præſentiones prædictionēſq; rerū futurarum, & ſatorum pronunciare à Solis ingreſſu in primū punctū Arietis. Arabes Leoni creationem tribuūt. Qui porrō cōditionem mūdi in Maritiū cōiūciūt, hac cōiectura niuntur: quod tū herbæ pubeſcentes è terra ſuccreſcāt, geminare uites, frōdere arbores incipiūt, & rerū naturā noua facies, poſito ſenio, ad mirabile ſui ſpectaculū animos, mentes, & oculos cōuocet. Qui uero illā autūnali Aequinoctio tribuāt, hanc rationē adducūt, quod maioris omnib. fructib. cū incluſis ſemimibus opus diuinū abſolutiſimū fuiſſe uideatur, Verus.] Cum Sol. Coſmicæ Arietem ingreſſus, cū eo oritur, & occidit. Non grauaſor adſcribere, cur quidā ueteres crediderint, Arietem primū locū inter Verna ſigna fortiūt. Quemadmodū hoc animal poſteriori corporis parte, debile admodū ſeſetur: ut priori robuſtū, eadē ratione Sol ingreſſus poſteriorē partē Arietis tepet uerius, quā calet. Vbi alius aſcenderit, intēditur calor, accipitq; uires. Aliā phyſicam cauſam adducūt, quā ſtudio, ne lōgior ſim, prætereo. Cali dū igitur Titanē, hoc eſt, Solē cū uocat, oſtēdit ei iā alius Arietē ingreſſo, uires eſſe quaſitas. Portitor.] Aries in Aequinoctiali circulo ſitus eſt, capite ortū reſpiciēs. Et cū occidat à primis pedibus oriēs caput infra Deltoton, hoc eſt, triangulū tenet. Pedibus propē Diſtrictis caput premit. In capite habet ſtellā unam: in cornibus tres: in priori pede unam: in ceruice tres: in interſcapilio quatuor in cauda unā: ſub uentre unā: in lumbis tres: in poſteriori pede unā: Omnes ſunt quartæ, & quintæ magnitudinis, extra duas in cornu, quæ ſunt tertix. Reſpiciens.] hoc eſt, capite auerſo ſemper reſpiciit. Dilapſa Pherecides.] & Heſiodus auhores ſunt, Arietē in cælo collocatū, propter Phrixum & Hellen Athamātis, & Nebulæ filios. Hi cū noueram occidere uellent, à Libero patre inſania agitati fuerunt. Cū iam in ſylua uagarētur, mater fertur eis aurata pelle Arietē adduxiſſe. Inter traūciendū Helle delapſa in Pōiū à Neptuno ſeruata creditur, & ei puerum Peonem genuiſſe Phrixus ab ariete Colchos uſque uectus fuit, ad Aeten regē. Hic ille Arietē matri cōſecrauit, & maſtauit. Fabulantur hūc arietem natū ex Neptuno, & Theophane quadā, quā à ſe adamatam in inſulam Chrimniſſam ſeducerat. Vbi in Arietem mutatus cum puella conſueuit, ex qua Aries Chryſouellus dictus, prognatus fuit Nigidius tradit, hac de cauſa, hūc arietem, in cælū tranſlatum, & principem ſignorum eſſe, quod cum Liber exercitum in Africa duceret, laboratēſq; aquæ inopia, aries ſubito ex Arena proſiluit, duxitq; Liberum unā cum exercitu eō: ubi magna aquarum erat copia. Liber uolens Arieti beneficium remeiri, eum Iouem Hammonem appellauit, eō dīto magnifico templo eo in loco, ubi aqua monſtrata fuerat. Locum ſcribunt ab Alexandria abeſſe nouem dierum itinere. Ab arena Hammon dictus fuit. Inde pro dato beneficio locum inter ſydera conſequutus eſt. Auerſo capite reſpiciit Taurum.

ἡ αἰῶτοι, παρὰ θηύσεσθαι.
 ἂν τὸ κῆρ τοιοῦτο βοώταται εἰσὶ κέλευθοι.
 ὅτ ῥά τε κῆρ μῦνισα διωνόμεν & περὶ κύβδα,
 ἂν δὲ αὐφωρότερον τροχάει κιννοσὺρ ἄος ἀρῆσ.
 αὐτὸς κέρυθῆς, κῆρ ἀνάστρο & οἶα σελήνη
 σὺν ἡσθῆσθαι, ζώνη δ' ἄρ ὁρῶς ἐπιτεμῆσθαι

Ἀνδρομέδης, ὁ λόγος γὰρ ἔλ' αὐτὴν ἐπὶ κρημῖται.
 Μεσὸσθι δὲ τρεῖς μέγαρα ἕρανδρ, ἄχιπερ ἄνθρα
 Inde ſubeſt Aries, qui longē maxima torrens
 Orbis, & ad ſinem ſpatij non tardior horam
 Peruenit, & quando grauiore Lycaonis Arclos
 Axem uel tutor, quem tanto gratior ille
 Diſtantis cornu properat contingere metas.
 Clarāne non illi eſt facies, nec ſidera poſſunt
 Officiat ſi Luna ſua uirtute mtere.
 Sed quarendus erit zona ratione micantiſ
 Vt Chelæ candens, ait balteus Orionis.

Dilapſa.] ex Ariete in Pontum, qui ab ea Helleſpontus dictus creditur. Sunt qui tradunt hunc Arietem, non animal cornutum, ſed nauem fuiſſe, in qua ueſta naufragium fecerit. Enarrator Apollonij libro ſecundo Argonauticōw. λέγεται γὰρ ὅτι τῆς ἑλλῆς καταπλοῦσος ἀγοιῶντι τῷ φρίξῳ κατὰ διὸς βούλῃσιν ἐφθέξατο θαρσύνων αὐτὸν ὁ πρὸς διασῶσαι αὐτὸν εἰς τὴν στυβίαν. τοῦτο δὲ αὐτῷ τῇ ἀλαμῖδι ἐμελλε καλὸν γενέσθαι τοῦ ἡῦ ἐμῆσθαι φρομῆνοιο δὲ φρομῆνοιο αὐτὸν ἐπὶ ἡριόπρωρσ σαάφρσ κολύσσοι. Αἰουσί & δὲ ἐρ β. κρὶόν φρσι φρίξσ τροφῆα γενέσθαι, κῆρ συμπελευκέναι αὐτῷ εἰς κολύσσο. διὸ κῆρ μεμῆθενται τα περὶ τῆς τῆ κρὶσ θυσίσ αὐτόθι. hoc eſt. Aiunt delapſa Helle, cūm periclitaretur Phrixus, ex Iouis uoluntate Arietem eum confirmaffe, ac dixiſſe, ſe ſaluum ipſum deducturum in Scythiam: idq; magno malo Alcimedæ futurum, quod filium eō ablegaffe. Porrō autem quod Aries uoce humana fuerit locutus, auhor eſt Heſateus. Nonnulli aiunt, eum in nauī Ariete nauigaſſe. Dionyſius autē in Secundo. tradit Arietem Phrxi nutritium fuiſſe, atque unā cum eo nauigaſſe Colechos. Atque etiam ob cauſam fabulæ materiam præbitam de ſacrificio Arietis in eo loco. Atque iterum æquatis ad iuſtā pon.] Virumque Aequinoctium indicat, Autumnale, cum ſol ingreſſus Libram noctem diei æquet horis & Vernum, de quo dictum eſt, Sole tenente primum punctum. Hunc circulum æquatorem cūm Sol perambulāt, dies ſunt toto orbe terrarum æquales, id quod bis quotannis contingit. Vnde Aequator etiam dicitur, quod noctem diei artificiali æquet duodenis horis, æque diſtans ab utroque polo. Eum uocant cingulum primi mobilis, hoc eſt, nonæ ſphæra. Ergo quibus ſuum Zenith eſt æquator, bis uident quotannis Solem ſua capita tranſire, in principio Arietis, & Libræ, quæ iſtis duo alia Solſtitia dicuntur. Inuicem Sole tenente Capricornum, & Cancerum, totidem ima habent Solſtitia, quod tum Sol longiſſimè à capitibus eorum remoueat. Cum igitur his perpetuum ſit æquinoctium, quaterna habent, Solſtitia, binas item hyemes, & totidem æſtates. Circuli alii Solſtitij, hoc eſt, æquinoctialis meminit Lucanus alibi.

Depreſſum eſt hunc eſſe locum, quo circulus alii Solſtitij medium ſignorum percutit orbem.
 His umbræ modo ſunt Septentrionales, modo Auſtrine, modo perpendicularares, ut in alto Solſtitio.
 Cinthia dubitanda refulſit.] Coniungit coitum Lunæ non Solis ingreſſu in Arietem, quod tempus, quia Luna non eſt conſpicua noſtro uiſui, interlunium, ab Aſtrologis, coniunctio appellatur. Dubitanda igitur, eum ſuo exortu dubia eſt. & incerta, neque cornua apparent. Vicenis, & ſeptenis diebus, & tertia diei parte per-

A meat suum orbē. Nouissima lunam, & primā eadem die uel nocte in nullo alio signo, quā Ariete cōspicere, paucis mortalium contingit. Ea natura Luna est, ut nocturnum soluat humorē: irahat & non auferat, cunctāq; suo humifico spiritu laxet. Quinetiā in dulcibus aquis eius abimentū est, sicut Solis in marinis. Ceterū, quod ad huius loci explanationem attinet, interluniorū dies tempestibus plenos, & nauigantibus quā maxime metuendos, non solum peritiæ ratio, inquit Veget. lib. 4. cap. 40. sed etiā uulgi usus intelligit. Excluse.] Et humidus uentus auxilium Lunæ uim humificā. Cū autē Boreas, qui & Aquilo, gelidus sit & siccus, ac sine pluuia terreus, flores ledit, & herbas Venus Septentrionalis Cardinalis, ut uocant, oppositus Austro, & ipse frigidus est ac siccus, terreus, Melancholica naturæ, negatq; pluriā, corrūpit herbas, fructus, & flores. Circius, siue Trafeas ab occasu septentrionali spirans, siue æstiuo solstitiali, terreus est, ac frigidus siccus, turbines, & procellas uentorū concitat, nubesq; indurat. Subsolanus ab ortu Aequinoctiali proueniens, totus igneus est, Cholericus, Calidus, siccus, temperatus, suauis, purus gignit nubes, corpora cōseruat, flores, & herbas extrudit e terra. Hælespōius, qui Solstitialis æstiuus est, totus siccus. Fauonius, qui ab occasu Solstitiali oritur, laxat frigus, flores, ac fructus e terra prolicat, morbos parit, pluuia & tonitrua gignit. Eiusdem naturæ sunt, Africus, siue Libs, & Corus, qui & Argestes dicitur, à lateribus occidentis surgentes. Flāmasq;. Omnia diuersa surgunt à Meridiana plaga. Auster, Græcè, νότος, & calidus, humidus, & æreus, Sanguineus: fulmina inducit, pluuia largam, nubesq; colligit, morbos pestilentes spargit. Austroafricus, siue Libonotus, pluuia itē, & graues morbos dat. Euris uerò, unde Lucanus canit, Lunam calorē, ac uim suam accepisse, nubes densas mittit, & morbis infestat corpora animantium. Proinde eruditè dictum est à Poëta Eurum ex Bois Plagis nubes in occasum cōgisse. Nabatheis.] Orientalibus uentis. Nabatheæ, & Nabatheis supra Syriam sunt, in parte sceleris Arabiæ, cuius Metropolis est Petra, triū dierū spatio ab Hiericunte. Sita in loco plano, alioqui rupibus excelsis cincta, intus commodissime irrigua. Quidam contendunt Nabatheam à mari rubro ad Persicum extendi, & nomen accepisse, à Nabaoth Hismaelis filio: uel uōnnulli arbitrantur filio Iaphet, nepote Noah. Nabatheorum regnum tenuerat Aretha, cuius meminit D. Paulus. hunc profugerat Hircanus uim à fratre facinoroso homine metuens, pater Herodis. Occiduum orbem.] in Hispanias. Porro de Arabia, & Gange alibi effatim differuimus. Primus sol.] Maquimus. Corus.] siue

Caurus, quem Græci ἀπυρρὸν nominant, aduersus Aquilonem flat. Libet hęc de uentis, & eorum situ aliquid ueliter annotare. Aliqui olim quatuor fecere uentos tantū, à quatuor cæli Cardinibus exorientes, in qua sententia Homerus etiā fuit, poetarum maximus, & uetustissimus, Eurum Orienti, Zephyrum Occidenti, Notū meridiei, Boream Septentrioni tribuens Posteri octo addiderunt, quam diuisionē Seneca Varroni tribuit. Statim alij exorti fuerunt, qui quatuor primis, totidē adiecerunt, ut singulis cæli cardinibus bim essent. Gellius Orientis lateri ob triplicis ortus rationē, tres uentos dedit: eisdē Occasui opposito. Cardinibus, hoc est, Septentrioni, & Meridiei, singulos, quod statim donauit. Ventus qui ab Oriete uerbo spirat, Euris, siue Apeliotes dicitur Græcis, nostris uerò Subsolanus. Qui ab Hyberno Oriente uenit, Vultur-nus Romanis dicitur: hunc Plin. Eurū à Græcis dici adserit. Contrā Gellius Euronotū uocari tradit propterea, quod inter Notū, et Eurū interstet, Venus q; ab æstiuo Solstitiali Orientis meta proficiscitur, Aquilo Latinis, Græcis Boreas dicitur, quod suo uioleto flauo sonorus sit, uocatur δ βορρῆ, à boando. Aquilo igitur, Vultur-nus, Euris, Orientales sunt, quorū medius Euris est. His tres contrarij occidenti oppositi sunt: Corus, qui Græcis ἀπυρρὸν, de quo nunc agimus, aduersus Aquilonem spirans: Fauonius Zephyrus Græcis, contra Eurum: Africus, ἄπυρρὸν Græcè, cōtra Vultur-num. Meridies unū Austrum, νότος Græcè habet, quod nebulosus sit, atq; humidus uoti humor. Oppositi Septentriones, unū quoq; Septentrionariū, Græcè ἀπυρρὸν. Manlius lib. 4. Astronomicū, quatuor p̄cipuos uentos duob. his uerbis complexus est.

Asper ab axe ruit Boreas fugit Euris ab Ortu, Austro amat medium Solem Zephyrusq; profundū. Alij qui cum Varrone uentos 12. statuunt, diuersum ordinē seruāt: de quib. optimē scripserūt, Seneca, Plin. & Gel. Fulcator, quod nubes inducat & pluuia pariat, obscureiq; cælū. Intēdere.] inflāmarū aērē, unde pluuia, & tonitrua nascuntur. Aratus.

νομάριον ἐπὶ τοῦ ἀέρος ὡς τὸ πνεῦμα ὡς τὸ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἔρχεται καὶ τὸν αἰθῆρα ἰσχυρῶς ἐκπνέει. hoc est Ante etiam pluuia quā largam fuderit aēr, Haud raro apparent nubes, quæ uellera lanæ Disparæ referant. — Nubes cū sereno cælo feruntur, à quacūq; parte id fit, promittunt uentū. Quod si eodē loco cōglobātur, sole appropinquāte, discutuntur. Si ab Aquilone id fiat, uētos, si ab Austro, imbres denūnciāt. Calpē] in Hispaniā. A parte totū. Est enim Calpe promōtorij Beticæ cōtra Mauritaniam obiectū Abyla, ad fretū Herculeū, de quib. alibi nobis fuit fusior explicatio.

Zephyri.] Varro, et nonnulli alij sequuti, ad hunc modū digerunt uētos, ut Austrū, siue νότος in cardine Meridiei statuāt: à latere Orientis, Euronotū: Occidētis uerò Libonotū ponāt. Ab Arctico uenientē Boreā siue Ἀρκτική uocēt: lateralem uersus

Hsc ubi iam Zephyri fines, & summus Olympi Cardo tenet Tethym uetitæ transcurre densos Inuoluere globos, congestumq; aeris atri Vix recipit spatium, quod separat æthere terram lamq; polo pressæ largos densantur in imbres, Spissataq; fluunt, nec seruant a flumina flammæ, Quāuis crebra micent, moriūtur fulgura nimbis. Hinc imperfecto completitur aera gyro. Arcus, uix ulla uariatus luce colorem: Oceanumq; bibit, raptosq; ad nubila fluctus Pertulit, & cælo diffusum reddidit æquor.

Aquilonē appellent. Oriui Aequinoctiali. Subsolanū tribuūt: q; à latere ad Borā uenit, Cæciam nubes at trahentē, ab Australi uerò. Eurū nominat. Qui ab Aequinoctiali exaduerso flat Fauonū dicit: cui proximus Libs à Brumali occasu: ab altero latere Corus, Zephy.] Occidētē, & extremā Africæ partē dicūt.

dicit. Tethym pro Oceano posuit, quem transcurrere nubes uetita fuerunt, sed constricta supra Hispaniam in globos densos haeserunt, horrenda minantes pluuiam. Quin summum caeli cardinem uocat polum Arcticum, qua parte item Oceanum transire inhibita fuerunt nubes. Congestus.] Ut quicquid spatij est supra Hispanias intra Oceanum Cantabricum, Occidentalem, & Ibericum mare, atru aërem congestum, hoc est, nubes non caperet. Pressa.] Nubes coacta in aëre dissoluuntur in largam pluuiam. Spissata.] Condensata toto aethere pluuiam fundunt. Moriantur.] Amplificatio pluuiæ, quæ in ipso casu etiam fulgura micantia extinxerunt: interemit impetu nimborum. Arcus.] Iris gyro imperfecto, uariata coloribus uix ulla intermicante luce. Quemadmodum tempestates periculosa nauis insequuntur fulgura ex Euro, & Austro, nonnunquam etiam è Zephyro, & Borea ita imminente pluuiâ interdum gemina apparere solet in nubibus: tum autem & cum pluuiâ fulgura micare solent: Aratus in prognosticis.

αὐτὰρ ὅτ' ἴξ' ἑύροιο, καὶ ἐν νότῳ ἀστράπηιοι,
 ἀλλοτε δ' ἐν ζεφύροιο, καὶ ἀλλοτε πᾶρ βορέαιο,
 ἀὐτὸς τις μελάγχι ἐν δειδύκῳ νεοκίλος ἀνῆρ,
 μή μιν τῆ μέν' ἔχαι πέλαιον, τῆ δ' ἐν διὸς ὄρωρ,
 ἠδ' ἀστὶ καὶ τοσάδε περὶ φερονάει φερύουσαι.
 ποδάκι δ' ἰσχυομένων νετῶν νεφεα φερονάει φερέου.
 οἷα μάστιγα νόνοισιν ἐοικότα ἰνδράλλοντα,
 ἢ δ' ἀνυοὶ ἐφέσε δια μέγαυ ἔρανον ἴρις.

Horum uersuum sententiam modo retulimus. Plinius tradit Arcus caelestes nec pluuios, nec serenos dies cum fide portendere: esse radium solarem caue nubi immissum, qui repulsa acie in solē refringatur: & uarietate illa fieri mixtura nubiu aëris, & igniu. Nunquam apparet, nisi aduerso Sole, nec nisi dimidia circuli forma, nec noctu. Aristoteles tamen prodit aliquando tum etiam uisum, nec illud interim posse fieri nisi decimaquarta Luna. Ab æquinoctio Autumnali hyeme maxime apparent. Rursum ab Aequinoctio uerno crescente die non existere credit: nec diebus longissimis circa Solstitium æstiuum. Contra bruma breuissimis diebus frequenter. Sole humili sublimis sunt: sublimi uerò, humiles: Occidente uel Oriente minores, sed in latitudine diffusi: meridie exiles quidem, sed ambitus maiores: æstiuis dieb. circa meridiem non cernuntur. Post autumnale Aequinoctiu quacunq; hora: nec unquam plures simul, quam duo. Circa solē arcum hunc semel apparuisse, miraculi uice habitum fuit. In quo loco arcus caelestis deiecerit capita sua. & cū a sic citate continuam immaduerit imbre, tūc emitit halicum suum diuinum à Sole cōceptum, cui comparari suauitas nulla possit. Arcus duplices præcipue pluuias nunciant. In quocunq; frutice curuatur, eadem suauitas relinquatur, quæ est in Aspalatho. Graecis ἴρις. Iris uocatur, de qua consilium est pluribus hoc loco differere, quæ multum eruditionis sunt studiosis allatura. ὑπερ πᾶσων ἴρι. hoc est super omnem Irin, adagium dici solet, de ueste luculenta, filo splendido, & uario contexta ob uarietatem Iridis naturam, quæ quia admirabilis est, Plato existimat eam Thaumantis filiam creditam πᾶσα τὸ θαυμάσιον, admiror, quod multum admirationis incu-

tiat mortalibus ut nihil aliud, certè à nullis pictoribus colorum eius species exactè exprimi possunt. Vocatur, Arcus uarius: Arcus Dæmonis, hoc est intelligentia, quod in eo diuinæ clementiæ præsagia sint, mundâ aqua nunquam interiturum. Plutarchus Irin fieri putat per lineas rectas, aut flexas, aut refractas. Veteres Irin Lunaribus radijs fieri non posse arbitrati fuerunt: sed Aristoteles contendit contrâ, Luna tantum plena, in occasu, uel ortu sita, & quinquaginta annorum spatio & amplius uisam semel. Huic refragantur multi eruditi, quod uno & eodem anno nocturna bis uisa sit: tum autem in Aquilone Luna meridiana quidem, sed non plena frustra diuersum asserente Plinio: cū Aristoteles tantum plenilunio id fieri posse fateatur, iam & præsagia colligunt inde rustici. Si fuerit albo medius color rubeus, eam promittere fertilitatem. A meridie ortus ingentem aquarum uim dabit. Si circa occasum apparuerit, pluuiam portendit modicam, & dulcem: si ab ortu se exigat, serenitatem præsat. Hæc satis de Iride dicta existimo, cum cætera multa, quæ dici possent, de conceptu eius ex nube, de coloribus & eorum ratione, deq; eius notionibus prolixiora forent, quam gratum esset studioso lectori ad alia properati. Irin Plato in Cratylo dictâ tradit, ἀπὸ τῆ ἄρεως, hoc est, a dicendo: nam cū nuncia Deoru sit, mandata perfert, & sermone exponit, ut ἴρ Odyss.σ.

ἴρον δ' νεοὶ κίλυκοςιορ ἀπαύξες.
 ὄνεν ἀπαγγέλλεσκε κίωρ ὅτε κέρτις ἀνώγει.
 Hæc ferè ad discordiam serendam mitti solet, ut Mercurius ad conciliandam pacem. Plura de Iride annotauimus utiliter studiosis in quarto cōmentariorum in Verg. quæ qui ea commentatione delectatur, inde illi petere licebit. Vix ul docet in densa, & obscura nube ita arcu apparuisse ut propè uix fuerit cōspiciuus: quare solito qd pluuiæ uehementiores minatu fuisse. Oceanuq; Itaq; disertè addit Oceani fluctus eū attraxisse in nubē adeoq; marinos fluctus, hoc est, nimiu aqua cælo miscuisse. Non obscure tradit quid sit, & unde oriatur ille arcus. Quidam arcum humidâ euaporatione in nubē transportatâ esse uolunt, atq; inde sensim eis uinças ξανθὸς φοῖβος. Possidonius definiuit esse, declaratione scissuræ solis, seu lunæ in nubes rosida, cōcaua, et cōtinua ad imaginatione, uelut in speculo imaginatâ magni orbis circūferentiam. Sunt qui hoc modo circūscribunt. Arcu fieri Iridis, cū sol aquosum aërē sua luce perstringit, siue per aëris propriâ naturâ, quæ lucis, & aëris propria est ex qua coloru huius proprietates fiūt, siue oēs, siue unico modo. Suidas νεφὸς ὑγρότης κατ' ἐμπύσιον ἡλίου πεποινημένη, ὅιον τόξον, ἢ αὐτὰ ἀφ' ὑγρῶν νεφῶν ἀνακεκασμένα. ἢ εὐφρασις ἡλίου τῆ μακροῦ, ἢ σελένης ἐν νεφέῃ δεδραομένη, καὶ κατὰ τὴν ἀσπίδα πρὸς φανῆσιν ὡς ἐν κατὰ π[ρ]ω φαν[η]σόμενον κατὰ κύκλον περιφέρειαν. Quæ diffinitio ad uerbū est Possidonij. Aristot. lib. 3. μετεωρῶν, ut appareat iris, inquit, opus est nube præclusa, priusquam altera nubes purpurescat, quod speculi similitudine in nube concipiatur. Et cælo dif.] Amplificatio, haud absq; allusione, cælo mare permiscuit, de summa confusione, ac naturæ perturbatione.

al. tnm. tis operose restagnatiois causis, earū esse

Iamq; Pyrenææ, quas nunquam soluere Titan Eualuit, fluxere niues: fractoq; madescunt Saxa gelit, a tunc quæ solitis & b fontibus exit

Alus, nūc cōmemorat. Et oritur à niuibus Alpibus Pyrenæorum montium,

A montium, qui Gallia ab Hispania separant. Tanta enim tempestas, inquit Caesar, coortur, ut nunquam illis locis maiores aquas fuisse constaret. Tum autem ex omnibus mon-

Non habet unda vias, tam largas alveus et omnes a ripis accipit aquas: iam naufraga b campis Caesaris arma natant, impulsaque gurgite multo Castra labant, alto restagnant flumina uallo, Non pecorum raptus faciles, non pabula meriti Villa ferunt sulci: tectarum errore uiarum Fallitur c occultis sparsus populator in d agris.

Fraetore.] Glacies a al omnibus tot annos durata so. b al. campo. luis fuit. Tunc quae.] Neque aqua a suis fontibus delapsa potuit intra suos al. c al. occultos dal. agros.

tibus nix profluit, ac summas ripas fluminis superauit. pontesque ambos, quos Fabius fecerat, uno die in terrupit, quae res magnas difficultates exercitum Caesaris attulit. De Pyrenaeis alibi diffusimus. Horum iuga protendantur ab interno mari Gallico in Oceanum usque, a meridie ad Septentrionem extensa. Ad ortum Celtas, qui Galli sunt, ad Occasum Iberos habent, et Celiiberos. Existimant quidam a crebro fluminum casu, quibus propter immensam altitudinem feriuntur ipsi Pyrenaei non facti. Poetae in his locis Pyrenem indigenam puellam ab Hercule compressam canunt. Ex his itaque iugis altissimas niues calore solis liquefactas defluxisse dicit Lucanus. Nunquam sol.] Amplificatio, quasi facta aliquotum soluta fuerunt, ut Caesariana castra labefactarentur.

Quasi naufragio factio in summa aqua totius campis fluitarunt. Caetera quae sequuntur, sunt amplificationes restagnationis. Non pecorum raptus.] Non potuerunt facile pecora abducere, quae propter bellum finitima ciuitates longius remouerant.

Castra labant.] Castra, inquit, cum essent inter duo flumina, Sicorim, et Cingam spacio nullum triginta neutrum horum transiri poterat, necessarioque his angustiis omnes continebantur neque ciuitates, quae ad Caesaris amicitiam acceperunt, frumentum supportare, neque ipsi, qui pabulatum longius progressi erant, interclusi fluminibus reuertii, neque maximi comitatus, qui ex Italia, Galliaque ueniebant in castra peruenire poterant.

Iamque] A consuetudine restagnatione. Ut enim in arcta obsidione certia, et pressens fames premit oppidanos, ita restagnationem amnium rerum omnium inopia statim insequuta fuit. Hanc diluicidie pariter ac copiose amplificat, ut et admirabilem aliarum rerum, et cladem, et calamitatem. Famem dicit comitatus inopia. Tempus erat difficultatum, quo neque frumenta in hybernis erant,

Iamque comes semper magnorum prima malorum Saeva fames aderat, nulloque obsessus ab hoste Miles egit, toto censu non prodigus emit Exiguam Cererem: proh lucri pallida tabes, Non deest prolato ieiunus uenditor auro. Iam tumuli, collesque latent, iam flumina cuncta Condidit una palus, uastaque uoragine merfit: Absorpsit penitus rupes, ac tecta ferarum Deculit, atque ipsas hausit, subitisque frementes Vorticibus contorsit equos, et repulit aestus Fortior Oceani, nec Phoebum surgere sentit Nox subiecta polo: rerum discrimina miscet De formis caeli facies, iuncta et tenebrae. Sic mundi pars ima facit, quam zona niualis Perpetuaque premunt hyemes, non sidera caelo Villa uidet, sterili g non quicquam frigore gignit, Sed glacie medios signorum temperat ignes.

assuescerent Hanc eius soror Vesta imitata, adificandarum domuum ratione comitata fuit, quo et ipsa uita humana aliquid cultus adderet, et ornamentum. In Sicilia Cereris statua, quae sic dicitur, olim uisebatur. Proh lucri.] exclamatio in lucri audios, et eos ipsos famelicos, quos uocati ieiunos uenditores. Iam tum.] Sunt autem tumuli humiliores colliculi, adeoque fragmenta quaedam motuum, perinde ut promotoria in mare excurrentia. Condidit.] coesudit, et obdixit una diluio, ac restagnatione omnia. Absorpsit.] demersit, ut sub aquis lateret, et secum abripuit ferarum latebras. Frementes.] hinnientes, a leonibus ad equos traducta metaphora. Nec Phoe.] Amplificatio, caliginis oborta, tanta in horruerunt tenebrae, ut nulla rerum discrimina apparerent. Sic mun.] a simili amplificat prodigiosam locorum faciem. Quae zo.] frigida, et perpetuis prope noctibus horrens. Extremitas enim Septentrionalis, et Australis perpetua riget pruina. Zonas, singulos nonnulli, Martianus Capella, Fascias uocat: sunt interualla quaedam circulorum, siue parallelorum minorum, hoc est, duorum tropicorum, Arctici, et Antartici quibus totum illud inter polos, quicquid est latitudinis discernitur. Est autem latitudo dimensio a Boreae in Austrum, apud Cosmographos: Longitudo ab ortu in occasum. Itaque per duos tropicos circulos, duo alij sunt, ut dixi, Arcticus nostri caeli, et Austrinus siue Antarticus. Arctico circulo a duabus uisus nomen datum. Antiquitas credidit, regiones, quae intra tropicos continentur, propter uehementem aequum habitare comode non posse, ideoque zonam perustam appellauerunt,

neque multum a maturitate aberant, ac ciuitates exinanite, quod Afranius pene omne frumentum ante Caesaris aduentum Ilerdam conuexerat, reliqui siquid fuerit, Caesar superioribus diebus consumpsit. Exiguam.] Prustum panis, aut modicum frumenti: metonymia, inuentrix, pro re inuenta. Ceres enim postquam Triptolemus longa nauis in Eleusim Atticae delatus locorum arceolis tritici semen distribuerat, frumentum sua sponte in agris ortum uita humana accommodauit: monstrauitque mortalibus eius seminis seruandi rationem, terraeque iterum mandandi. Commemora id iam antea ipsa fuerat, cum eius filia ab Orco Molossorum rege ex Sicilia rapto abducta fuisset. Quae iniuria perpulsa creditur, cur frumenta in eius inuidiam succenderit. Inde uero ea reperta, Triptolemo semen tradidit, ut uilissimum mortalibus inuentum toto orbe uulgaretur. Aegyptij Cererem eandem cum sua Iside esse credunt. Siculi cerere primum Tritici usum sibi uendicant, quod ea terra Cereri sacra sit, suumque inuentum esse affirmant. Et Athenienses ad munus Siculis quam Aegyptij acceptum ferre malebant. Tulit et Ceres quasdam leges, ut mortales, iusticiae, et aequitati

quaedam motuum, perinde ut promotoria in mare excurrentia. Condidit.] coesudit, et obdixit una diluio, ac restagnatione omnia. Absorpsit.] demersit, ut sub aquis lateret, et secum abripuit ferarum latebras. Frementes.] hinnientes, a leonibus ad equos traducta metaphora. Nec Phoe.] Amplificatio, caliginis oborta, tanta in horruerunt tenebrae, ut nulla rerum discrimina apparerent. Sic mun.] a simili amplificat prodigiosam locorum faciem. Quae zo.] frigida, et perpetuis prope noctibus horrens. Extremitas enim Septentrionalis, et Australis perpetua riget pruina. Zonas, singulos nonnulli, Martianus Capella, Fascias uocat: sunt interualla quaedam circulorum, siue parallelorum minorum, hoc est, duorum tropicorum, Arctici, et Antartici quibus totum illud inter polos, quicquid est latitudinis discernitur. Est autem latitudo dimensio a Boreae in Austrum, apud Cosmographos: Longitudo ab ortu in occasum. Itaque per duos tropicos circulos, duo alij sunt, ut dixi, Arcticus nostri caeli, et Austrinus siue Antarticus. Arctico circulo a duabus uisus nomen datum. Antiquitas credidit, regiones, quae intra tropicos continentur, propter uehementem aequum habitare comode non posse, ideoque zonam perustam appellauerunt,

427

runt. Quæ uerò extra hanc panderentur, hoc est, à tropico Cæcri, usq; ad circulum Arcticum: & à tropico Capricorni, usq; ad circulum Antarticum temperatas esse, & frequenter habitari. Vltra Arcticum uerò, usq; polū Septentrionalē: inuicē ultra Antarticum parallelum, usq; ad polum Antarticiū, ob immane frigus, quo alternatim propter solis absentiam remotissimā infestari, omnia loca inhabitabilia. Adhæc ibi glaciālem esse Oceanum existimarunt. Quarum rem summus rerū opifex contemplatus, ita limites terrarū applicauit Oceano, ut ibi locus non esset terræ incolendæ per cæli asperitatem, ibi pelagus latius panderetur. Atq; ita diligens terrarū contemplator facile deprehendit, eas ab utroq; axe ueluti lateribus contractis stringi: ab Ortu rursus in Occasum uassissimè procurrere. De zonis, Verg lib. 1. Georg.

- 13 Quumq; tenent cælum zonæ, quarum una corusco
- 14 Semper Sole rubeus, & torrida semper ab igne est.
- 15 Quam circum extrema dextraq; lauaq; trahuntur
- 16 Cærulea, & glaciæ concreta, atq; ignibus atris:
- 17 Has inter, mediamq; duæ mortalibus agris
- 18 Munere concussa diuūm.
- 19 Et totidem plage in terra distinguuntur, quod in cælo.
- 20 Quidius lib. Metamor. primo
- 21 Totidemq; plagæ tellure premuntur,
- 22 Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu,
- 23 Nix tegit alta duas, totidemq; inter utramq; locauit,
- 24 Temperiemq; dedit, mixta cum frigore flamma.
- 25 Cicero lib. 6. de repub. Cernis autem eandē terrā quasi redimitam, & circumdatā cingulis, è quib. duos maximè inter se diuersos, & ipsis uerticibus cæli ex utraq; parte subnixos obriguisse pruina uides: medium autem illum, & maximum Solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles quorum Australis ille, in quo qui insunt, aduersa uobis urgent uestigia, nihil ad uestrum genus. Hic autem alter subiectus Aquiloni, quem incolitis, eerne quàm tenui

uos parte cōtingat. Omnis autē terra, quæ colitur à uobis angustata uerticibus, lateribus latior parua quædā insula est, circumfusa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quod Oceanum appellatis in terris: qui tamē tanto nomine, quàm sit paruus, uides. Hæc ille. Nivalis.] siue Arctico, siue Antartico polo subiecta, quæ ob perpetuam glaciem inhabitabilis est, media, quæ inter Tropicos est, inter quos Zodiacus circulus uertitur, solis ardore torretur. Perpetuæq;] Nam sub polaribus zenith ad Aquilonē quib. est, illi horizontē habent circuli æquinoctialē, ut eundē, qui sub antartico sedes habent. Vnde cū Zodiacū intersecet in duas æquales partes, horizontē borealē, ab australi æqualiter diuidit. Itaq; quā diu sol uersatur inter primū punctū Arietis, & ultimū uirginis, perpetuus his dies est, & nulla nox. Contrā, his ipsi perpetua, adeoq; nox una est, à principio Libræ, usq; ad finē pisciū. Et licet sex illi mensibus perpetua luce fruantur, propter absentiam remotissimam Solis tamen, ut hyeme intra circulum Arcticum, & tropicum æstiuū agētibus, omnia obrigent pruina. Proinde perpetua hyeme eos premi rectè dicit poëta, non autem perpetuis tenebris.

Non sidera cælo.] Ne Vrsas quidem, aut certè tenuiter, à quibus ad uiginti tres gradus attollitur. Quamquam Cephei pedes, & genua, in quibus octo maximè stelle lucent, intra circulum Arcticum protenduntur & caudam Draconis, qui inter duas Vrsas collocatus uidetur, flexa, caput maioris attingere sua spira fortasse modicè uideri potest. Signorum.] Torrida zonæ, aut temperatarum, Glacialis zonam torridā, per quam spatiatur sol, suo gelu ita temperat, ut utriq; zonas temperatas, & habitabiles relinquat: hinc inter solstitium æstiuum, & circulum arcticum: inde inter solstitiū hyemale, & circulū antarticiū: ut in eā sententiā mediū ignes accipiatur. Itaq; frigida zona efficit, ut immoderato calore zonæ mediæ euicta, in medio temperata regio habitada relinquatur.

Sic ò summe.] Auerfione ad Iouē, & al. intēdēs. Neptunū precatur, ut hæc faciēs cæli horrenda sit diuina, ut mortalis curis bellorum ciuiliū liberetur. Sic ò sume, periphrafs Iouis. Sic forte secundo.] Nam in diuisione regni Saturni, ita imperiū eius liberi partiti dicuntur, ut Iupiter cælum teneret: Neptunus maris imperium haberet: Pluto inferorum ditioni præffet: Iunoni regna orbis terrarum, & aer cederet. Tritidens septrū Neptuno tribuitur, perinde ut flumē Iouē. & cetera, quæ suscina dicitur. Et tu.] Vt nimbi perpetuo in aere pendeāt, neq; remeent unquā eò unde sunt profecti, hoc est, ne in maria recurrant. Non hab.] Ne flumina suas aquas in mare deferant pronas, sed relidant, & retro suo

Sic ò summe pater mundi, sic forte secunda Aequorei rector facias Neptune tridentis. Et tu perpetuis impendas aera nimbis: Tu remeare uetes, quoscunq; emiseras æstus: Non habeant amnes decliuum ad littora cursum, Sed pelagi referantur aquis, concussa q; tellus Laxet iter fluiuis, hos campos Rhenus inundet, Hos Rhodanus, uastos obliquet flumina fotes, Rhiphæas huc solue niues, huc stagna, lacusq; Et pigras, ubicunq; latent, effunde paludes: Et miseras bellis ciuilibus eripe terras Sed paruo fortuna uiri contenta pauore Plena redit, solitoq; magis fauere secundi, Et ueniam meruere Dei. iam rarior aer, Et par Phœbus aquis densas in uellera nubes Sparferat, & noctes uentura luce rubebant: Seruatq; loco rerum, discessit ab astris Humor, & ima petit, quicquid pendebat aquarū. Tollere sylua comas, stagnis emergere colles Incipiunt, uisq; die durefcere ualles.

eurfu labi maria compellant. Potest uideri allusum ad prouerbiū. Sursum uersus sacrorū fluminū feruntur fotes quoties præposterè aliquid fieri, legitimasq; rerum uices inuerti significat. Horat. in Odis. - Quis neget arduis Pronus relabi posse riuos Montibus, et Tiberim reuerti. Cum tu coemptos undiq; nobiles Libros Panæti, Scratricam & domum Mutare locis Iberis

Pollicitus meliora, tendis?

Concussa q;] Terra motu agitata amib. iter aperiat. Varia produntur cause terræ motus à Physicis. Babylonij existimāt eum fieri, ut & hiatum, & cetera omnia, siderum ui illorū, quibus summa assignant: maximè me antiuum

A nium eum sole, & congruentium, præcipue circa quadrata mundi. Anaximander Milesius fertur aliquando prædixisse Lacedæmonijs, ut urbem ac lecta fideliter custodierent, motum terra instare. Corruit mox tota urbs: montisq; Taygeti eminens, magna pars euulsa fuit in formam puppis: ac præterea eam eladem ruina prepsit. Phercydes Pythagoræ præceptor terræ motû præsensit haustu aquæ è puteo. Plinius uentos in causa esse existimat. Nam terræ nunquam tremiscunt, nisi sopito mari, & cælo adeo tranquillo, ut uolatus auium non pendent, subtraclo omni spiritu qui uehit: nec unquam nisi post uentos conditos, in uenas, & cauernas eius occultû afflatu. Nihilq; aliud putat esse in terra tremorem, quàm in nube tonitruum. Neque hiatum aliud, quàm cum fulmen erumpit, incluso spiritu lactate. Quin & nauæ nauigantes certissima coniectura præsentunt, quoties fluitus subitò sine flatu intumescit. In nauî recondita non secus tremunt, atq; in ædificijs omnia. Adhæc uolucres pauide sedent. In cælo item tenuis linea nubis in longum spaciū porrecta, interdium, aut paulò post occasum sereno præcedit. Est & in puteis turbidior aqua cum tædio odoris tetri. Laxet iter.] Aperiat, cuiusmodi terræ hiatus sunt, nihil aliud, quàm terræ in profundum recessus. *χάσμα*. Græcè, hiatus. Alibi prosternuntur mœnia, alibi hiatu profundo hauriuntur, alibi egeruntur moles, alibi emittuntur amnes, est ubi ignes, aut calidi fontes rebulliunt, huiusq; hiatus aduerso fluminum cursu. Solet hiatum præcedere, aut etiam comitari terribilis sonus, nonnunquam etiam murmur, mugitibus, aut clamore humano, aut armorum collisorum fragori simile: quamuis etiam sæpe sine motu editur sonus. Neq; uerò simpliciter quatiur unquam, sed tremit, & uibrat. Interdum manet hiatu, ea quæ absorbit, ostendens, nonnunquam occultat ore compresso, & inducto soffo, ut nulla uestigia extent, urbibus etiam deuoratis, & agrorum tractu hausto. Sed nulla aquæ quatiuntur, atq; maritima, quamquam & montiofa etiam interdum. Auium no, ac uere crebrius mouentur. Gallia, & Aegyptus minus: hic æstatis causa, illic hyemis obstat: & noctu sepius, quàm interdium. Sed signa futura alicuius maximi **C** motus existunt matutini, uesperiniq; sed crebri luce pro

pinqua Interdium circa meridiè, & solis, Lunæq; defectu, quod tempestates tunc sopiantur: maxime cum imbrem æstus, aut imbres æstum sequuntur. Quin & inundationes maris sunt cum terræ motu, eodem infusi spiritu, aut residentis sinu recepti. Rhenus.] Coaceruatione breui omnes Hispaniæ campos optat rotis, aquis obruendos maximorum fluminum, ac montium, qui altissimis niuibus operi iacent. De Rheno alibi dictum est. Rhodanum quoque ostendimus fertilissimum Galliarum fluium dictum à Rhoda Rhodiorum urbe quondam, & ex Alpibus raptum, per lacum Lemannum segnem deferre Ararim, nec minus seipsom torretem Isaram, & Druentiam. Duo eius ora modica Libyca appellatur: quorû alterû Hispaniense, alterum Metapinuitertiu uerò quod amplissimum est, Massalioticum. In ostio Rhodani fuit aliquando Heraclea. Rhipheas.] Rhipheorum montium. Circa Rhipheos môtēs regio est, à pinnarû similiudine, ex assiduo niuis casu, Pterophoros appellata pars mûdi à rerû natura dænata, & densa mersa caligine, & gelu septentrionali frigida. Pöponius scribit assidue cadentes niues adeo inuisa omnia efficere, ut ultra ne uisum quidem intendentiû admittat. Hæc sunt, quib. sol ab æquinoctio uerno, ad æquinoctiu autumnale oritur tantû de quibus paulò ante diximus, optat inundatione aquarû mersa so Casare bellû solutum iri. Sed par.] Sed fortuna contenta fuit tantû leuisculû pauorem interisse Casari. & modicè aduersata fuisse, cû statim rursum ut propitia mater ceperit illi adblâdiri. Iam rarior.] Iam rareseebat nimbi tenuiores, ut sol nubes, & aquas penetraret. Denfas in uelle.] Si enim, ut Plinius ait, nubes si ut uellera lanæ spargentur multa ab oriente, aquam in triduum præfagient. Hæc ipsum tradit Aratus quoque in prognosticis, quod nubes uelleribus similes appareant sparse sæpenumero sub pluuiam uenturam.

πολλὰν δ' ἐγγυρόντων νεῖων νεφέων ἀποδείξουσιν ὅτι μάστιγα τῶν νοσίων ἐοικότες ἐσθ' ἀπὸ νεφέων.

Noctes uen.] Est & illa certissima future pluuiæ obseruatio, si sub ortum solis diluculo matutino ecelum rubescat inuicem si in occasu nube rubicunda tegatur. Pcedebat.] In urbib. adhuc librabatur. Tolle.] signa serenitatis aduentantis, & sidentiu, d. flucntiuq; aquarum.

Vtque habuit.] Restagnatione fluminum Caesar in subitum rerû discrimē fuit adductus, omni euagandi facultate pabulatoribus adempta, uinibus aquarum diluio in seipsis & pontibus aquarum impetu abruptis. Vbi tenuit hæc difficultas aliquot dies, per occasionem Afranius ex Cæsariamis nõ paucos, subita inundatione à suis exclusos, oppressit. Rerum harû fama Romã perlata fuit, atq; inde ad Pompeium, haud sine amplificatione mali, iam

Vtque habuit ripas Sicoris, camposq; reliquit Primum caua calix, madefacto a uimine paruum Textitur in puppim, cæsoq; induta iuueno Vectoris patiens tumidû b superenarat omnem: Sic Venerus stagnante Pado, fusoq; Britannus. Nauigat Oceano: sic cum tenet omnia Nilus. Conferitur bibula Memphitis cymba papyro His e ratibus traicta manus festinat utrinque Succisum curuare nemus, fluuijsq; ferocis Incrementa timens, non primis robora ripis Imposuit: medios pontem distendit in agros. Ac ne quid Sicoris repetitis audeat undis, Spargitur in silcos. & scisso gurgite riuus Dat pœnas maioris aquæ, postquam omnia fatis Cæsaris ire uidet, celsam Petreius Ilerdam Deserit, & a Noti diffusus uiribus orbis Indomitos quærit populos, & semper in arma Martis amore feros, & tendit in ultima mundi.

uidelicet debellatum esse in Hispania. Cæsaris copias ferro, & a al. robore. fame propemodû esse delatas, ipsumq; aqua b al. supererum ui, & hostiu uir, micat. rute obfessum esse, a deoq; ad extremã egestatem redactû. Itaq; c al. Iis. inanis læticia partibus oborta fuit. Vtq; hab.] ubi uis illis aquarum paulullû remisera, uimineis nauibus contextis, & curribus ad fluium delatis partem militum occultè traiecit in aduersam fluminis d al. notis, uagantium

uagantium oppressere: atq; ubi pontes consueta celeritate reparasset, mox omnium rerum copia sequuta fuit.

Salix.] Saliginis uiminibus naues bubulo corio super inducto contextit. Cæsarq; ind.] Circumducta bubulis tergoribus. Has naues curribus ad fluum auexerunt.

Sic Venetus.] Comparationibus trib. Cæsarianorū studium in uehendis nauibus, traiciendisq; militibus commemorat. Stagnante.] Quoties Padus se effundit, nauigat. Padus quondam Eridanus dictus fuit à Duce coloniarū. Ex imis radicib. Vesuli mōtis exortus paruis, se primū fontibus colligit: & aliquatenus exilis est, ac macer, mox alijs amnib. ad eū augetur, ut per septem ostia se effundat, quorum unum magnum Padum appellant. Inde ad eū citius profilit, ut discussis fluctibus diu, qualem emisit, undam agat, suūq; etiam in mare alueum feruet, donec eum ex aduerso litore Istriæ eodem impetu profuens Ister amnis excipiat. Est is fluuius, ut proditur, totius Europæ omnium fucile maximus, circa ostia sua, excepto solo Istro. Chrestoma, aucto.] ἐν τῶν τῶν ἑρῶ βων, ἐκ τῶν ἄλπεων ῥῆι, φασιν, ὅ, τε ῥῆν, καὶ ὁ ἰστρος, καὶ ὁ πῶδον, καὶ ὁ ῥοδανός. id est, ex Alpibus defluit Rhenus, Ister, Padus, & Rhodanus.

Britannus.] Hodie Angli dicuntur, qui olim Britanni. Insularium regnorum longè clarissimum, atque opibus pollentissimum. Nilus.] cum Nilus sua restagnatione totam perfundit Aegyptum, De Nilo dictum nobis abundè est alio loco. Conferitur.] Contextitur Aegyptiaca cymba bibula papyro. Alibi retulimus Memphim quondam regnum Aegypti regiam fuisse, ut hodie Cairum appellari. Papyro.] Hanc aiunt esse arbusculā palustrem in Aegypto, cuius folijs contextantur cymbæ. Post Alexandri Magni uictoriam, condita in Aegypto Alexandria, ab eo rege papyrus inuenta fuit. Fruticem nascentem in paludibus Aegypti quidā esse aiunt: aut quæ scenibus Nili aquis euagata stagnant, nec gurgitum alitudo duo brachia excedit. Ipse frutex papyrus neuro, siue papyrus faminino genere effertur. Obliquam habet radicem lateribus triangulis, decem non amplius cubitorum longitudine: in gracilitate fastigiatum, Thyrsi modo cacumen includens, nullo semine, nec alio usu, quàm floris ad coronandos diuos. Huius radicibus incolæ pro ligno utuntur, & ex ipsa papyro, ut dixi

mus, nauigia contextunt: ex libro uero, uela, tegetes, uelæ, funes, stragula, & alia id genus. Ex eo charta parabantur, diuisæ acu in prætenues, & latissimas phyluras, quæ in eo meliores erāt, quo medio papyro propiores. Atque huic secundum scissuræ ordines Hieratica dicebatur subtilior, religiosi tantum uoluminibus dicata, quæ postea per adulationem Augusti, Augusta, & à Liuia eius coniuge, Liuiana fuit dicta. Huic postea in epistolis scribendis auctoritas relicta fuit. Ab Ausonio ἀνιγυατῶν, melonis alba pagina uocatur, uel litteræ, Cadmi nigellæ filia: & notæ furuæ sepia, atramentum. His ratibus.] Cæsaris uerba hæc sunt. Cum in his angustijs res esset, atque omnes uia ab Afraniis militibus, equitibusq; obsiderentur, imperat militibus Cæsar, ut naues faciant, cuius generis eum superioribus annis usus Britanniæ docuerat. Carinæ primum, ac statumina ex leui materia fiebant, reliquum corpus nauium uiminibus contextum corijs intuebatur. Has perfectas carnis iunctis deuehit noctu millia pass. à castris 22. militesq; his nauibus flumen transportat, continentemq; ripæ collè improuiso occupat. Fluuij se.] Sicoris impetuosi, ac uehementis. His nauibus militaris multitudo Sicorim traducta est. Incrementa.] Timēs ne Sicoris auerteretur, ac cresceret. Non primis.] Nō deflexit palos in extrema ripa, sed ex utraq; parte pontē instituit in medios agros exiēdit, quē biduo perfecit, Spargitur.] diffunditur in sulcos. Cæsar enim ne semper magno circuitu per pontem equitatus mitteretur, idoneis locis fossas pedum 30. in latitudinem complures fecit, quibus partem aliquam Sicoris aduerteret, uadiumq; in eo flumine efficeret, atque ita amnis pennis dedit maioris aquæ, iam extenuatus.

Postquam om.] Postquam aduertit Petreius fortunam Cæsaris commutari feliciori successo. Tendit.] in extremas orbis partes. Ciuitates statim aliquot ad Cæsarem defecere, à quibus ille per oportunitate cōmeatu adiuuus fuit, & cetera ita mutata sunt, ut hostes quia interdum non poterant, non nisi noctu frumentarentur: quibus difficultatibus Petreius & Afranius adacti suere aliò suas copias transferre: duabus cohortibus ad Ilerdæ præsidium relicti, copias Sicorim traiciunt, & iter ad Iberum fluum intendunt.

Nudatos.] Vbi uidit Cæsar colles ab hostib. desertos. Nam Pompeiani duces difficultatibus frumētandi adacti, relicti duabus cohortib. ad Ilerdæ præsidium, copias Sicorim traiecerant, iterq; ad Iberum amnē intenderāt: in Celtiberiam enim bellū transferre cōstituebant. Cæsar, qui in omnes occasiones erat intentus, equitib. celeriter in hostē emisissis, aliquādiu extremū agmen carpens, ad Ilerdæ præsidium inuenit.

Nudatos Cæsar colles, desertaq; castra
Conspiciēs, capere arma iubet, nec quærere pontē
Nec uada, sed fluuiū duris superare lacertis
Paretur, rapuitq; ruens in prælia miles
Quod fugiens timuisset iter, mox uada receptis
Membra fouent armis, gelidosq; à gurgite cursu
Restituunt artus, donec decresceret umbra
In medium surgente die, iamq; agmina summa
Carpit eques, dubijq; fugæ, pugnaq; tenentur.
Attollunt campo geminæ iuga saxea rupes
Valle caua media: tellus huic ardua celsos
Continuat colles, turæ quos inter opaco
Anfractæ latuere uia, quibus hoste potito
Faucibus, emittit terrarum in deuia Martem
Inq; feras gentes Cæsar uidet. Ite sine ullo
Ordine, ait, raptumq; fuga conuertite bellum,
Et faciem pugnae, uultusq; inferte minaces,
Nec liceat pavidis ignaua occumbere morte:
Excipiant recto fugientes pectore ferrum.

illis locis. Pompeiani duces magna equitū peditumq; auxilia expectabant, & bellū in hyemē ducere ibi cogitabāt. Sed flu.] Cæsar cognito per exploratores, hostes ad Octogesa oppidū ad Iberū castra uallo 12. pedū munuisse, summo labore militū cōtinua to diē noctemq; opere in flumine auertendo huic iā rē duxerat, ut equites, licet difficulter, atq; ægrè fiebat, posset tamen, atq; aude rent flumen transire. Pedites

A Pedites tantummodo humeris, ac summo pectore extarent, ut tum altitudine aquæ, tum rapiditate fluminis ad transeundum impediuntur. Rapuitq; hoc est, celeriter amnem ingressus est. Tyrones enim ex disciplina militari æstiuis mensibus natandi usum discabant, quod in bellis non semper pontibus flumina transirentur: sed sæpe cedens, aut sequens exercitus tranare cogeretur: tum autem, quod sæpe repentinis imbris exundent torrentes. Ceterum quemadmodum flumina maiora transeantur, tradit Vege. lib. 3. cap. 7. de re militari. Quod su. In fuga transire non fuissent ausi. Prima luce ex superioribus locis, quæ Cæsaris castris erant coniuncta, cernebatur non iussimos hostium prælio Cæsarianorum uehementer premi, ac nonnunquam etiam extremum agmen sustinere, interrumptiq; interdum inferri signa, Cæsarianos rursum uniuersarum cohortium impetu propelli: mox rursus conuersos insequi: totis deniq; castris turbati. Dolebant hostem ita è manibus dimittendum. Itaque Centuriones, & Trib. militum adibant, eosq; obsecrabant, ut per eos Cæsar certior fieret, ne labori suo, aut periculo parceret, paratos se esse, & audire etiam, eà transire flumen, qua iraductus esset equitatus. Horum clamoribus excitatus Cæsar, etsi timebat tanto, tamq; uasto flumini tam florèntem peditatum obijcere, periclitandum tamen censuit: ac si muliussit infirmiores milites ex omnibus centurijs, quorum uires, aut animi eos labores sustinere non posse uidebantur, quos cum una legione præsidio castris reliquit, ac simul reliquas legiones expeditas castris eduxit: magnoq; numero iumentorum in flumine, supra, infraq; constituto, traduxit exercitum. Horum militum pauci ui fluminis transuersi abrepti, ab equitibus excepti fuere, non uno quidem amisso. Hoc facinus iudicat poëta, magnum & memorabile. Mox tida. paulò post ex anme recepti animos & corpora refecerunt ne defessi prælio obijcerentur. Donec de. ad meridiem usq; tamdiu enim, do-

nec sol lineam meridionalem attingat, decreuit umbra. Illam eo transgresso, incipit paulatim maior fieri, & extendi. Ceterum traducto incolumi exercitu, Cæsar copias instruxit, triplicemq; aciem ducere cepit. Tantum ibi fuit in militibus studium, ut sex milliù ad iter, addito ad uadum circuitu, magnaq; fluminis mora interposita, eos, qui de tertia uigilia exissent, ante horam diei nonam consequerentur. Carpit eques. Cæsar enim ex superioribus locis, quæ eius castris coniuncta erant, cernebat, à suo equitatu hostiù nouissimos prælio premi, & carpi. Dubijsq; modo propellebantur, modo rursus conuersos insequabantur: dolebantq; hostes ita è manibus elapsuros. Attollunt cam. topographia, describit enim locum, in quem Cæsariani euaserunt & tandem peruenerunt, tum autem quo hostes fuerunt potius. Gemina iuga sm. appositio. Suberant enim montes, atq; à quinq; millibus passuù iuera difficilia, & angusta excipiebant. Inter eos montes Pompeiani se recipiebant, ut Cæsaris equitatum effugerent: simul ut præsidijs in angustijs, quas Lucanus hic fauces uocat, positis, illius equitatu uimere prohiberent: ipsi sine periculo Iberum copias traducerent, id quod illi omnibus modis erat faciendum. Anfractu. ambitu. Sunt autem anfractus, uiarù flexus, & quasi ambitus quidam. Quibus h. quibus angustijs ubi Pompeiani potius fuere, aduertit Cæsar in secessum bellù transferrit. Et feras gentes Celtiberos dicit. Ite sine ullo. exhortoria oratio ad milites, ut subtractam pugnam iterum laceessant, conuertantq; Quinq; millia passuum itineris campestris Cæsar ab hostium castris, quæ in edito loco erant, confedit, & soliu, quæ hostes duciuri erant, occupauit. Statim à campestri itinere, loca aspera, & montuosa excipiebant. Qui prior has angustias occupauit, hostem prohiberi nihil erat negotij. Et multastq; iusti, & statarij prælij, non autem uelitationis.

Et in mon.] Certamen erat in celeritate positu, utri prius angustias supra distas, & montes occuparent. Exercitù Cæsaris uiarum difficultates retardabant, & equitatus Cæsaris insequens Afranij copias morabatur, cuius res in hanc necessitatem erat deducta, ut si prior montes, quos tendebat, occupasset, periculù uitaret. Cæsar prior iter ceptum confecit, et ex magnis rupibus nactus planiciem, contra hostem suam aciem instruxit. Illic exiguo. Cæsar præsidijs in montibus dispositis, omni ad Iberum intercluso itinere, quam proxime potuit hostium castris, sua castra communiuit. Postquam spa.] Cæsar Afranianos in arido, ac si-

Dixit: & ad montes tendentem præuenit hostem. Illic exiguo paulum distantia uallo Castra locant: postquam spatio languentia nullo Mutua conspicuos habuerunt lumina uultus, Et fratres, natosq; suos uidere patresq;, a Deprensus est ciuile nefas, tenuere parumper Ora metu, tantum nutu, motuq; salutarit Ense suos, mox ut stimulis maioribus ardens Rupit amor leges, audet transcendere uallum Miles, & amplexus effusas tendere palmas, Hospitis ille ciet nomen, uocat ille e propinquis Admonet hunc studijs consors puerilibus ætas, Nec Romanus erud, qui nõ d cognouerat hostem; Arma rigant lacrymis, singultibus oscula rûpunt: Et quamuis nullo maculatus sanguine miles Quæ potuit fecisse, timet, quid pectora pulsas? Quid uesane gemis & fleris quid fundis inaneis? Nec te sponte tua sceleri parere fateris? Vsq; e adeone times? quem tu facis esse timendum? Clastica f dant bellum, sæuos tu negligè cantus. Signa g ferat: cessa iam iam ciuilibus erinny Concidet, & Cæsar generum priuatus amabit.

ticuloso loco adeptus, eos à fluminis aquatione arcuit. Ibi in apertu discrimen adducta, mutua utriusq; colloquia fieri ceperit. estq; de militù transactione ad Cæsare agitari. & facile omnia conuentura uidebantur, si Cæsar duces foret. Incolumitate donasset, quod ipsum e benignè pollicito, insequuta fuit, haud aliter, quam si iam pax confecta fuisset. Inde frequenter ultero citroq; ab utrisq; in altera castra itum fuit. Præterea multi, qui ordines ducebant, &

a al. depræbenfentum. b al. in ampl. c al. propinqu. d al. agnouer. e al. ipse. f al. dent. al. det bel. g al. ferunt.

Hispaniarum reguli, cum ijs, qui in Pompeianis castris militabant, ad Cæsarem transiuerunt, eius occupaturi gratia. Adhæc Centuriones Cæsaris, & Tribuni ab Afrania

T nis comi-

nis comiter inuitati in altera castra cōuenerant. Atq; ista quidem absentibus ducibus, qui ex castris uallā ad aquā ducere cōperant, ut intra munitionē sine timore, & sine stationibus aquare potuissent. Et fratres.] Sed uerba Caesaris adscribenda duxi. Quorū, inquit, discessu liberā nacti milites colloquiorū facultatem, uulgō procedunt, & quem quisq; in castris notum, aut municipē habebat, cōquiri atq; uocat. Hęc ille. Atq; hoc est, quod pōeta dicit. Hospitis ille ciet nomen, uocat ille propinquum. Arma rigant.] Primū, inquit, agunt gratias omnes omnibus, quod sibi perterritas pridie pepercissent, eorum se beneficio uiuere. Deinde imperatoris fidem quærunt, rectē ne se illi sint cōmissuri: & quod non ab initio fecerint, armaq; cū hominibus necessarijs, & sanguineis contulerint, conueruntur. His prouocati sermōibus fidem ab Imperatore de Petreij, & Afraniij uita petunt, ne quod in se scelus concepisse, neu suos prodidisse uideantur. Quibus confirmatis rebus, se statim signa translaturus confirmāt. Legatosq; de pace primorū ordinum centuriones ad Casarem mittunt. Interim alij suos in castra inuitandi causa adducunt: alij ab suis abducuntur, adeo ut una castram facta ex binis uiderentur. Compluresq; Tribuni militum, & Centuriones ad Casarem ueniunt, seq; ei cōmendant. Hoc idem fit à Principibus Hispaniæ, quos illi euo-

cauerant, & secum in castris habebant obsidum loco. Ii suos notos, hospitesq; quærebant per quos quisq; eorum aditum commendationi haberet ad Casarem. Afraniij etiam filius adoleseens de sua, & parentis sui salute sollicitus cum Casare per Sulpitium legatum agebat. Erant plēna læticia, & gratulatione omnia, eorum, qui tanta pericula uitasse, & eorum, qui sine uulnere tantas res confecisse uidebantur: magnumq; fructum suæ pristinae lenitatis, omnium iudicio Casar ferebat: consiliumq; eius à cunctis probabatur. Hactenus Casar.

Rupit amor leges, audeat transcendere.] Castrensus lex cauebat capitis pœna, ne hostis cum hoste colloquia fereret. Nec Romanus.] cephonesi concludit cōseruationem. Hostem.] ueteres etiā hostem peregrinū nominabant, quod suis legibus uiuens nobis æquus uideretur: & qui nunc hostis, perduellis: & hostes hodie, qui ex æqua causa pugnam ineunt, ut Nonio placet: à uerbo hostire, & hostimentum, æquamenium. Arma ri.] conccitat affectus, quos exclamationibus per indignationem suscipit, & quidē nār' ἀποστροφῆς ad ciues Romanos. Clastica.] tubarū cantus. Erinny.] furia ciuili, qua ciues in duas partes per discordiam discesserunt. Et Casar.] futurum aliquando, ut sine imperio Pompeij amet. Iromia ἀποστροφῆς.

Nunc ades.] Id est ab inuocat Concordiam, ut quæ salus sit & conseruatrix perturbati mundi discordia ciuili, ut nunc pergat reconciliare partes, postquā huiusmodi ad eā proemia capta sunt.

a milites castris.
b al. permixto.

Æterno compl]

Conseruat enim Concordia res humanas, status imperiorum, cū discordia contrā omnia concidant, & dilabantur. Nexu.] fœdere, ac cōsociatione humana. Mistum mundum, perturbatū imperium uocat. Venturi dixer.] hoc est, nostra uerō tempora futurorum discrimen tenet, ut in posterum errorem non possint pratexere. Populo ue.] facultas adducendi ignorantiam in excusatio-

Nunc ades æterno complectens omnia nexu
O rerum, misticq; salus concordia mundi:
Et sacer orbis amor: magnum nunc sæcula nostra
Venturi discrimen habent, periere latebræ
Tot scelerum, populo uenia est erepta nocenti:
Agnouere suos, prohi numine fata sinistro
Exigua requie tantas argentia clades.
Pax erat, & castris a milites permixtus utrisq;
Errabat, dure concordies cespitē nenas
Instituunt: & b permixto libamina Baccho.

clades auctores. Pax erat, &.] Redit ad historiam, unde digressus fuit. Vagabantur interim in utrisque castris utrique, haud alter quā si pax conciliata fuisset. Quin & Afranius in castra se recepit, paratus eum casum, qui toto, & æquo animo ferre, quicumq; accidisset. Concordes.] Dilatat narrationem à signis recōciliationis. Sunt enim amicitia symbola mensæ communes.

Graminei Lux.] Addit pōeta alia amicitia, & pacis symbola: focos, & ignes totis castris communes, ut erat anni tempus. Hos ignes uocat gramineos focos lucētes, hoc est, cespiticios splēdentes. Locum enim in quo componitur ignis focum appellamus, qualis qualis est, siue lateritijs, siue cespiticijs. Iunctoq; cub.] aliud argumentum concordia: colloquia militū in multā

e al. steterit.

Graminei luxere foci, iunctoq; cubili
Extrahit in somnes bellorum fabula noctes:
Quo primū c steterint campo, quo lancea dextra
Exierit, dum quæ gesserunt fortia, iactant:
Et dum multa negant: quod solum fata petebant,
Est miseris renouata fides, atq; omnē futurum
Creuit amore nefas. nam postquam fœdera pacis
Cognita Petreio, seq; & sua tradita uenum
Castra uidet: famulas scelerata ad prælia dextras
Excitat, atq; hostes turba stipatus inermes
Præcipitat castris, iunctoq; complexibus ense
Separat, & multo disturbat sanguine pacem.
Addidit ira ferox moturas prælia uoces:
Immemor & patriæ, signorum oblitte tuorum
Non potes hoc causæ miles præstare Senatus,
Assertor uictō redeas, ut Casare: certē
Ut uincare potes, dum ferrum, incertaq; fata,
Quiq; fluat multo non decrit uulnere sanguis

noctē extracta, de antea clis malis, & periculis. Lucida est præteritorū malorū recordatio, quorū meminisse iuuat, ut ait pōeta: quæ experiundo dura sunt, & grauiā, iucunda uerō defunctis.

Bellorū fa.] cōfabulatio amica de bello, & exactis periculis. Nec minus eruditē dixit, extrahit noctes in somnes: studio colloquendi totas noctes in somnes ducebāt, Etenim primum omnes

A omnes omnibus gratias habebant Afranii, quod sibi perterritis pridie peperissent, ut paulo ante reulimus. Quo primum sic.] *narratio amicæ cōsolationis inter se ea nocte. Refricabant, in quo cāpo primum fuissent cōgressi, quibus viribus hastā torserint, quasq; res magnas gesserunt. Dum quæ.] Interim dum ista ad hunc modū conferuntur, reb. Afranio nuntiatis, ab instituto opere discessit, seq; in castra recepit, paratus ad eum, quæ unq; ea-*

B sum fortuna daret, ferendū æquo animo. Negat.] *inter se, aliqua hoc, uel illo pacto gesta esse, ut solent multa pleroseq; nō obseruantes latere. Fides.] erga suos duces, quibus fidē à Casare de ipsorū uita impetrarunt. Creuit amo. n.] per hanc concordia sequenti fuit ingens nefas, hoc est, iura eades. Nam Petreius furēns cū prætoria cohorte, & densa cetratorum manu ad castra de improviso aduolauit, & militū colloquia diremit. Postquā fœd.] Verba Casaris sunt. Petreius uerō nō deserit sese, armat familiā: cum hac, & prætoria cohorte cetratorū, barbarisq; equitibus paucis beneficiarijs suis, quos suæ custodiæ causa habere cōsueuerat, improviso ad uallum aduolat, colloquia militū interrumpit, nostros repellit ab castris, quos deprehendit, interficit, reliqui cōeunt inter se, & repente periculo exterriti sinistras sagis inuoluunt, gladiosq; distingunt, atq; ita se à cetratis equitibusq; defendunt, castrorū propinquitate confisi, seq; in castraq; recipiunt, & ab his cohortibus, quæ erāt in statione ad portas defenduntur. Quibus rebus confectis flens Petreius manipulos circueit, militesq; appellat, neu se, neu Pompeiū absentem imperatori suum aduersarijs ad supplicium tradunt, obsecrat. Fuit celeriter cōcursus in prætorium, postulat, ut iurent omnes, se exercitū, ducesq; non deserturos, neq; produuros, neq; sibi separatim à reliquis cōsiliū caputuros. Princeps in hæc uerba iurat ipse, ad idē iusiurandum adigit Afranium, subsequuntur Trib. militū, centurionesq;. Centuriatum producti milites idem iurant. Edicunt, penes quem, quisq; sit miles Casaris, ut producat, productos palam in prætorio interficiunt. Sed plerique quos ceperant, cælant, noctūq; per uallū emittūt. Et mox. Casar milites aduersariorū, qui in castra per tempus colloquij uenerant, summa diligentia conquiri, & remitti iubet. Sed ex numero Trib. militum, Centurionumq; nonnulli sua uoluntate apud eum remanserunt. Hæc Casar. Veniam.] quasi per ista militum colloquia castra, & segenum iri futurum esset, ac non potius cōmunis salus ageretur hæc cōciliatione concordie. Famulas dēx.] hoc est, armauit familiā suā, cum qua, & prætoria cohorte cetratorū, & barbaris paucis equitibus: tum autē & beneficiarijs suis, quos antea ad corporis sui custodiā delectos habuerat, ex improviso ad uallū aduolauit, ut paulo ante*

ibitis ad dominum? damnataq; signa feretis? Vtq; habeat famulos nullo discrimine Casar Exorandus erit & ducibus quoq; uita petenda est? Nunquā nostra salus, pretium, metcesq; nefandæ Proditionis erit, non hoc ciuilia bella Vt uiuamus agunt: trahimur sub nomine pacis. Non chalybem gentes penitus fugiente metallo Eruerent, nulli uallarent oppida muri: Non sonipes in bella ferox, non iret in æquor Turrigeras clasis pelago sparsura carinas, Si bene libertas unquam pro pace daretur. Hostes nempe meos sceleri iurata nefando Sacramenta tenent, at uobis uilior, hoc est Vestra fides, quod pro causa pugnantibus æqua Et ueniam sperare licet, prohi dira pudoris Fœdera, nunc toto fatorum ignarus in orbe Magne paras acies, mundi q; extrema tenentes Sollicitas reges, cum forsā fœdere nostro Iam tibi sit promissa salus, sic fatur, & omneis Concussit mentes, scelerumq; reduxit amorem.

memorātū est. Scelerata.] Impia, partim quod de pace conuenerat, quam disturbabat: partim quod ciues ad ciuium, hospites ad hospium eadē induxit. Suppat. tur.] ea, quā modo dixi: & inermes, quod quiduis potius quā pacē interruptū iri, postis armis sperarent. Iuna & tosty am.] pathos ab habitu. Addidit ira.] usus præterea a al. funera.] fuit oratione ad milites, qua disuasit pacē, irritauitq; militū suorum animos ad eadē nefariam. Imme-

mor ò pa.] Flens Petreius re uera, ut paulo ante ex Casare retuli, manipulos circuebat, & singulos nominatim appellabat, concitando affectus, ne se, ne Pompeium ad supplicium traderent, obsecrabat, & obtestabatur. Immemor.] Deliberatiui generis oratio dissuasoria, ne pacem faciant cum hoste. Exordium ductum est ab exclamatione in indignitatem rei, qua acerbe suos ingratitude nis primum erga patriā, inde perfidiæ accusat, quod per iuri relicto Duce Pompeio ad hostem defecerunt. Etenim eum eos immemores uocat, ingratos intelligit. Nam qui beneficium non meminit, ingratus planè est. Sed & numero singulari, pro plurali *ovrendo* xentis usus est. Signorum.] qui diuersa, hoc est, hostium signa, nostris relicta, non sequaris. Non potes.] Pompeij enim arma sequuti fuerant, ut respic. libertatem iuerent: patriam, senatum, aras, & focos à seruitute uindicarent. Ergo hoc pacto fidem suam miles non potuit patriæ, neque senatui probare, ut reuersus dicatur senatus assertor, & uictor Casaris: sed prestare potes, ut uincaris. Dum fer.] quamdiu non deest ferrum, quam diu, euentus belli incertus est, quamdiu non deest sanguis, qui è satio corpore fluat. Hoc enim pacto satius est in libertate occumbere, quā in turpi seruitute sub imperio domini uiuere. Quare addit. Ibitis ad do.] à turpi argumētatur. Quid enim turpius, quid homini ingenio durius, quā ex libertate sponte transire sub seruitutis iugum, & ad eum, qui à senatu hostis patriæ iudicatus sit, desicere: Damnataq; signa uocat, infesta patriæ, signa tyranni hostis iudicati. Vtq; habeat.] argumentum ab indigno, quid indignius, precibus obtinere à Casare, ut in seruitutem recipiantur, cum natura omnia animantia libertatem optent: contra, seruitutem detestentur. Sunt enim relatiua, dominus, & seruus, siue famulus. Docibus q.] Nam milites à Casare impetrauerant, ut Petreio, & Afranio parceretur, quorum preces confirmarat. Iam & continuæ interrogaciones indignitatem rerum coarguunt. Nunquam n. f.] Sic concludit nunquam futurum est, ut uitam pretio proditione patriæ redimam; ut mortem etiam honestam turpi uita anteponam. Non hoc ci.] Reddit causam ciuiliū bellorū: aut ut pugnando moriantur, aut uictores suam libertatem retineant.

retineant. Trahimur.] hoc est, specioso prætextu pa-
 cis imperanda in seruitutem uidentes, uolentesq̄ dedu-
 citur. Præclara uox pax est, si non sequatur iugum, nun-
 quam excutiendum. Non chalybem g.] à casta si-
 nali armorum bellicorum: libertas tutanda, non pax pe-
 tenda. Si pax anteferenda esset honestè libertati, pro-
 fectò nihil opus esset ferrum, & chalybem effodere è ue-
 nis terræ: non oppida muris, & aggeribus cingerentur:
 non esset, cur equi ad bellum instruentur, & classes na-
 uium concinnarentur ad certamina naualia. Chaly-
 bem.] Chalybes populi sunt proximi Paphlagoniæ,
 habentq̄ urbes clarissimas Amyson, & Synopen Cynici
 Diogenis patriam: amnes Halin, & Thermodontem.
 Secundum Halin urbs est Lycaſto: à Thermodonte cam-
 pus, in quo fuit Themiscyrum oppidum, & castra Ama-
 zonum, quare Amazonum uocant. Tibarem Chalybas
 attingunt, quibus in uisu, ac lusu summum bonum est.
 Plinius Chalybas in Africa collocat inter Troglody-
 tas. Homerus certè Chalybas, quos ipse Alybas uocat,
 Paphlagonibus annumerat in catalogo eorum, qui Tro-
 ianis auxilia tulerunt.

αὐτὰρ ἀλιζώνων ὁ δῖος καὶ πῖσις ἄριστος ἦ, χάλυβη
 τυλόθεν ἐξ ἀλύβης, ὅθι ἀργύρεα ἔτι γενέθλην. id est,
 interprete Camerario.
 Dux Hodius, sed Halixonū est, et Epistrophus, hi sunt,
 Cultores Alybes, argenti ubi origo, remota.
 Scholiastes Bithyniæ populos esse dicit Chalybas, ἰ-
 θυος βιθυνίας.

Alybas Strabo postea Chalybas dictos tradit, ad postre-
 mum Chaldaeos, Addit præterea, ἐν δὲ τῆς γῆς τὰ μέ-
 ταλλα, ἢν μὲρ σιδῆρος, πρότερον δὲ καὶ ἀργύρεα. Cu-
 ius abbreviator, ὅτι οἱ ἀλιζῶνες οὗτοί εἰσι, οἱ ἦν πε-
 ρὴ τῆν τρατίφ. οὐτα οἰν. ὄντες χαλδαῖοι, οἱ ποῖν
 μὲν χάλυβες ἰαλοῦντο. ἐπὶ δὲ πρότερον, ἀλύβης,
 ὅς ἐστι δαήρος, τυλόθεν ἐξ ἀλύβης. ὅτι δὲ πρότερον
 ἀλιζῶνες. καὶ γὰρ ὁ χρῶνος βίωσιν ἐώθεον τὸν τῶν ἐθ-
 νῶν ἠλπίσας μετασχηματίζου. οἰντιες μὲν γὰρ ἔθ-
 νος θρακικῶν, τὸ τῆν κλημῶν ὤνησαν. εἶτα οἰντοί.
 εἶτα οἰνοί, ὡς ἀρχιλοχος. ἀσπίδα μὲρ σαίωρ τις ἀνεί-
 λετο, εἶτα σάπαι. ἦν περὶ τὰ ἀβδηρα πόλιν οἰοῦν-
 τες. πάλιν βρύγοι, βρέγες, βρύγες, φρύγες, οἱ αὐτοί.
 πάλιν μαίονες, μήονες. οὕτως οὖν, χαλδαῖοι, χάλυ-
 βες, ἀλύβης, τυλόθεν ἐξ ἀλύβης, καὶ τὸ τυλόθεν προσ-
 νέμμενον σημεῖον ποιεῖται τῆν, καὶ τὰ λοιπὰ. hoc

est, quia Halixones ij sunt Chaldaei, qui hodie circa Tra-
 pexontem habitant qui antea Chalybes dicebantur. Ad-
 hæc multo prius Alybes, ut ait Homerus. τυλόθεν ἐξ
 ἀλύβης, hoc est, procul ex Alybe. Tum autem & prius
 Alizones. Etenim tempus labens solet gentium appella-
 tiones detorquere, ut Sinties Thraciæ populis aliquan-
 do Lemnum habitauerunt. Inde Sintimox Saij quemad-
 modum Archilochus, feræum Saiorum aliquis detraxit.
 postea Sapa, qui hodie circa Abderam habitât. Rursum
 Brygi, Breges, Bryges, Phryges, ijdem. Sic Meones, &
 Meones ijdem. Ad eundem modum etiam Chaldaei, Cha-
 lybes, & Alybes, & cætera. Suidas item author est, Chal-
 ybes Scythiæ gentem esse, apud quos ferrum effoditur.
 Cæterum Chalybes ærariam fabricam inuenisse existi-
 mantur, quod inuentum tamen alij Syclopiibus tribuunt.
 Perottus Sepontinus enarrâs uersum Martialis, epigram-
 matum lib. 1.

Videbis altam Liciane Bilbilim
 Equis, & armis nobilem.

Celtiberi, inquit, arma habent rei bellicæ aptissima, ut-
 pote aquarum temperamento abdurata. Nec apud eos
 probatur telum aliquod, quod non aut Bilbili fluuio, aut
 Chalybe tinctum sit. Quapropter & Chalybes finitimi
 huius fluuij appellati sunt, ferroq̄ cæteris præstare dicun-
 tur. Si bene libertas unquam pro pace. Si pacè
 seruitutem mercemur. Hostes nempe meos scele-
 ri] collatione dissimilium, adeoq̄ aequi, & iniqui suos
 uiolati iuramētū reos agit. Hostes in causa iniusta fidem
 seruant, uos, qui senatus auctoritatē sequimini, & li-
 bertatē patriæ ferro iudicatis, æquam causam deseritis,
 nulla neque fidei, neque iusurandi habita ratione,
 ad hostes transitis. Proh dira.] Epilogus constat pa-
 thetica exclamatione in detestanda pacis fœdera, quæ à
 militibus se absente cum hoste inita sunt. Magna paras
 acies, munditj extrema ten.] auersio per indignatio-
 nem: quasi dicat. Interim dum tu Pompei futurarum re-
 rum, & belli euentus ignarus tota Asia, & Africa reges
 ad sociâ arma coniungenda sollicitas, hic te in Hispania
 tui milites uiolato iure iurando produnt, & contra te &
 senatum arma induunt, aut tuam certè salutem tibi à Ca-
 sare pepigerunt. Concussit.] hoc est sua oratione om-
 niū animos mouit, ac mutauit, ut rupta pace ad arma ite-
 rum concurrerent. Scelerumq̄ red.] belli, & nefarie
 cædis ciuilib.

Sic ubi.] Compa-
 ratione ducta à natu-
 ra bestiarū, quæ cōclu-
 se intra caueas suas
 aliquandiu ferina na-
 tura posita mansuetio-
 res iam factæ sunt, di-
 dicerūtq̄ magistrū in
 perio parere, dilatat,
 ornatq̄ narrationem.
 Quod si fame confe-
 ctæ leuiter iterum san-
 guinem degustent, in-
 sita ferina rabies re-
 crudescit, ut uix recto-
 ri suo parcant. Itaque
 sic partes inter se son-

Sic ubi defuetæ syluis in carcere clauso
 Mansueuere feræ, & uultus posuere minaces,
 Atq̄ hominē didicere pati, si torrida paruus
 Venit in ora cruor, redeunt rabiesq̄, furorq̄,
 Admonitæq̄ tument rabiesq̄, furorq̄,
 Feruet & à trepido uix abstinet ora magistro.
 Itur in omne nefas, & quæ fortuna deorum
 Inuidia cæca bellorum in nocte tulisset,
 Fecit monstra fides, inter mentasq̄ torosq̄
 Quæ modo complexu fouerūt pectora, cædunt.
 Et quamuis primo ferrum strinxere gementes,
 Ut dextræ, iusti gladius dissuasor adhæsit,
 Dum feriunt, odere suos, animosq̄ labantes
 Confirmant ictu: feruent iam castra tumultu:
 Et scelerum turba rapiuntur colla parentum.
 Ac uelut occultum pareat scelus, omnia monstra
 In faciem posuere ducum, iuuat esse nocentes.

feruntur, ut milites
 cum feris cōponat, car-
 cerem castris compa-
 ret, rabie, furoremq̄,
 ira militū. Defuete.]
 defuetæ à syluis, ubi
 assuetudine ingenuâ
 feritatem dedicere, ac
 rabie naturalē exue-
 re. Carcere c.] in ca-
 uea, & ferarū recepta
 culo cōclusa, aut sim-
 pliciter, in ocluso car-
 cere. Cæterum carcer
 propriè est locus, in
 quo rei coercentur, &
 custodiuntur. Est &
 carcer,

A carcer, siue carcere repagulū siue septum in stadijs unde fit dato signo initium cursus in certamine ad metam. *Ma- ro.* Ruuntq; effusi carcere currus, ducta cōparatione ab equestri certamine ad nauale. Carceres, siue repagula illa, *Græci* βαλβιδας, ἀφαιρία. & ὁ πλῆγυας uocant. Unde paromia nata est, ἀπὸ τῆς βαλβιδας, à carceribus, siue repagulis, pro eo quod est, ab exordio rei. Iuxta carceres tendebatur linea, cui insstebant in stadio cursuri. A carcerib. ad metā. à principio usq; ad finē: ac retrō, à meta ad carceres. Sed ad rem. Vultus po.] hoc est, deopuere truculentia assuetudine parendi. Atq; hominē.] didicere longo tēpore pati uerbera, ferre imperiū hominis. Longa enim dies homini docuit parere leones, ut ait ingeniosus poeta. Si torrida p.] Si plusculū cruoris famelicis, ac siccis faucibus hauserint, redit natia appetētia, & ingēnita ferina cruditas. Rabies enim canum proprie est furentium, & truculentia furor. Gustato sanguine admoventur feritatis suæ. Trepidus magistro.] rectore suo, qui eos regit, & nutrit. *Martialis.*

Læferat ingratus placidi leo membra magistri. *Cæca.* tenebrosa nocte, qua uisui rerū discrimen adimi

Tu Cæsar.] Auer- sione Cæsarem laudat ab insita clementia, quod inuicē non se uerit in Pōpeianos, quos deprædidit in suis castris. Reuerēbatur superos quod à nefaria cæde, ueteri beneuolentia nō mutata, abstineret. Nam milites aduersariorū, qui in sua castra uenerant, conquiri summa dili-

gentia, & remitti iussit. Quā benignitate multi Tribunorum militū, et Centurionū permoti fuere ut in castris eius sua uoluntate remāserint, quos ea de causa postea in magno honore habuit. Nam Centuriones, & amplioris ordinis Equites R. in Tribunitium restituit honorem. Quare uisus fuit postea in campis Pharsalicis, ad Massyliam, & in Aegypto deorū beneficio uicisse, inquit poeta. In undis Mas.] in mari Gallico nauali prælio, quo superauerat Massylienses. Nulla uictoria maior est uiro principi & magnanimo, quā se ipsum uincere. id quod hic fecit Cæsar. In aruis Aema.] non fuit tibi fortuna maior in Pharsalicis campis, quā hic, cum à talione abstineres, & te ipsum, tuamq; iram uinceret ratione. Quare caussa tua melior dicitur, qui Pompeianorū, qui nefaria cæde tanti atrociter contra fidei ius in tuos se ueruerint, iniuriam non uindicaris. Phario æq.] mari Aegyptiaco contra Alexandrinis. Etenim incendio rectorū reiecto Achilla Alexandria, statim Cæsar incensis hostiū nauibus Phari occupauit. Fuit hæc insula Alexandria obiecta, & ponte conuenienti annexa. Hic post multas difficultates tanta uirtute hostes, quorū dux, sublato Photino, cum Achilla, Ganymedes erat, reppulit, ut fusi fugatiq; Alexandrini, X. quadringentis amissis, trepidi in urbem se receperint. Deinde Phari uicus expugnatus fuit: ubi sexcentis Phariis captis, præda militibus data est. Nec multo post acerrimū prælium rursus circa Pharium insulam commissum fuit.

tur, & qua cædis nefaria authores latere potuissent. Est autem hic sensus. Quæ per errorem fortuna hic fieri uoluit, postea non ueriti fuerunt ea perpetrare propter fidem in suos duces. Monstra enim proprie sunt, quæ præter rerum naturam ordinem fiunt. Et monstrosa uocamus, quæ à natura absunt: & monstrosam libidinem se uerendi in eos, cum quibus modo amicitiam, & societatem iunxerant. Mentasq; to.] pathos à loco. Cum enim mensa, & lecti communis sacra sint, ut hospitalia iura ausi fuere uiolare. Quam impietate credebant Iouem ξείνον, grauius punire suo fulmine. Additq; à gestibus alios affectus, quod ea pectora confoderunt, quæ paulo ante complexi fuerant. Iusti dissuasor.] iusticia erat, parcere amicis, cognatis, & ciuibus cū quibus pax, et societas iam coiuerat, quos iam odere infestē. Labantes.] deficientes. Labantes legendum est, non labentes, ut Sulpitius Verulanis legit, exponitq;, cadentes: cum labi primam producat: Labare uerō, corripiat. Colla paren.] pathos à relatione personarum. Omnia mon.] capita cæcorum parentum, & amisorum, id quod contra naturam erat, ut facerent liberi. Iuuat esse.] epiphonema.

Tu Cæsar quamuis spoliatus milite multo
Agnoscis superos, neq; enim tibi maior in aruis
Aemathijs fortuna fuit, nec Phocidos undis
Masilix, Phario nec tantum est æquore gestum.
Hoc siquidem solo ciuili crimine belli
Dux caussæ melioris eris, polluta nefanda
Agmina cæde duces iunctis committere castris
Non audent, altæq; ad mœnia rursus Ilerdæ
Intendere fugam: campos eques obuius omnes
Abstulit, & siccis inclusit colibus hostem.
Tunc inopes undæ prærupta cingere fossa
Cæsar auet, nec castra pati coniungere ripas,
Aut circum largos curuari brachia fontes.

Huic pugna ubi tres
cohortes adhibita fu-
issent, iā Romani mul-
ta ui in littus irrupe-
rūt, cum oppidam ex-
transuerso inuicti hō-
stē ex mole ponti oppo-
sita quā Cæsariani oc-
cuparāt, subitani de-
turbarent: alij ad pon-
tē confugerūt: alij ad
nauis: & quicunq; in
littore exclusi sunt ab
Alexandrinis obrun-

cati fuerūt. Cæsar quā diu potuit, suos ex ponte hortatus fuit. Verum ubi uidit, fugam sibi nō posse, proximam nauē repetiuit. Sed cum ea esset impedita, & hostes urgent, in mare desiluit, & enatando C C passibus ad proximam nauim peruenit. Post uaria pericula, & mille difficultates, ad ultimum circa Pharium insulam hostes suos superauit. Hoc solo cri.] perfidia Pompeianorum, Petrei nempe, & Afranij, quos Duces nominat, qui non ausi fuerunt post perpetratam eadem castra castris cōmittere, sed fugam inierunt. Polluta nef.] Pulchrē nefanda, detestanda cæde depræhensos, & pacis fide in castris uersantes subito adortus oppressit. Quare Afraniani multis difficultatibus circumuenti, sed in primis laboriosa frumentatione fessi, plures in diem in Cæsariana castra transibant. Altæq;.] Etenim Pompeiani duces deflectione, & laboriosa frumentatione permoti castra mōuerunt, quibus abeuntibus Cæsar adeo ferociter insitit, ut loco uehementer iniquo coacti fuerunt castra metari. Sed Cæsaris ipsius uerba præstat ad scribere. Premebantur, inquit, Afraniani pabulatione, aquabantur agrē: frumentum copiam legionarij nonnulli habebant, quod dierum uiginti duorum ab Ilerda frumentum iussi erant efferre. Cetrati, auxiliariēq; nullam, quorum erant & facultates ad parandum exiguæ, & corpora insueta ad onera portanda. Itaq; magnus eorum quotidie numerus ad Cæsarem persugiebat. In his erat angustij res, sed ex

propositis consilijs duobus explicitius uidebatur ad Ilerdam reuersi, quod ibi paululum frumenti reliquerant. Ibi se reliquū consilium expleturos confidebant. Tarratio aberat longius, quo spatio plures rem posse casus recipere intelligebant. Hoc probato consilio ex castris proficiscuntur. Haecenus Caesaris uerba retuli. Campos eq. ob.] Caesar equitatu praemisso abeuntibus adeo ferociter instiuit, ut in quo loco procul ab aquis coacti sint castrametari. Sed equitatus Caesaris nouissimum hostium agmen

carpsit, impediuitq. ipse interim Caesar cum legionibus subsequebatur: neque ullum intercedebat tempus, quin extremi eum equitibus praeriaentur. Altab.] nam supra memoratum est, Ilerdam in monte sitam fuisse, cuius diuersum latus fuerit praeceptum. Curuari.] hoc est, curuatorum brachiorum forma extendi castrorum procurrentes partes, ad fontes. Et, patii euadax ymruas, modus pro modo, hoc est, patiebatur dixit, historiographorum more.

a al. hostes. **b** al. inuisa Ince. **c** al. non. **d** al. incum. **e** al. miscen. **f** al. dum.

Vt leti u.] Caesar diu quaesita occasione eoplexus, uallo & fossa Pompeianos a Sitoris aquatione exclusit. Ad quod opus impediendum tertio die in die Pompeiani castris egressi in hostium conspectu aciem instruxerunt. Nihil apertum progredi, suos exaduerso in aciem direxit, sed pugna abstinuit, satius ratus sine cruore, quam periculose, & mortis. quidem cum multo sanguine uincere.

Vt laeti uidere uiam, conuersus in iram Praecipitem timor est, miles non utile clausis Auxilium, mactauit equos, tandemq. coactus Spe posita damnare fugam, casurus in hostem Fertur, ut effuso Caesar decurrere passu Vidit, & ad certam deuotos tendere mortem, Tela tene iam miles, ait, ferrumq. ruenti Subtrahere, non ullo costet mihi sanguine bellum. Vincitur haud gratis iugulo, qui prouocat hostem. En sibi uilis adest contempta luce iuuentus In damno peritura meo. nec sentiet ictus d Incumbens gladijs, gaudebit sanguine fuso. Deserat hic feruor mentes, cadat impetus amens, Perdant uelle mori. sic deflagrare minaces Incautum, & uetito passus languescere bello, Substituit merso dum nox sua lumina Phcebo. Inde ubi nulla data est miscendi copia Martis, Paulatim cadit ira ferox, mentesq. tepescunt. Saucia maiores animos ut pectora gestant, Dum dolor est, ictusq. recens, & mobile neruis Conamen calidus praebet cruor, ossaq. nondum Adduxere cutem, si conscius ensis adacti Stat uictor, tenuitq. manus, stum frigidus artus Alligat, atq. animum subducto robore corpor, Postquam sicca rigens astringit uulnera sanguis.

iam.] Oratio Caesaris monitoria est, cuius summa est; ne in hostes procedant; si castris moriendi consilio erumpant. Ferrumq. r.] Si hostis coeperit impressionem facere, caue ferrum stringat. Addit causam hanc, quod sine sanguine uelut uinceat. Vincitur haud g.] Nam qui desperatione adducti moriendi consilio clausis oculis Andabatarum more pugnant, & ferro ita uiam facere constituunt, ut uel occubant pugnando, uel uincant, haud multi moriuntur. sed multo uictorum sanguine, quoties auditur illa Aeneae uox in

quam uiderunt inopia omnium rerum sibi mortem parari, aut deditionem necessariam faciendam esse, Circumuenti enim, ut diximus, erant uallo fossaq., ceu mures intra mucipulam, quo eorum Caesar remoraretur eruptiones, quod ea parte descensuros arbitrabatur. Miles non uil.] In obsidione inutile auxilium equitatus est, quare, inquit Caesar, illi & inopia pabuli adacti, & quo essent ad id expeditiores, omnia sarcinaria iumenta interfici iubent. Equos non uile auxil appositio. Tandemq. co.] Nam tertio die ubi magna pars operis Caesariani processisset, illi impediendae rei causa, quae ad munitionem pertinebat, hora circiter octaua signo dato legiones eduxerunt, aciemq. sub castris instruxerunt. Atque hoc illud est, quod poeta dicit, casurus in hostem fertur. Et miles pro milites. Vt effuso.] Nam Caesar, ut ipse testatur, statuerat non dimicare, nam necessariam deditionem obseruare, quam praelio decernere malebat. Effusum passum, effusum cursum dicit. Deuotos.] obstimatos. Caesar ubi uidit eos sub castris aciem instruxisse, suas legiones ab opere reuocauit, & omnem equitatum conuenire iussit, aciemq. instruxit. Contra, inquit, opinionem enim militum, famamq. omnium uideri praelio diffugisse, magnum detrimentum afferebat: sed iisdem de causis, quae sunt cognita, quo minus dimicare uellet, mouebatur, atque hoc etiam magis, quod spatij breuitas etiam in fugam coniectis aduersarijs, non multum ad summam uictoriae iuuare poterat. Non enim amplius pedum millibus duobus ab castris castra distabant. Tela tene,

secundo Aeneid. desperantis uictoriam. Moriamur, & in media arma ruamus: Vna salus uictis nullam sperare salutem. Necessario morituris solatijs pars est, supplicium aliquod de hostibus uictoribus sumpsisse. ut multo sanguine diceant uictoriam sibi stesisse. Nunquam omnes, inquit, idem Aeneas apud Marone, hodie moriemur inulti. Haec repertans Caesar dux militaris, suos prudenter a praelio conuincet. Et qui de re militari praeccepta tradunt, docent hosti uiam ad fugam relinquendam potius, quam cogere ad pugnandi necessitatem, cum ad deditionem inclinentur. En sibi u.] Prodit hostis e castris inopia omnium rerum adactus, ut pugnando, contempta uita, cadat. Peritura m. d.] si pugnae copiam feceris, multo meorum militum sanguine hostes cadent. Itaque statim suos mouet, ut tantisper praelio abstineant, dum hostium hic furor, rabies, & ardor subsederit, quo sua sponte se dedant, & pacis condiciones accipiant. Sic defla.] Ad istum modum Caesar passus fuit minaces animos, & ad pugnam accensos deseruere, & lentescere, donec uox superueniens eos in castra compulit. Lumina.] donec post occasum sidera orientia noctem inuexerunt. Constat Caesar rem non nisi coactum praelium reuera commissurum fuisse: & acies ad solis occasum ita contentae fuerunt: inde utrinq. in castra discessum fuit. Inde ubi nul. d.] Vbi Caesariani uidere pugnandi copiam sibi negatam, paula-

Et cum resedit spiritus ferocia, quam rem uenusta comparatione illustrat. Ad istum, inquit, modum Caesar passim fuit spiritus feroces hostium residere uetita pugna, haud aliter, quam milites solent maxime animorum ferocia ad pugnam accendi conspecto post acceptum uulnus sanguine,

et quamdiu cruciatus durat in recenti uulnere: tum autem quamdiu sanguis calidus non tardat neruorum uires. Verum ubi desijt uictor pugnare, et calori frigus succedit, paulatim mortis pigricies arripit, et mors superuenit.

Iamq; inop. un.] Vbi iam utrinq; in castra discessum fuit, post fridie Caesar munitiones institutas parauit perficere. Afrasiani interim tentabant uadum Sicoris si transire potuissent. Quod ubi Caesar animaduertit, Germanos leuis armaturæ equitumq; partem flumen traduxit, et in ripis crebras

Iamq; inopes undæ primum tellure refossa occultos latites, abstrusaq; flumina quærunt: Nec solum rastris, durisq; legionibus arua, Sed gladijs fodere suis, puteusq; cauati Montis ad irrigui premitur fastigia campi. Non se tam penitus, tam a longe luce relicta Merferit Assyrij scrutator pallidus auri. Non b tamè aut tectis sonuerunt cursibus amnes, Aut micure noui percusso pumice fontes, Antra e neq; exiguo stillant sudantia rore, Aut impulsa leui turbatur glare a uena. Sic exhausta super multo sudore iuuentus Extrahitur duris filicium lassata metallis.

extra Babylonem, et Ninum. Constat autem uarijs modis aurum inueniri, ut in fluminibus, Tago, Pado, Hebro, Gange, Pacto a al. longa: lo. Et formice Indice aurum è cauernis ege b al. hand. rüt, in regione Septentrionalium Indorum, c al. Nec, qui Darde uocantur. Hoc aurum ab illis eru d al. Tunc, tum tempore hyberno Indi aestiuo calore

custodias disposuit. Tandem Pompeiani omnibus rebus obfessi, equis quartum diem sine pabulo retentis, aquæ, ligni, et frumenti inopia adacti colloquium petiuerunt. Hanc aquæ inopiam graphice non solum amplificat, sed studium in aqua querenda, et effodiendis puteis comparatione illustrat. Occultos latites, abstrusaq; flumina.] aquas sub terra in uenis depressas, eruere conantur, non rusticis instrumentis quidem, quæ desiderantur, sed gladijs, quibus hæcenus pugnauerant. Extremam inopiam hæc re coarguit. Abstrusa f.] expolitio synonymiæ. Premitur.] deprimitur, effoditur puteus excavati montis ad profunda campi, quæ fastigia hic nominat, proprie tamen altitudinem, et summitatē operis significat fastigium. Aliquando pro imo accipitur, ut hoc loco Maro.

furantur, ubi propter uaporem formice in cuniculis sese condiderunt: quæ tamen odore sollicitata prouolant, et crebro lacerant, quamuis praeuolucibus camelis fugientes. Eruiunt et à gryphibus apud Scythas. Tribus modis maxime inuenitur aurum, in fluminibus memoratis, quod in puteorum scrobibus effoditur, aut in rumis montium. Quod puteis effoditur, canalicium uocant, alij canalicium si, in hæretq; marmoris glareæ: sed quod in fluminibus reperitur, optimum est. Plura apud Plinium legere est de auri effossione, de formicis aureum eruentibus libro 33 cap. 4. Non tamen.] hoc est non inueniunt aquam. Idem pollex uersus sequens. Percusso pu:] percusso saxo. Pumex is, qui in usu est corporum leuigandorum feminis ac uiris, tum autem et libris laudatissimus habetur, qui è Melo, Scylo et Aethiis insulis ad nos transmittitur. Antra.] perpetua sunt expolitioes. Glarea proprie minutissimos lapillos signat, qui in fluuiorum ripis, et maris littoribus reperiuntur. Alij glaream uocant terram duram, et sterilem siccamq;. Plinius lib. eodem, ubi de auro differit. Hispaniæ montes aridos, et steriles esse scribit, in quibus nihil aliud gignatur, quam aurum. Quare rectè glaream uocat eam terram. Quod è puteis foditur, marmoris glareæ in hærens, amplexum micæ marmoris scintillat. Sic exhausta.] Eaphonesis in superuacaneum militum laborem circa effossiones puteorum. Lassata metal.] Metalla dicta quidam autumant, et τὸ τὸ μετὰ τὰ ἀλλὰ ἐν πεδίῳ, quod alia post alia inueniantur, uel, ut alij, τὰ ἐν τὸ μετὰ τὰ ἀσφραγιστά, ad istum modum Eli sunt, quasi mercenarij. Sic exhausta.] ad istum modum uiribus destituta post magnum laborem. Metallis.] hæret in collatide, ut metalla fodiendo altissimos puteos quæruntur, ad eundem modum fodiendo frustra puteos in duris filicibus, metalla inueniunt quidem, sed non aquam.

Et quæ sint scrobibus fastigia quæris. Est autem hic sensus. eousque mons effossus est, ut putei altitudo ad situm campestem descenderet. Ille enim, ut toties iam dictum est in monte sua fuit. Non se tam penitus.] à simili, effodiendi studium, ac conatum amplificat. Penitus.] adeo intumè, tam altè: quare addit, tam longè luce relicta. Quo enim altius in profundissimos specus descendunt, qui aurum in uenis terrarum scrutantur, effodiuntq;, hoc in tenebras tetiores merguntur. Scrutator pall.] Rectius pallor referendus est ad odorem sulphureum, quo enecantur, qui in auri, et metallorum fodinas apud Assyrios demittuntur ad metalla eruenda. Assyrij.] Assyria Translingitana est, et maiorem Armeniam ad Septentrionem, ab Ortu Mediam, à Meridie Susianam spectat, et intercurrunt passim inmania montium iuga. In Assyriam excurrit non solum Mesopotamia, sed etiam Chaldæa. Plinius libro 6. capite 26. tradit Mesopotamiam totam Assyriorum fuisse,

Quos minus siccos possent.] Immodicus est poëta in exaggeranda aquæ inopia, et sui inolerabili, et studio item querenda aquæ. Subdula] specubus subiers

Quosq; minus siccos possent tolerare uapores, Quæsitæ fecistis aquæ, nec languida fessi Corpora sustentant epulis, mensasq; perossi Auxilium fecere famem, si mollius aruum Prodidit humorè, pingues manus utraq; glebas Exprimit ora super: nigro si turbida limo Colluies immota iacet, cadit omnis in haustus Certatim obscenos miles, moriensq; recepit.

raneis calorem aeris ferre non poterant ut iam magis ac magis siti enecarentur. Aueriso. Nec languida.] Addit amplius quidam ne siti perirent. Abstinebant à cibo,

ut ea inedia non-
hil si non leuaret, sal-
tem non intenderet
magis sitim. Si mol-
lius ar.] Si inquit, qua
terra mollior aliquid
succulentiae indicauit,
eam ambabus in ora exprimebant guttatim, ut ea ratio-
ne nonnihil sui subueniretur. Si turbidali.] Collu-
uies à colluendo nome habet, quod illuc elota sordes con-
fluant, hanc è superficie collectam biberunt. Cadit
omnis in ha.] totus exercitus confluit ad sordes has
hauriendas plenis manibus. Moriensq.] sui perient
et iam mori proximus. Rituq. fer.] brutorum ani-

Quas nollet uicturus aquas, rituq. ferarum
Distentas siccant pecudes, & lacte negato
Sordidus exhausto sorbetur ab ubere sanguis:
Tunc herbas, frondesq. terunt, & rore madentes
Dirringunt ramos: & si quos palmis te crudo
Arboris aut tenera succos pressere medulla.

mantium more fugit A
ubera pecorum lacte
plena, quod una cum
sanguine emulctum
auide potabat. Tūc
her.] Addit nouam
industriā militum in

querendo liquore. Contuderunt in mortarijs herbarum,
& arborum folia. quorum succum auidissime haurie-
bant. Quin & ramos rore graues absindebant: deinde
uitis palmites nouitios, quos crudos. hoc est, nondum so-
le coctos, & induratos uocat, colligebant unde succum
exprimebant. Pressere.] simplex pro composito. id est,
expressere frondium medullas.

O fortunati fu.]
al. immixto Studium militare cir-
ca humorem queren-
dum ad leuandam si-
tam excipit exclama-
tio. quam ducit à com-
paratione, qua ex ma-
iorib. exaggeratis cō-
iecturam relinquit de
minorib. exaggerans
dis. Itaq. felices prae
Afraniis eos fuisse
dicit, qui hausta aqua
fontana, aut flumiali,
quam hostis fugiens ueneno corruerit, extimēti fuerunt.
Mithridates magnus ille Pontii rex fugiens aquas ueneno
insecit, ut Romanos insequentes, & tergo haerentes neca-
ret. Idem traditur facillasse Iugurtha, cum fontes, & pa-
bulū corrumperet. Exempla ista postea Iuba Mauritaniae
rex secutus fuit. Sed & Aquilius Romani exercitus du-
ctor in Asia cū magno dedecore nonnihil sui istud ipsum
fecit. Saniem tab.] uenenum si Caesar sparsisset in a-
guas, has ita corruptas, Afraniam scientes, uolentesq. bi-
bissent. Ferarum.] Etiam feris uenenu inest, ut in ser-
penibus, quorum magnum numerum collegit Nicander
in Theriacis. Diētis.] Cretensibus à parte totum. Ni-
cander certe non in Creta, sed in Idae altissimis iugis, ac
uallibus, & fertilissimis locis peruus nasci aconitum tra-
dit in Alexipharmacis.

O fortunati fugiens quos barbarus hostis
Fontibus a immixto strauit per rura ueneno.
Hos licet in fluuios saniem, tabemq. ferarum
Pallida Diētis Cæsar nascentia saxis
Infundas aconita palam, Romana iuentus
Non decepta biber, torrentur uiscera flamma,
Oraq. sicca rigent squamosis aspera linguis.
Iam marcent uenæ, nulloq. humore rigatus
Aëris alternos angustat pulmo meatus,
Rescissoq. nocent suspiria longa palato.
Pandunt ora siti, nocturnumq. aëra captant,
Expectant imbres, quorū modo cuncta natabant
Impulsu, & siccis uultus in nubibus haerent.

num firmū in proximo
habeat. Hoc enim ui-
ce remedij uiuor. Pa-
stores subrahūt illud
excrementū in arborē
tantæ altitudinis, ut
pardalis subsiliens id
assequi nequeat. Par-
dalis cū uider firmū, cō-
fides se cōsequaturam
remediū, edit aconitū:
inde impetū facit ad
obtinendū illud reme-
diū: & cum ob altitu-

dimē nō assequitur saltu conatur corripere: id cū nequeat,
nēpe propter altitudinē, deficit. Atq. ita pastoris eā occu-
pates interficiūt. Diētis sax.] Nicāder in Ida iugis dī-
cit. Et hic in dubiū uocari posset, nū de Ida Cretensi, quae
nūc Chrysomallus dicitur, an de illa Phrygia loquatur,
nisi adderet interpret quatuor uertices eius recenseri Pha-
lacron, Lecton, Sigeū, & Gargarū, quae promōtoria sunt,
& mōtes Phrygiae. Hinc Lycophon puellas Phalacraeas
nūcupat in Cassandra, siue, obscuro poemate, quas eius
enarrator Idæas interpretatur: indicās ligna in eo promō-
torio casa, quib. Alexandri naues cōpacte fuere, rescisseq.
quatuor promōtoria Idæ, Phalacrā, Lecton, Gargarū &
Pergamon, Aconita.] Graeci ἀνώνας, summas, & nu-
das cautes uocant, in quib. nascūtur herbae ortae è spumis
Cerberi ab Hercule extracti ab inferis. Plin. li. 27. ca. 2.
Narrauere, inqt. fabula, è spumis Cerberi canis, extrahen-
te ab inferis Hercule, ideoq. apud Heracleā Ponticā, ubi
mōstratur eius ad inferos aditus, gigni. Est aut omnium ue-
nenorū ocysimum. Hoc fuit uenenu, quo interemptas dor-
mientes à Calphurnio Bestia uxores M. Cæcilius accusa-
tor obiecit. Et tamē praesens remediū est aduersus scorpio-
nū ictus, si detur in uino calido. Quin et scorpiones aconi-
ti tactu torpescūt, stupēq. pallētes, & uinci se faciūt. Au-
xiliatur eis elleborū albū, tactu resoluēte, ceditq. aconitū
duob. malis, suo, & omnium. Diximus paulō anti aconitum
pardalim, quā Pli. pantherā uocat, necare, atq. ob eā caus-
sam Nicander pardalianches loco paulō anti citato ap-
pellauit, & post eum Plinius, & alij nonnulli. Testatur
idem Nicandru sequuius, pantheras statim liberari mor-
te, gestu excrementorum hominis. Porro quod è cauitibus
nascitur, idem Nicander eodem loco testatur.

οὐδὲ τε πορδαλιαχὲς ἰδοὶ αἰ θήρεας πελώριος
ποτιμὸν βυπελάταιε, καὶ αἰγορομῆες ἄθεντο
Ius ἐρυκμηῶσι φαλακράϊσι ἐν βίαντι
ποδαλιμυλφύρον καὶ κέμορον.
Quem locū interpret enarrans. ἰσέον, inquit, ὅτι ἡ πορ-
δαλις ἀν φέγγ τὸ ἀνόνητον ἀναεῖται. καὶ ἡ πρότε-
ρον ἰδία ἐξ αὐτῶ, εἰ μὴ ἔχει ὑπὸρον πλεσιον ἀνθρω-
πέαν. ταῦτη γὰρ πλεχεται ἀντιφαρμάκω. οἱ δὲ νο-
μῆες ἐξ ἀπ]ροσὶ τῆν κίτρον εἰς δένδρον τοσῶτον ὕψος,
ὄσον ἢ δύνεται ἡ ἀέρδαλις πηδῶσα φάσαι. ὄρωσ
ἔν ἡ παράδαλις τῆν κίτρον, ἀτε δὲ θαρρῶσα ἔχει τὸ
ἀντιφαρμακίον, τῶγαι τὸ ἀνόνητον, εἰθ ὄρωσ ἐπὶ
τὸ χροσῶσθαι τῶ ἀντιφαρμάκω. ἡ φθάνει δια τὸ ὕ-
ψος, ὅπως ἐραλλομένη, ἡ πηδῶσα λαβῆν τὸ ἀντι-
φαρμακίον, ἡ ἄν κείνη, ἡ γυρ μιν ἀλαμβανῶσα
δια τὸ ὕψος, ἀτονε, ἡ ἔτω φθάνοντες αὐτῆν ἀναεῖ-
σιρ οἰνομῆες. id est, sciēdū quod pardalis si ederit aconi-
tū, enecatur: neq. uerò prius inde comedit, quā huma-

ἐν δ' ἀνοναίσις—

ἡ κείνη ἀνόνητον ἀναβλαψισερ ὄρωσθαι. id est, ἡ

A in altissimis petriosis locis aconitum pullulat. Gignitur, ut ex Plinio ostendimus in Hieracla, alij aiunt in Hermione, nonnulli in Tanagra. Et Ouid lib. 7. metamorph.

Quae qua nascuntur, dura uivacia caute

Agrestes aconita uocant. — hoc est, ἀκόνιτις ἀκόνιτος. Ouid. alicubi aconitum Hecatridem nominat, quod ab Hecate repertum sit, siue quod uis eius ab illa omnium primū deprehēsa dicatur. Eruditē itaq. ut omnia, Lucan.

Nascentia saxis, inquit — Infundas aconita palam. At non Dictaëis, sed Phalacraëis, hoc est, Idaëis Phrygiae saxis. Dictaëis.] Cretensib. Dictaëum mons in Creta est, à quo Diana Dictynna dicta fuit, ut ab Ida, Idaea: & Dicta nobilis eiusdem insulae urbs. Caterum monti hodie Labyrintho nomen esse ferunt. Non decept,] sed sciens, & uolens. Appianus libro 2. bellorum ciuiliū prodidit, cum Curio è Sicilia, in Africam exercitum portasset. Afros qui sub Iuba imperio erant, omnes circa aquas ueneno corrupisse. Has cū milites haurirent. Curio uis, mox agrotare primū, inde oculis eeu nebula obducta stupere, capitiibus somno grauatis, caeperunt: Statim

sequutus uomitus fuit, tandem spasinus corpora afflixit. Ad consimile modū multo antè Iugurtha Numidarū rex quā Metellum Rom. Imperat. uenturum sciebat, aquas, et pabulū iumentorū ueneno corrupit. Ad has historias respexit poëta. Torreditur uis.] utuntur flāma intolerabili sitis. Sicca rig.] sitientia quia pituita in linguis arefcit in spumam, id quod fit ferè in ijs, qui febrī laborant. Angustat pul. m.] stringit. Est autem pulmo spiradi of ficina, ut loquitur Plinius attrahens, & reddens animam, idcirco spongiosus est, & fistulis inanibus cauius. Quoniā autem pauca aquatilia pulmonem habent, ac cætera animalia oua parientia perexiguū, spumofum nec sanguineum, unde fit quod non sicut, aut certè modicè. Rescisioq.] hoc est siti exulcerato uices spirandi stringit. Amplificat, quod potest, effectus sitis. Pandunt ora] deducunt apeririq. ora præ nimia siti. Quorū mo] quā pluiam copiosè supra dilatauit, cūm Sicoris sua inundatione omnes circa campos perfunderet. Siccis in nub.] militum uultus erecti in cælum, & nubes: quas ob id siccas uocat, quod nullam pluiam funderent.

Quoq.] multo uehemētius sitim amplificat, ab aspectu Sicoris, & Iberi. Aspectu enim irritatur magis ac magis edēdi, bibendiq. appetit. Ieiuniū undæ periphraſticè, sitim uocat: & soluere, pro irritare, siue labefactare. Areatē Meroen] Meroë insula est mediam Aethiopiae sub Aegypto fertilitate, & incredibili hominum frequentia nobilis, quam Nilus primo ambitu suo cōplectitur. Distat à Syene quinque millibus stadiorum. A Meroë coloni Meroëni dicti sunt. Urbs in Meroë uetustissima est Saba, quam postea Meroen denominauit Cambises in sororis suae, uel, ut alij, matris memoriam. Distat ab introitu insulae LXX millibus passuum, quae regia Aethiopiae fuit habita. Quare à Plinio Aethiopia caput nominatur. Haec est illa Saba, Austri reginae sedes, quam Sathmonis fama excitam cū maximo comitatu, & donis plusquam regis in Palaestinam uenisse Regum tradit historia. Meroë gradus longitud. habet 61. 30. latitud. 16. 25. Recensetur Meroë primo loco inter climata mundi. Areatem.] ob intolerabilem aestum, ubi dies longissimus uario lucis incremen-

Quoq. magis miserōs undæ ieiunia soluant, Non super arentem Meroen, Cancricq. sub axe Quā nudi Garamantes arant, sed ère: sed inter Stagnantem Sicorim, & rapidū deprensus Iberū Spectat uicinos sitiens exercitus amnes.

to est. XII. horarum æquinoctialiū, et octo partium unius hora. Torrida aestu regio, ubi umbra bis in anno consumitur, ultra

tropicū Cancricū quinq. grad. remota. Cancricq. sub ax.] sub torrida zona, ut diximus. Extrema enim ora Cancrici principii est zona torrida. Terra, quae frequenter habitantur, iacet extra cōtractū zodiaci. Nudi Gara.] Ammonij: proximi sunt Garamates, quorū oppida sunt, Matelgae, Debris, & Garama capui Garamanij, quae omnia armis Romanis superata, & à Cornelio Balbo triūphata fuere. Plin. tradit ad Garamatas iter adhuc inexplicabile fuisse, per latrones, q. puteos harenis operiret, ac proximo bello, quod Romani auspicijs Vespasiani cū Orensib. gesserunt, cōpendiū uiae quatrīdū deprehensum: atq. hoc quidē iter uocātū. Præter caput saxi. Matrimoniorū exortes sunt, & passum cum feminis degūt cōmunib. Nulli certa uxor. Ex his, qui tā cōfuso parentū coitu nascuntur passum, & incerti, quos pro suis colant, formae similitudinē agnoscunt. His armenta sunt, quae obliqua ceruice pascuntur: nam pronis in humum directa cornua efficiunt.

Iā do. d.] Postridie hostes omnibus malis circūuū supplices patēte poposcere, Afranijq. cū Casare cōgressus tantū impetrauit, ut ipsi duces ab exercitu discederent, liberiq. abirent. Hispani milites exautorati statim domū remitteretur. Romani, & Itali, cūm perueniū esset ad Varū fluitū, qui Narbonensem prouinciā ab Italia dirimit, sacramento solueretur. Sed Casaris uerba adscribemus. Tandē, inquit, omnib. reb. obfessi, quartū iam diē sine pabulo tentis iumentis, aqua, ligni, & frumētī inopia colloquū petunt, & id si fieri possit, semoto à militibus loco. Nbi id à

Iam domiti cessere duces, pacisq. petendae Autōr damnatis supplex Afranius armis, b Semianimesq. trahens in castra hostilia turmas Victoris stetit antē pedes, seruata precanti Maiestas non fracta malis, interq. priorem Fortunam, casusq. nouos gerit omnia uisiti: Sed ducis, & ueniam securō pectorē pofcit.

Cesare negatū. & palam si colloqui uellet, cōcessum est, datur ob sidis loco Casari filius Afranij. Venitur in eum locū, quē Casar deligit. Audiēte utroque exercitu loquitur

Afranius. Domiti.] omnium rerum inopia coacti, ac fracti. Damnatis ar.] bello nefario. Seruata p.] licet supplex adiret Casarem, inter precandum, dignitas, autōritas, & maiestas illi seruata, & illabefacta relicta fuit. Fracta.] nō reb. aduersis extincta fuit, nec inter laetā fortunā, & aduersam quicquā eius maiestati dimmutū est, sed omnia uicti ducis p se tulit. hoc est, officii exhibebat.

Si me.] Verba Si me degeneri statuissent fata sub hoste,

Afranij ex Casaris commentis

commētariorū primo
 a al. solū mi- prēmiciā, priusquam
 hi est oranda ad Lucanū uerba ex-
 causā. plicanda transeā. Nō
 b oranda ma esse, inquit, sibi, aut mi-
 gua. litibus succēdendum,
 c al. duces, quod fidē erga impe-
 ratorē suum Cn. Pom-
 peium conferuare uo-
 d al. Nec. luerint. Sed satis iam
 fecisse officio, satisq;
 supplicij tulisse, per
 e al. des. pessos omnium rerum
 inopiā. Nunc uerō pe-
 nē ut scāmas circum
 uētos prohiberi aqua,
 prohiberi ingressu, ne
 que corpore dolorem,
 neque animo ignomi-
 niam ferre posse. Itaq; se uictos confiteri, orare, atq; obse-
 crare, si quis locus misericordiae relinquantur, ne ad ultimū
 supplicij progredi necesse habeant. Hæc quā potest de-
 mississimē, atque subiectissimē exponit. Hactenus Caesar.
 Quin audiamus nunc Afranium apud poetam nostrum
 perorantē. Si me de.] Oratio petitoria est generis sua-
 sorij: cuius propositio est, ut ducibus ignoscatur, quod ser-
 uata hie suo Imperatori, pacem concedat, & militibus
 liceat hac lege ab armis discedere, ne aduersus ipsum ar-
 ma induant. Locus ducit ab utili, & honesto. Excusat fa-
 ctū ab æquo & iure, quod fidē, quam diu potuit Impera-
 tori Pompeio seruauit. Si me deg.] Exordium ducit à
 persona tum Caesaris, tum sua. Est autē hic sensus, si causa
 sibi in hoc rerum statu sibi dicenda esset corā alio obse-
 ro & minus claro Imperatore, quā Caesar sit, à quo ui-
 ctus foret, posse sibi mortem inferre, ut Cato postea fecit,
 & cōplures alij. At nunc.] Reddit Casarem docilem,
 quare in colloquij progressus causam dicat: ut uidelicet
 pacem petat ab eo, & salutē exoret. Dignū d.] ætio-
 logia, quod credat Casarem dignū esse, à quo salutē conse-
 quatur. Credere, pro, quod credā, heterosis modi pro mo-

Non deerat fortis rapiendo dextera leto:
 At nunc causa mihi est orandæ a sola salutis,
 Dignū donanda Cæsar te credere uita.
 Non partis studijs agimur, nec sumpsimus arma
 Consilijs inimica tuis: non deniq; bellum
 Inuenit ciuile b decus, causāq; priori
 Dum potuit, seruata fides, nil fata moramur.
 Tradimus Hesperias gentes, aperimus Eoas,
 Securumq; orbis patimur post terga relictū.
 c Non cruor effusus campis tibi bella peregit,
 Nec ferrum, lassāq; manus, hoc hostibus unum
 Quod uincas ignosce tuis: nec magna petuntur,
 Ocia d da fessis, uitam patiaris inermes
 Degere, quam tribuis, campis prostrata iacere
 Agmina nostra pures, nec enim foelicibus armis
 Miseri damnata decet, partemq; triumphī
 Campos ferre tui: turba hæc sua fata peregit:
 Hoc petimus uictos ne tecum uincere cogas.

do. Nō par.] Cōsu-
 tat, quod obijci po-
 tuit, se factionis Pom-
 peiana studio contra
 eum arma induisse, &
 quidē hostili animo.
 Causāq; p.] officio,
 quod Imper. Pompeio
 debebatur ab honesto
 Nil fa. m.] Cedimus
 fatali necessitati, ne
 eū deo pugnare uelle
 uideamur, cui secus ui-
 sū fuit. Tradimus.]
 Narratio. Tradimus
 tuæ fidei exercitiū His-
 panicū, imò totā His-
 spaniā, & orientē ape-
 rimus: ac pmitimus

Dixerat.] Verba Ca-
 saris sunt. Ad ea Ca-
 sar (inquit) respondit,
 nulli omnium has par-
 teis, uel querimonias,
 uel miserationis mi-
 nus conuenisse. Reli-
 quos enim omnes suū
 officij præstitisse, se, q
 etiā bona cōditione, et
 loco & tēpore æquo,
 confligere noluerit ut
 quā integerrima es-
 sent ad pacem omnia.
 Exercitiū suū, qui etiā
 iniuria accepta, suisq;
 interfecit, quos in sua
 potestate habuit, con-
 seruauit, & texerit. Il-
 lius denique exercitus
 milites, q per se cōcilianda pace egerint, quā in re om-

Dixerat: at Cæsar facilis, uultuq; serenus
 Fleuitur, atq; usum belli, pœnamq; remittit.
 Ut primum iustæ placuerunt fœdera pacis,
 e Incustoditos decurrit miles ad amnes,
 Incumbit ripis, permittitq; flumina turbat.
 f Continuus multis subitarum tractus aquarum
 Aëra non passus uacuis discurrere uenis
 Arctauit, clausitq; animam: nec feruida pestis
 Cedit adhuc, sed morbo, egens iam gurgite plenis
 Visceribus sibi poscit aquas: mox robora neruis
 Et uires rediēre uiris, o prodiga rerum
 Luxuries, nunquam paruo contenta paratu,
 Et quæditorum terra, pelagoq; ciborum
 Ambitiosa fames, & lautæ gloria mensæ,
 Discite quā paruo liceat producere uitam,
 Et quantum natura petat, non erigit ægros.
 Nobilis ignoto g diffusus Consule Bacchus:
 Non auro, myrrhaq; bibunt, sed gurgite puro
 Vita redit, satis est populis fluuiusq; Ceresq;

niū suorū uitæ cōsulē
 dū putarūt, sic omnium
 ordinū partem in mise-
 ricordia cōstitisse, ip-
 sos duces à pace ab-
 horruisse, eos neq; col-
 loquij, neq; induciarū
 iura seruasse, & homi-
 nes imperitos, & per
 colloquium deceptos
 crudelissimē interse-
 cisse. Accidisse igitur
 his, quod plerunq; ho-
 minibus nimia perū-
 nacia, atq; arrogātia
 accidere solet, uti eō
 recurrāt, et id cupidif-
 simē petāt, quod pau-
 lō antē cōtempserint.
 Neq; nunc se illorum
 quibus

humilitate, neq; aliqua tēporis opportunitate postulare,

e al. incusto-
 dicus.
 fal. Cōtinuis
 g al. diffusis.

A quibus adhuc augeantur opes sua, sed eos exercitus, quos contra se multos iam annos aluerint, uelle dimitti. Neque enim sex legiones alia de causa missas in Hispaniam, septimamque ibi conscriptam, neque tot, tantasque classes paratas: neque summis duces rei militaris peritos, nihil horum ad pacandas Hispanias, nihil ad usum prouinciae prouisum, quae propter diuinitatem pacis nullum auxilium desiderarit. Omnia haec iam pridem contra se parari, in se noui generis imperia constitui, ut idem ad portas urbanis praesideat rebus, et duas bellicosissimas prouincias absens in annos obtineat, in se iura magistratum commutari, ne ex praetura, et consulatu, ut semper, sed per paucos probati, et electi in prouincias mittantur. In se atatis excusationem nihil ualere, quod superioribus bellis probati ad obtinendos exercitus euocentur: in se uno non seruari, quod sit omnibus datum semper imperatoribus, ut rebus feliciter gestis, aut cum honore aliquo, aut certe sine ignominia domum reuertantur: exercitumque dimittant. Quae tamen omnia, et se tulisse patiente, et esse laturam. Neque nunc id agere, ut ab illis abductum exercitum teneat ipse, quod tamen sibi difficile non sit, sed ne illi habeant, quo contra se **B** uti possint. Proinde, ut esset dictum, prouincias excederent, exercitumque dimitterent. Si id sit factum, nociturum se nemini. Hanc unam, et extremam pacis esse conditionem. Id uero militibus fuit pergratum, et iucundum, ut ex ipsa significatione potuit cognosci, ut qui aliquid uicti incommodi expectauissent, uictum inde praemium missionis ferrent. Nam cum de loco, et tempore eius rei controuersia inferretur, et uoce, et manibus uniuersi ex uallo, ubi consisterant, significare coeperunt, ut statim dimitterentur: neque omni interposita fide firmum esse posse, si in aliud tempus differretur. Paucis esset in utraque partem disputatum, res huc deducitur, ut illi, qui habeant domicilium, aut possessiones in Hispaniam, statim reliqui ad Varum flumen dimittantur, ne quid eis noceatur, ne uel quis inuitus sacramento cogatur a Caesare, caueatur. Caesar ex eo tempore, dum ad flumen Varum ueniat, se frumentum daturum pollicetur. Addit etiam, ut quid quisque eorum in bello amiserit, quae sint penes milites suos res, qui amiserint, restituantur. Militibus aequa facta aestimatione, pecuniam pro his rebus soluit. Haec tamen Caesar, quae eo libentius adscripsi, quod multum lucis huic **C** loco adferant et incredibilis Caesaris clementia appareat in deuotos suos hostes, a quibus tot iniuria, tantaque ignominia in se fuerat profecta. Haec omnia a poeta praetermittuntur, qui affectando rhetoricum artificium exclamationibus, et locis communibus iuueniliter multa uerba fundit: et milites ad amnes confluentes fingit, quorum milites ex immodica bibendi auiditate absumptos commemorat, amplificando effectus ingurgitationis nimiae. Facilis, placabilis, et qui exorabilior erat, quam eius saluti eoducebat. Serenus, placidus et benigno. Vsum belli, hoc est, uacationem, otiumque, ut ex autorarentur, concessit, domumque quisque suam facesserat. Et cum in uictos iure belli scire potuisset, remisit eis noxam, et impunitate donauit. Placueruntque, quae paulo ante reuulimus ex Caesare. Iusta pace, aequa dicit, ut ea omnibus militibus esset gratia. Incautos dicit. Sicorim, et Iberum. Cum enim Africani antea uadum Sicoris fluminis tentassent, si transire potuissent, Caesar Germanos leuis armatura, equitumque parte traiecit, et crebras in ripis custodias disposuit. Has nunc custodias perpetrata pace reuocauit. Amnes, Sicorim,

et Iberum. Incumbitque] hypopyposi bibentium auidissimum fluuiale aquam, gestus pronos subiicit. Miles,] *ovruo do xu*, singularis numerus pro plurali. Turbat,] amplificatio. Venis,] asperis arterijs, et canali gutturis, constrinxit spiritum, quem animam uocat. Feruida p,] periphrasis immodica sitis, cuius ardor potu extingui uoluit. Morbus ege,] Sitim innuit, quae bibendo crescebat. Mox rob,] tandem militibus, pristinus uigor, et amissa uires redire, ac restituta sunt corporum neruis. Vires u,] collusio. Prodigia,] Quomodo autem ostendit naturam humanam paruo contentam esse, haustu nupte aquae, exclamat tragice in luxum mortaliu, qui ad delicata palata uarias ciborum delicias, et diuersa uini genera et gulae instrumenta inuenerunt, qualia multa a Macrobio in Saturnal. referuntur, notantur a Satyricis, recitantur a Plinio Luxuries,] luxus ciborum, et potus. Paratu,] pro apparatu, simplex pro composito. Ambitiosa,] auiditas exquisitarum epularum, quare addit, Laeta gloria mensa, hoc est, oppiparae ac ambiuosae, et ad gloriam ostentationemque instructae ab Apicij et Aesopis. Discite,] ex Africani quae exiguo, et tenui uictu, ac potu liceat uiuere, et naturam cretae facere satis. Non erigit agr,] reddit, qui natura paruo contenta est Non reficiuntur ueteri uino, sed pura aqua. Bacchus pro uino, metonymia. Consule,] ut anni nominibus. Consule, sic etiam uetera uina, sub quibus in dolia condita erant, supputabatur, et nomina eorum incidebantur. Volens igitur nimis quam uetera significare poeta, addit ignoto, hoc est ignorato Consule. Non auro m,] a poculorum splendorum generibus, non bibebat ex aureis, non myrrhinis uasis, sed ex eborea manu. Plinius in prologo lib. 33, luxurie Romanorum, adeoque omnium mortaliu insecutus. Abiecta sunt, inquit, deinde haec, et fordere coepere, et auri, argenti, nimium fuit. Murrhina, et Crystallina ex eadem Terra effodimus, quibus pretium faceret ipsa fragilitas. Hoc argumentum opum, haec uera Luxuria aestimata est gloria, habere, quod statim posset totum perire. Primus Pompeius uictoria Asiatica, et piratis rediens murrhina in urbem inuexit, et sex pocula ex eo triumpho Capitolino Ioui dicauit, sed quae statim ad hominum usum transiere, ab acis, escariisque uasis inde expetiti. T. Petronius eorum ualaris moriturus in Neronis inuidiam trullam murrhinam. CCC, festertij, emptam fregit. Nero capidem unam CCC, festertij emit. Oriens nutrit murrhina, inueniuntur locis pluribus, maxime in Parthia et Carmania. Existimant humorem sub terra densari, calore. Caterum murrhina nobilitate, et pretio plura inuenias apud eundem authoris cap. 2. l. 37. Fluuiusque Ce,] polysyndeton, et metonymia, in uocabulo Ceres, inuentrix pro re inuenta. Myrrha,] Multis in locis Arabiae gignitur myrrha, sed ex syluis laudata mittitur. Quin et Sabaei transitu rubri maris est Troglodytis petunt. Sed satiuam syluestri praefertur, gaudetque raris, et ablaqueationibus. Arbor alta quinque cubita, nec sine spina, caudice duro, et intorto, crassiore, quam thuris. Cortex illi leuis est, et similis unedoni, scabrum alij tradidere, et spinosum. Euere, qui est thuris arbore utrumque nasci metuerunt. Bis inciduntur, a radice, usque ad ramos. Sed priusquam incidatur, sudat statim Aestiuam melior. Non dant ex myrrha potiones deo, quod et apud alios nascatur. Regi Gebanitarum, quartas eius partes pendunt. Non unum genus est, Troglodytica myrrha inter syluestres prima, proxima Berythraea, et Minaea. Tertia Dianitis. Collata: quia Sebacaena, a ciuitate regni Sabaeorum mari proxima: 6. Durisitis. Sed Troglodytica propter pinguedinem probatur.

De myrrha, plura qui uolet cognoscere, legat Plinium libro 12. cap. 15. & 16. Aegyptiacè Bal dicitur.

Heu miseri.] *Exclamat tragice in infelicitatem principū, qui belligerātur. Turcus.] In deditionem receptis condonabat admissa, & restitui praeiurea, qua erat clementia, à suis quae penes ipsos erant, Afranius amissa iussit. Innocuus.] illasus miles Hispanus in suas possessiones dimissus fuit. Etenim cū Afranius aduerterent tantum militia superesse, pœnitere cœperūt, nō antea uacationem militiae postulasse, & Cæsari se dedidisse. Potuissent, inquit, superiores miserias, & incommoda effugisse, neq; peruenisse, ad omnium rerum penuriam, & inopiam. Neq; uerò frustra toties uota ad deos fudissent pro felici bello, quia exauditi non erant. Tot dubia r.] tot dubia pugnae restabat in Macedonia, Aegypto, Africa, Asia contra Parthos, rursus in Hispania ad Mundā aduersus liberos Pompei. Labet.] nūet à secundis rebus, id quod incertum erat futurum. Terras f.] in ijs terris, quas modò commemorauit. Sequendus.] passiuè, Cæsarem ipsi cogentur sequi, in tot incertos euentus praeliorum. Fœlix.] eum felicem uocat, qui uacillante ruma mūdi rerum scire potest, quo in loco defuncturus est: quo nomine possunt se consolari Afranius iam domum dimissus à Cæsare. Prælia.] à iucūdo, & periculorum securitate, quo uel uno nomine Afranius fœlices prædicat. Clastica.] litui, & cantus militares, qui aduntur ad pugnam. Est aliqua fœlicitatis humane porcio, in utramuis aurem dormire, & ad quietem pro arbitrio concedere, oblectare se familiaritate coniugum, & liberorum, redire in patriam, ad uxores, & liberos, neque deduci in colonias, in alienos agros, ut Syllani deducti fuerunt, ut ueterani Cæsaris milites postea spargentur emeritis stipendijs. Colonos.] Sunt autem coloni qui ex maioribus urbibus, abundante multitudine, tanquam examina quædam populorū, ad minora oppida inhabitada*

Transit ab Hispanis rebus, ad ea quae circa Illyricum inter C. Antonium, Dolobellam, & Octauium Libonem à quo ille superatus fuit, & in potestatem uenit, gesta fuerunt sub id tēpus, aut certè non multo prius cū Curione in Africa cæso. eius milites iussu regis Iubæ

Heu miseri, qui bella gerunt, tunc arma relinquēs
Victori miles spoliato pectore tutus
Innocuusq; suas curarum liber in urbes
Spargitur, & quantum donata pace potitos
Excusis a nunquam ferrum uibrasse lacertis
Pœnituit, tolerasse sitim, frustra q; rogasse
Prospera bella deos: nempe uis Marte secundo
Tot dubiæ restant acies, tot in orbe labores,
Ut nunquam fortuna labet successibus anceps,
Vincendum toties, terras fundendus in omneis
Est cruor, & Cæsar per tot sua fata sequendus.
Fœlix, qui potuit mundi nutante ruina,
Quo iaceat iam scire loco, non prælia fessos
Villa uocant, certos non rumpūt clastica fomnos.
Iam coniunx, natiq; rudes, & sordida tecta,
Et non deductos recipit sua terra colonos.
Hoc quoq; securis oneris fortuna remisit,
Solllicitus menti quod abest b pauor: ille salutis
Est autor, dux ille fuit: sic prælia soli
Fœlices nullo spectant ciuilia uoto.

lum gentes, & populi ab eorum nominibus sint appellati, uerum etiam urbes, quas ipsi condidissent. Horum exemplum deinceps aliae innumerae prope gentes sequuntur sunt. Coloni à colendo, hoc est, habitando nominantur. Quem morem ad postremum Romani etiam sequuti, qui abundante in urbe multitudine ciuium, colonias deduxerunt. Postea Sylla pessimo exemplo defunctus bello ciuili milites suos in inimicorum suorum agros, tanquam in colonias deduxit: et post eum Cæsar, ac tandem eo interfecto, idem à triumuiris rerum potius factuatum fuit. Fœlices Afranius esse dicit quibus cessatione donatis hoc ipsum usu non ueniet, sed contigit, in patriam ad uxores, & liberos remigrare. & quos fortuna securus deinceps omni militia labore, & molestia leuauit, & metu cladis liberauit. Quod abest pauor.] quod sint periculorum securi, tum à Pompeio, tum à Cæsare in praelijs futuris. Quod si legas, fauor, ut quaedam exemplaria habent, erit tum hic sensus, quod neque in Cæsarem, neq; in Pompeium animum propensum habeant. Sed hoc coactus est. Ille fa.] Cæsari suam salutem acceptam ferent, cuius clementia in peccatum dimissi uocationem consequuti fuerant, quorum dux fuerat Pompeius, sub cuius auspicijs militarāt. Sic prælia.] ephonesis è narratione collecta. Atq; ita spectabunt & bellum ciuile, et prælia ciuilia eo animo, ut uentris faueant,

Non eadem belli totum fortuna per orbem
Constitit, in partes aliquid sed Cæsaris ausa est,
Qua maris Adriaci longas ferit unda Salonas,
Et tepidum in molles Zephyros excurrit lader.
Illic bellaci confusus gente Curetum,
Quos alit Adriaco tellus circumflua ponto,
Clauditur extrema residens Antonius ora,
Cautus ab incurfu belli, si sola recedat,
Expugnat, quæ tuta fames: non pabula tellus
Pascendis submittit equis, non protulit ulla
Flaua Ceres segetem, spoliabat gramine campum
Miles, & attonso miseris iam dentibus aruo,
Castrorum fittas de cespite uulserat herbas,

deducuntur. Cuiusmodi fuerunt Romanorum, Carthagenensium, aliarumq; clarissimarum urbium coloniae. Sic Tyri colonia fuerunt, Lepis, Vitica, Carthago, & Gades extra terrarum confinia. Graeci ἀποικίας uocant, & ἀποικίον, colonum. Vetusissima autem coloniae inueniuntur, quae ex Noë pronepotibus, & ex ijs, qui ab illis orti fuerunt, quorum alij in alias terras demigrarunt, occuparunt quae diuersas oras. Quo factum, ut non so-

luta in Vitica manib. constituti multitudine telorum confixi perierunt. Non eadem.] Florus libro 4. ijsdem prope uerbis, quibus Lucanus eandem rem ad hunc modum refert. Aliquid tamen aduersus absentem Ducem ausa fortuna est circa Illyricum, & Africa, quasi de industria prospera

A spera eius aduersis radiaretur. Quippe cum faces Adriatici maris iussi occupare Dolabella, & Antonius, ille Illyrico, hic Corcyrao litore castra posuissent, iam maria late tenente Pompeio, legatus eius Octavius Libo ingentibus copijs clasificorum circumuenit. Deditionem famis extorsit Antonio: Missæ quoque à Basilo in auxilium eius rates quales inopia nauium fecerat, noua Pompeianorum arte Cilicium actis sub mare finibus captæ, quasi per indagine, duas tamen astus explicat: una, quæ Opiærginos ferebat, in uadis hæsit. Hactenus Florus. Non ead. Non fuit fortuna Casari per totum orbem ita benigna, & propitia, atque fuerat in Hispania, uerum illi alicubi aduersata fuit, ut in Adriatico mari, ad quam pugnam describendam transitione facit. Qua maris.] Primū describit, notatque locū Adriatici maris à proximo flumine, & urbe, in cuius cōspectu propè in Adriatico cōfluxere.

Salonas.] Numero plurali, aij singulari Salonā inflectunt. Quidā in tertia inflexione declinant Salonē, Dalmatiæ oppidū est, in litore sitū colonia, ubi Iadera à fluuio sic dicta, ibi Narona, Tragurium, sinus Polati cus, & Pola, quondā à Colchis habitata. Hic Dalmatiæ aliquādo naualia fuerunt. Præterea ultra Salonā, Sicum, mare more nobilitatum. Iam uerò, quod in mare in lōgum excurrat, Lōgas Salonas dixit, ut poeta, & Linius Albā lōgam, quod in dorso mōis exporrecta esset. Iader.] Dalmatiæ fluius, qui nō procul à Salonis in Adriaticū effuditur, facitque nomē oppido Iaderæ. Plin. lib. 3. cap. 21. ubi Illyricū, & illyrici orā describit, in sulā in eo sinu, inquit, Absyrium. Arba, Tragurium, Issa, Pharos, Paros antea, Crexa, Gissa, Fortunata. Rursus in continēte colonia Iadera, quæ à Pola 160. M. pass. abest, &c. Et eiusdem lib. cap. 22. Salonā coloniam ab Iadera oppido 222. M. pass. abesse tradit, in descriptione Liburniæ. Et tepid.] mōstrat plagam in quam decurrit amnis. Illic bel.] primū de Curetib. disseramus, deinde de ea, quæ proprie huius loci sunt, discutiemus. Initio subit mirari, cur poeta primam syllabam, in Curetum, cōtraxerit, cū ratione diphthongi extendatur, κρητες. Vergil. lib. 3. Aeneid.

Et tandem antiquis Curetum allabimur oris, Et apud Martialem.

Curetes texere Iouem crepitantibus armis, Homer. Iliad. 9. de Acarnanibus loquens,

κρητες τ' ἐμύχοντο, καὶ αἰτωλοὶ μὲν χαρμῶν. Quidam arbitrantur Cretensis Iouis (nam tres fuisse Ioues, autor Cic. est, lib. de natura deorū, duos Arcades, tertium Cretesem) liberos fuisse Curetes, qui eius funus, ubi terras quinque paragraisset, honorificè procurarūt, sepulchriūque regia magnificentiā illi extruxerūt, & quidem eū in inscriptione huiusmodi. IVPPI TER SATVRNI FILIVS. Qui inter Curetas, & Corybantas discrimen statuunt, astruunt Curetes Danaidis nymphe Cressæ, & Apollinis liberos fuisse. Corybantæ uerò Thalia & Apollinis: & horum quidē demones exiitisse. Græmatici discrimen faciunt inter κρητας, & κρητας, κρητες, inquit, τὰς μὲν δειτέρως συλλαβῆς περιεπιπέμνεις, οἱ τὴν πνευρῶνα καὶ ἰουίδης, ἀπὸ τὸ κρητὸς ἀναδέδαι τὰς νόμας. κρητες ἢ προπαρξινόμενυ τὸ ὀνόμα'ος, γενανίαι, καὶ ἔθνη κρητῶν. Est autē κρητῶν comere: comas puellis, siue stolas religare. κομᾶν, κρητας ἐπιπέδαι καὶ. Strabo cōtendit quadruplicem etymologiam huic nomini accommodari posse. ἢ διὰ τὴν ἱμπεροδευ κρητῶν, ἢ ἀπὸ ὄρεος κρητις αἰτωλικῶν, ἢ διὰ τὸ βλακῶ

αὐτῶν ὡς κρη αἰ κρητῶν, ἢ ἀπὸ τῶν κρητῶν ἰουίδης ὡς κρη. Nonnulli ab autōso capillitio, quasi κρητῶν. Quæ ratione Acarnanēs ab intōsis capitib. ἀκρητῶν i dicti fuerunt. Horum inuentū fuit armata saltatio. κρητῶν καὶ, quam Cretenses exercuerunt. Et planè Dionysio Cretetes nihil aliud fuerunt in Creta, quàm Salij apud Romanos. Quidā Curetas, & Corybantas eosdē fuisse credunt, educaſſe Iouem. Rursum sunt, qui decē fuisse, dixerunt nonnulli nouē, et Rheæ liberos, nutritios, ei pceptiores Iouis Suidas. Hæc de Curetibus sufficiant. Curetum.] Brundusinarum quidam exponunt, quos in secūdo è Creta oriundos scripsit. Urbs est Diictæis, quondā possiſſa colonis. Tellus cir.] Torquet hic locus, & meruō, omnes interpretes, exponentes Corcyrā in faucib. Adriatici maris, quā dicit Florus Antoniu occupare iussim, ut Dolabella litus Illyricum, cū Pōpeius late maria teneret. Tellus cir.] Coreyram ferè intelligunt, quæ cōtra Epirū iacet, Adriatico mari circumflua, quanquā illic Ioniu, & Siculū concurrunt, tamē illud quoque, quod Siciliæ ab ortu, & parte meridiana litoris immittet, Adriaticū uocat Ptolemæus, cuius sinus ille est Adriaticus dictus, qui Venetias usque, et Tergestū ingreditur. Est autē Corcyra lōga 97. M. pass. Homeri pōemata illustrata, & Vlyſſis nota hospitio. Vagus nauarū hodie Corfunā, siue Corfunā uocat. Sed de tellure, hoc est, ea insula, quā undiq; mare ambiat, siue Corcyra sit, siue alia, de qua obscure loquitur Lucanus, postea dicemus. Tellus.] Sulpit. Florū sequitur. Corcyram exponit, haud dubiè illā intelligēs, quæ cōtra Epirū sita est, cuius etiā sinus in faucib. maris, à Ptolemæo Adriaticus appellatur, licet hinc Siculo, inde Ionio pelago pulsetur. Micylus, ut multa nimis quā eruditè, aliter nō solū Corcyrā, sed etiā genē Curetū exponit, cuius uerba honoris eius gratia hic libet adscribere. Rectè Sulpit, inquit, qui hunc locū de Corcyra exponit sed tamen hoc ipsum nō de Phæacū illa quæ Homero κρητις, Callimæcho etiā Απειρῶν, ut Pli. indicat, aliquādo dicta fuit, & in Ionio mari è regione Epiri sita est, sed de ea, quæ in Adriatico sinu ex aduerso Dalmatiæ posita cognomēto Melæna dicitur, accipiendū uidetur. Id enim, & ea, quæ p̄senti loco, de Salonis, & pōto Adriatico addūtur, & illa item, quæ de Istris, et Liburnis dicuntur, manifesto arguūt. Et accedit, quod Florus quoque scribit. Dolabellā, & Antoniu fauces Adriatici maris occupare iussos, quod de Corcyra Phæacū, quæ in Ionio sita est, haud quaquā intelligi potest. Quāquā fortassis ab hac altera illa, quæ Melæna cognominatur nomē accepisse uideri queat, perinde ut et portus Coryceus, qui in litore Illyrico circa Dyrrhachium fuit, de qua Appian. meminit lib. 2. Sed hoc nihil ad rem præsentē. Illud autē, quod eiusdē loci populū Curetes poeta uocat, difficultatis nō parū habet. Nā hos Sulpitius Brundusinos exponit, ut qui à Cretensib. oriundi fuerint. Omnibonus autē de Cretensib. auxiliarib. accipit, quorū pars aliquādo Curetes appellati fuerunt. Viriusque autē ex positioni repugnat, nō solū quod eodē hoc loco addūtur. Quos alit Adriatico tellus circumfluo pōto, propterea, quod neque Brūdusini insulares sunt, neque Cretes in Adriatico siti, sed & illud, quod Curetū nomē, siue cū de Cretensibus, siue cū de Acarnanū populo dicitur, prima lōga ubiq; ponitur &c. & mox. Quare uerisimilior est eorum sententia, inquit, qui peculiare Dalmatarū siue Liburnorum populū Curetas accipiūt: siue nomen ipsum hoc integrum, siue etiā parte aliqua corruptū putemus. Nam &

Plin. lib. 4. cap. 26. Creteas quasdam insulas uocat contra Liburnos sitas. Et Ptolemaus 2. Geographia in eodē tractu Liburnorū Curictā, ut quidē uulgaris editio habet, insulā quandā recenset, & in eadē oppida duo. Haetenus Micyllus, tum diligenter, tum oppidū quā eruditē. Insula Liburnia adiacet potissimū tres, ad summū quatuor, Apforus, Curicta, & Scardona. Verum illud in Floro uiget, quod dicat C. Antonium castra in Corcyrao litore, idq; in faucibus Adriatici maris posuerit, accipiendū omnino est de Corcyra ē regione Epyri aut si ea, quae Dalmatiae adiacet, est intelligenda, mendum subest, in una littera mutata: in 3. scribarū uisio admissum pro Corcyra. Strab. lib. Geogra. 7. tradit, mōtem esse, quae interfecat Dalmatiā mediam maritimā alteram partē, alterā parte diuersa. Deinde, inquit, Narō fluius, aduersus quē Melana, siue Nigra insula est, quae et Corcyra uocatur, Gnidiorum cōditio. De Corcyra uerō alibi fuit narratio. Antonius.] De tēpore, quo haec gesta sunt, uicūq; paulō ante diximus, & de loco disputatū nunc est. De tēpore, & de Antonio libens Glareani iudicū adscribā, quod omnū interpretū exactissimi iudicij, ille uir sit. Ego puto inquit, haec ante Caesaris in Macedoniā aduentū (quemadmodū ex Floro colligitur) facta. Caesar autē in 3. Cōment. de bello Ciuili lib. Opiterginorū historiae nō meminit, nisi in eo libro sit aliquis defectus, quod equidē puto Maxime ante illa Caesaris uerba, non ita lōgē ab inuio. Sed post discessum Liburnarū, ex Illyrico M. Octauius cum ijs quas habebat, nauib; Salonas peruenit, & quae inde sequuntur reliqua. Haec certē uerba ad priora nō coherent. Et hoc loco militū deditiōne ad Corcyrā factā, (cuius paulō post Caesar meminit) intelligo, & Opiterginorū cladē omniā, aut perditā potius. Neq; enim uerisimile est Caesarē omisisse, cum Craffini in pugna Pharsalica caesi, unius tantū uiri, tam clarā mentionē postea fecerit. De hominib; item non cōuenit, nam Antonius se hostib; dedisse, item Anto-

nium Brundusij substituisse, ad reliquā Caesareani exercitus partem deportandū. Deniq; Antonium cum Dolabella maritimis bellis in maris Adriatici angustijs praefuisse in hac historia traditur. Sed duos hoc tēpore fuisse Antonios pro Caesare notandum est. Alterum Marcū, qui Brundusij subsistebat ad transferendum exercitū, cuius Caesar lib. 3. de bel. Ciuili meminit. Alterum, C. Antonium, quī Corcyrae ad deditiōne coactus uidetur, cuius & Opiterginorum classis fuit. Poeta & loca, & homines egregiē cōfundit. Cum enim de Salonis proponeret, statim de Curetibus, & insula mentionem ingerit. Curetas hic Brundusinos intelligi uult Sulpitius, insulam uerō Corcyram. Antonios duos cōmisit pro uno quamuis unus solus in periculo fuerit. Porro in nauī Opitergina plenam uix cohortem fuisse, hic poeta ait, cum Florus dicat uix mille. huc usq; Glareanus, ut uerē, ita exacto iudicio. Illic bellici] C. Antonius, quae sua castra habebat in litore Corcyrae siue Melanae, aut Nigrae insulae, contra Salona, & qua Iader in mare influit, cōsitus uirtute Curictarum insularum in proximo, & auxiliarium, quos Curetas uocat poeta, quorum insula Liburnia adiacet, mari circumflua, undiq; ab hostib; cōclusus fuit. Atq; haec mihi uideatur poetae gemina esse sententia ut haereat circa Salona, Illyriū, & Liburniā. Proinde in Floro legendū esse pro Corcyrae; Corcyrae litore, ac iū poeta cum Floro congruet, ac cōciliabitur. nec erunt scopae amplius dissolutae.] Clauditur.] Undiq; obsidetur classibus ob Octauio Libone, in extrema ora Dalmatiae Corcyra insula.

Caurus.] quod egregiē armis quālibet fortunā instruetus esset, si armis decernendū fuisset: sed rerū omnū mopia p̄mebatur. Non pab.] famē amplificat a descriptione mopiae omnium rerum. Deerat pabū: equis, carebāt frumētō, gramina depascebātur milites. Castrorum] Arrodebāt herbas aggerum, quibus castra circumducta erant, ubi pascuorum gramina deficerent.

Vt primum.] Cohors Opiterginorum, qui erant Trāspadani Caesaris auxiliari, amisso Duce Basilo, locorūq; iniquitate, atq; hostium arte circumuenta, quia cōcurrēdi facultas non dabatur, uinculisq; impliciti, ratiem, qua uehebantur, expedire nō poterant, mutuis uulneribus se confecerunt, ne uiui in hostium potestate redigerent. C. Antonius in Illyrico captus est. A Floro uariat poeta, ille tradit, Antonium obsessum ab Octauio, uiso Basilo duce, & socijs auxiliarijs. Opiterginis, statim factis nauibus conatū fuisse euadere. Sed cum eius duae triremes p̄terissent, ratis tertia catenis Pōpeianorum inhaesit: ubi uix mille iuuenes totum diē tela undiq; circumfusi exercitus sustinere. Et cum iam nusquā erumpendi facultas daretur, ne uiui in hostium potestate uenirent, hortate Tribuno Vulteio, cōcurrētes mutuis uulnerib; occubuerunt. Cum his non cōsentit per omnia Lucanus, sed uideatur uel aliā secutus historiā, aut nouū signū cōfuisse,

Vt primum aduersae socios in litore terrae,
Et Basilū uidere Ducem, noua furta per æquor
Exquisita fugae, neq; enim de more carinas
Extendunt, puppesq; leuāt, sed firma gerendis
Mollibus insolito contextunt robora ductu.
Namq; ratem uacuae sustentant undiq; cuppae,
Quarum porrectis series constrieta catenis
Ordinibus geminis obliquas excipit alnos,
Nec gerit expositum telis in fronte patenti
Remigiū, sed quod trabibus circumdedit æquor,
Hoc ferit, & taciti praebet miracula cursus,
Quod ne uela ferat, nec apertas uerberet undas:
Tunc freta seruantur, dum se decliuis undis
Aestus agat, refluocq; mari nudentur arenæ.

Cas. li. 3. de bel. Ciuil. cōsimilem propē cōfictū narrat paulō post incidisse inter M. Antonium praefectū Brundusium, & Libonē Pōpeianum. Erat eo tēpore, inquit, Antonius Brundusij, qui uirtutē militū cōsitus scaphas nauigium magnarum circiter 60. cratibus pulcētq; cōtexit, eosq; milites delectos imposuit, atq; eos in litore

pluribus locis separatim disposuit, nauesq; triremes duas, quas Brundusij faciendas curauerat, per causam exercendorum remigiū, ad fauces portus prodire iussit. Has cum audacius progressas Libo uidisset, speras intercipi posse, quadriremes, quinq; ad eas misit. Quae cum nauibus nostris appropinquassent, nostri ueterani in portū refugiebant. Illi studio incitati incautus sequebatur. Idem ex omnibus partib; Antoniana scaphae signo dato in hostes incitauerunt, primoq; impetu, uno ex his quadriremē cum remigibus, defensoribusq; suis ceperunt: reliquas turpiter fugere cogerunt. Haec Caesar de posteriori conflictu nauali

A nauadi ad Brundisium. Socios.] Qui eregione in litto-
re Illyrico sub Dolobelli signis erant, tum autē Basilum,
ut poeta ait. Farca.] Occultā fugā, quā moliebatur, si
ea ratione potuisset euadere. Extendunt.] Explicant, &
altiores faciunt, sed cōiungunt rates, hoc est, trabes nono
structura genere. Hāc poeta ductum appellat, ut esset fir-
ma ad quamlibet molem ferendā cōbinatio. Namq; ra-
tem.] Describit rates, quo artificio cōtextae fuerūt, quas
Florus tradit à Basilo Opiterginorū duce Antonio sub-
missas fuisse, nō autē ab Antonio structas fuisse. Erat autē
structura huiusmodi. Sexaginta scaphae erant duplici or-

dine collocatae, quas trabib. uinxerunt, et cratib. texerūt,
quae remis mira ordinē, non autē extra agebātur. Cup-
pae.] Cupā putant à cauponib. nomen sumpsisse, qui ea
in poculis utebātur. Neuius, qui duas cupas mero plenas
exhaust. Utantur Germani in suo idiomate pro ligneo
uase, quod liquore oneratur. Constricta colligata ca-
thenis. In fronte.] In lateribus, qua extra à fluctibus
maris pulsabatur, Taciti curf.] Quod nusquam remi-
ges appareret. Apertas.] mare utrinq; pulsarent remi.
Reflois.] reflexu maris alius attollitur litora, quae
fluxu rariora sunt, & minus apparent.

Iamq; uela.] Id
ita natura cōparatū
est, ut refluxo aestu reci-
proco maris litora al-
tius se erigāt, quae ple-
no sinu uix conspicua
fuere. Missa.] deser-
tur in mare refluxo æ-
stu. Geminae.] duae
naues turritae, e qua-
rum tabulatis iuuenus
furtiter pugnabat.

Tabulata.] eminen-
tia excelsis pinnis: si-
ue, quod cum mouen-
tur naues uel aestus ma-
rini hinc illinc mimen-
tur. Verg. de equo Du-
rateo. Mediaq; minās
illabitur urbi. Pin-

nis.] Pinnae murorum summa proprie sunt modicē proie-
cta ita dictae ab his, quas insigniti milites habere in galeis
solent, & in gladiatorib. Samites, inquit Varro. No-
luit Il.] Diximus Octauiū Libonē praefectū Pompeianae
classis superū mare occupasse, & Antonū ita obsedis-
se, ut fame ad deditionē cōpulsus foret, nisi à Basilo Opiter-
ginorum auxiliares rates submissae fuissent. Sic enim scri-
bit Florus. Quippe, inquit, cum Fauces Adriatici maris
C iussi occupare Dolabella, & Antonius, ille Illyrico, hic
Coryraeo littore castra posuissent, iam maria late tenen-
te Pōpeio, repente castra legatus eius Octauius Libo in-
gentibus copijs classisicorū utrumq; circumuenit, deditionē
fames extorsit Antonio. Missa quoq; à Basilo in auxiliū
eius rates, quales inopia nauū fecerat noua Pōpeianorū
arte Cilicium actis sub mare fumb. captae, quasi per inda-
ginē duas tamen aestus explicuit, uia, quae Opiterginos
ferebat, in uadis hasu, memorandūq; posteris exitū dedit.
Quippe uix mille iuuenū manus circumfusi undiq; exerci-
tus per totū diem tela sustinuit. Et quū exitum uirtus non
haberet, tamē ne in deditionē uenirent horiāte Trib. Vul-
teio, mutuis ictib. in se cōcurrunt. Sed idem Florus in epi-
tome. C. Antonius, inquit, legatus Caesaris malē contra
Pompeianos pugnauit, & in Illyrico captus est. In quo
bello Opitergini Transpadani Caesaris auxiliares rate
sua ab hostilib. nauibus clausa, potius quam in mimicoū
potestate uenirent, inter se occurrētes occubuerūt. Ibi Li-
uius C. Antonū captū fuisse tradit. Octauius.] Hūc
Octauium Libonem initio belli civilis à Cesare Hetrur-
ria pulsum Pōpeius pfectum superi maris postea fecit, ut
iam saepe dictū est. Ab hoc, paulō post, cum esset in ora
Dalmatiae, Salona tumultuose oppugnatae fuerunt, qui

Iamq; relabenti crescebant littora Ponto,
Missa ratis prono defertur lapsa profundo,
Et geminae comites: cunctas super ardua turris
Eminet, & tremulis tabulata minantia pinnis
Noluit Illyricae custos Octauius undae
Confestim tentare ratem, celeresq; carinas,
Continuit, curfu crescat dum praeda secundo,
Et temere a ingressos reperendū b inuitat ad equor
Pace maris, sic dum pauidos formidine ceruus
Claudat odoratae metuentes aera pennae:
Aut dum dispositis attollat retia uaris
Venator leuis ora tenet clamosa Molossi,
Spartanos, Cretasq; ligat, nec creditur ulli
Sylua cani, nisi qui presso uestigia rostro
Colligit, & praeda nescit latrare reperta.
Contentus tremulo monstrasse cubilia Ioro.
Nec mora complentur moles, auidēq; petitis
Insula deseritur ratibus, quo tempore primas
Impedit ad noctem iam lux extrema tenebras.

quinis castris oppida
nos fatigabat: sed eo-
rum tanta fuit cōstan-
tia, ut seruos manum
ferint: ademerimq;
mulieribus capillos,
quib. arcus, et bellica
tormenta intenderēt.
ad ultimū subita eru-
ptione facta, Oppida
ni primū Octauij ca-
stra expugnarunt, in-
de Octauiani cum ig-
nomina, & magna
caede ad mare cōpulsi
fuerunt, & re infecta
Dyrachium uicli cō-
fugerunt. Tētare.]
hoc est, noluit. prohi-
bitq; ratem in mare

a al. ingressos
b al. inuitet.

c al. Varris.

secundo aestu delatā adoriri, sed tantisper continebat se,
donec aliae sequerentur. iam & praedā uocat naues, qua-
rum numerus maior erat futurus. Ingressos.] Parum
circūspēctē promotor elicit ad repetendū mare, quam diu
pax illi esset, hoc est, hostes abessent. Sic dū.] Illustrat
rem simili, ducto à natura uenatorū, quib. mōs est, ut ten-
dentes indagine funes pennis auiū purpura ac diro odo-
re infectis ad territā das feras quatiant. Iquo ille iam eam
partem petant, ubi retia tetenderunt. Vergi ius.

Puniceae uel agitant pauidos formidine pennae.
Proinde ita collationis partes sunt applicanda, ut uena-
tori Octauius Libo comparetur: naues hostiū ceruis pa-
uidis: catenae, siue occulti funes, retib. Metuētes.] hoc
est, territae diro odore sulphureo, aut simili, quō pēnae sūt
infectae: quas odeo cerui formidant, fugiūtq; ut priusquā
conspiciunt, odorem percipiant. Varis.] lignis surcatis
ad ceruorū similitudinē: alioqui uarus id dicitur q pedes
habeat obtortos, curuos, & inflexos, ut est apud Persū,
Et non fallit pede regula uaro.

Tales Graeci appellant παῖβες: hinc Varro, de re rustica
lib. 2. praecipit esse debere pedib. rectis, ac potius uaris, quā
uacis. qui uaris sunt cōtrarij. Grammatici uarū à Graeco
uocabulo Βαρύ, quod graue signat, descendere putant,
quod tales incessu graues sint. Varū eum fluuiū esse, qui
Narbonensem prouinciā ab Italia dirimit, nemo ferē lite-
ratorum hominū est, qui ignoret, à toriuoso cursu, ita di-
ctum. Tuberculi genus item uarus est, maior liticula.

Ora ten.] ne latrent, & in diuersum cerui territi ausu
giant. Molossi.] Canis uenatici, siue Molossici. Est autē
Molossis Epiri regio, in qua Dodona oracula celebris ali-
quādo fuit, ut autores sunt, Stephanus, Strabo, Plinius &

Mela Pausanias Thesprotidis fuisse tradit, cui ad stipula-
tur scholiastes Homeri lib. Iliad 2. Chaones, & Thespro-
tae Acrogeraunia circū accolunt. Ceterū multa recensentur
canū genera d locis nomina, qui duxerūt, ut Laconici,
Arcades, Argolici, Celtici, Locrenses, Iberici, Carini,
Cretenses, Molossici, Eretrici, Horcani, Indici, Pyllici, E-
lymei, Castorij. Sed omnium præstantissimi fuere Chaonici,
& Molossici, qui originē traduntur duxisse, ab eo cane, quē
Vulcanus ex ære fabricarat, uita infusa, quē statim Ioui
dono dedit: hic uicijsim Europæ, quæ Minoi, qui Procri-
di, d qua eū Cephalus accepit. Sed ad institutū. Sparta-
nos.] Hos diximus inter canum genera ceteri laudatissii

ma, teste Iul. Pol. li. 5. ca. 5. *ἄριστον δὲ τῶν κύνων ἄνθρωπος*. A-
tas. Spartanos dicit, quos Pollux Laronicas. & Lacæ-
nas, & Cretas, quos Cressas nominat. Species pro genere.
Presso rostro.] Clauso ore tacitus, sequitur, obseruatque
uestigia feræ. Addit hoc loco Omnibonus, quod huius-
modi canis, ubi ad leporis cubile peruenit, in est, aut al-
terius cuiusvis, lorū concutiat, quo d uenatore ducitur:
qui tum aduertit feram inuentam esse. Nec mora]
Et iam, inquit, in naues milites imponuntur. & Antoni-
us Cereyram deferit unā cum raibus, eo tempore cum
post solis occasum adhuc dubia lux, hoc est, crepuscu-
lum dici esset.

At Pomp.] Trāspo-
sitio ad Pōpeianorū
fraudes in capiēdā ter-
tia nauī, quæ Opiter-
gimos uehebat. Frau-
des.] Cilices qui erāt
circa Oēstauū, catenā
sub mari tenēderūt, cu-
ius extrema parte o-
ræ Illyricæ alligata,
postremā nauē ad pro-
ximos scopulos addu-
xerunt. Antiqua.]
piratica uidelicet. Et
enim Cilices haud

At Pompeianus fraudes innectere Ponto
Antiqua parat arte Cilix, passusque uacare.
Summa freti, medio suspendit uincula Ponto,
Et a laxas fluitare sinit, religatque catenas
Rupis ab Illyricæ scopulis, nec prima, nec illa,
Quæ sequitur, tardata ratis, sed tertia moles
Hæsit, & ad cautes, adducto fune secuta est,
Impendens caua saxa mari, ruituraque semper
Stat (mirum) moles, & syluis æquor in umbrat.
Huc fractas aquilone rates, submersaque Pontus
Corpora sæpe tulit, cæcisque abscondit in antris,
Restituit raptus tectum mare, cumque cauernæ
Euomuere fretum, contortu uorticis undæ
Taurominitanam uincunt feruore Charybdim.

adducta fimbis. &
catenis sui Opitergi
orū ratis. Hūc scopu-
lū modō caue, modō
molem uocat, eādē
mox caua saxa. Hūc
scopulū dicit in sum-
mo uertice syluā ha-
bere, d qua in umbre-
tur, simul & mare, ad
de ea specie apparere,
ut saxa proiecta &
extantia, casum mina-
ri uideatur. Huc fra-
ctas.] in hunc scopu-

multo postquam P. R. cum Mithridate bellare cepisset,
suis fimbis egressi fuerat. Est autem Cilicia media inter
Phœnicē, & Pamphiliā, cōtra Cyprū, obuersa pelago Ci-
lices obscuro, & paruo initio rē maritimā atrocibus inse-
stare adorti, paulatim prædæ dulcedine allecli, adiutisque
Mithridatis opibus, late mare infesta reddidere. Accede-
bat occasio latius euagandi, quod ea tempestate res Roma-
na armis ciuilib. esset implicata. Interim Cilices nō modo
nauas, sed maritimas urbes, & insulas passim prædatis fue-
rant. Quo successu elati multos quæstioso latrocinij cō-
mercio in societatem piraticā attraxere. Pluribus in lo-
cis suas habebat, & stationes, & præsidia. Tandem usque
adeo eorum opes creuerunt, ut quidā eorū auratis nauib.
& rudeniis purpureisque uelis uterentur, remosque ar-
gento præmunit. Mille iā naues, & amplius piraticæ cir-
cumquaque littora infederat, quinquaginta urbes tenebat:
uiolabant asyla, & deorum templa: inter quæ erant Cla-
rium, Didymēū, Samothraciū, Teleuris fanū in Hermio-
ne, in Epidaurō, Aesculapij, in Isthmo, Tenaro, & Cala-
bria Thraciæ, Neptuni. In Aetio, Apollinis, in Samo Ar-
gis, Iunonis, ut & in Lucania. Multos Romanos fascibus,
& licloribus insignes cepere. Hos omnes postea Pōpeius
persecutus terra, & mari uicit, ac deleuit. Ab his prædo-
nib. nūc ei auxilia missa fuerūt. Cilix.] Intellectio, ex u-
no plures. Cilicū exitiū, crudele, & immane: quod Cilices
piratæ infames fuissent nomine crudelitatis, propter as-
duas hospitiū deprædationes: unde Attici uindictas a-
cerbiores, uixit appellabāt. Cilix haud facile uerum
dicit, in hominē auidū lucri, qui ob id sæpenumero dicat,
quæ uera nō sint Sumptum ab eius gentis moribus.

lum, aut naufragas naues ui tempestatis, & cadauera ho-
minū qui naufragio perire in Adriatico mari, sæpe eie-
cta fuisse, & in profundis eius speluncis occultasse. Ce-
cis.] Tenebrosus, & per hoc profundis, metalepsis. A-
quilone] uento quouis, species pro genere. Tectū ma-
re.] id mare, quod sub imo scopulo rupē abluit, prædam
acceptā, quā raptū, nuncupat, rursum egerit, atque euomit
in uastum mare perinde ui Charybdis solet in freto Sicu-
lo. Fretum.] fluxus ex toto partem intelligit. Et remo-
ta translatio est in euomuere, ab animali, ad non animal.

Taurominita.] Siculam, nempe quæ in freto Siculo
est, antonomasia. Ad orientale latus Sicilia Messana Zan-
cle dicta ob loci malignitatē, siue obliquitatem, maxime
Boream spectat, inde Taurominum, mox Catane, Naxos,
Megara, Megaridē Mela nominat, Syracuse. Ibi non lon-
gē a Messana Charybdim monstratur in ipso freto, locus
prodigiose profunditatis, in quā refluxus freti deferunt
naues, quæ uorticibus, & ingenti turbine fatiscetes absor-
bentur. Ipsa autē quæ illo naufragio perierunt in litus Tau-
rominitanū eiciuntur. Taurominum, siue Tauromeniū,
uocat Copriā, hoc est, sterquilinum, ab ipso euetu, quod
illic sordes naufragorum fretum effundat. Recte igitur
Charybdim Taurominitanā appellat. Charybdim.]
De Charybde ad hunc modū fabulatur poëta eam femi-
nā fuisse uoracissimā, quæ, quod Herculi suas boues fur-
ripuisset, d loue fulmine icta, in mare præps acta fuit, uer-
saque in hoc monstrū, quod etiamnum hodie pristinā ser-
uat naturā. Nā quicquid in eā incidit, absorbet, et ubi ab-
sorberit, id uniuersū in Taurominitanū litus, (est enim
mōs ultra Aetnā asper cū oppido) egerit. Horatius hinc
scortum auiditatis in satiatæ Charybdim μεταφορικῶς
uocat.

Summa fre.] demisit sub aquas, ne si in summa superfi-
cie cōspectæ fuissent catenæ fraudē declinassent. Sed
tertia.] elapsis duab. priorib. nauibus feliciter, tertia in
qua Opitergini uehebatur, & cuppis innixa, attracta fuit
in proximū scopulū. Impendens.] describit scopulū, quo

— Ah miser
O quanta laboras in Charybdī
Digne puer meliore flamma.
Quoniam autem periculosus transitus est inter Scyllam
Italia

A Italia subiectam, & Charybdim Siciliae, ut qui uelut Scyllam declinare temere cadat in Charybdim, natum adagium est, Euitata Charybdi in Scylla incidi, pro eo quod est, dum uito grauius malum, in alterum diuersum incidi.

Vriusque loci descriptio graphica extat lib Odys. Homericæ 12. & Aeneidos Vergil. lib. 3.

Vincunt.] amplification hyperbolica æstus circa hanc cauem in Adriatico.

Hic Opiter.] Prosequitur historiã postquam descripsit scopulã, narratq; qua uirtute septi Opiterginorũ cohors totum diẽ usq; ad diei crepusculũ pugnam aduersus multa Põpeianorũ millia extraxerunt, Opiterginis.] Opitergini montes in decima regione Italiae sunt, ubi Venetia, è quibus Liquẽtia flumẽ funditur, ubi Cõcordia colonia est. Venetorũ sunt Natri, Atestæ & Oppidũ, Patauium, Opitergium, Belunũ, Vincẽtia, Mãtua trans Padũ, solum reliqua temporib. Plinij fuẽre. Hanc pup.] Hãc Opiterginorũ nauẽ omnes Põpeianæ classes, undiq; ex omnib. stationib. adortæ ea arte, ut dixi, cepit, et oppugnauit. Est autẽ statio propriè locus in quo ad tempus naues stant, ut portus, in quibus hyemant quo tutæ sint à tempestatum iniuria. Tacitas sub gurgite.] Catenas, qui

Hic Opiterginis moles onerata colonis Constituit, hanc omni puppes statione solutæ Circumuenit, alij rupes, & littora complent. Vulteius tacitas sensit sub gurgite fraudes, Dux erat ille ratis, frustra qui uincula ferro Rumpere conatus poscit spe prælia nulla, Incertus quã terga daret, quã pectora bello. Hoc tamen in casu quantum deprensa ualebat Effecit uirtus, inter tot millia captæ Circumfusa rati, & plenam uix inde cohortem, Pugna fuit, non longa quidem, nam condidit atra Nox lucem dubiam, pacemq; habuere tenebræ.

bus sua ratis capta fuit sub aquæ superficie.

Vulteius.] Tamẽ, inquit Florus, ne in dedicatione uenirent hortate Tribuno Vulteio multis iãtib. in se cõcurrũt.

Vincula.] Catenas, quas difficile erat diffringere. Poscit.] hortatur suam iuuentutem ad pugnandum fortiter, sed nulla spe

uictoria, quod undiq; ab hostibus circumfusi essent.

Incertus.] Quia nunquam fuga locus patebat, nec uidebat quos adoriretur, & quibus se potissimum opponeret. Non poterat se catenis impeditis explicare. Huc accedebat quod, ut ait poëta, non crepusculum diei, sed nox tenebrosa esset, quæ pugna diremit. Plenam uix.] Florus uix M. iuuenum manum fuisse auctor est sed & dubia lucem, crepusculũ diei uocat periphraستice, & in tenebris cessatum fuit à pugnando.

uictoria, quod undiq; ab hostibus circumfusi essent. Incertus.] Quia nunquam fuga locus patebat, nec uidebat quos adoriretur, & quibus se potissimum opponeret. Non poterat se catenis impeditis explicare. Huc accedebat quod, ut ait poëta, non crepusculum diei, sed nox tenebrosa esset, quæ pugna diremit. Plenam uix.] Florus uix M. iuuenum manum fuisse auctor est sed & dubia lucem, crepusculũ diei uocat periphraستice, & in tenebris cessatum fuit à pugnando.

Tunc sic.] Tũ inquit, huiusmodi oratione militis in cõcio nem aduocatos alloquitus fuit, Dux fortis & magnanimus. Quod duces pugnam imitari facere terra solã, id poëta in reb. de speratis, ubi pugnaũ fuit, hoc loco imitatur. Rexit.] alloquitus fuit, animauitq; eos ad mutuam eadẽ, eum omnino moriendum esset. Libera.] Sua oria oratio est, qua persuadet suis militibus, ut malint honeste mutuis uulnerib. cadere, quã turpiter in seruitute reliquã uitã transigere. Versatur maximè in argumento ab honesto, quod in hac re accõmodatissimũ est ad persuadendum. Libera non.] exordiũ ductum est à propositione causæ, quæ hæc est ut nunc in periculoso tempore sibi, rebusq; suis, quã diu liberi sunt, celeriter consulãt, ne uel turpiter seruire, uel hostibus iugulum præbere cogantur. Paruam noctem uocat breuem, ut paulõ post, Nox tum Theßalicas urgebat parua sagittas. Angusto.] difficili ac periculoso, quo significatiu usus est, & Horat. in Od.

Tunc sic attonitam uenturaq; fata pauentem Rexit magnanima Vulteius uoce cohortem. Libera non ultra parua quã nocte iuuentus Consuilit extremis angusto in tempore rebus. Vita breuis nulli superest, qui tempus in illa Quærendæ sibi mortis habet, nec gloria leti Inferior iuuenes, admoto occurrere fato: Omnibus incerto uenturæ tempore uitæ, Paranimi laus est, & quos speraueris annos Perdere, & extremæ momentum abrũpere lucis, Accersas dum fata manu, non cogitur ullus Velle mori, fuga nulla patet: stant undiq; nostris Intenti ciues iugulis: decernite letum: Et metus omnis abest, cupias quocũq; necesse est. Non tamen in cæca bellorum nube cadendũ est: Aut quum permixtis acies sua tela tenebris Inuoluunt, conferta iacent, quũ corpora campo In mediũ mors omnis abit, perit obruta uirtus.

ris uita teporib. Paranimi.] Impia sententia, nõ mirum, ut ab ethnico profecta cũ iniussu imperatoris Dei è uitæ theatro discedere prohibeamur. Accersas.] Quasi dicat, nõ id in uoluntate suã est, sed in necessitate, ut moriamur. Fuga.] ergo necessitas cogit, ut nobis mortẽ accersamus. Persuadet à necessario.

Stant.] ratio unde ea sit necessitas, & ciues Romanos innuit, cũ ipsi sint Opitergini. Decernite.] Sit decretũ

stie mutuis uulnerib. cadere, quã turpiter in seruitute reliquã uitã transigere. Versatur maximè in argumento ab honesto, quod in hac re accõmodatissimũ est ad persuadendum. Libera non.] exordiũ ductum est à propositione causæ, quæ hæc est ut nunc in periculoso tempore sibi, rebusq; suis, quã diu liberi sunt, celeriter consulãt, ne uel turpiter seruire, uel hostibus iugulum præbere cogantur. Paruam noctem uocat breuem, ut paulõ post, Nox tum Theßalicas urgebat parua sagittas. Angusto.] difficili ac periculoso, quo significatiu usus est, & Horat. in Od.

mori, potius q; seruire, ut uestris manibus, uestro ferro, quã hostiũ malis cadere, ne de uestra cæde triũphet. Metus.] Et cũ per noctẽ, & tenebras metus hostiũ nobis sublatus, uelimus, nolimus, statuamus aliqd, quod necessitas cogit, quale quale id sit. Et tamẽ nobis in crassa pugna eabiligine moriendũ nõ est, fortes et illustres milites malint sibi cõsciscere mortẽ q; in ignobilis militiũ uirtus in gloria est, et Alioqui egregiorũ, et clarorũ militiũ uirtus in gloria est, et sine laude obruitur, quãdo in tenebris telorũ nube sternitur, & ignoretur, q; fortiter dimicãdo ceciderit, Tũ enim ignauissimũ quẽq; par gloria comitatur: Virruẽ pëlara facinora dicit, q; fortes, & magnanimi milites in stataria pugna edũt. Cõlecta.] Cõfusa inter casorũ cadauera.

Rebus angustis animosus, atq; Fortis appare — Adnoto oc.] Accersere sibi mortẽ, quæ imminet, quæ alioqui incerta est omnib. futu

Nos in c.] A iuuentudo, quod habituri sint mortis gloriose suæ

Nos in conspicua socijs, hostiq; carina Constituere dei, præbebunt æquora testes, Præbebunt terræ, summis dabit insula saxis,

testes multos, quos id enumerat. Conspicua.] Passiuè quæ à socijs

*Socij Romanis in litto-
re Illyrico, & alijs rati-
bus fluitantibus cerni-
tur. & à Pompeianis, à
quib. septi sumus. Tes-
tes.] amplificationis
causa testatur eos, quos
sustinet mare. Pöpeia-
nos, et Cesarianos, qui
diuersis nauib. sparsim
uehuntur. Terra, in su-
la, scopuli dabūt uirtu-
tis nostræ testes. Ge-
minæ.] Pöpeiani, &
Cesariani in litore Il-
lyrico erūt spectatores uirtutis nostræ. Nescio quod.]
auerfione ad fortunā erigit suor animos à memorabili fa-
cinore, cui simile in nullis historiariū monumētis unquā fu-
it proditum memoria. Amplificatio, antepōnit suorū uir-
tutem, Saguntinis, Corinthijs, & omnib. alijs, qui simili fa-
to unquam perierunt. Monumēta.] gestarū rerū hi-
storia, in quib. hoc genus exempla prodita legūtur. qua-
lis fuit fides Saguntinorū erga Pop. Roman. pietas Corin-
thiorū in suā repub. Transibit.] quasi dicat, omnis no-
stra iuuentus, pietate & officijs in suū ducē superabit, dū
mauult cōstanter, & pertinaciter in fide imperatoris mu-
tuis uulneribus mori, quam ad hostem trāsire incolumis.
Rang suis.] auerit orationē suam ad Cesarē absen-
tem, cui, inquit, parū futurū fortassis, quod perpetrabūt,
præstaturi tamē essent maiora, si qua possent ratione, aut*

*Optima.] Optat,
ut hostes uitā promit-
tant tantū, non quod
cupiat uiuere, sed ne
existimetur, ob rem de-
speratam, sibi inuulsi-
se mortem, uinēdi fa-
cultate cōcessa. Nam
ueniam, uitam intelli-
git, quam hostis pos-
set concedere, & eam
quidem ingratam.
Ne nos.] Aetiolo-
gia, cur optet efferrī
sibi salutem. Magna
uir.] Vt imperatoris
nostri fauorem eme-
reamur, uolumus, ut
hoc, quātulum est, in-
ter tot successus secū-
dos, aduersam fortu-
nam uocare possit. Dent fa.] receptū ad tuta, quō nō eu-
pio tendere, ut constet apud mortales, non libuisse diutius
uiuere. Clades alioq. dici solet de totius exercitus exitio.
Concludit orationem eo, quod uehementissimum est, ut
stimulis quibusdam suos ad destinātā mortē magis accen-
dat, & ira inflāmet. Emittantq.] hoc est, licet per fa-
ta in tutum euadere detur, & in pacatū ex his præsentib.
periculis discedere, nolim impendentē mortē uitare. Fu-
ror.] Quod mortis stimulis agor, enthusiasmus est, & spi-
ritus diuinus. Agnoscere.] illū numinis calorē agnosce-
re nobis solis dij permiscere, qui mortis estis proximi, & quē*

*Speſtabant geminæ diuerſo è litto-
re partes,
Nescio quod noſtris magnū, & memorabile fatiſ
Exemplum fortuna paras, quæcunq; per æuum
Exhibuit monumenta fides, ſeruataq; ferro
Militiæ pietas, tranſibit noſtra iuuentus.
Namq; à ſuis prote gladijſ incumbere Cæſar
Eſſe parum ſcimus, ſed non maiora ſuperſunt
Obſeſſiſ, tanti quæ pignora demus amoris.
Abſcidit noſtræ multum ſors inuidā a laudi,
Quod non cum ſenibus capti, natiſq; tenemur,
Indomitos ſciat eſſe uiros, timeatq; furentes,
Et morti faciles animos, & gaudeat hoſtiſ
Non plures hæſiſſe rates, tentare parabunt
Fœderibus, turpiſq; uolent corrumpere uita.*

*Quod non.] oblique indicat, ſe natos,
& parentes, trucidaturos potius fuiſſe, quam ut uiuī in ho-
ſtium poteſtatē uenirent: ac dolere id uerū, quod illi ſimul
obſeſſi hic, & capti nō ſint. Indomiti.] ut etiā ne ſi ho-
ſtiſ neſcius, nobis eſſe eiufmodi, ut neq; ſuperari, neq; uin-
ci queamus, ſed habere animos pronos ad mortem, quam
malum nō ducimus. Hæſiſſe.] In poteſtatē redactas,
alioqui plures ipſos ſuperāſſemus. Tentare.] ſomnatio,
quaſi hoſtiſ pugnando fatigatus ſequēti die per legatio-
nes pacturi ſint cum Opitergatis pacē, ut ab armis domū
retro diſcedant: quaſi uictores ulro pacem, & ſædus ui-
ctis offerrent. Corrumpere.] ut pretiū pacis datæ ac-
ceptæ ue ſit, uita incolumitas, quo pacem redimamus.
Turpi.] Vt ſeruili, qua mors libera multo potior: nam
(ut comicus ait) quem Iupiter odit, ſeruū facit.*

*O' utinam (quo plus habeat mors unica fame)
Promittant ueniam, iubeant ſperare ſalutem:
Ne nos, cum calido fodiemus uiſcera ferro,
Deſperāſſe putent, magnā uirtute merendum eſt,
Cæſar ut amiſſiſ inter tot millia paucis
Hoc damnum, cladēq; uocet: dēt fata reſeſſum,
Emittantq; licet, uitare inſtantia nolim.
Proieci uitam comites, totuſq; futuræ
Mortis agor ſtimulis: furor eſt agnoſcere ſolis
Permiſſum eſt, quos iam tangit uicinia fati,
Victuroq; Dei celant, ut uiuere dūrent,
Fœlix eſſe mori. ſic cunctas fuſtulit ardor
Nobilium mentes iuuenum, cum fidera cœli
Ante ducis uoces oculiſ humentibus omnes
Aſpicerent, flexoq; Vriſæ temone pauerent:
Idem, cum forres animos præcepta ſubiſſent,
Optauere diem, nec ſegnib. mergere Ponto
Tunc erat aſtra polus: nam ſol Ledæa tenebat
Sidera, uicino cum lux altiſſima Cancro eſt,
Nox e tum Theſſalicas urgebat parua ſagittas.*

*dij celāt eos, q. uita diu-
urnam morti antepo-
nūt, ut longiorē ū uita
exoptent. Fœlix.] no-
bis ſolis eſt permiſſura
agnoscere, mortem eſſe
bonum, non malū ut ū,
qui longiorē uita orēt,
eam malū iudicēt. Hac
quæſtio d. Cic. 1. Tuſcu-
lan. quæſt. diſputatur.
Mors eſt bonū: ut deo-
rū teſtimonio, multis pe-
tentib. ſibi dari, quod
optimū homini eſſet in
uita ea ipſiſ fuerit, ut
ſummū bonū conceſſa.
Exempla Cleobis, Bito-
nis, Agamedis, & quo-
rundā aliorum notiora
ſunt, quam ut hic reſe-
rantur. Sic.] Vbi ad iſtū maximē modū perorauit Vul-
teius, omniū nobilium iuuenū mentes erexit, & incēdit ad
uoluntariā mortē. Cum ſi.] pathos ab habitu militū,
cū lachrymabundis ſidera cœli ſimul ſuſpexiſſe dicat et
aduentantē aurorā ſequentiſ diei horrerēt. Flexoq;.]
trepidaret. Bootes enim ita nocte ſe circūagiſ ſupinus, un-
de ex eius inclinatione aduentantis diei propinquitatē col-
ligimus. Cū Tauro, Geminis, & Cæcro, et Leone occidit.
Eſt enim cuſtos plauſtri, quod plauſtrū ſequatur, & quaſi
Septentrionib. ſuccinctus, Vriſæ.] maioris, quæ cū ſupra
diēſ ſignis unā cū Boote occidit, & cū iſſe rursus ori-*

al. laudes.

al. uertere
& uertere.

e al. cum.

Aur. Flecebat igitur temo in ortu oriente Sole cum Geminis, quorum statim infert mentionem. Flexo.] in ortum sub auro tam diei prænunciata. Idem.] Verum ubi oratione suasoria Tribuni confirmati fuere abiectio pauore optauerunt die, ad moriendum parati. Nec seg.] non segnis nox erat ad uertendum in occasum occidentia signa. Nam Sol.] Periphrasis est Geminorum, in quorum ultima parte sol erat. Cancrum iam iam ingressurus: quo tempore noctes sunt contractiones, et breuissimæ. Leda sid.] Geminos qui ab Aurigæ dextra parte supra Orionem uidentur collocati, sed ita, ut Orion inter Taurum, et Geminos sit situs: capita eorum à reliquo corpore diuisa apparent eo circulo, qui æstiuum definit. Videtur corpora sua inter se complecti. Occidunt directi pedibus, oriuntur inclinati, ut iacentes. Casar Germa.

Qua media est Helice subiectum respice Cancrum.

Accipitis suberit, Gemini qua posterior pes.

Hos Castorem et Pollucem Leda liberos fuisse Astrologi contendunt, ac poetas, ac tam arcto amore inuicem, ac bene uolentia complexos fuisse, ut nunquam de principatu contenderint, neque quicquam sine communi consilio gesserint. Horum alter

B cum in pugna aduersus Athenienses cecidisset, alter immortalitate accepit, utrumque Iuppiter in cælo collocauit, et inter sidera Geminos appellauit, et eos quidem salutaris. Occidente una stella, oritur altera. Fuerunt qui Zetum, et Amphionem nominarunt, quod alter zonam, alter lyram habebat. Hos Nigidius deos Samothracas uocauit: et Castorem, et Pollucem, Geminorum honore fuisse decoratos, quod pacationis principes dicantur, quodque mare prædonibus infestum pacassent. Cum Iasone, et Herculi quum Colchos ad rapiendam pellem inauratam peterent, magnis tempestatibus iactati summo conatu nauem à periculo liberare studuerunt. Impetrarunt ob id à Ioue patre, ut in ea cæli regione constituerentur, unde prospectantes laborantibus mortalibus possent ferre auxilium. Homerus canit Pollucem fratrem dimidiam uitam concessisse, quem Vergilius imitatus in sexto. Si fratre Pollux, inquit, alterna morte redemit. Itaque reditque uiam. Vicino cum lux al.] cum dies æstiuus propemodum solstitialis est, qui incidit in primum punctum Cancri, pridie Idus Iunias, astronomorum prope omnium consensu. Clau. Ptolemæo uero 14. Calend. Iulias.

C Plinius asserit æstiuum solstitium peragi in quarta parte Cancri, hoc est, 8. Calend. Iulij, ex quo usque ad brumam decrescunt dies, qui creuerunt sex mensibus. lib. 18. cap. 28. quanquam idem in octaua parte eiusdem signi lib. 2. solstitium fieri tradit. Nox cum Thefal.] Cum matutino mergeretur oppositum signum Sagittarius. Quando signum aliquod mane oriente Sole occidit, oritur simul cum nocte, occasus, et ortus Chronicus dicitur, uel Acro-

chronicus Arato. Mathematicorum tempus nascitur cum occasu Solis. Igitur Chronicè mergebatur mane Sagittarius, oriente Geminorum sidere una cum Sole. Cæterum tales ortus, et occasus, occultationes, et emerfus relictus Plinio dicuntur. Omnis autem ratio, inquit, obseruata est tribus modis, exortu siderum occasuque, et ipsorum temporum cardinibus. Exortus occasusque bis modis intelliguntur.

Aut enim aduentu Solis occultantur stellæ, et conspici desinunt: aut eiusdem abscessu proferunt se in emerfum. Hoc melius, quam exortum consuetudo dixisset, et illud occultationem potius, quam emerfum. Hæc Plinius. Alia ratio est ortus, et occasus Heliaci: alia rursus Cosmici. Thefalicas scilicet.] Sagittarium, qui Chiron Centaurus est, occultabat. Gemini opponuntur Sagittario: ut Libra Arietis: Scorpio Tauro: Capricornus Cancro: Aquarius Leoni: et Pisces Virgini. Hunc Sagittarium Chironem Centaurum Thessalum fuisse multi memorant: alij negant, quod nullus Centaurorum sagittis sit usus. Sunt qui Crotum eum appellant. Euphemes Musarum nutricis filium. Sositheus cum domicilium in Helicone monte habuisset, et Musis solitum delectari, et uenationis studium nonnunquam etiam exerceri. Pro hisce studiis Musæ peccata Iouis sunt, in Astrorum numerum transferretur. Iuppiter uolens in uno corpore omnes illius artes experire, crura dedit equina, sagittas pro ingenio aduixit, ut acumen, et celeritas inde coniectaretur. Caudam Satyricam affinxit, quod non minus hic Musis, quam Liber Satyris fuerit delectatus. Ante pedes stellas habet paucas in rotundo deformatas, quas coronam eius ut ludentis abiectam nonnulli dixerunt. Spectat occasum, et quasi sagittam missurus effigiatur. A pedibus usque ad humeros in circulo hyemali collocatur, sed ita, ut caput eius solū extra eum circulum appareat. Arcus eius medius à circulo lacteo secatur. Quomodo autem arcum habet, et sagittam, Arcitenens etiam dicitur. Fuit hic Chiron Thessalus, Saturni, et Philyriæ filius. Cui enim Saturnus Iouis filium quereret, in Thracia cum Philyra Oceanam filiam in equum uersus, concubuisse dicitur, ex qua Chironem Centaurum genuit, dimidio homine, reliqua parte equum, qui à matre Philyride: fuit dictus. Hic omnes mortales bonitate, et iustitia superauit. De quo Casar Germanicus in Arato.

Hic erit ille pius Chiron iustissimus unus

Inter nubigenas, et magni doctor Achillis.

Hic uulnere accepto à sagitta Herculis extinctus fuit, et in astra sublatus, et Sagittarij signum constituit. Quidam tamen Sagittarium non Chironem, sed Crotum, ut diximus, uel ut alij, Crocum esse opinantur, et Centaurum siue Philyridem, qui et Chiron dicitur diuersum ab illo haberi. Poeta tamen per Thefalicas sagittas, Chironem intelligit, qui Thessalus fuerit natione.

Detegit.] Iam orto sole conspici fuere Illyrici. Pomponius Istriam Illyridis nomine amplexus Tergesto Illyricum terminat. Idem paulo post scribit, per Istros, Istrum emitti. A Scordona Illyria incipit, cuius pars Liburnia est, a qua magnitudinis eum tota Dalmatia, ac pari montium iugo à Pannonijs, quæ in Boreâ, et ortum solstitialem excut-

Detegit orta dies stantes in rupibus Istros Pugnacesque mari Grana cum classe Liburnos. Tentauere prius suspensio uincere bello Fœderibus, fieret captis si dulcior ipsa Moritur uita mora. stabat deuota iuuentus, Damnata iam luce ferox, securaque pugna, Promisso a sibi sine manu, nullisque tumultus Excussere uiris mentes ad summa paratas: Innumerasque simul pauci terraque marique Sustinuere manus, tanta est fiducia mortis. Utque satis bello uisum est fluxisse cruoris, Versus ab hoste furor, primus dux ipse carinae Vulteius iugulo poscens iam fata relecto, Equis, ait, iuuenum est, cuius sit dextra cruore Digna meo, certa que fide per uulnera nostra

rit. finita. Occidua, et meridiana parte Adriatico clauditur. A Dalmatia abiens regio hinc mari, illum monibus coercetur, sed subinde arctior, sed qua in Istriam tendit longè angustissima. Cæterum maxima Liburniæ et Istriæ pars diuisionis Venetorum est. In Illyrico amnes Mela sunt, Aetas, Nar, et Danubius, inquit, qui iam dictus

al. permissa

dictus est Ister: sed Aetas
secundum Apolloniam,
Nar inter Pyraos & Li-

burnos, per Istros Ister emittitur. Tergestum in intimo sinu
Adriae suū finit Illyricū. Hic Istrum in Adriaticum deuolui
dicit, eundem, qui & Danubius est. Pli. lib. 3. cap. 18. scribit
Formionē annē fuisse antiquū Italiae terminū a sua tēpesta
te Istriae, quā cognominatā tradūt, inquit, à flumine Istro, in
Adriā effluente ē Danubio amne, eodemq; Istro ex aduerso
Padi fauces, cōtrario eorum percussu, mari interiecto dulce
scēte, pleriq; dixere falsō, & Nepos Cornelius Padi accola.
Nullus enim ē Danubio amni in mare Adriaticū effundit
tur. Deceptos credo, quoniam Argonaui flumine in mare
Adriaticū descendit, nec procul Tergeste, nec iam cōstat quo
flumine. Humeris traiectā Alpes diligētiore tradunt. Sub
iisse autē Istro, dein Sao, dein Nauporto, cui nomē ex ea caus
sa est, inter Aemonā, Alpesq; exoriētū. Haec tenus ille, cui ego
accedo, quod Danubius in Abnoba monte elementē adiuo,
unde etiā nomē habet, exoriatur haud procul à Rheno ex ad
uerso Raurici Galliae oppidi, multis ultra Alpes milib. ac per
innumeras lapsus gentes Danubij nomine immenso aquarū
auctu, & unde primū Illyricum alluit Ister appellatur. LX.
amibus receptis, medio ferme numero nauigabili, in Pon
tum uastis sex fluminibus euoluitur. Danubij nomen retinet
ab origine sua, donec in Sarmatiam ueniat, ubi Istri nomen
circa cataractas teste Strab. accipit. Istros.] Illyricos pro
ximos ego accipio. Principium Illyridis maritima, est Istria
auxiore Strab. Est enim illius lateris hic sius. Ab Acroce
rauij mōtibus in Adriā flexus est. Hoc enim mare magno
secessu lictorum acceptū uastū quidē in latitudinē patet, sed
longē uastius, quā penetrat, Illyricis gētib; usq; ad Terge
stum cōtra Rauennā Italiae cingitur, cetera Italica & Gal
lica gētes tenēt. Primū Parthim, & Dacarethā occurrunt;
deinde paulatim Enchelea, Phaeaces, mox sequuntur, quos
proprie Illyricos uocat. Tum Pyraei, & Liburni quos Luca
nus simul atexit. & Istri. Graeci eos Illyrios arbitratū sunt,
qui supra Macedoniā, & Thraciā à Chaonibus, & Thespro
is ad Istrū usq; fluiuium sedes habuere. Longitu. terrae ha
bet 15. diēū iter, Illyria, ab Illyrio Cadmonis filio. Urbium
prima est, Oricum, inde Dyrrachiū. Ultra sunt Apollonia,
Salona, Iadera, Naronā. Staates in.] hostes Opitergi-

Testetur se uelle mori? nec plura loquuto
Viscera non unus iam dudum transigit ensis.

norū intelligit Sulpiti
us, cū Dolobella in Illy
rico littore etiam castra

haberet, nisi quis uelit intelligere eū iā ab Octauio Libone
circūuentū fuisse, cuius rei poeta nullā fecit mentionē. Li
burnos.] A' Scardona diximus iā Illyriā esse, eiusq; parte
Liburniā aquae cum terra Dalmatica ampliudinis. Ceterū
Illyrij, & Liburni ueteres coloni egregie sunt literarū mo
numētis celebrati, clarissimi quondā armorū gloria, q & Ro
manis negotiū fecerūt bellorū Punicorū temporib;. Tēta re
gina in illis locis rerū potiente. Hodie frequētissimē à Scla
uinis inhabitātur ea terrae. Liburnorū inuēta sunt, naues ce
leres, q ab ea gēte postea Liburnica appellata fuere. Gra
na c. cl.] cōtra Naronē fluiuiū ostēdimus supra Cicyrā in
sulā in Adriatico, quā alij Coreyrā uocāt, cū Gnidiorū op
pido fuisse ex Strab. Est enim Gnidus oppidū Cariae in cor
nu peninsula: & Dorei coloni eā peninsulā aliquādo habita
runt ē Græcia profecti, & q nomē terrae dederunt Affentior
hic iudicio Micylli, qui Straboni uerba ad Coreyrā Phae
cū refert, de Chersistrate, qui prognatu, ex Heraclidarū ge
nere, expulsis Liburnis Coreyrā colonā deduxit: tū autem, B
quod Pōpeiana auxilia tota Græcia es at cōtracta, unde et ex
Italicis classē ualidā sexcentarū nauū cōfecerat, uon ea
talogo poeta recensuit. Tenebat passim omnia maria, maxi
mē circa Epirū, & Liburniā. & in iulis Creceas cōtra Libur
niā. Caesar enim paulō post ē Brūdiusio per medias hostiū sta
tiones in orā Macedoniae transiit. Tēta.] Quod Opti
tergini ominati fuerāt futurum, id nūc euenisse, scribit ut ad
pacis foedus uita praemio proposita imitariētur. Estq; planē
figmentū poētici ob res desperatas. Damna iā.] Morti
addicta certo moriēdi cōsilio feror, atq; inexorabilis, quippe
qui certō cōstituerant sibi inferre inter se necē. Nulli ro.]
nulli noui praelij apparatus, nulli clamores, & motus hostiū
ex animis paratis ad extrema humanorum, destinatū cōsiliū
executere potuerūt. Pauci, iuix mille iuuenes undiq; ab om
nib. copijs oppugnabātur. Tanta est.] epiphonema in pti
naces animos ad moriē. Bello.] pugna, siue plio. nā bellū
proprie est tēpus, quo bellatur ab hostibus. Postcēs iam f.]
postulauit sibi inferri necē pro lato retētoq; iugulo. Inuitat
aliquē suorū, à quo interficiatur, q; ea cade tēstetur, simili
cade uelle occūbere. In pa. u.] in seipos in hostes seuerūt. C

Sic sem. Cad.] dua
bus cōparationibus faci
nus illustrat, sumptis à
terrigenis Cadmi, & Ia
sonis, quos ex serpētibus
dēibus ortos fabulatur,
Semine.] quod Cad
mus oraculi iussu in ter
ra cōdiderat. Fabulā re
fert inter alios, Quidius
lib. Metam. 3. Cadmus
à patre Agenore missus
ad Europā quæredā o
raculo cōsilio iussus fu
it, eam terrā occupare,
in qua bos obuiā factus
in herba quiescit se compo
sisset: in ea urbem con
deret. Digressus ab ora
culo in iuuecam incidit in iugem: hanc sequutus usq; in Bœr
tiam, ibi procurauit & nomen dedit, & nō d' r' nō Boos. Hic Cad
mus Ioui sacra facturus in proximam sylvā ministros alla-

Collaudat cunctos, sed eum, cui uulnera prima
Debat, grato moriens interficit iētū.
Concurrunt alij, totumq; in partibus unis
Bellorum fecere nefas: sic semine Cadmi
Emicuit Dircaea cohors, ceciditq; suorum
Vulneribus, dirum Thebanis fratribus omen.
Phasidos & campis in somni dente creati
Terrigenæ, missa magicis ē cantibus ira,
Cognato tantos a implerunt sanguine sulcos.
Ipsaq; inexpertis quod primum fecerat herbis
Expauit Medea nefas. sic mutua pacti
Fata cadunt iuuenes, nimiumq; in nocte uirorum
Mors uirtutis habet. pariter sternuntq; caduntq;
Vulnere letali, nec quenquam dextra fefellit,
Cūm feriat moriente manu, nec uulnus adactis
Debetur gladijs, percussum est pectore ferrum,
Et iugulis presere b manus, cūm sorte cruenta
Fratribus incurrunt fratres, natusq; parenti.

tā aquā immisit, ubi for
tē in specu Marium sera
pentem prodigiosa ma
gnitudinis effunderunt,
qui ad urnā in aquā de
missa tonitruū experges
ctus, horrendū sibilauit,
& afflatu, cōplexuq; ne
cauit. Cadmus miratus
suorū diuturnā cessatio
nem, dum ipse quærēdo
lucum peruagatur, mon
strum offendit. Ibi peri
culosē cum serpente con
gressus, ad ultimum su
perauit. Pallas, cuius cō
silio multa gerebat, ho
minem mouit, ut beluā
iam confecta dentes in

terre sulcis, quos aratro faceret. sine mora conderet.
Quo facto exemplō inde seges armatorum hominum
exeruit. Terribus re noua Cadmus cum ipse aduersus

terre sulcis, quos aratro faceret. sine mora conderet.
Quo facto exemplō inde seges armatorum hominum
exeruit. Terribus re noua Cadmus cum ipse aduersus

a al. comple
runt.

b al. manum

eos arma expeditet. ab eorum uno monitus fuit, ne se ciuilibus bellis immisceret. Mox eorum unus aliquem e fratribus ense percussit, is rursus alium, simul orta mixtum pugna mutuis uulneribus, praeter quinque, conciderunt, qui cum in codendis Thebis, adiuuerunt. Sed de eo paulo post plura dicemus. Dircaeo.] periphrasis Thebanorum fratrum terrigenarum, qui mutuis, ut dixi, uulneribus perierunt. Est autem Dirce fons Bœotiae ut scribit Hyginus à Dirce Lyei uxore, quam Zetes, & Amphion tauro alligatam trucidarunt. Corpus in monte Cytherone abiecerunt, ex quo fons ille emanauit, qui Dircaeus fuit appellatus Liberi patris beneficio, quod ipsius Baccha fuisset, uti fabulaniur. Paulo diuersius statim ea ipsa fabula eodem refertur. Ceciditque suorum.] Ouidius in Tertio Meta.

- Atque ita terrigenis, inquit, rigido defratribus unum
- Cominus ense feris, iaculo cadit eminus ipse.
- Hic quoque, qui dederat leto, ne longius illo
- Vixit, & expirat, modo quas acceperat, auras,
- Exemploque patri furi omnis turba, suoque
- Marte cadunt subiti per mutua uulnera fratres,
- Interque breuis uitae spatium sortita iuuentus
- Sanguineam tepido plangebant pectore matrem,
- Quinqueque superstitibus, quorum fuit unus Echion,
- Is sua iecit humi monitu Tritonidis arma,
- Fraternaque fidem pacis priusque deditque.

Dirum Theb. f. inauspicatum, & infelix omen Eteocli, & Polynici fratribus, qui simili casu aliquando mutuis uulneribus casuri essent. Etenim Eteocles, & Polynices Thebaei cum de regni uicibus disceptaret, singulari certamine ad Thebas congressi utriusque perierunt. Cadmeia uictoria inutilis in prouerbium abiit infelix adeo etiam ipsis uictoribus, qualis fuit illa Graecorum, qui capta Troia, alij alio fato infelici interierunt. Quin & medici Cadmeiam uictoria uocant, cum egrotus in depellendo morbo, intereat. A duorum illorum Thebanorum fratrum interitu sumptam translationem existimant. Vel quod suo exitio Cadmei Argiuos cum Adrasto miliautes deuicerint: nam posteris suis poenarum dederunt. Vel quod Oedipus sphingis aemigmate soluto, uictoria quidem a nostro reportauit, uerum postea imprudens matrem suam duxit uxorem: quo cognito, sibi eruit oculos. Sanè quod cum Cadmus lueris à Phœnicibus acceptas, Graecis per manus tradere studeret, Linum interemit quod is quoque suas literas proferet. Deinde ciues illius caede irritati Cadmum exegerunt, ut ne huic quidem bono fuerit Linum superasse. Hunc cum uxore, fabulatur in Draconem mutatum, ut est apud Ouid lib. Metamor. 4. Sed de Cadmi aduentu in Graeciam, & literarum inuentione plura superioribus libris annotauimus. Phasidos.] alia comparatio non diuersa à superiori. Quemadmodum in Colchide terrigenae homines nati ex dentibus peruigilis Draconis ueneficis Medae simili concursu interierunt ita Opitergini studio inuicem trucidarunt. Phasidos.] Colchidis fluij. Est re uera in eo tractu clarissimus omnium Phasis, iuxta quem etiam eius nominis urbs est. Sed fluius centum & 20. pontibus iungitur Straboni, antequam in pontum delabatur. Vagus multa hinc inde flumina recipit, quorum maxime insignes amnes sunt, & nauigabiles, Glaucus, Hippius, & Cyaneus: quamuis Ptolemaeus Hippium, & Cyaneum seorsim in Pontum deducit, certe Valerius Flaccus undosum, & uehementem Phasim facit.

- Magnus ubi aduersum spumanti Phasis in aequor
- Ore ruit. Et supra Lucanus
- Colchorum qui rura fecat ditissimus Phasis.

Insomni d. cre. t.] Iason trium laborum uno beneficio Medae confecto, arauit igniuomis tauris agrum, in cuius sulcis uipereos dentes condidit, ut ait Ouid, qui sine moranati in uiros armatos ueneno infecta tela in Argonautas torquere ceperunt. Medea pro Argonautis sollicita carmine auxiliari effecit, ut inter se ciuile bellum mouerent, impetu ab Iasone in ipsos conuerso. Ouidius lib. 7. Metamorph.

Terrigenae pereunt per mutua uulnera fratres, Ciuilique cadunt acie, gratantur Achium. Fabulam ad hunc modum narrat Apollonius lib Argonauticorum Tertio, Iason cum Phryxi liberis accessit Aeten Colchorum regem, postulans sibi tradi arietis uellus aureum. Indignatus rex magna & graui illi imperat certamina, ut tauros igniuomos aratro subiungeret, seminaret Draconis dentes, e quibus nati fuerunt terrigenae gigantes, & ut terrigenarum messem meteret. Medea, quae Iasonis amore capiebatur, à Chaliope inducta huc fuit, ut liberis suis auxilium ferret. Itaque obuiam facta Iasoni ad Hecates delubrum, tradidit illi pharmaca, ostenditque rationem, quo pacto messem illam gigantum meteret. His igitur ille pharmacis usus feliciter, rebus omnibus prospere gestis, praeter spem ad Aeten rediit. Apollonius terrigenarum eadem eodem libro, heroicè multis & elegantissimis uersibus refert. — διδ' ἐνὶ γαίῳ

αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἐοῖς ὄπῳ ἀσπασίῃ ἤντε κέλευσε
ἢ ἀπὸς, ἃς ἀνένοοι παταίνες δάκρυον.
καὶ τὰ λοιπὰ.

Ceterum, ut aliquid uerae historiae, de aureo uellere de tauris igniuomis, & peruigili dracone, adscribamus, non inutile operae pretium fuerit, propterea quod ea, quae à poetis tradita sint, pro uanis refellatur. Primum omnium, quod ad Phryxum Arietem attinet, sunt, qui existimant Phryxum Thebanum padagogum fuisse Arietem, qui cum puero in Colchide profectus ab Aeta rege Dianae fuerit immolatus, & pellis detracta in templo è more suspensa: simul & Phryxus Gembro Scytharum regi dono datus fuit. Cui tum flore aetatis, tum indole cuncti liatus regni haeres fuit relictus. Interea Aeta (quem nonnulli Oeta uocant) oraculo monitus fuit fore aliquando, ut sublato spolio è sacro luco audacissimi hospitis manu interficeretur. Territus rex responso pelle inaurari iussam, quo diligentius asseruaretur, in templum intulit. Hic custodes uarios, et sacerdotes constituit peruigiles, qui perpetua statione fatalè illam pellè ab omni iniuria tuerentur. Est huic diuersa opinio, arietem pecus fuisse sub aduentum Phryxi in Colchidè ab Aeta maclatum, ac pellè quam hostiae detraxerat, inaurari, custodiri, diligenter imperasse, quod fatalè sibi eam cognouisset: templo accuratè munito. Et ut extera gentes procul inde arcerentur, rumores spargi iussit, hospites in Colchide regis iussu maclari. Ex Taurica regione acciuit fortissimos uiros, qui custodia adhibebantur: qui cum truci essent ingenio, uimque & robur spirarent, tauri igniuomi à poetis dicti fuerunt: idè de Dracone fabulati sunt, quo nomine dictus creditur custos templi. Costat Iasoni à rege magnam certamè fuisse propositum, & alijs, antequam ex sacro luco auferret: quicquid illud fuit, siue pellis fatalis, siue auri uis ingens, id Medea conciliata Iasoni opera sua discussit. Medea.] Perses, & Oetas fratres fuerunt, quorum hic in Ponto, ille in Taurica regnarit, uterque truci, ac tyrannico ingenio. Ex Perse Hecate prognata est, non minori, quam pater saeuitia, ac feritate. Virgo adhuc eos, quos uoluit, sagittis solita fuit transigere, sed in ueneficis, & conscientis uenenis lege maximè illi fuit studiù. Eius inuentum fuisse aconitum

isse aconitum tradunt quidā, eiusq; uim in hospitibus experi
riri cōsueuit: quibus artibus breui patre sustulit: cuius mor
te regnū Tauricæ adeptæ tēplum Dianæ erexit, ad cuius
arā ut Hospites terra mari ue aduecti maçarētur institu
tuit. Nupit patruo Oeta, cui Circen, Medea, & Egialeū
enixa fuit. Circe maternis artibus imbuita, herbaria, ac ue
nena tractauit. Quin et ipsa sua industria aliqua inuenit.
Hæc Sarmatarū regi nupit. Quo magicis artibus subla
to, regno polita fuit. Sed breui propter immanē crudelita
tē in subiectas gētes regno expulsa fuit, tenuiq; cū modi
co mulierū comitatu in insulā quandam desertā in Oceano.
Plures tamē tradūt eā in Italiā uenisse, et in Latij promō
torio cōfēdisse: tum uerō in insula fuit, a qua Circeiorū no-

mē adepta est. Porro Medea & ipsa, magicis artibus ope
ram dedit, sed ingenio fuit mitiore quā mater, aut soror.
Nani hospites a patre cædi destinatos eripere solebat, ut
Iasonem, & eius socios Argonautas. Sed quibus satis, &
quā uarijs casibus post fugam ex Colchide cum Iasone
iactata fuit, huius instituti nō est hic referre. Sed illud obi
ter addatur, Circen Oeta sororē fuisse quosdā contende
re & utrunq; Solis filios, id quod Maro etiā astruit. Sic
mutua.] mutuā cædā inter se studio pacti, exēplo terrige
narū Cadmi, & Iasonis interierunt. Pressere m.] ipsi fe
rentium manus etiā iugulis adgere ne fallerent.

Fratrib.] pathos a personis, & relatione fratrum, ac pa
rentum in liberos, quod miserabile & dicitur, & uisu fuit.

Haud trepidan.]
Simulacrum cædis
admiscendo affectus
subiicit, id quē multis
uerbis, ut qui transiit
onem parei ad nouam
narrationem.

Non repe.] Pietatis
loco fuit ductum,
uno ictu interfecisse,
non uerō ingeminasse
ictus, quo acerbior fu
isset alioqui mors.

Latis foris.] id est,
per latores, & spatio for
ratis foros uiscera ca
dentium soluta distra
xerunt. Vultu sup.]
feroci, ac truculento

uultu aspicere, ut ostentarent se nō uictos ab hostibus esse,
qui uictores uideri uolebant. Iam strage c.] pathos a
tristitia, ac miserabili rerum facie in nauis, quæ cadaueribus
caforum referta erat. Bustisq; re.] peracta iam mu
tua cæde, ut nullus Opiterginorum superesset, cum admi
ratione suorum centurionum, ac ducum corpora sepelien
da, auferri iusserunt, id quod in hostibus aliquam pieta
tis speciem præ se tulit. Esse ducem t.] quod ullus mor
taliū tantū faceret suum principem, ut pro eo sibi malit
mortem accersere, quā in uictoris potestatem saluus cō
cedere, & quidē concessa uenia. Non tamen ig.] Clau
sula totius narrationis, qua exclamat in memorabile fa
cinus Opiterginorū, quod ab omnibus gentibus nō omni
no ignauis toto orbe celebrabitur, ut uel ex hoc exemplo
intelligat, nō difficile esse effugere seruitutē ferro proprio,
id quod laudatius ducit, quā seruire, præcipuē tyrānis,

Non segnior.] Ad
Africanas res, a Cu
rione infeliciter ge
stas, trāsit. Incidit hæc
Curionis expeditio ijs
dem temporibus, qui
bus Cæsar, Masilien
sibus data uenia, &
duabus legiombus ad
urbis præsidium reli
ctis, ipse cum cæteris

copijs in Italiā proficisceretur. Curio cū duabus legio
nibus à Sicilia in Africā delatus, pari copiarū numero in

Haud trepidante tamen toto cum pōdere dextra
Exegere enses, pietas ferientibus una,
Non repetisse fuit, iam latis uiscera laxa
Semianimes traxere foris, multumq; cruoris
Infudere mari: despectam cernere lucem,
Victoresq; suos uultu spectare superbo,
Et mortem sentire iuuat, iam strage cruenta
Conspicitur cumulata ratis, bustisq; remittunt
Corpora uictores, ducibus mirantibus ulli
Esse ducem tantū. Nullam maiore loquuta est
Ore ratem totum discurrens fama per orbem.
Non tamen ignauæ posthæc exempla uirorum
Percipient gentes, quā sit non ardua uirtus
Seruitium fugisse manu sed regna timentur
Ob ferrum, & sæuis libertas uritur armis.
Ignoratq; datos, ne quisquam seruiat, enses,
Mors utinam pauidos uitæ subducere nolles,
Sed uirrus te sola daret. —

Britannicū ex Claudio, & Messalina genitum ueneno su
stulit, matre trucidauit, ac præter domestica parricidia,
præceptorem suum Anneum Senecā interfecit, & nostrū
Lucanum, ei propter tyrannicū ingenium semper infe
stum. Sed tec. t.] Causa cur nemo uelit tyrannum oc
cidere, propter potentiā, uim, & satellites, quos corporum
suorum custodes circum se armatos aduersus tales casus
trahunt. Vritur ar.] opprimitur libertas ab armatis.

Datos ens.] datos gladios, ad libertati uindicandā a
seruitute, cū diuersum fiat, illis enim abutuntur ad oppri
mendam libertatem leges, & omnia patria iura, & quan
tum est bonorum hominum, quorum uirtutes ipsis sunt
formidabiles. Mors.] auersione ad mortem absoluit
clausulam. Optat ignauos, & ac timidos posse consene
scere sed fortes uiros præclaris facinoribus solos mortem
oppetere.

— Non segnior illo

Marte fuit, qui tunc Libycis exarsit in aruis.
Nanq; rates audax Lilybæo littore soluit
Curio, nec fortis uelis Aquilone recepto
Inter semirutas magnæ Carthaginis arces,
Et Clopeam tenuit, stationis littora notæ.
Prunæq; castra locat cano procul æquore, quæ se
Bragada lentus agit siccæ sulcator arenæ.
Inde petit rumulos, exesasq; undiq; rupes,
Antæi quæ regna uocat non uana uetustas.

insula relicto, primo
appulsu locū circa V
ticam occupauit. P.
Varrus q Africa præ
erat, & ipse circa urbē
castra posuit. Curio
hic paucis diebus au
xiliares equitum alas,
quas Iuba rex Varro
auxilio miserat, semel
atque iterum fudit.

Quo successu, militari fauore imperator fuit saluatus,
cū alioqui de more imperator appellaretur, cuius ductū,
& auspicijs

A & auspicijs. X. M. hostium casa fuissent. Priuatæ intercedebant Curioni cum Iuba rege inimicitia, quod Tri. Pl. legem promulgarat, de eius regno in Publicum redigendo: & sub initium belli ciuilibus opera Cn. Pompei socius, & amicus P. R. à senatu fuerat appellatus. Non segnior.] non minus atrox bellum quam quod in Adriatico, exarsit in Libya inter Curionem, & Varrum, cui Iuba auxilia submittebat. Nanc rates.] describit promontorium Siciliae, unde temere soluit Curio, cur etiam eum audacè uocet, quasi temerarium, & qui parum circumspicere res gerebat. Lilybæo.] Siculo promonto. Lilybæo. Panditur Sicilia cõtra agrum Bruttium, qua parte creditur aliquando Italia continens fuisse, ac postea terræmotibus auulsa, & fretum illud, quod 7 stadiorum spacio interluit, admissum fuisse. Triquetra eius forma est, unde & Trinacria, Græcè *τρίγωνα*, dicitur. Latera simunt tria promontoria, quorū illud, quod Regium Italiae spectat, Pelorum dicitur: quod Græciā, Pachinum: quod Africam Lilybæū uocant à Lilybæo circa eam regionem, urbe nō obscura.

B Est ea enim urbs in ipso promontorio, ad Aphricum uentum obuersum, ubi cõfinium est Siculi. & Sardoï pelagi. Ex eo loco breuissimus cursus est in Libyā CXXVII. M. passuum à Carthagine. Varro tradit, id quod mirum est, ex hoc promontorio quendam Strabonem solitū naues prospicere, q̄ ex portu Carthaginensi solueret ut etiā numerū æderet. Hinc in Africā profecturus Curio oram soluit.

Nec for. aquil.] indicat secundū uentū, & cum quide temperatū ac lenem spirasse. Aquilo Græcè Boreas dictus putatur ἀρό τὸ βόρ. à boatu, quod uiolenter flet, & sit sonorus. Venit ab æstiuæ seu solstitiiali orientis meta Gellio: hoc uento nimis quā secundus cursus in Africam est.

Inter semi.] Erat tum Carthago ab excidio tertij belli Punici modicè restituta, hinc semirutas uocat, & magnā Carthaginem, ob nominis celebritatem, potentiā, atq; opes, quondā pollentissimas tota Africa, tum tenues. Plutar. tradit. C. Gracchū ad instaurandam Carthag. in Libyam missum, & lupi incurfu metas turbatas fuisse. Appia. tradit Fuluium Flaccum, ad eam coloniam deducendam nauigasse. Et Clupeam.] Transportabat, ut dixi,

C duas, ex quatuor, legiones, quas à Casare acceperat, & quingentos equites. Tribus diebus, ac noctibus totidem cõsumptis nauigado, ad eū locū appulit, qui aquilaria uocatur à Clupeis XXII. M. passū. Constat Africā à Gaditana freto incipere, & finire Aegypto, ab Aquilone mediterraneo cõiunctā: ubi prouincia sunt, Tingetana, & Cesariensis Mauritanica, q̄ Numidia, Libya, Cyrenaica Pentapoles, Maritima, & Mareotis Libya appellatur, cui cõtermina est, Aegyptus. Ab Ampsaga flumme uersus Mauritaniam Numidia est, Masimisse nomine clara. Ab Ampsaga uersus oriū, in tractu litoris sunt oppida in primis clara, Oea, Leptis, Taphra, Neapolis, Leptis altera, cognomēto Magna morte, Tapsus, Clupea, Zania, Viica patria, & ad Cinypē flu. Catonis decantata. Inter Viicam, & Carthaginem Bragada fluuius in mediterraneū excurrit: Carthaginem, inquam, à Phœnicibus conditā, quā dixi florentissimā omnium Africæ urbium fuisse, quæ nō Africæ solum magnæ parti, uerū etiam oræ Hispanicæ, quæ à freto Gaditano ad Pyrenæū maritima decurrit, latissimè imperauit: urbes condidit, & colonias deduxit. Hæc à Scipione Aemiliano capta fuit tertio bello Punico, & excisa incendio 17. dierū continuo, quā murus CCC. & LX. stadiorū longitudinis complexus fuerat: in cuius medio arx erat Byz

sa. Refloruit posteris seculis intra ipsa diruta urbis uestigia, & noua emicuit principū Ro. beneficio. Primus Augustus tū situ loci captus, tū ueteris cladis urbis miseratus, eō coloniā deduxit, missis ueteranis militibus. Ex quo ita florere cœpit, ut nulli urbium in eo tractu cesserit. Tuli urbi opem Adrianus Imper. à quo Adrianopolis dicta fuit, Commodus uicem fauit, quā mutato nomine Alexandriā Cōmodianā dici uoluit. Caterū reuētibz nominibus exploris, uetus nomē Carthaginis rursum eadem sibi uedicauit, multis sæculis fida imperio R. donec à Wandalis primū anno CCCC. XLIII. capta fuit, deinde iterū à Persis sub Heraclio afflictā, & anno D. C. VIII. à Sarracenis ex Arabijs effusa cū reliqua propemodū tota maritima regione, occupata fuit. Sed ad rē. Et Clu.] A Tusca, Zenguanā regio est, & quæ proprie uocetur Africa. Triam in eo tractu maritimo promontoria sunt: Candidium: mox Apollinis aduersum Sardinia: tertium Mercurij cõtra Siciliā, in quo liberū oppidū Clupea est, quæ Ptolemæo Hermæa dicitur.

Littora. Ita. no.] quod à Mercatoribz R. uel frequentantur, uel quod Punici, ac ciuilibus bellis sæpe lustrata fuissent. Caterū promontoria illa ita in altū excurrūt, ut duos efficiant sinus: Hipponisem, ab oppido Hipponē. In altero sinu, Viica est, cū flumine Bragada, cuius mentionē attexit poëta. In promontorio Mercurij ostēdimus Clupeā esse. Hoc promontorium, cū Scipio superior Africanus nō plus V. M. pass. ab Africa in tractu, ex Sicilia abisset. T. Posthumius gubernator se cernere dixit. Sed uerba Liuij adscribā. Iam terrā, inquit, cernebāt. Haud ita multo post T. Posthumius gubernator Scipioni ait, nō plus V. M. pass. Africā abesse: Mercurij promontorium se cernere: si iubeat eō dirigī, iā in portu fore omnē classem. Hæc Liu. In Clupea, ut in terra Galata, scorpiones neciunt, teste Plin. lib. 35. cap. 19. Ex Galata, inquit, insula, & circa Clupeā Africa, scorpiones neciunt, & Balaris, & Ebusiana regio, serpētes. Quā se Bri.] Hunc annē diximus inter Carthaginē, & Viicā in mediterraneum descendere. Ad hunc primo bello Punico Atilius Regulus ostium castris positus, cum forte cõsedisset, serpentē multisatē magnitudinis ueluti molē grauisimā balistis, & catapultis expugnauit: cuius exuuiæ fuisse traduntur CXX. pedum longitudine: quæ unā cum maxillis Romæ pepēderunt in publico usq; ad bellum Numantinum. Oriuntur ex Atlante mōte, & non procul ab Viica, & castris Cornelij mare intrat. Curio Martium Viicā præmisit cum nauibus, & ipse eodē cū exercitu profectus fuit, ac bidui iter progressus, ad flumen Bragadā. C. Canimo Rebilio legato cum legionibus relictis, ipse cū equitatu antecessit ad castra Corneliana explorada, quod is locus castris peridoneus haberetur. Id autē iugū directum est, eminēs in mare, utrinq; præruptum, atq; asperum, sed paulo leniore fastigio, quā ad Viicā uergit. Abest ab Viica directio iunere, paulo amplius passus mille. Antæi quæ u.] Fabulatur Antæum hunc è terra prognatū, quā tacta robustior subinde surgebat. Ad hunc Hercules proterendum in Libyā missus fuit. Solebat hospites suos palæstra superatos mactare. Ab Hercule uictus cum simulato casu cum submā terram contingeret, ualidior subinde Herculem adoriebat. Quo animaduerso Hercules ita hominem cõplexus medium tenuit, ut manibus, ac pedibus uinctis, cum terram amplius cõingere nō ualeret, eum strangulauit, Iuuenalis Satyra tertia.

Et longum inualidi collum ceruicibus æquat
Herculis, Antæum procut à sellure tenentis.

Fulgentius

Fulgentius rationem huius fabulæ reddit.

Antæi.] digreditur ab historica narratione in fabulâ Antæi. Huius regnum fuit in Tingitania. Est autem Tingitania provincia ultra columnas Herculis in Mauritania, cuius extimum promontorium, Ampelusia uocatur à Græcis, ab Afris aliter dicitur quidem, sed uocabulo idem significante. Inde Abila, & promontoria, à similitudine, quæ Septem fratres appellantur. Eius ora finis est Mulu-cha ut exordium Ampelusia. In hoc promontorio specus est, Herculi sacer, & ultra specum oppidum peruetus Tin-ge (Tingi Plinio alijs Tingenna) ab Antæo conditum pos-tea à Claudio Cæsare cum coloniam faceret, appellatiu, Traducta Iulia. Extat rei signum parma Elephantino tergore execto ingens, & ob magnitudinem nulli nunc usu- ro habilis, quam locorum accolæ Antæum gestasse affir- mant. Plutarchus grauisissimus auctor tradit Tingennam Antæi fuisse uxorem, quæ post mariti interitum ex Hercu- le fuit Syphacem mixta. qui regnum in ea terra sortitus, urbem unde matris nomine Tingennam condidit. Syphax Diodorum genuit, unde postea longa Aenimais serie or- tus fuit Luba regum omnium præstantissimus. Cùm Serto- rius Tingennam urbem, quo Aschalius cum fratribus con- fugerat, expugnasset, Antæi sepulchri magnitudine com- motus ad arguendam uulgi uanitatem, id dirui iussit. Fe- runt ibi cadauer inuentum LXX cubitorum: cuius tibia

LX cubitos longa fuit, quod ille intuitus, tactus religio. A- ne conduorium instaurauit. & honores & famam auxit. Cùm itaq; Curio sub primum in Africam appulsum Cor- nelia castra circa Viticam cepisset, & accepisset, Varrum Africæ præfectum à Cæsare alienatum, & Iubam non so- lum ei auxilia submisisset, sed etiam cum magnis copijs ad- uentare, demiror poetam, indecorè eum tam ociosum ad- Antæi sepulchrum, quod in Tingitania erat, quæ extima Mauritaniæ pars est, traducere, quæ loca Iuba Maurita- niæ, & Numidiæ rex Cæsaris hostis latè armatis præsidjs munuerat, ut prorsus illò penetrare non potuerit. Sed uo- luit, sed indecorè, in historiam Antæi, cùm in Libya esset, uel delectandi causa, uel amplificandæ narrationis gra- tia, digredi, Petit tumulos ex.] Talis erat locus, quæ Cornelia castra dicebantur, ut modo ostendi. Id autem iugum, inquit Cæsar, est directum, eminens in mare, utra- que ex parte prærupum atque asperum sed paulo leuiori fastigio, ab ea parte, quæ ad Viticam uergit. Videtur Lu- canus intueri illum tumulum antiquius regnum Antæi appellatum fuisse, quod prorsus uerisimile non est, ut ne- quid dicam absurdum, cùm Tingitania fuisset, ubi Her- cules laborum suorum in extrema Libya metam posuit, & Antæum interfecit. Et cùm Tingentaniæ longitudo & latitudo sit, 6.30.35,5 Viticæ uerò, 32.0.32.45. distan- tia regionis facile aestimari potest.

Non dum post ge- nitos.] Comparatio- nibus aliorum gigan- tantum, quorum par- tum à poetis, partim ab historicis celebrantur, Antæi prodigiosam magnitudinem & uio- lentiam amplificat. Libyc. an. in Libya.

Nominis antiqui cupientem noscere causas, Cognita per multos docuit rudis incola pares. Nondum post genitos tellus effœta gigantes. Terribilem Libycis partum concepit in antris. Nectam iusta fuit terrarum gloria Typhon, Aut b Tityus, Briareusq; ferax, cœloq; pepercit, Quod non Phlegræis Antæum sustulit aruis. Hoc quoq; tam uastas cumulauit munere uires Terra sui foetus quod cùm tetigere parentem Iam defecta uigent renouato robore membra.

Postremum ex B. rebo, haud Veneris si- ne numina Diuæ: Cui palmæ ad quis mirada negotia duro Robore erāt, pro- ptiq; pedes cenium. capita altis Ex humeris saui surgebant torua dra- comis.

Typnon.] Hunc eun- dem, quidam & Typhæa esse contendunt. Fabulantur hunc Titani & Terræ filium fuisse qui à Ioue ad pugnam prouocato fulmine percussus in Inarimè insulam deiectus fuerit. Huius descriptio extat apud Hesiodum in Theo- gonia. αὐτὰρ ἐπεὶ ἰτύνως ἀπὸ ὕραν ἰξέλασεν σείας, ὀπλότατον τίνε πᾶσι θεῶν γαῖα κελάρη, τάρταρον ἐν φιλότῳ δια χρυσῆν ἀφροδίτην. ἔχθρες ἠΐκασεν ἐπὶ ἰσχυρῆ γυμνῆ ἔχθραι, καὶ πόδες ἀκακῆτοι πρᾶτερῃ θεῶν, καὶ οἱ ὄμων ἦν ἑκατὸν κεφαλῶν ὄφρῃ & δανόιο δρόκοντες. γλωσσῆσι δυνεφίρῃσι κελαιόχτες, ἐκ δέ οἱ ὄσων θεσπεσίως κεφαλῆσιν ἰπὸ ὄφρουσι πῶρ ἀμάρνασε. πᾶσῶν δ' ἐν κελάρῳ πῶρ καίετο δερμομένοιο, φωνῆ δ' ἐν πᾶσῳ ἔσαν δεινῆς κεφαλῆσι παντοίῃν ὄπ' ἰᾶσαι ἀθέσφατον, ἄλλοτε μὲν γὰρ φέγγουθ' ὥσπερ θεοῖσι συνιέμεν, ἄλλοτε δ' αὐτῆν, τὰς ἐφ' ἑβρήχων μῖνον & ἀσχετον ὄσων ἀγάρων. ἄλλοτε δ' ἐν τε λόντι & ἀναιδέα θυμὸν ἔχοντι & ἄλλοτε δ' αὐτὸν ἀπὸ σινυάκωσιν ἐοικότα θάνατον ἀπῶσαι. ἄλλοτε δ' αὐτὸν ῥίσι καὶ ὑπὸ δ' ἄχερον ὕρα μακρὰ, id est Verum ubi Titanas cælo turbasset ab alto Iuppiter, hinc genuit mox alma Typhæa Tellus

Ora subin linguis lambentia sæua trifulcis, Igne coruscabant cilijs sub lumina tetris. Deniq; quodq; caput flammam sperabat & ignem. Omnibus hi iuerant uoces, uariumq; sonabant, Horrendumq; dabant fremitum: sæpe ore tonabant, Numinibus magnis simul ut si emittere uisa, Interdum ingenti tauri mugere boati, Interdum fremitum saui dare uisa leonis, Interdumq; canum latrantium iterum edere uocem. Rursus & horrendum sonitum à radicibus imis Mittebant montes umbrosi. Et quidem, inquit Hesiodus, nefarium facinus perpetratum foret, imperassetq; hic diuis immortalibus, nisi impie- tate hominis animaduersa maturè, horrendum intonuis- set: terra infra, cælum supra, & cum his maria, Oceani fluëta, adeoq; tartara ipsa terribilem sonitum edidissent. Post acerrimum omnium elementorum conflictum, ful- mine à Ioue ambustus fuit, & ad inferos præcipitatus. διψε δέ μιν θυμῷ ἀνάχων ἰς τάρταρον ἐνδύει, hoc est, Præcipitem indignans illum sub tartara misit. Hesyechius hunc deum aliquem fuisse, ait, terra progna- tum, qui cum Ioue pugnarit. τῷ φωνῆ, θεός τις, γηγενῆς ἐναντιωθεὶς τῷ βασιλεὶ τῶν θεῶν. Deducitur, τῷ φῶν, τῷ φῶν, & τῷ φῶν, ἀ τῷ φῶν, quod fumum euaporare significat, & Typhon omnem uenium uehementer. Pinda- cum 10-

Ora subin linguis lambentia sæua trifulcis, Igne coruscabant cilijs sub lumina tetris. Deniq; quodq; caput flammam sperabat & ignem. Omnibus hi iuerant uoces, uariumq; sonabant, Horrendumq; dabant fremitum: sæpe ore tonabant, Numinibus magnis simul ut si emittere uisa, Interdum ingenti tauri mugere boati, Interdum fremitum saui dare uisa leonis, Interdumq; canum latrantium iterum edere uocem. Rursus & horrendum sonitum à radicibus imis Mittebant montes umbrosi. Et quidem, inquit Hesiodus, nefarium facinus perpetratum foret, imperassetq; hic diuis immortalibus, nisi impie- tate hominis animaduersa maturè, horrendum intonuis- set: terra infra, cælum supra, & cum his maria, Oceani fluëta, adeoq; tartara ipsa terribilem sonitum edidissent. Post acerrimum omnium elementorum conflictum, ful- mine à Ioue ambustus fuit, & ad inferos præcipitatus. διψε δέ μιν θυμῷ ἀνάχων ἰς τάρταρον ἐνδύει, hoc est, Præcipitem indignans illum sub tartara misit. Hesyechius hunc deum aliquem fuisse, ait, terra progna- tum, qui cum Ioue pugnarit. τῷ φωνῆ, θεός τις, γηγενῆς ἐναντιωθεὶς τῷ βασιλεὶ τῶν θεῶν. Deducitur, τῷ φῶν, τῷ φῶν, & τῷ φῶν, ἀ τῷ φῶν, quod fumum euaporare significat, & Typhon omnem uenium uehementer. Pinda- cum 10-

A eum uocant, ἐκτογυφέαλον ὄμβριμον. Aeschyl. de eodem. Δεινὰ ἴσι γὰρ φιλῶσι συρίζω φόνον, ἐξ δ' οὐμῶ τωρ δ' ἠγρὰ πῆ γοργωπὸρ. Allego: fabulam reddit enarrator Lycoph. prolixius, quā ut hic adscribatur. Huius filius dicitur fuisse draco ille immanis, & peruigil, qui mala aurea Hesperidum in extrema Africa ora ad montem Atlantem seruasse tradiitur, quem Hercules cōfecit. Et Cerberus item triceps, qui ab eodem Hercule raptus, & ab inferis abductus fuit. Ad huius Typhonis conspectum fabulatur Ouidius Venerem in piscem mutatam. Aut Tityus.] Hunc fabulantur Iouis & Eleares filium fuisse, qui Latona uitta corrupta cum stuprum interferre conaretur, Apollo, & Diana cum iniuriam haud quaquā ferendā rati, hominē sagittis confecerunt. Nunc apud inferos ita pœnas dat, ut epati in fixas sagittas adhuc seruet. Euphorion scribit eum Dianam corrupisse, & ob id puniri. Homerus tamen, & alij poëta eum sequuti tradunt, hunc per nouē iugera ita exporrectum, ut iecur eius a duobus uulturibus ita assiduo arrodatur, ut absumatur nunquam. Tibullus,

B Porectāq; nouem Tityus per iugera terræ
Assiduus atro sanguine pascit aues.
Homerus Odyss. 11.
καὶ τίτυρον εἶδον γῆρας ἐρικυδέϊ ἔθ' ὄρον
κείμενον ἐν δ' ἐδάω ὄδ' ἐπ' ἐννέα κἄτο πῆλεθρα
γῦπε ἣ μιν ἐνάτ' ἐρθε παρρυμένα ἦπαρ εἰσερορ
δέετρον εἰω δόνοντες, ὄδ' ἔκ ἀπαμύνειο χερσί.
λιτὰ γὰρ ἔλυνος διὸς νυδρῶν παρᾶνοισιν,
ποθὼ δ' ἐρχομένην διὰ κἀνδιχόρσ παροπῆ.

De Tityo Lucretius libro tertio.
Qui non sola nouem disperfis iugera membris
Obtineat sed qui terra ei totius orbem.
Nec tamen aeternum potuit perferre dolorem,
Nec præbere cibum proprio de corpore semper:
Sed Tityos nobis hic est, in amore iacentem
Quem uolucres lacerant atq; exest anxius angor.
Aut alia quæuis scindunt torpedine curæ.

Antiqui hunc Tityi uulturem, immortale iecur lacerantem interpretabantur, conscientia tormēta, rimantis interiora uiscera, flagitijs obnoxia, adeoq; ipsa uitalia perpetua sollicitudine, ac recordatione perpetratorū scelerum laniantis. Tum autem, & quæ curas anxias exciter assiduo, ut quieti nullus relinquatur locus: Inheret ea in felicitas fibris subinde renascentibus, ut se iudice ab solui nequeat. Alij Lucretium sequuti fœdā amoris libidinem interpretantur. Amorem physici in iecore positum esse affirmant: ut iram in felle: uisum in splene, Exesum iecur renasci in pœnam, quid aliud sibi uult, quā quod libido nūquam exaturetur, sed recrudescat semper? Hinc Horat: iecur uocat, Tityi incontinentis. Briareusq;.] Homerus Iliad. primo canit hunc Gigātem Briareum a dijs, ab hominibus uerò, Aegæonem dictū fuisse, δρ βριαρεῶν κἀλέοισι θιδοί, ἀνδρὲς δέτε πάντες ἀγχοῶνα. Briarei nomē Homerus ad deos refert, posterius ad homines, & eundem centimanum appellat. hoc est, ἐκτόγχερα, libro eodem, & loco,
ὄχ' ἐκτόγχερον κἀλέοας' ἐς μάκρορ δλυμνον.
id est, Illicet in magnum Thetis accersuit olympum

Centimanum, —

Hunc Hesiodus Terra, & Cæli filiū fuisse scribit, ac duos habuisse fratres, Coitū, & Gygen: quibus centena fuerint manus, ac singulis capita 50. robur ingens, quale nulle fuerit eorum, qui è cælo & terra prognati fuerunt. Alij ferunt hunc Neptuni filium, ac de eo huiusmodi fabulā tradunt. Iuppiter suscepto regni cælestis gubernaculo, nimis quam usus fuit sua libertate in imperando, multa contumaciter, & præfractō spiritu gerens. Cum autem Neptunus, Iuno, Apollo, & Minerua coniurassent, ut eum in uincula conijcerent, pariter & in ordinem redigerent. Thetis ibi ex patre Nereo cognouit (erat enim uater) insidias, et Deorum coniurationem aduersus Iouem, maturauit accedere eum, adduxitq; Briareum, formidabilem insidiatoribus Dijs. Erat autem hic marinus genitus, & patrem suum Neptunum præmio interceperat. Porro Iuppiter re comperta ex Thetide, Iunonem uinculis suspendit demissam è cælo: Neptuno, & Apollini seruicium illam, siue clientelā potius Laomedontis decreuit. Inuicem Thetidi Achillis debituū honorē ad dicit, eum, qui postea fuit insequuus. Huius fabulæ autor est Didymus: & enarrator Iliados Homericæ lib. primo refert eādem totidem fermē uerbis. βριαρεὺς, παρὰ τὸ βριαρὸς, βριαρὸς, & βερὸς, ἀγρὸς, & ερεός. id est fortis, agrestis, durus, asper, terribilis, tetricus. Quod non Phleg.] Phlegræi campi intra Cumas, & Neapolim sunt, ita nominati ab authoribus à uetustissima Vesuij montis conflagratione, non multū dissimili ab Aethnæa. In his cæpis, cum Hercules illac expediionem faceret, genus hominum ferrox nactus fuit. Hos uel quia proceriores erant statura, q̄ ceteri mortales, ac maiore corporis mole, uel ob scelera, & graues iniurias, quib. finitimos accolæ premerent, Gīgātes uetustas appellauit. Hic cum ad eius accessum prohibendum ad pugnam instructi occurrerent, uno prælio, atq; eo quidem perdifficili uicti, atq; ad unum propè omnes deleti fuerunt. Atq; hi campi Phlegræi intra Cumas iacēt, ut dixi, & Neapolim in Italia. Huius Phlegræi campi etiam Plin meminit, lib. 18 cap. 11. et li. 3 cap. 5. Postq; inquit, Phlegræi cæpi, Acherusia palus Cumis uicina. Alioqui Phlegra oppidū Macedoniae est, sidē Plin. lib. 4. cap. 10. Sed Suidas φλεγγράων περὶ Αἰοῦ θρακιῶν, uocat, ciatq; Aristophanicū illud, ἰνα πῆρ τὸς γυγείας ἀλλὰ ἰουενομένους κἀθ' περικύβηταρ. ubi dij terrigenas gigātes suis sagittis cōfecerunt. In his uolūt Gigantes montes mōtib; superimpositos cumulasse, atq; ita ascēsu in cælū parato. Iouē regno suo exurbare uoluisse Pallene.] Cherronesus fuit Thracia, in cuius Isthmo Potidea erat nūc Cassandria, aut Stra. Phlegra antea dicta, quā habitabāt Gīgātes, impiū hominū genus, quos Herules deleuit. Simili fato indicat poëta Antæū manib. Alcidae periturū. Ab his terrigenis diuersum genus fuit Phlegyarum, quos non arbitror poëta hic significare, ipsos uiolentos, et iniurios. Iam uerò & sustulit dixit, pro genuit, aut edidit.

Hoc quoq;.] Hoc beneficio Terra uires filij sui Antæi cumulatē auxit. ut debilitatæ, ac iam pugnando fessæ, & fractæ, tacta tellure, pristinum robur cum fanore (ut sic dicam) recipere. Et tamen, ut ostendi, excogitata arte, ab Hercule superatus fuit.

Hæc illi spelunca domus.] ut hæc sint uerba incolæ alieni.
Hæc illi spelunca domus: latuisse sub alta Rupe ferunt, epulas raptos habuisse Leones. Ad somnos non terga feræ præbere cubile ius monstrantis Curioni, aut alij cuiuspiam, ac singula ob oculos intuenti

inuenti narrantis. A loco, quæ incoluit Antæus. Epulas tor. Jd uicibus & cibo, quo uixit. locus ab educatione. Nam ut locus, & solū natale, ita & uictus in moribus, & corporis qualitate inolefenda

maximum habent momentum. Vi is, qui humano lacte nutritur, & mansuetorū animantiū carnibus per omnē uitā uicissit, mansuetū uitæ cultū induit, ita qui ferinis assiduo paschitur, in ferinā naturā adolescit. In moribus inolefendis, magnam ferē partem nutritis ingenium, & natura laetis tenet, quæ infusa tenero & mista parentum semini ad huc recentis, ex gemina concretionē unam indolem fingit. Hæc, & alia, quæ statim sequuntur, non in hominibus solum, sed in pecudibus etiam animaduersa sunt: ut si ouis lacte hœdi, aut caprarum, agni alantur, in his lanam duriorē, in illis uerō teneriorē enasci constat. Ad eandem rationem, non mirum Antæi ingenium beluinum fuisse, ac syluestre, quippe qui leoninis uesceretur, quibus leoninas uires, ac rabiem simul induit. Epulas, hoc est, cibum leones uocat, quos, quibus erat uiribus, quotidie capiebat in uictum. Ad somnos. Non quiescebat in pelibus ferarum, nec in frondibus arborum, nec in tergoribus ullorum animalium, quæ aliquid commoditatis corporibus adferunt, sed in nuda humo cubare consueuit. Χαυαί. Vnde ἡ χαυαία. Cubile.] stratū in quo cubaret, sed in nuda tellure, à qua robur mauius, atq; mauius cōcipiebat semper. Periere c.] à rebus gestis ipsius Antæi, qui non solū hospites trucidabat, sed etiā in miseris rusticos, & qui è mari in uicinum, atq; adiacens litus exiebat, aut appellerent, saueibat. Tāta erat huius gigantis immanitas. Perierunt.] relatio eiusdem uerbi plusculū adfert uenustatis. Auxilioq;] horum uerborū hic sensus est. Quamuis Antæus diu terræ ope tāgendo non usus fuerat, ut nunc sat robustus sibi uisus eius auxilium

Assuerunt, non sylua torum, uiresq; resumpsit
In nuda tellure iacens Periere coloni
Arduorum Libyes: pereunt, quos appulit æquor:
Auxilioq; diu uirtus non usa cadendi
Terræ spernit opes, inuictus robore cunctis
Quamuis staret, erat tandem uulgata cruenti
Fama mali, terras monstris, æquorq; leuantem
Magnanimum Alciden Libycas exciuit in oras.

cōtemneret, tamen fama tandem mōstrum hominis orbi notū reddidit, ut ea tādē ad Herculem omnium malorum domitorem dimanarit.

Terras mo.] Nam Euristhæi iussa ad 12.

monstra conficienda, alia post alia missus fuit Hercules qui eius duodecim labores dicti fuere: ut inde Herculei labores etiam in prouerbium abierint, de ingentibus uiribus, & plurimis quicquid uires desiderant Herculanus. Sed te querere iam Herculis labos sit, inquit Catullus. Et Propertius.

Deinde ubi pertuleris quos dicit fama labores Hercules. Et Non labor Alcideæ. — Partim de ijs, qui sunt eiusmodi, ut alijs plurimum commodent, nihil fructus ferre auctori, præter aliquantulum fame, sed cum inuidia coniunctæ, adferant.

Alcides.] Hercules, antonomasia. Alcides dictus fuit, uel ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, fortitudinis laude, uel ab Alcino auo. Cæterum fuit alius quidem Hercules, qui temporibus Iosua in Phœnicia claruit, generatione 19, sed hic non fuit magnus ille Alcides tantopere scriptoribus decantatus. M. Varro post enumeratos 40. Hercules, addit omnes Hercules dici posse, qui res magnas gesserint. Cæterum Alcides hic factus defunctus in deos relatus ab hominibus fuit, locatusq; fuit inter corpora cœlestia, uocaturq; Hercules, siue Engonasin, situsq; est, inter circulum arcticū, & æstiuū, utroq; pede, & dextro genu modicè flexo circulum arcticū fuit, sinistro uero caput draconis præterere conatur: humeris uidetur circulū æstiuū sustinere, & manu dextra proiecta tangere. Et quia supra Draconē collocatus est, effigiatur, quasi ad certandum cum eo paratus, dextra clauam, sinistra pellem leonis tenens. Antæi itaq; fama commotus Hercules traiecit in Libyam, ex Creta.

— Describere aggreditur certamen Athleticum Herculis, & Antæi. Tzetzes uariæ hystoriae scriptor author est, Hercule per Illyriam ad Pyrenæos iter intēdisse, & transmississe in Libyā, congressumq; cū Antæo, uicta eū interfecisse, siue Antæi famā Hercules, siue itinerū cōpēdia sequutus, eum ad Busiridē iter intēderet, post cædē Gerionis Chrysaori ex Hispania, cōstat illū in eam terram uenisse, apud omnes, atq; in Mauritania athletā hunc omnium per eam tēpēstātē fortissimū cōplexu, in medio spectatorū confessu moribūdū prostrauisse. Etsi paulō antē hæc tenuit summatim annotata nobis sunt, sed quia ad certamē athleticū nobis peruentum est, libet paulō fusius de ijsdē cōmentari. Plutarchus Gabinū sequutus tradit, Antæū re uera prodigiosa magnitudinis uirum fuisse, id quod non eius ossa Sertorij iussu resossa ad arguendam indigenarum uanitatē, satis coarquerūt, ut diximus paulō antē. Circa Tingem oppidum uisebatur id cōditoriū. Cum præter annuū

Ille Cleonæi projecit terga Leonis:
Antæus Libyci: perfudit membra liquore
Hospes Olympiæ seruato amore Palæstræ.
Ille parum fidens pedibus contingere matrem,
Auxilium membris calidas fudit arenas.
Conseruere manus, & multo brachia nexu,
Colla diu grauibus frustra tentata lacertis,
Immotumq; caput fixa cum fronte tenetur.

opinionem, qui spectaculo interficere, ossa immania fuissent, iussa ducis sepulchrū instauratum fuit. Diximus urbem eā ab Antæo cōditam, à Plutarcho Tingemā uocatā, post illius interitū ip-

sius uxor ab Hercule compressa fuit, & ex eius congressu Syphax genitus, qui latē in ijs locis regnum adeptus tandem Tingemam urbem cōdidisse dicitur à Tingemitis. Ex Syphace Diodorus ortus, qui cum Oliuanis & Myæneis ab Hercule relictiis, magnā Libyæ partē subegit. Plinius Lixum Antæi regiam fuisse credit, siue Coten positus. Ibiq; celeberrimū hoc certamē contigisse, quod nūc refertur, nec inde procul insulam monstrari, ibi Hesperidā horū fuisse memoratur: eāq; astuario quodā maris meatu ambiri, manifesto argumento fidei Draconis, auriferū nemus custodietis. Sed ut ad Antæū credamus, Diodorus scriptum reliquit, Antæa Athletico certamine superato, Herculem in Aegypto porrexisse, ibiq; Busiridem multo uolentissimē in hospites saeuientem, interfecisse.

Ille Cleonæ

A Ille Cleo.] Nemei, a parte totū. Fuere illa decantatae Cleonae intra Corinthū, & Argos in uia. Atq; has Strabo peculiariter dictas putat ab Homero ἐνὶ κλεινῶν, quod nō solū opere, sed matura urbs esset munitissima, ubi etiā à Plinio collocatur lib. 4. cap. 5. de Achaia. Intus, inquit, Cleonae, Hysiae, Panormus portus. Et mox Arcadiā cap. 6. describēs inter Clitoriū, & Cleonē regionem Nemeam collocat. Est autē Arcadia maximē mediterranea Peloponnesi regio, undiq; à mari remota. In Nemeae regionis sylua Hercules fulmineū Leonē interfecit, cuius exuiuis induit, & per omnem uitam gessit. Ouid. lib. 11. Metam.

B His elisa iacet moles Nemeae à Lacertis.

Periandrus Rhodius refert hunc Leonē, primitias propē laborum Herculis memoriae causa astris illatum fuisse. Rursum Nigidius astruit apud Lunā iussu Iunonis eū nutritū, & in Nemeae Arcadiae sylua in spelūca, cui Mitidimon nomen est conditū, à Iunone in Herculis exitiū emissum: sed ab eo strenuē iussu Eurysthai trucidatū. Quare deinceps elaiū gladij uicē, pelle pro scuto, quo totum corpus contectū fuit, usus est. Itaq; arbitratur ea de causa à Iunone nuu Iouis inter sidera eum collocatū fuisse. Plurimū putant gymnicos ludos Nemeae propter hunc leonem institutos fuisse. Alij contendunt ludos Nemeaeos epithaphios fuisse Archemoro filio Lycurgi sacerdotis, uel ut alij, regis Nemeorū, ea tēpestate, qua septē ducēs turmarū ductores exercitiū ad Thebas ducturū, auxiliū Polynae ferentes fama est, eum hi ducēs subundi exercitiū circa syluā Nemeā traherent, atq; eorum quidā longius explorāde aquationis causa ab agmine aberrassent, in Hipsipylon Thoantis filiā Lemno ob patrē in muliebri cōiuratione seruatum regno à suis eiectā, & apud Lycurgum Nemeorū regem tum forē familiarē incidisse. Erat cum ea puer regius, cui illa data erat, aut nutritus, aut custos.

Dum igitur illa ducibus gratulatura aduentum ad fontem properat, puer regius, cui nomen erat Archemoro, herbido loco relictus serpentis subito incurso periit. Eades adduxit Hipsipylon in apertum apud regē discrimen, sed ducum interuentu regis irā precibus, & auctoritate lenita fuit, maximē ob nouos honores, eosq; eximios, à toto exercitu filij sepulchro exhibitos. Mansere deinceps apud posteros illi ludi, & Nemei appellati fuerunt. Victores in his certaminibus Nemeis apud coronabantur, teste Plinio. Cleonei.] Cōgressurus itaq; cum Antaeo Hercules exuiuis Nemei Leonis à se proiecit, ut nudus cum nudo luctaretur. Antaeus Libyci.] ut inuicem Antaeus, tergus Leonis Libyci, quem dixit poeta Leoninis tantum uictitasse, Leonū carnibus maximē uescuntur Agriophagi, ut & Patherarū. Perfidit mem.] Nudū se ceromate perunxit, erat id unguentū oleaceū, factū ex oleo, & cœno in speciem lutū, quo in ludis, gymniciis nudos se perungebant. Staius.

C Postquam oleo gauisa cutis, petit aquor uterq;

Procursum medium, atq; hausta uestitur arena,

Tunc medios artus alterno puluere siccat.

Maro libro 3. Aeneidos.

Exercet parias oleo labentē palāstras

Quod si ad ceroma, quod dixi ex oleo, & cœno permixto fieri solitum. Sudor accederet uoviasalos, appellabant Atticissimi affectatores, ἀπο τῆς νόβους, id est, puluere.

Hospes.] Alcides perunxit se totum ceromate, de morte Luctae in sacris certaminibus Olympiacis. Hercules maxima prope parte laborum suorum defunctus Olympie

cum certamen dicitur instituisse. Hoc plures literis praedidere, quam quod alius eodem nomine, qui unus ex dactylis Idæis fuerit, eius auctor exiterit. Quod uero quidam tradunt Troianis temporibus huius sacri certaminis, neq; coronā, neq; Ludicrum fuisse, pro falsis refelluntur, quae Plinius, quae Plutarchus, quae Diodorus scripserūt. Quod ad stadiū, quod inibi Thebanus Hercules praeter Alphæū sit dimensus oleamq; longo tempore post eodem loco ostentari solitam, unde coronam ille sibi decerpserit, quippe qui primus omnium in eo certamine uicerit: non eo spectat, quod certamine quisquam tum ab eo fuerit superatus: sed quod nemo cum eo congredi esset ausus. Qui uero negant Iliacis temporibus ullum certamen Olympiae fuisse, Homeri testimonio uiuentur, propterea quod poeta nusquam eius mentionē iniecerit: sed quod solum uelocissimos equos ab Angea Eleorum rege, cum ad ludorum praemia missi essent, abactos, dixerit. Quod si quis rursum cōcedat de Olympiacis id dictū fatendum omnino est, certamen illud Troianum bellum praecessisse. Rursum exiterunt, qui originē huius uetustū agonis ad Pythaeos actolas retulerint, atq; eam ob causam illos fuisse Troianae expeditionis exortes, quod Olympio Ioui sacri essent, in cuius honore illud quinquennale certamen institutū fuisset. Vnde eius temporis spaciū, Olympiā à Graecis dictum fuit. Intra Pythaeorum fines stadij circiter CCC. ab Elide fuit Olympi Iouis templum: & ante templum lucus agresii uestitus olea, in quo stadium ludorum ergo paratū erat, hoc Alphæus amnis ex Arcadia lapsus praeterfluit. Plinius eum tractum describens lib. 4. cap. 5. Ipsa Elis in mediterraneo, inquit, & à Pyro, 12. M. passuum Intus delubrum Olympij Iouis ludorū claritate fastos Graeciae cōplexum Pisa eorum quondā oppidū praefluente Alphæo amne. Quoniam autē Triphylia ad Pythaeum agrum pertinet, quidā & Triphylia Iouem eū dixerūt. Iam uero ipsi locorū incolae uicerū habent, Olympianē locus ab Olympij Iouis templo, an Olympius Iuppiter à loco nomē sit sortitus, Diodorus significare uidetur, à uictore, quo puer ille usus esset, nomen inditum.

Palāstra] lucta, ἀπό τῆς πάλης, suē παλαίω λυκτορ. παλαίω λυκτορ. locus, ubi palāstra exercetur. παλαίω λυκτορ. ludus, & locus, unde παλαίω λυκτορ, & παλαίω λυκτορ. Dixit paulo ante, quosdam existimare Olympicā instituta ab Hercule Idæo: is autem qui fuerit, & quo casu instituerit, libet paulo diligentius pensitare. Ioue ex Rheda nato, cura infans Idæis Dactylis, qui idem cum Curetibus fuere, mandata fuit. Aiunt eos ex Ida Creta in Olympiam uenisse. Fratres erant, Hercules, Peonaeus, Epimedes, Iasius, & Idas. Hercules, qui nati maximus erat, ad currendi certamen fratres prouocauit, ac uictore olea stri ramo coronauit. Etenim arboris id genus magna in his locis erat copia, ut eius etiam folia sibi ad cubandum humi substernerent. Eam arbore ex Hyperboeis ad Graecos profectam multi credunt. Atq; hos ab eodem Hercule Idæo, Olympicos agones dictos, pleriq; Graecorum auiuant. Porro quod quinto quoq; anno eos celebrandos instituerit, in causa fuit, quod à quinq; fratribus primū cœpissent. Neq; uero defuncti, qui affirmant in eodem loco Iouem cum Saturno patre de principatu regni decernasse. Desierunt post Oxylum regem, instaurata dicuntur postea ab Iphito: à quo currendi certamine proposito, uicit Eleus Coræbus. Nox decimaquarta accessit, & Diadli agon, in quo Pisaeus Hippenus superauit. Decima octa-

ua Pentathli, & Palastræ memoria restituta fuit. Constat autē Pentathlum, id est, quinquertiu, lucta, disco, saltu, cursu, & cestu: & diuulus, cursus reciprocus erat, siue duplex, inier obeundum stadium, ac redeundum. Erat & spatium CC.M. pedum in longum: uel aut alij: locus stadiorū duorū, aut mensura CC. cubitorū. Vicesima tertia, Pythiis sua sunt proposita præmia. Vigesima quinta, eorum cursu certatū fuit, quos adultos, siue perfectos uocant: curru uictor declaratus fuit Pagōdas Thebanus. Olympiade inde octaua, Pæcratiasta, & equi Celetes in harenā prodierūt. Quin & pueris Olympiade 37 palastræ, & cursus proposita fuerūt. Idem Pythæ XL. Olympiade creduntur primū admisi. Postea ὀπλίται bellicæ exercitationis causa LXV. Olympiade in mediū prodire. Nonagesimatertia, οὐνοῖς, quæ duobus perfectis equis constabat, recepta fuit. Nonagesima nona certatū fuit ita curru, ut pulli simul equorū admouerentur. Acceperunt paulatim alia certaminū genera, ut pullorum Synoris. Celes pullus: apenes: calpes. Hæc equam habebat, rerum hoc pacto, ut sessores desiliendo apprehensus manu habens extremum cursum perficerent. Hæc certamen scribit Pausanias ad sua usque tempora perdurauisse. Habebat à pene equorum loco mulas. Diximus paulō ante agonem ab Iphito instauratū fuisse. Olympiade L. duo uiri Elei capiti tradūtur, quibus Olympiorū cura demandata fuit: & seruata quidē eorū ratio est diei, donec Hellenodicæ successe, à quorū tribus equorū cursus ratio habita est. Totidem Pentathli ἐπόνηται, id est, censores, curatores rerū & arbitri sacri certaminis lecti sunt. Ceteri quantū aliorū certaminū erat, curabant. Haud ita multō post adiectus fuit decimus agonis hetes. Ad postremū hellanodicæ 22. creati sunt ad numerum tribuū Eleorū. Sed agri portione bello Arcadico amissa, in octo redacti sunt. Rursum ad numerū denarium creuerūt. Aliis fuit lucus dictus Ioui sacer. Piseis bello deuictis, de manibus Ioui templū cōdidere. Simulachrū fecit Phidias cū huiusmodi inscriptione circa pedes.

φειδίας χαλμίδος υἱὸς ἀθηναῖος μ' ἐπιήσει. hoc est, Phidias Chalmide filius Atheniensis me fecit. Erat id ex ebore, & auro eo artificio sculpiū, ut nemo potuerit imitari unquā, nisi quod quidam in symmetria erratū fuisse, arbitrentur, Homericū carnē artificij pro typo fuit ex primo lib. Iliados.

ἢ καὶ κυανέοισιν ἐπ' ὀφρύσει νεῦσε πρόνωρον, hoc est, Dixit Saturnius, & nigris annuit supercilij, & ἀμβρόσια, δ' ἄρα χαίται ἐπερρώσαντο ἀναπύθηρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο. μέγαρον δ' ἰλέλιξ: μὲν ὄλυμπος. hoc est.

Ambrosiæ comæ ab immortalī capite dei defluebāt, magnūq; simul cōcusit cælum. Citatur & hoc ipsum à Vale. Max. Quod uerò ad templum attinet, id Libon indigena Eleus adificauit. Porro tegulæ nō coctiles fuere, sed per similes ijs, quarū inuictor fertur fuisse Byzes Naxius. Perfecto simulachro dicitur Phidias Iouē cōprecatus, si absolutū opus ex eius sententiā uideretur, signo id aliquo præfenti testaretur. Statim auuit pauimentū de cælo tactum fuisse. Sed satis hætenus de Olympiacis. Horat. ad Mæcenatem lib. 1. epistolarum. epistola 1.

Quis circum pagos, & circum compita pugnaz Magna coronari contemnit Olympia, cui spes Cui sit conditio dulcis sine puluere palma?

Liquore,] oleo ut dictū, quod certaturi in certaminibus palastritarū, unguētis quibusdā oleaceis perungerentur. Hinc fortassis manauit adagiū, Oleum atq; operam perdidit. Cic. in quadā epistola. Nam quid ego te athletas puitē desiderare, qui gladiatores contēpseris, in quibus ipse Pompeius proficetur se oleū, & operā perdidisse Hieronymus ad Panmachiiū. Oleum perdit, & impensas qui bouē mittit ad ceroma. Nam & hoc ipsum prouerbium sapit, inquit Eras. bouem ad Ceroma mittere. Ceroma enim hoc unguentum dicitur, quo athletæ ungebantur. Et bos ad certamina id genus inutilis est. Ille parum si.] Antæus modicè confidens pedibus terram cōtingere, consperfit se arena calida, ut eo esset robustior.

Miranturq;] Spectatores mirabantur Antæum iam antagōnistam, consequutū, cui neminē parē esse potuisse rati fuerāt, qui cū eo congredi fuisset ausus. Exhaustisq;] Hercules quasi præludendo leni brachio, priusquam neruōs omnes, ac uires intendere, Antæum defatigauit. Prod' dit.] satis coarguit, satis declarauit. Nam anhelitus creber, & sudor defluens signa sunt lassitudinis. Quare addit, ium demum eum labare cœpisse, & deficere. Labare.] la-

Miranturq; habuisse parem, nec uiribus uti Alcides primo uoluit certamine totis, Exhaustisq; uirum: quod creber anhelitus illi Prodidit, & gelidus fessio de corpore sudor, Tunc ceruix lassata quatī, tunc peçtore peçtus Vrgeri, tunc obliqua percussa labare Crura manu, iam terga uiri cedentia uictor Alligat, & medium compressis ilibus arçtat. Inguinaçq; insertis pedibus distendit & omnem Explicuit per membra uirum: rapit arida tellus Sudorem calido complentur sanguine uenæ, Intumuerē tori, torosq; induruit artus, Herculeosq; nouo laxauit corpore nodos.

habāt enallage modi. Victor aili.] Hercules medium Antæum tenet, & ita brachia constringit, ut ea mouere non ualuerit. Intumuerē tori.] Tori proprie sunt carnes musculosæ, siue pulpaciæ, & uiribus ualentissimis munitæ. Hinc Columella scribit boues comparandos esse ceruicē lōga, & torosa quod in ea robur sitū sit, ad trahenda aratra, & alia onera. Nouū corpus uocat, uires recentes, & nouas, quibus usus gigantem astrinxit brachiorum suorū nodis.

Constitit.] Hercules robur gigantis demiratus, fixit fortiter suos pedes. Nec sic Ina.] com

Constitit Alcides stupefactus robore tanto: Nec sit Inachijs (quamuis rudis esset) in undis Delectam timuit reparatis anguibus hydram. Conflixere pares: telluris uiribus ille. Ille suis nunquam sæuæ sperare nouerca

paratione presentem difficultatem, ac laborem amplificat. Strabo Geogra lib. 8. scribit, Lernam fuisse Lacum Argi-

A cum Argiuorū, & Mycenorum agro cōmuni: in quē cū undiq; purgamenta rerū deportarētur ab omnibus, in prouerbiū cecit, Lerna malorū, λέρνη μαλῶν. In hoc lacu fabulantur poëtae hanc Hydrā septē capitum iacuisse, quā Hercules Graeco igni cōfecit. Hesiodus in Theogonia eā Hydrā, ex Echidna, & Typhaoe prognatā: educatā in odiū Herculis a Iunone, scribit. Sed ista, quā de hac hydra scribitur, non opinione solū, sed auctoritate scriptorū pro uanis reselluntur. Plato omnium philosophorum summus hydrā sophistā fuisse opinatur. Inachijs.] Argiuis antonomasia. Inachus pater Phoronei omnium primus Argis regnasse dicitur. Pelasgi: uīd Argos fuisse clarissimi Graecorum scriptores, & ex Romanis etiā quidā, & antiquissimā regum sedē putauere. Huius Inachi filia Io, à Phœnicibus nauigio in Aegyptiū fuit delata, ubi sub Isis nomine diuinis honores consecuta fuit, quod Iritici, & Hordei uisum prima demōstrasset, & leges societatis humanæ maximū uinculū proposuisset. Quāuis rud.] adhuc in exercitatus, quod is labor inter primos numeretur. Vndis.] Lerna in agro cōmuni Argiuorum, & Mycenorū. Delectam t.] Autor uariæ Historiæ apud Graecos.

λέρνης έννεακίφχλορ ὕδραρ δευτέρως ηένει.
 ὁμοφυ χῶνδλας ἀδελφῶς έννεά στρατηλάτας.
 οἷς κῆ καρκίη & στρατηγός ἦρ, συμμαχώρ, ἢ φίλος.
 τῆτος ἀνῆλερ ἠρακλῆος σὺν πῶνι τῆ, κῆ βία.
 ένδρ ἀναμρμῆς γάρ εν τῆ στρατῷ τῆ τῆτων
 εἰροί δῶο πρῶν κῆ τῶν εν τῶν ὄχρωμάτωρ,
 διόπερ δῶοχρ ἔστῆα κῆ μόλις ἔλε ιούτῆς
 εν ἰέρῆς ἀλλῶ φλέγοντ, & τῆρ πόλιρ ἰολάσ,
 ὄθερ τῶν ἄθλορ ένρῶδῆς τῆτορ & πρῶσεδέχθῆ.
 εἰτῆ κῆ ἀληθέστῆρ ὕδραρ παλαιοτάτῆ
 πρῶ γενεῶρ ὑπάρχῆσα ἐπῆ, τῆ ἠρακλῆ &
 ἢ πῶντινοντα κῆ φάλθ, ἢ πῆα τοιμορ τῆς λέρνης,
 ἢς κοπιζόμενρς νεφάλλῆς, ἀνθερωρῶν ὁ δῶο.
 ἢρ κῆ πῶρῶρ ἀνῆρκερ ὁ ἠρακλῆς κῆ τότῆ.
 αὔτῆ δῆ εἰρ, αἰ νεφάλλῆ τῶρ πῆα λῶρ τῶρ ἀγῆπῆ
 ἀρ ἐρ τὸ ὕδωρ ἰρίψαρ τῆς λέρνης δαναίδεσ,
 ἐπῆ ἄλλῆ ἄλλῆ φέρῆσαι τῆρ νεφάλλῆ ἑτέρῆ,
 τοἷς συμβολαῖς τῆ πατῆρ τῆτος ἀνῆρκεῖαι, id est.
 Secundo hydram Lerna nouem capitum interfecit,
 Nouem duces fratres concordēs,
 Quorum imperator erat Carcinus, socius, & amicū:
 Hos magno labore, ac uiribus trucidauit Hercules.
 E' quibus, duobus huius exercitus interfecit,
 Alij duo ē munitionibus prodibant.

Maiorq;] Tacta tellure ualidior surgebat quo consilio humili procūbebat Antæus.
 Laborat.] dū sua uī. & uirib. quas filio Iulianū suggerebat, exhauritū. Standū est.] Verba sūnt Herculis ad Antæum.
 Huc Ant. c.] monē frāt pectus suū, et brachiorū suorū cōplexū Alcides. Sustulit.]

Vtq; iterum fessis iniecit brachia membris,
 Non expectatis Antæus uiribus hostis
 Sponte cadit maiorq; accepto robore surgit.
 Quisquis inest terris in fessos spiritus artus
 Egeritur, tellusq; uiro lūctante laborat.
 Ut tandem auxilium b tactæ prodesse parentis
 Alcides sensit, standum est tibi (dixit) & ultra
 Non credere solo, sterni q; uetabere terra:
 Hærebis pressis intra mea pectora membris.
 Huc Antææ cades. sic fatus sustulit altē
 Nitentem in terras iuuenem, morientis in artus
 Non potuit nati tellus submittere uires.
 Alcides medium tenuit: iam pectora pigro
 Stricta gelu, terrisq; diu non credidit hostem.

Quare magna dif-
 ficultate, & uix tandē a al. qua. al.
 hos confecit. cum.
 Ab alia parte alio urbem Iolai incendente.
 Eurystheus hoc certamen non accepit,
 Ad hæc hydra uetustissima uerior est,
 Quæ fuit ante Herculis septem generationes,
 Hydra, inquam, l. capitum quæ inhabitabat Lerna,
 Cuius uno reciso capite, enascebantur duo,
 Sed hanc tum Hercules ipse præsens non interemit.
 Verū hæc Lerna Hydra signat capita liberorū Ae-
 Quæ Danaides in paludē Lerna demerserūt (gypti.
 Aliæ post alias capita eorū cumulantes.
 Quos patris consilio enecarunt.

Hydrām.] Huius Hydræ uenenū usq; adeo nō habuit ullū remedium, ut Hercules eius felle spicula sua inficeret. Adde etiā, quosdā scriptores scriptū reliquisse, unū caput eam hydrā habuisse solū. Licet Pisander Camireus propē ea omnia illi tribuerit, quæ poëtae in sua poemata misere, Quin & Pausaniās scribit ibi Teletas celebrari, q̄ dicitur Lerna. In Argolico etiā oppidum est Lerne. Suidas.
 λέρνη θεατῶρ, inquit, ἀντι τῆ, κακῶν θεατῶρ.
 hoc est, Lerna spectatorū, pro eo quod est, theatrū malorum. Citatq; Cratinū. οἱ μὲν, διὰ τῆρ ὕδραρ, οἱ δῆ, διὰ τὸ τῆς ἀρχῆς ἰσῆ καλῶματῶ ἐκείνῶν εἶν. ὁ γὰρ, διὰ τῆς τῶν κεφαλῶν τῶν ἀγῆπῆ τῶν ἐρ τῆ λέρνη ἀπεθεῖτο. ἢ ὡς εἶνδρ, ἐφ' ὕβρεσ ἐπέλευσε τὰ δυστοῖωντα ἐνεῖρεταιρ. οἱ δῆ, λέρνη κακῶν. id est alij propter hydrā: nonnulli, quod Argiui eo undiq; sua purgamenta deportarēt. Nam Danaus capita Aegyptiadū in Lerna condidit: & ut uerisimile est, cōtumelia causa ibi iussit inauspicata, atq; ominosa proijci. Hinc à quibusdā, Lerna malorū. Apollonij Rhodij enarrator lib. 3. Argonau. scribit, Lerna fuisse fontem in agro Argiuorum, sacrum Neptuno.

λέρνη δῆ κῆ τῆ ἀρχῆς, ἐφ' ὕβρεσ ἐπέλευσε.
 Telluris uir.] Antæus fretus fuit uiribus, quas à Terra matre sua accipiebat, Hercules suis nitebatur. Nunquam.] Nunquam Iuno Nouerca Herculis propius hominis interitum in ullo aliorum laborum conflictu sperauit, quā in hac palaestra. Viti] Herculis.
 Ferret Olympum.] qua aliquando cælum sustineret. Fabulantur enim Atlantem cælum humeris sustinere: ac quoties portando fessus, latus mutare conatur, Herculem succedere, donec respirando recens rursus onus suscipiat. Atlantem montem Mauritanæ altissimum accolere columnam cæli uocant, quod ab eius uertice nubes nunquam discedant.

corruptū, mediū in altū extulit, ne pedibus solum contingeret.
 Nitentem.] Antæum terrā petentem, ut plus uirium attraheret. Mediom te.] prouerbij speciem habet, Medius teneris, de eo, qui sic tenetur, ut extricare se nulla ratione possit. Aristoph. in Ranis. νῦν ἐχῆ μέτῶρ. id est, nūc medius X 3 teneris:

teneris. A Palæstritis
hoc genus sumpta me
tapho: atque athletis,
qui si quæ mediū fue-
runt cōplexi, facile su-
perāt: id quod indicat
hoc loco etiā Lucan.

Erasmus admonet e-

odem pertinere illud Terentianū. Sublimē medium erri-
perē. Hinc cōsine est illud: Folio ficulno anguillam tenes.
τῷ δ' αἰῶ τῷ ἐπ' ἕρπον. Hinc eoi u.] donat uetustate
nomē loci. Ex hoc cōsuetu Herculis, & Antæi, uetustas cō-
seruari memoria rerū gestarū, & sui ehuccinatrix, no-
mē loco dedit ut Antæi regnū dicitur. Alioqui Lixos in
Mauritania Antæi regia, & certamē cū Hercule fuisse me-
moratur, ubi & Hesperidum horti. Famosa u.] quæ fa-
mā rerū gestarū ad posterōs trāsmitit: alioqui ferē in ma-
lam partē accipitur, pro eo, qui malā habet famā: & famo-
sus libellus, qui aliquē infamat scilicet criminib. Signa u.
xer.] regnū Antæi ex hoc certamine. Verba sunt adhuc in
colæ alicuius ad Curionē, quasi digito in rē præsentē ad-
ducto singula loca mōstrantis. Sed ma.] Alia eiusdē lo-
ci nominis, sur etiā Corneliana castra uocentur: d Corne-
lio Scipione superiore, qui Africā ingressus in ijsdē colli-
bus castra prima locauit. Quare etiā idem locus amplius
cognomē fuit fortius, ac reuocuit, priori, eōq̄ uetusto no-
mine exoleto. Pœnum hab.] Scipio effecit ut Annibal-
iam 16. annū bellā in Italia gerens in Africā à suis re-
uocaretur. Verba Annibalis apud Liu, lib. 10. sunt ista.
Consul creatus cū cæteris ad tutandā Italiā parū animi
esset, transgressus in Africā, duobus hic exercitiis cæsi,
binis eadē hora captis, simul incensusq̄ castris, Syphace po-
tentissimo rege capto, tot urbibus regni eius, tot nostrum
perij ereptis, me 16. iam annū harentē in possessione Ita-
liæ decessisti. Hæc ille. Idem prodit, expositis, primo
appulsu Romanis, castra in proximis tumulis Imperato-
rem metatū fuisse. Sed & circa Vticā, quā obsidebat, tu-
mulus erat, quē castris locū statim cepit. Veteris uesti-
ual.] monumenta ualli Castrorum, quæ Cornelia dicta
sunt. Et constat circa Vticā hæc fuisse. Est autem Vti-
ca ad alterū sinum, propē Bragadā. ibi Cornelia castra
erant. Primum te. u.] Scipio haud procul ab Vtica ca-
stra sua habebat, apud quā quadraginta dies frustra ab-

Hinc æui ueteris custos famosa uetustas,
Miratrixq̄ sui signauit nomine terras.
Sed maiora dedit cognomina collibus istis,
Pœnum qui Latij reuocauit ab arcibus hostem
Scipio, nam sedes Libyca tellure posito
Hæc fuit, en ueteris cernis uestigia ualli.
Romana hos primum tenuit uictoria campos.

sumpserat: (ibi enim A
sibi belli sedem delegē-
rat) & hostes in eius
cōspectu propemodū
tendebant. Hinc in ho-
stium castra quidā calo-
num habitu à Scipio-
ne missi fuerunt, qui

omnia diligēter explorarent. Et ubi ea arundine & storea
constare renunciarūt, ad ea noctu incendenda Romanus
imperator animū adiecit. Inde ut ab eo, quod probatur
hostium animos auerteret, tumultum occupauit circa V-
ticam, quem superiori anno, ut dixi tenuerat, ueluti ite-
rum urbem oppugnaturus. Inde sub noctem praesidio
circa tumulum relicto, ne in sua castra irrumperetur ab
oppidanis, ipse cum robore copiarum silentio profectus,
parte copiarum Lelio, & Masinissa tradita ad inuaden-
dum castra Syphacis, ipse eodem tempore circa mediam
noctem cum cætero exercitu ad Hasdrubalem contendit:
nihil quicquam moturus, priusquam Numidarum taber-
nacula procul uisisset accensa. Cæterum ignis multis
simul locis inicitus hostibus subitum pauorem inulit.
Huc accessit nouus terror, quod, cum undiquē conflue-
rent uelut ad fortuitum incendium, à Romanis oppres-
si fuerunt. Inde cades ad portas castrorum, simul & totis
castris ædita fuit. Incendium inde conspectum ex alteris
castris ad opem ferendā inermē multitudinem trepidē ac-
temerē exciuit. Hos illi qui cū Scipione erant, silentio ac-
ceptos obruncarunt. Inde castra aggressi, ut erat noctur-
nus tumulus, & trepidatio ingens, stationibus deserta oc-
cupant: igniq̄ in prima tecta iniecto, primo paucis locis
luxit flamma: mox alijs in ignem abeuntibus horrible
incendium omnia corripuit. Homines ambusti sunt &
inuenta. Ad XL. hominum millia ea nocte, aut ea-
sa, aut igne absumpta creduntur. Sex M. capta signa
militaria CXXVII. equi Numidici duo M. DCC.
& amplius. Magna uis armorum capta, quæ omnia
Imperator Vulcano dicata incendit. Hasdrubal Vti-
cam primum, inde Carthaginem fugit. Syphax inde
octo M. spatio locum satis munium, cum ijs, qui nos
Æurna clade secum euaserant, occupauit. Atque hæc
fuit prima uictoria, hæc prima castra Scipionis in Afri-
ca, quorum uestigia incola hic Curioni monstrat.

Curio læta.] Re-
dit à digressionē ad
institutum. Ostendi-
mus Curionem in A-
fricam delatum, Mar-
tium Vticam nauibus
præmisisse, atq̄ ipsum
eodem cum exercitu
sequutum. Qui bidui
iter progressus ad flu-
mē Bragadam perue-
nit: reliquerat. C. Re-
bilitium legatum cum
legionibus. Anteces-
sit ipse cū equitatu ad castra Corneliana exploranda,
quod is locus uehementer idoneus castris haberetur. Di-
ximus id iugum directum esse, & eminere in mare, utraq̄
ex parte præruptum, & asperum, sed ab ea parte, quæ ad

Curio lætatus tanquam fortuna locorum
Bella gerat, seruetq̄ ducum sibi fata priorum:
Fœlici non fausta loco tentoria ponens
Indulsi castris, & collibus abstulit omen
Sollicitatq̄ feros non æquis uiribus hostes.
Omnis Romanis quæ cesserat Africa signis,
Tunc Vari sub iure fuit, qui robore quanquam
Confusus Latio regis tamen undiq̄ uires
Exciuit Libyæ a gentis, extremaq̄ mundi
Signa suum comitata lubam: non fusior ulli
Terra fuit domino, quæ sunt latissima regna
Cardine ab occiduo b uicinus Gadibus Atlas
Terminat, à medio confinis Syrtibus Hammon.

Vticam uergit, paulō
leniore fastigio esse: et
ab Vtica directo itine-
re abesse, paulo ampli-
us passus mille. Itaq̄
Curio castris positus
fortunam loci, & fœ-
licitatē Scipionis hic
se consequiturum ra-
tus fuit. Quamob-
rem Tranquillus in
Cæsare scribit, quod
ad eludendas uaticin-
ationes, quibus fœ-
lix, & inuictum in ea prouincia fataliter Scipionum no-
men ferebatur, despectissimum quendam ex Scipionum
genere, cui ad opprobrium uitæ, Saluioni, uel, ut legunt
alijs, Saluioni, cognomen erat, secum in castris habuit.

Aded

a al. gentes.

b al. uicinis.

A Aded ne religione quidem ulla à quoquam incepto absteritus unquam, uel retardatus fuit. At Curio secus persuasum habuit se spe, & opinione falsus fuit.

Fœlici.] Tentoria, quibus fors fortuna non fuit, posuit in loco fœlici, in quo Scipiones fœlices fuerant Punicis bellis. Indulgit.] Operam dedit, incubuit metandis castris, & collib. illis omen fœlicitatis abstulit, quod ibi infœliciter pugnavit cum rege Iuba. Ibi didicit non locum, sed uirtutem, imo Deum dare uictoriam.

Sollicitatq.] Prouocat hostes suos Varum (quem Cæsar Varrum: Florus Varronem nuncupat) & Afros, quibus nusquam uiribus par erat. Traduxerat enim ex quatuor legionibus, quas à Cæsare acceperat, duas ex Sicilia. & 150. equites solum, quibus impar erat futurus regis Iubæ, & Varri copijs.

Omnis Roma.] Africa partes, quæ armis Romanis parebant, erant sub imperio Varri. Tubero initio belli, ut refert Cæsar libro 1. de belli Ciui. unus Ducum Pompeianorum, cum in Africam uenisset, inuenit in prouincia cum imperio Actium Varrum, qui ad Auximum am-

B missis cohortibus, protinus ex fuga in Africam peruenerat, atq; eam sua sponte uacuum occupauerat: delectuq; habito duas legiones effecerat, hominum & locorum noticia, & usu eius prouinciæ nactus aditus ad ea conanda, quod paucis ante annis ex prætura eam prouinciam obtinuerat. Hic (inquit Cæsar) uenientem Viticam cum nauibus Tuberonem poëta, atq; oppido prohibet: neq; affectu ualetudine filium exponere in terram patitur, sed sublatis ancoris, excedere eo loco cogit. Qui rob.] Quæquam Varus fatis confidebat robore militum Italicorum, tamen auxilia peditem, & equitum à Iuba rege Mauritanie petebat, accepitq;. Miserat ijs Actio Varro auxiliares equitum alas paucis diebus.

Vires Libyæ g.] Regis Mauritanie Iubæ. Cæsar tradit 600. equites Numidas, pedites uerò 400. Varro paucis diebus à rege missos fuisse. Sic enim scribit libro 2. bel. Ciuil. Eodemq; tempore his rebus subsidio 600. equites Numidæ ex oppido (Vitica) peditesq; 400. mittuntur à Varro, quos auxilij causa rex Iuba paucis diebus Viticam ante miserat. Lybica.] Africa,

C quam Græci Libyam uocant, omnem eam terram, quæ intra Atlanticum mare, & Nili fluenta media est, Libyco, Numidico, & Balearico mari ad Septentrionem obuersa: & à Meridie uasitatibus Aethiopiæ obseptæ. Ea tamen regio scriptoribus Libya uocatur, quæ ab occasu, Aegypto imminet: neq; semper ea uoce tota Africa significatur, neque semper Africa nomen, uniuersam Libyam, sed eam tantum prouinciam signat, quæ circa Carthaginem est. Plinius lib. 6. Ea, inquit, quæ sequitur, regio, Mærotis Libya appellatur, Aegyptus contermina. Extremaq; mund.] Euocauit auxiliares copias à Mauritaniam à Iuba. Est autem Periphrasis Mauritanie Prima, & maxime occidua Mauritaniam est, à Maurorum uetusta gente nominata, quæ terminatur ab oriu, amne Mulucha: quæ uerò Longissime in Austrum abit, monte Atlante excipitur: inter quem, & fretum Herculeum, latissimo litore pelago in occasum obuertitur multis finibus, & promontorijs distincta. A Septentrione, Iberico mari pulsatur. Amnes habet nauigabiles. Iam præter Atlantem, 7. montibus attollitur, qui continenter, & quasi de industria ordine expositi, ob similitudinem septem fratres uocantur. Extimum promontorium, quod eregio-

ne Bethicæ, Calpen spectat, in Mauritania Abyla dicitur: quæ duo aliquando cohasisse creduntur, & ab Hercule perfossa, & Oceanus terris immisus. Quæ pars in ortum uergit. Bochiana dicta fuit, à Bocco rege, qui Iugurthâ Romanis prodidit, quemadmodum extrema regio, quæ in Atlanticum, & occasum uergit, Bogudiana: antea Sitiphensis: ab oppido Sitiphi: postea Tingitania prouincia, à perueteri oppido Tingi. ut sapius à nobis antea dictum est, cum prouincia esse cepit, sub Caio Caligula. Itaq; Mauritaniae longitudo 800. M. pass. 39. M. latitudo uerò 467. M. passuum.

Non fustior r.] Nullus unquam regum, inquit, ab Atlante uicino Gadibus, usque ad Syrtis, adeoq; interiore rem Libyæ Hammonem. Atlas.] Atlas ab Occasu extremo exortus, ubi, & Atlantico Oceano nomen indit, immanibus, & supra quam credit possit, altis iugis attollitur, in cælum, & quidem è medijs arenis, asper, & squalens, quæ uergit ad litorea Oceani. Idem opaculus est, & nemorosus, quæ spectat Africam, tum autem riguus scatebris fontium. Hic fructus omnium generum ita sponte subnasuntur, ut nunquam saturitas uoluptatibus desit. Ab Oceano perpetuo dorso uariè flexus Atlas in Ortum, ad Nilum usque euagatur: quæq; Aegyptum ab Aethiopia dirimit, etiam mare Erythraeum attingit, nunc in Boream, nunc in Austrum excurrens, hinc inde innumeras gentes determinat. Denique eam dignitatem, hocq; nomen sibi Atlas in Africa uendicat, quod mons Taurus in Asia, & in Europa Alpes. Huius uertex tam altus memoratur, ut etiam æstate profundis niuib; operiatur. Hunc montem scribit Plinius libro quinto, capite primo, Suetonium Paulinum, (quem etiam Consulem uidit) primum Romanorum ducum transgressum aliquot millium spatio. Hic præter ea, quæ de prodigiosa excelsitate prodidit eadem cum cæteris, addidit uinas radices densis, altissimiq; repletas syluis, incognito genere arborum proceritatis spectabilem enodi nitore, frondes cupressis similes. Cætera de Atlante monte adijcere hoc loco, ne quò longior sim, supersedeo. Hinc Atlantes populi iuxta Nigrum fluum, & Nigritas, qui humani ritus degeneres nulla inter se nominum appellatione utuntur, & occidentem solem, ut sibi exitialem, dira imprecatione obrimunt. Sunt qui tradant illos cum mane uenerari, ut mitiorem sibi habeant, uespero uero quia id impetrare nequiuerint, execrari. Vicinus Gadib.] Gades insula est ad Occasum extra Herculis columnas, in ipso prouinciæ Bethicæ capite, 75. M. passuum longa, & angusto mari d' eoinente diuisa cum ueteri oppido eiusdem nominis cum insula, ubi diuissimum olim templum fuit sacrum Herculi, quod quidem eo sanctius fuit habitum, quod ossa eius ibi sita magno concursu pagani colebant. Ab hac insula fretum Gaditanum cognominatum eo loco duas orbis partes, Africam & Europam determinatum, duodecim M. passuum longitudine, interm latius nusquam decem M. passuum Inter Mellariam Bethicæ, & Album Mauritaniæ promontorium non amplius quinque M. passuum latitud.

Cardine ab Occiduo.] Ab occasu in ortum usq; ad Marmaricam siue Mareotidem. Cyrenaica partem Ptolemaus Marmaricæ Libyæ nomine censuit, quoniam Marmaridæ populi supra Cyrenaicos, & Paratomos late habitauerunt. Plinius lib. quinto. Ea quæ sequitur regio

Mareotis Libya appellatur, Aegypto cotermina, Tenent Marmarides, Adirmachida, deinde Marcota. Iam postremus littorū tractus, quem Alexandria & Aegyptus excipiunt, Mareotis dicitur: unde quatrinduo per desertū sabulosum, & aquarum usu in totum destitutum ad eum locum peruenitur, in quo quondam Iouis Hāmonis templum aureum fuit, ut scribit Diodorus, sylvarum, & fontium amoenitate, & cœli clementia eximium. Huius loci fama Alexandrum Macedonem commotum tradunt eius expeditionis scriptores, eò penetrasse. Hic fontem monstrari scribunt, qui medio die frigidissimus, nocte calidissimus existat. Ouid.

Medio tua corniger Hammon

Vnda die gelida est ortuq; obituq; calescit.

Sed de Hamnone alibi fusius. Proximæ Cyrenicæ Aræ sunt Philenorum, medium ferme ad sinum Syrtis maioris. Suntq; fines Africae, ac termini quondam Carthaginiensium, cum inter hos, & Cyrenenses de finibus discere preteretur. Inter Aras Philenorum, & Leptim Cinyps fluvius medius ex iugis Atlanticis, & desertæ Libyæ parte lapsus, ubi Syrtis sunt in Libycum pelagus influit. Supra Leptim enim Syrtis sunt, quæ intra uadosum, & reciprocum mare, æstu procellarum exundante incertis sedibus leniter subsidunt: nec arenarum aggeres ob incertis uices

alluuiomis uehementia congesti, caueri, prehendi' ue possunt. Nam quæ modo uadosa erant, mox fiunt in præceps, profunda contra uerò breuia, & inuauigabilia, quæ antè nauigabantur. Quia uarietate subinde alternant, periculorum atrocitas littoris eius oram infamem reddidit, perinde ut fretum Siculū, Scylla, & Charybdes. Naues plenis uelis adauctæ & uado illis fatiscunt, & demerguntur. Duæ Syrtis sunt, quarum altera Carthagini propior minor, altera inclinans in Cyrenaicam maior uocatur, magnitudine dispares quidem, sed periculo pares. Inter utramq; ut dixi, Cynips in pelagus effunditur. Syrtis finis est, C. ferè M. passuum, quæ mare accipit patens CCC. quæ cingitur. Longissima.] Longitudo terræ est segmentum ab occasu per meridiem in ortum tendens, ut Latitudo segmentum ductum à polo septentrionali in meridiem ad antarcticum, ut loci latitudo est, arcus meridiani inter Zerinth caput, & equatoris circulum comprehensus. Longitudo igitur regni Iubæ incipit ab Atlante usq; Hammonem confinem Syrtibus, ac Marmaricæ, Longitudo. & latitudo. Tingis Mauritanie 6. 30. 35. 5. Medium uerò Syrtis magnæ, longitudo & latitudo. 39. 0. 31 B. 0. Hammonis. 42. 0. 30. 40. Cæterū Mauritania ab Occasu Atlantico pelago, ab ortu Mulucha celeberrimò amne terminatur.

At quæ lata iac.] Latitudo uerò regni Iubæ regis in Austrū expandi usq; ad Zonā torridam, aut eiu' ultra, dicit ut utrinque Oceani fluctibus pulsetur. Lata plagæ ferè iudicatur significare, quantum terræ Africae in latū intra prædictos longitudinis limites iacet, sub imperio regis huius fuisse. Cre-

didit antiquitas regionem hanc esse naturam, ut quæ intra tropicos continerentur, propter intolerabilem æstum habitari commodè non posse: ideoq; exusta Zonæ nomē illis tribuere, ut quorum Zenith sol bis quotannis transiret. Quæ uerò extra hanc torridā Zonā utrinq; ad proximos circulos, Arcticum hinc, illinc ad Antarcticum panderentur, habitabiles esse, ob cœli temperiem. Ultra hos circulos, hinc arcticū, illinc antarcticū, ob immane frigus propter solis remotissimā absentiam, omnia inhabitabilia loca esse. Utrinq; glaciale Oceanū subiectū, illa ipsa, quæ dixi, antiquitas existimauit. Quem situm opifex rerum Deus contemplatus, sic terrarum limites & littora adiunxit Oceano, ut ubi terræ inhabitandæ locus non esset, idq; per cœli inclementiam, ibi latius pelagus diffunderetur. Quare ob oculos licet deprehendere, terram ab utroq; axe, ueluti lateribus contractis stringi: ab ortu inuicem in Occasum, quàm longissimè excurrere, Quare is situs rectè terræ longitudo appellatur. Sed de his alibi nobis fuit narratio fusior.

Zonæ exusta.] Quorum populorum catalogum statim adijcit, qui sub tropico æstiuo, & ultra eum aliquot gradibus sedes habent.

Autolales.] Hos Plinius in Tingitania collocat lib. 5.

At quæ lata iacet uasti plaga feruida regni, Distinet Oceanum, Zonæq; exusta calentis Sufficiunt spatio, populis tot castra sequuntur, Autolales, Numidæq; uagi, semperq; paratus Inculto Gætulus equo. a tum concolor Indo Maurus, inops Nasamō, mixti Garamate perusto Marmaridæ uolucres, æquaturusq; sagittas Medorum, tremulum cū torfit missile, Mazax. Et gens quæ nudo residens, Massylia dorso, Ora leui flectit frenorum nescia uirga: Et solitus uacuis errare mapalibus Afer Venator, ferricq; simul fiducia non est, Vestibus iratos laxis operire Leones.

cap. 1. & 2. Huius prouinciæ longitudinem 170. M. passuum esse scribit: gentemq; in ea quōdam Maurorū præcipuam fuisse, unde etiam prouinciæ nomē factum, quos inquit, pleriq; Maurusios dixerè. Attenuata bellis ad paucas recidit familias. Proxima illi Massyliorum fuerat, sed simili modo extincta

est. Getulæ nunc tenent gentes, Bamurri, multoq; ualidissimi Autolales, & horum pars quondā. Vesuij, qui auulsi his, propriā fecere sedē, uersi ad Aethiops. Vbi obseruandum est, quod etiā nouit olim Hermolaus Barbarus in Plinio, & post eum Henricus Glareanus in annotationibus, apud Ptolemæū Autolales, penultimā per, a. non. o. uocalem scribi, & in pri. non. tert. de usurpari. Sed Ptolemæus Autolales in interioris Libyæ occidentali litore uicinos Atlanti maiori uersus meridiem, ubi & insulam habent, & ciuitatem haud procul à litore, eodem nomine statuit. Atq; hac quoque eruditè à Glareano annotata sunt.

Numidæq; uagi fem.] Proxima Mauritanie, Numidia propriè dicta est. Ab Occasu Mulucha amne, ab ortu Ampsaga flumine terminatur: quem Ptolemæus, & Plinius, tractum prouinciæ Cesariensis attribuunt. Plinius ea loca Numidiæ donat, quæ sunt supra Ampsagam, quæ in minori Africa Mela collocat. Sed nulla diuersitas re uera inter eos est, nisi in dimensione cardinum, cum ingentium, locorum, & annuum conuincant. Veteres cerè illi regnorū limites fuerunt, qui postea terris in prouincias à Romanis redactis, confundi cœperunt. Nomen loco populisq; inter duos Clarissimos in his regionibus amnes datum, apud omnes satis constat, à permu-

A à permutandis papilionibus, quod Numidæ, siue Nomades mapulia sua, hoc est, domos plaustris circumferrent, & ubi nox eos oppressit, ibi papiliones figerent.

Silius libro quarto.

Nulla domus plaustris habitant, migrare per arua Mos, atq; errantes circumnectare penates.

Clara in primis Numidia fuit nomine regis Masmissæ scium, atque amici magnis suis meritis. Populi Romani Afri Herculem in Hispania perisse prædicare solent, Deinde, Medos, Armenios, & Persas, qui in illius exercitu fuerunt, nauibus in Libyam transmisisse, & Persas propinquiores Oceano sedes sibi delegisse, & inuersis nauium carinis, ab initio pro tugurijs usos, quam formam postea imitata fuerunt Numidarum mapalia. Sic enim accidiit, ut sedibus sepe mutatis, dum alia, atq; alia ad uitæ suæ usum explorarent, mutarentq; loca sese à fortuita illa euagatione Numidas dixerint Plinius uerò Pharusios Persas Herculis comites fuisse interpretatur.

Progressu temporum, Persæ, qui se Numidas ab initio dixere, uicinitate locorum paulatim cum Getulis mixti,

B longo commercio in unum penè coaluerunt. Sed cum eius gentis res breuiter in Africa creuissent. Numidæ propter multiudinem à parentibus digressi, haud procul inde, ubi postea Carthago fuit eam oram Africa, quæ Numidia ab ipsis dicta fuit, tenuerunt. Metagonitis ea terra à Græcis appellata fuit, teste Plinio, à Metagonio primo eius terræ promontorio, ut uidetur. Nam litorea aliquot sinibus flexa ab occasu in promontoria excurrunt. Dionysius Afer

ἄλλ' ἐπὶ πυνιάτων μὲν ἐπὶ γλαχίνα νήμωνται ἀρχὴ συνάων μαυροσίδη & Ἰθρεα γαίης. τοῖσιν ἐπὶ νομιάδων παραπέπταται ἄσπερα φύλα, ἐνθα μασαισύνωτες, καὶ ἀχρόνομοι μασηλῆες βίσκοιται σὺν τοαίσιρ ἀν' ἠπείροντι ἐπὶ ὕλην μαϊάμενοι βοϊότοιο καυήν καὶ ἀεινία θέρην.

hoc est, interprete Rhenmio Faunio Grammatico.

Sed summam Libyen habitant ad Tethyos undas Alcide quæ sunt statua, Maurusia plebes. Post hos immensa Nomadum de semine gentes Atq; Masesylij, nec non Masylia proles, Salibus hos duris asper, syluisq; uagantes

C Vicius alit sæua quæsitus cæde ferarum.

Ac mox

ἢ γὰρ γενομόροιο τομῆν ἑλαίαν ἀρότρων. κείνοισ' δ' ἄπο τε τερπὸς ἀνῆν' ἰκλιὸς ἀμαξίης, ἔδλε βόων μυκηθῶς εἰ αὐλοισ' ἔρχομεν ἄων. ἀλλ' αὐτίως αὐτὴ θύρες ἀνὰ δρία βυκολέονται, νήιδες ἀφ' ἀχύων, καὶ ἀπειθεὶς ἀμύτοιο, id est, eodem interpr.

Scilicet, ignaros terras proscindere aratris Agricolasq; boues plaustris domitare sonoris. Namq; errant nemorum per dumos more ferarum.

Inculto Getulus.] Græcè γαιτάλ. Dionysius.

ἀρχὴ ἢ μαρμαρίδων προσηνεκότες ἀγύλοιο, γαιτόν ποτ' ἐφ' ὕπερθε, καὶ ἀρχίγειοι νήιδες. hoc est,

Marmaridæ post hos Aegyptia flumina uertunt. Getuli super sunt uiciniqu; Nigreeles.

Græci primam syllabam per diphthongon scribunt, quam apud Strabonem per sed mendose, ut apparet, alioqui prima apud poetas contraheretur, cum ubiq; producat. Getulus.] Mauritaniam uterq; Atlas ad

Meridiem claudit, ultra uerò maiorem Getulia est obuersa meridiei, cui ad ortum uicini sunt Autoalæ. Getula inquit Sallustius, initio Africam habebant, & Libyest asperiq; inculi q; quibus caro serina cibus erat, & humi pabulum, uti pecoribus. Hi neque moribus, neque legibus, neque imperio cuiusquam regebantur, uagi, palante q;, quæ nox coegerat, sedes habebant. Sed postquam in Hispania Hercules, sicut Afri putant, interijt, exercitus eius compositus ex uarijs gentibus, amisso duce, ac sibi multis imperium petentibus, breui dilabitur. Hæc Sallustius. Cæterum, ut modo meminimus, Getuli magis ad solem reiecti sunt: Numidæ uerò ea loca tenent, quæ proxima Mauritania inter Atlantem, & fretum Carthaginem ad orium spectant. Getuli sub ardoribus maturè oppida habuerunt. Contra Numidæ, serius. Fuerant hi Armenij, Persæ, & Medi, ex Herculis comitibus, ut paulò antè dictum est. Hi paulatim Getulos sibi per connubia adiunxerunt. Sunt & Alij Numidæ, siue Nomades gentes Scythica, quæ propter frigoris intolerantiam, hyeme rebus in plaustra coniectis, loca mutant: & quibus plaustra non sunt, in nullo habentur numero, & ignominia notantur.

Getulus.] Pomponius aliter collocat hæc loca. Sed Mauri, inquit, in Atlanticum pelagus expositi. Ultra Nigritæ sunt, & Pharusij sunt, usque ad Aethiopsas Hi & reliqua huius, & totum latius quod Meridiem spectat, usque in Asiæ confinia possident. At super ea, quæ Libyco mari abluuntur, Libyes Aegyptij sunt, & Leucoæthiopes, & natio frequens, multiplexq; Getuli. Deinde latè uacat regio perpetuo traclu inhabitabilis. Plinius Mauris proximos Massæylios facit, quorum sedes Getulos sua tempestate tenuisse testatur. Equo.] Equum incultum uocat, monstratum ephippio, more aliarum gentium.

Concolor Iado Maurus.] Diclum iam abundè satis est, Atlanticum pelagus ab Occasu Mauros contingere, atque inde ad Boream Gaditano fretu cingi. Hos concolores Indis dicit, proximo solis ardore ambugi sint & atri. Quondam in Tingitania gens Maurorū præcipua fuit, unde etiam prouinciæ nomen est factum, quos pleriq; Maurusios dixere. Tenuibus corporibus, graciles, & minimè populosi sunt Mauri. Ossa enim tantum habere uidentur, cum exiles, & macilentis, sicut Indi. Ideo pedum celeritate ualent, idq; ob nimium æstum, qui maciei caussa est ut humor pinguedinis, Iuuenalis, Et nigri manus offea Mauri.

Idem Satyra 6. Et Mauri celeres, & Mauro obscurior Indus. De Indis superioribus libris fusissimè annotauimus. Inops Nasamon.] In Marmarica collocantur Nasamones, circa Angylas: sed ut ex Lucano alibi liquet lib. nono, non procul à mari habitauerunt, quod latrocinij infames fuissent. Nam ab illis Psylli, quorum regis corpus in parte Syrium maiorum est, propè internecione sublati fuerunt, quorum sedes ipsi inuaserunt. Psyllorum corporibus ingentium erat uirus letale serpentibus, cuius odore sopiebant eos. His mos erat, proinus obijcere liberos suos seuissemis feris, & eo genere experiri pudicitiam coniugum, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Plinius illustribus item uerbis tradit, libro 5. capite 5. in ora Syrtis

Nasam.

Nasamones, medios sitos inter arenas, quos ea de causa antea Graeci Mesammones appellarant. Dionysius item eos circa aras Philenorum collocat, ubi Lotophagi degunt, apud quos Loto gustata, quam Celum, opinor Latini uocant, perpetuam uitam hospites degere cupiunt. Sūt autem arae Philenorum, inter Cyrenen, & Carthaginem mediae. Verba Dionysij sunt,

- » λωτοφάγοι ναίουσ· φιλόξενοι γεγάυτες.
- » ἐνθά ποτ' ἀλόλομη τις ἀλώμεν & ἦλθευ ὀδυσεύς.
- » ἡἴνον αὖ περὶ χῶρον ἱερῶν μὲν ἴα μέλαθρα
- » ἀνδρῶν ἀθρήσεας ἀποφθιμένων νασαμώνων,

- » id est, uertente interpr.
- » Hanc supra iustissima fertur
- » Hospitijs gaudens gens degere Lotophagorum,
- » Hos licet ad fines desertas cernere terras
- » Extinctos populos Nasamonum Marte Latino.

Conueniunt igitur hi, quos citauit de Nasamonum sede, nempe, circa Syrtes inter sabulosa littoralis orae loca. Itaq; gens Lotophagorum frequens fuit circa Syrtes: & arae Philenorū in medio ferme sinu Syrtis maioris positae fines fuerunt Africae. Hic colunt Nasamones. Plin. in intimo sinu fuit ora Lotophagon.

Inops Nasamon.] Pulchre inops Nasamon, quippe sabulosa littoris loca colens, quae sterilia sunt. Sunt perpetuae fynecochae, quibus ex uno plures intelliguntur.

Mixti Gara.] Non seruat latitudinem longitudini respondentem. Vt ut se habet. Ad Theram, inquit, Plinius, per desertam arenam, per serpentes iter est. Excipiunt salus repleti ferarum multitudine, & miroribus elephantorum solitudines. Mox deserta uasta. Vtrinque Garamantes, ab Augylis dierum 12. inire distantes, Et mox, Augyla ipsi medio ferē spatio ab Aethiopia, quae ad occidentem uergit, & a regione, quae duas Syrtes interiacet, pari utrinque interuallo, sed littore inter duas Syrtes 250. M. pass. Et hoc loco, Pnyllos fuisse scribit, super Augylas, in arenis. Rursus cap. 8. lib. 5. A Pharusijs, & Perosis, uastae solitudines orientē uersus, usque Garamantes, Augylasque & Troglodytas. Quo loco Garamantes matrimonij exortes esse idem author tradit, & passim cum feminis degere: & Augylas tantum inferos colere. Hi a Cornelio Balbo uicti fuerunt, & triumphati. Huius gentes latrones pateos arenis operire solebāt, quod ad eam gentem iter esset inexplicabile. Hic consentit etiam Dionysius, qui supra Pharusios eos statuit, a Nigretis ad or-

- » tum ἀπὸ πέρ ἀίαν —
- » ναίεισιν γὰρ ἀίαντες ἀείροισι. id est.
- » Continuo post hos sequitur Pharasia tellus
- » Hanc habitant iuxta Garamantem.

Itaque Garamantes in desertis ferarum, in interiori Africa, degunt, ab omni humano consortio segregati, inermes, & hominum conspectum fugientes. Oppidum caput Garamantum habent, Garadamum, uel ut Ptol. Garama.

Perusto.] Nam ab ortu supra Pnyllos primi Garamantes occurrunt, mox Augyla, hinc Troglodyta: & ultimi uersus occasum, Atlantes. Caeterū latissima ea regio est, a Leucoaethiopicibus, & Getulorum natione frequenti, longo tractu inhabitabilis quondam existimata, propter solis ulro, citroque, supra uertices meantis, torriditatem.

Quare Garamantes perustos appellat. Habent enim longi grad. eleuati. 50. latitud. 10. quod ad uallem: submoti ultra tropicum Canceri 4. grad.

Marmaridē.] In Cyrenaica regione aut proximē ad

Catabathmum accolunt Marmaridē, a Paratomi ferme a regione ad Syrtim usque maiorem porrecti. Dionysius.

κυρήναι ἄνεπα & ἀμυκλαίων γένος ἀνδρῶν ἄλλ' ἢ μάρμαριδάων προτένευότες ἀγυῖαι] οἷοι hoc est,

- » Nec non Cyrene clarorum mater equorum.
- » Urbis Amiclae proles quam condidit olim.
- » Marmaridē post hos Aegyptia flumina uerunt.

Sunt igitur Marmaridē populi ad Syrtium maiori. Hos a pedum uelocitate describit. Mazax.] Post Nasamones Hasbytas, & Macas collocat Plinius, quos eisdē, qui ab alijs Masa dicuntur esse, opinor, Per Masas ueterē Africae gentē Cynips celeberrimus fluuius elapsus inter Syrtium sinu pelagus ingreditur. Populi Macae appellatur. Haeret poeta in hoc tractu Libyae, ubi Garamantes et Marmaridē sunt, & Nasamones. Mazicae a Ptolemæo in Tingitania ponuntur propē Maluae ostia. Sed Massa amnis est interioris Libyae in Atlāticū pelagus decurrens. Macæos igitur siue Nassæos circumscribit, a iaculandi peritia, & amplificat collatione Medorum. Media ab occasu transuersa, oblique Parthiae occurrens utraq; regna includit.

Habet ab ortu Caspios, & Parthos, a meridie, Sittacēnē, Susianen, & Persiden: ab Occasu Adiabenem a Septentrione Armeniā. Ita Plinius. Itaque includere dixit utraq; regna, quod Media a Caspio pelago longo introitu usque ad Carmaniae desertam extendatur: & ceu cum eo quodam Parthiam orientalem, a Persia diuidat. Medorum caput, Ecbatana sunt, maxima urbs antecessimo loco a Seleuco condita, & salubri: ubi Medorum reges astant, hyemem Seleucia in Mesopotamia transigere solebant. Haec est ea Media una fortissimarum gentium, in quam capta Samaria Iudaei translati fuerunt, teste Eusebio. Aequaturusque sagittas Med.] Quod uerō ad mores attinet, & sagittandi studium, mox dicemus, si prius pauca de eius terra sitū & nomine adhuc addiderimus. Iacet Media longē fusa a transitu Zagri, qui Medica porta appellatur, ad Caspias portas, stadiorum, 4. milium, & amplius longitudine. Parthia ea parte ab ortu finitur, ubi Cossei latrocinijs infames altiora loca tenēt. A Septentrione Cadusij colunt, cum qua gente Medo diu mutua odia exercuere. Ab Austro Sittacena, quam ueteres Apollomatiden dixerē, clauditur: ab Occasu trapijs, & Armeniorum quibusdam. Quod uerō ad nomen Mediae attinet, multi erederunt a Medo Medae filio: qui id materno nomini tribuerit, ut plurimū contendunt, cum in ea terra regnaret. Sic enim fama tenet, Iasonem post diuortium cum Medea in gratiam rediisse, & ex Graecia cum ualido exercitu in Pontū, adducta secum Medea, nauigasse: cuius aduentus Aeata graui bello tum fuerit leuatus. Inde arma in Armenios trāstulit, ac mox in Medos: ubi laetē domitis gentibus Iason diu imperauit. Argumenta non obscura traduntur. Armeniam iussit uocari ab Armeno Thessala comite suo: alteram, a Medea, siue eius filio Medo. Media etiā uctis in ea gente fuit: & mons Iasonius. Sagittas.] Sagittandi, quitandiq; studium in ea gente praecipuum fuit, ac penē peculiare. Peruestita, & regum ueneratio. Tiarā, pileus, & manicatae testes ad Persas cum imperio fluxere. Medorum regum proprium fuit plures uxores ducere: id quod mox etiam ad priuatos translātū fuit, ut minus septem habere non liceret. Et famina pulchrum fuit, multos habere uiros: pauciores quinque,

calamita-

A calamitate arbitrabantur. Atque hæc de Medis sufficiat. Mazax, igitur æquaturus erat Medos iaculandi peritia. Massylia.] Ab equitandi ritu. Massyli, qui & Massesyli siue Masyli & Masesyli simplici s. & per y. partes sunt Numidia, quorum nobilitate celebres inter Afros. Huius gentis urbs præcipua est Cirta, opulētissima tum temporis non solum, uerum etiam superioribus ætatibus, domus Syphacis, & Tuba, quorum ille secundo bello Punico, & captus, & regno exutus fuit à Scipione superiore, hic præfenti bello perijt. Strabo tradit, Cirtam opera Micypsæ filij Masinissæ munitam maximè, & frequentissimam factam fuisse Porro autem hos Numidiam partem fuisse testatur Dionysius satis, cum scribat,

τοῖσι ἐπινομάσων παραπέτασαι ἀποτῆα φῦλα, ἔνθα μασσαυλιόιτε, & ἀγρονόμοι μασσυλῆες. hoc est Post hos immense Nomadum de femine gentes, Atq; Masesylij, nec non Masylia proles. Sunt uicini Mauritanis in Numidia, quamuis non ignore eos à Plinio in Tingitania collocari. Loquens de Tingitanis præcipua quòdam gente. Mauroru proxima illi, inquit, Massesylioru fuerat, sed simili modo extincta est. De eorum moribus, & uictus ratione idem Dionysius.

βόσπονται οὐν πασιδὸν ἀπὸ ἡπειρόν τε καὶ ὄληκρ μαϊόμενοι βοϊότοιο κεινῶ, καὶ ἀειπέα θέρμυ. & καὶ γειομόροιο τομῶν ἐδύσανται ἀρότρα. πένοις δ' ἔποσε τερανδὸ ἀνέβηαι ὄληος ἀμάςης, ἔλε βόων μινυιτὸς ἀύληρι ἐρχομενάων. ἀλλ' αὐτως ἄτε θῆρες ἀνὰ δριμ βρυηλόωνται νῆδες ἐσπᾶχῶω, καὶ ἀπειθῆες ἀμῆτοιο. id est Salitibus hos duris asper. syluisq; uagantes Victus alit, seuo quasius more ferarum Scilicet ignaros terris proscindere aratris Argolicasq; boues plaustris domitare sonoris, Namq; errant nemorum per dumos more ferarum. Quo loco Dionysius, Masesylios, à Massylij distinguit, & diuersos facit, sed tamen utrũq; nomẽ u. habet. Nonnulli li. geminato, Massyllos eos uocant. Hæc gens, in e-

quis, neque ephippijs, neq; frenis utebatur, ut hoc loco testatur Lucanus. Porro autem non in extrema Numidia eam gentem Maro lib. 4. sed circa Aethiopiã statuere uidetur, cum ait,

Oceanũ finem iuxta, solemq; cadentem
Vltimus Aethiopum locus est, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum,
Hic mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos.
Sed sunt authores, qui Masylas, Masules à Polybio dictos diuersos esse arbitrabantur. Vni res habet, constat eam gentem quondam, ut Thessalos, maleficijs infames fuisse, qui de se molliciei proverbium reliquerunt, πλεῖστας εἰς τὴν μεσσηνίαν, nauiga Massyliam. Fuerunt & malis artibus, & Luxu infames, ut testatur Athenæus. Idem in proverbium cesserunt de culu uiris indecoro, ἐν μεσσηνίᾳ ἦτες, è Masilia uenis. Atq; hinc apparet perspicuè, Masesylios, Masylasq; diuersos fuisse, à Massylijs. Luxu hi perditi muliebri ornatu incedebant, capillis unguento delibutus religatisq;. De Gallica Masilia alibi diximus. Nudo dorso.] equorum nullis ephippijs, nullis penulis instratorum, nullis frenis, quibus equos regerent utentes.

Mapalibus.] Mapalia caesa agrestes sunt, & furnorum similes lingua Pumca, ut magalia, siue magilia, domus rustica, & uille. Leones.] Leonum summa uis in oculis esse creditur: quare Getuli contra impetum ingruentis Leonis obijciunt sagum. Plinius lib. 8. cap. 16. Principatu inquit, Claudij casus orationem docuit, pendendam penè talis fere nomine, pastoris Getuli sagò contra ingruentis impetum obiecto: quod speculum in arenam protinus translatum est, uix credibili modo torpescente tanta illa feritate, quamuis leui iniectu oporto capite, ita ut deuinciatur non repugnans: uidelicet omnis uis constat in oculis. Hactenus Plinius. Afer igitur Venator, qui non confidit ferro, solitus est, iratos leones regere apertis uestibus, atque ijs iniectis superare.

Nec solum.] A catalogo auxiliarium copiarum ad historiam redit poeta. Iuba non solũ ciuili factio- ne inductus fuit, ut cõtra Curionẽ arma pararet, sed priuata iniuria, quam nuper ab eo acceperat. Due itaq; equisse Iubam arma- runt cõtra Casarem, una, quod paternũ ho- spitium cũ Põpeio illi fu- issent: altera quod pri- uata simular ei cum Curione intercederet. Etenim hic Tribunus Pleb. legem promulgauerat Roma, qua regnum Iubæ publicabatur, & quidem in inuidiam Pompeij, cuius beneficio Iuba rex amicus, & socius fuerat à Senatu appellatus. Priuatè.] ob iniuriã priuatã à Curione acceptã, quæ extra belli ci- uilis causam erat. Hunc quoq;.] ætiologia iræ regis aduersus Curionẽ, quod Trib. cũ omnia diuina, & hu- mana in urbe misceret, sua tribunitia lege, regẽ regno e-

Nec solum studijs ciuilibus arma parabat, Priuatã sed bella dabat Iuba concitus iræ. Hũc quoq;, quo superos, humanaq; polluit anno, Lege Tribunitia solio depellere auorum Curio tentarat, Lybiamq; auferre tyranno, Dum regnum te Roma facit, memor ille doloris, Hoc bellum sceptri fructum putat esse retenti. Hac igitur regis trepidat iam Curio fama, Et quod Casareis nunquam deuota iuuentus Illa nimis castris, nec Rheni miles in undis Exploratus erat, Corfini captus in arce, Infidusq; nouis ducibus, dubiusq; priori Fas utrunq; putat: sed postquam languida segni Cernit cuncta metu, nocturnaq; munia ualli Defolata fuga, trepida sic mente profatur.

zuerẽ conatus fuisset. Libyã.] totum pro parte Partẽ Libya, re- gnum regi Iubæ, quẽ tyrannũ nũcupat, ad- mere. Dũ reg.]auer- sio ad Curionẽ, quem et Aemiliũ Paulũ in- genti mercede Casar corruptos, defensores sibi parauerat. Lege Tribunitia pro sua li- bidine Romæ quodã- modo regnabat. Sed de pecunia, quã à Cæ- sare acceperat Curio, Memor ille dolo.] Iuba iniuria, & simultatis priuata memor, atque offensæ, hoc bel- lum duxit causam futurum retinendi regni sui, si nunc in partes Pompeij transeat. Hac igitur reg.] Cui- rio primum comperit iudicio exercitium, per Quinti- lium Varrum quendam, in castris Accij Varrĩ à se a- lienatum ad defectionem spectare, quã de causa non- nihil trepidare cepit, (paulò anti onerari) nauibus, quæ ad Viti-

ad Vticam 200. numero stabant. pronuciari iusserat, se pro hostibus habiturum, qui non euestigio uela ad castra Cornelianam uertisset, sed hæc defectio paulò post mo ueri cepit. Deinde superuenit nuncijs ad Vticam, & fama peregritas ex statione, auxilia equitum, peditumq; a rege missa, non procul abesse, ut paulò ante dictum est. Hos paucis diebus semel atq; iterum fudit. Cæterum ubi accepit de defectione, ultione in aliud tempus dilata, in concionem aduocauit milites, & grauisima oratione, eorum animos à defectione non solum auerit, sed sibi deuinxit. Erat enim in dicendo uehemens. Tres in familia Curionum oratores continua serie fuisse traduntur, quorum hic unus fuit. Porro Sextus ille Quintilius Varrus, cuius modo meminì, Corfini nuper fuerat. Hic dimissus à Cæsare in Africam uenerat: legionesq; eas traduxerat Curio, quas superioribus temporibus Corfinio receperat Cæsar, adeo, ut paucis mutatis centurionibus, ijdem ordines, manipulisq; constarent.

Fama.] Curio, qui Vticam obsidere cæperat. Etenim postredie, quam Curio suorum militum animos sibi reconciliaffet in aciem descensum, & parua dimicatione Varri acies fusa fuit: & multi ante castrorum munitiones interfecti. Qua clade territus dux Pompeianus noctu cum exercitu Vticam ingreditur, tanquam urbis munitionibus tutior futurus. Vticenses aduersis partium rebus tum territi, cum Varro agere cæpere de deditione faciendâ. Consultantibus superuenere literæ à luba rege quibus significabatur, se breui cum ingenti exercitu adfuturum. Tum Curio, qui Vticam obsidione cinxerat, audito regis aduentu, neque amplius uiginti quinque millia passuum abesse, in Cornelianam castra se recepit. Hunc locum supra ostendimus sub primum in Africam appulsum ab eo captum fuisse. Itaq; serid trepidabat Curio. Statim in Siciliam misit, ut confestim duæ legiones, quæ à se in insula relicte fuerant, prima tempestate ad se transmitterent, ipse constituit bellum in suorum aduentum trahere. Quare quod poterat, quantum frumenti in agris erat, undiq; contrahere & castra munire cepit. Et quod Cef.] Tum autem ob aliam causam serid trepidabat, quod parum suis militibus fideret, qui constabant ab inexpertis tyronibus. Hi sub Domitio militabant, atq; à Cæsare traditi fuerant Curioni, è Corfinio missi in Siciliam.

Nec Rhēni.] Quia hi milites, neq; Gallico, neq; Germanico bello exploratus fuerat, sed Tyrones erant, qui Corfini Pompeio sacramentum sub Domitio dixerant, ideo minus audebat illis fidere Curio. Ducib. enim.] Cæsari, & Curioni infidus miles, qui sub prioribus, Pompeio, & Domitio dubiâ seruabant fidem. Corfini.] Fuit autem Corfinium (nam hodie non extat) sex M. pass. à

Sulmone in Pelignis, præterfluebatq; annis, cuius partem rescindere præsidarij milites adorti, interuentu Cæsaris in urbem compulsi fuere. Oppidum tenebat præsidio L. Domitius, quo de nunc agimus, qui paulò ante Cæsari successor datus fuerat. Is desperata uenia, à me dico uenenum petierat, præcipiti moriendi consilio. Me dicus, qui hominis inconstans ingenium norat, pro ueneno dedit poculum soporiferum. Expergetus factus homo uarius ratus sibi exitium adesse, muliebri lamentatione cepit suam fortunam deplorare. Sed edoctus quid actum esset, ad deditionem se adiecit. Dedito pecuniam omnem restituit, una cum potestate facta quo uellet abeundi, uel discedendi ab armis, uel conferendi se in otium, uel transeundi ad Pompeium, Cæsarem. Perijt hic in acie Pharsalica postea. Sed hæc prolixius, quàm pro ratione præsentis loci. Sed id agitur, quod Curio Domitianis militibus non confideret, qui cum prodidissent Domitium, fas ducturi essent, & Curionem prodere.

Sed postquam l.] Simul atq; aduertit exercitum ad defectionem per quosdam seditonis concitatores, spectare, milites in concionem aduocauit. Verba Cæsaris ita se habent. Proxima nocte Centuriones Marsi duo ex castris Curionis cum manipularibus suis 22. ad Accium Varrum perfugiunt. Si se uerè, quàm habuerant opinionem perferunt, siue etiam auribus Varri seruiunt. Nam quæ uolumus, & credimus libenter, & quæ sentimus ipsi, realiquos sentire speramus. Confirmant quidem certè totius exercitus animos alienos esse à Curione, maximeq; opus esse in conspectum exercitum uenire, & colloquendi dare facultatem. Qua opinione adductus Varrus postero die mane legiones ex castris educit. Facit idem Curio, atq; una ualle non magna interiecta suas utiq; copias instruit. Erat in exercitu Varri Sex. Quintilius Varrus, quem fuisse Corfini supra demonstratum est, hic dimissus à Cæsare in Africam uenerat, legionesq; eas traduxerat Curio, quas superioribus temporibus Corfinio receperat Cæsar, adeo ut paucis mutatis centurionibus ijdem ordines, manipulisq; constarent. Hanc naclius appellationis causam Quintilius, circuire acie Curionis, atq; obsecrare milites cepit, ne primam sacramenti, quod apud Domitium, atq; apud se quæstorem dixissent, memoriam deponerent: neu contra eos arma ferrent, qui eadem essent usi fortuna: eadem in obsidione perpessi: neu pro his pugnarent, à quibus in contumeliam per fugæ appellarentur. His pauca ad spem Largitionis addit, quæ ab sua liberalitate, si se ad Accium sequuti essent, expectare deberent. Hæc Cæsar.

Nocturna mu.] Stationes nocturnas, quæ in ualle dispositæ erant, desertas metu. Profatur.] Secum repositat, ac loquitur.

Audendo magnus tegitur.] Deliberantis secum ista Curionis uerba sunt, quorum hic sensus est. Qui timet, ac trepidat ad instans periculum, timor occulitur, si audaciam fingat & audacè animum præ se ferat. Itaq; quâ diu

Audendo magnus tegitur timor, arma capeffam Ipse prior, miles campum descendat in æquum, Dum meus est: uariam semper dant ocia mentem. Eripe consilium a pugna, quem dira b uoluntas Ensa subit presso, & galeæ texere pudorem. Quis cõferre Duces meminit, quis p̄dere causas. Quâ stetit, inde fauet? Veluti fatalis arenæ Muneribus, non ira uetus concurrere cogit, Productos odere pares. Sic fatus, apertis Instruxit campis acies, quem blanda futuris Deceptura malis belli fortuna recepit.

nostro sacramento addictus est, ac priusquàm ad hoste deficiat miles, certum est copias in campum educere. Nox pudori, & metui maxime aduersaria est. Otia mentis intermissiones uariant consilia, maxime per quietem nocturnam.

a al. pagnæ.
b al. uoluptas
c al. deest, &

A qua animus dubius qd optimū factu sit, præsens arripit tandē consilium. Bripe.] hortatur seipsum, ut illorum consultationem de transfugione, praelio interrumpat. Quomōdō.] quando statuunt testis gladijs ad hostes meos de facere. Galea rex.] uerecundiam pugnandi cum ijs, qui eandem fortunam aliquando obsessi pertulissent, quod testis galeis non noscantur. Quis confer d.] Quis eos inter se comparare ausus fuit, & expendere utrius causa iustior sit. Qua stetit.] à cuius parte miles stetit, illi plus fauet, quam ei, ad quem coactus uenit. Veluti fa.] & simili, uelut fieri solet, in muneribus gladiatorijs, quae exhibentur ab imperatoribus populo: in quibus ad concurrendum non similitudo, non ira compelluntur. Pares.] gladiatores in arenā producti antagonistas in concursu odisse uidentur, nulla ueteri ira aut odio, sed quod inter se fortuito commisi sunt. Produc.] Sunt qui ita distinguant. Non ira uetus cogit cōcurrere retiarium, & mirillonem productos in arenam. Rursum alij post cogit distinguunt: ut productos coniungatur, cum, odere: ut sensus hic sit: gladiatores odere pares productos: siue pares odere productos, compositos ad pugnandum: utriusque alteros uidelicet, quod pares uideri uelint. Vt hic, ita multis in locis obscurus in compositione est poëta. Sed etati condonandum fuit, per quam stilus nondum maturauit. Apertis instrux c.] Cum uellet se ad pugnam paratum ostendere, in æquor eduxit suas copias. Quem blan.] Curio paucis diebus auxiliares equitum Numidarū alas à iuba missas, feliciter semel atq; iterum fudit. Quo non tantum successu, sed etiam, quod imperator à militibus appellatus esset, animū extulit. Ergo ea prospera pugna, sed præcipue mox insequentem quam indicat poëta, fortunam hominem ludificatam fuisse dicit. Caesar libro 2. Concurrunt equites inter se. Neq; uerò primum impetum nostrorum Numidæ ferre potuerunt: sed interfectis ciceret CXX. reliqui se in castra ad oppidum receperunt. Nam pepulit Va.] Erat uallis, inquit Caesar, inter duas acies, ut supra demonstratum est, non ita magno aut difficili, & arduo ascensu. Hanc uterq; si aduersariorum copia transire conarentur, expectabat quo æquiore loco praelium committeretur. Simul à sinistro cornu P. Accij equi-

Nam pepulit Varum campo, nudataq; foeda Terga fuga, donec uetuerunt castra, cecidit.

tatus omnis, & unā leuis armaturæ, interfecti complures cum

se in uallem dimitterent, cernebantur. Ad eos Curio equitatum, & duas Marrucorum cohortes mittit: quorum primum impetum equites hostium non tulerunt, sed amissis equis ad suos refugerunt: relicti ab ijs, qui unā procurrerant, leuis armaturæ, circumuehebantur, atque interficiebantur à nostris. Huc tota Varri conuersa acies suos fugere, & concidi uidebat. Tum Rebillus legatus Caesaris, quem Curio secum ex Sicilia duxerat, quod magnum habere usum in re militari sciebat, perterritum inquit, uides hostem Curio, quid dubitas uti temporis oportunitate? Ille unum eloquutus, ut memoria tenerent milites ea, quae pridie sibi confirmassent, sequi se iubet, & praecurrit ante omnes, adeoq; erat impedita uallis, ut in ascensu, nisi subleuati à suis primi non facile eniterentur, sed praecoccupatis animis Accianorum militum timore, & fuga, & caede suorum; nihil de resistendo cogitabant, omnesq; iam se ab equitatu circumueniri arbitrabantur. Nam pepulit Varum.] Aegit Varum in fugam, & terga uertere coegit. Nam priusquam tela poterant abijcere, aut Caesariani propius accedere, omnis Varri acies terga uertit, seq; in castra recepit. Qua in fuga quidam Fabius Pelignus erat in exercitu Curionis, inter infimos ordines qui primum fugientium agmen consequutus, clara uoce Varrum inclinans persequatur, quasi ex eius militibus unus fuisset, qui monere aliquid, ac dicere uelle, se fingebat. Tandem saepe hominis clamoribus motus Varrum cum respiceret, restitit, quasiuisq; quis esset, ecquid uellet. Fabius Varrum simul adortus, humerum apertum petiuit, parumq; abfuit, quin Varrum diuerberasset. Ictum sublato scuto uitauit ille. Ibi Fabius à proximis Varri militibus circumuentus, occisus fuit. Donec uet.] hoc est, tādū interficiēdo sequutus fuit hostē, donec nō alia castra caede inhiuerūt. Fugitiuū multitudinē castrorum portæ occupate fuerūt: iumenta impedita: adeo ut plures circa eum locū sine uulneribus, quam in praelio, & fuga perierint, parumq; abfuit, quin castris expellerentur, ac nōnulli protinus eodem cursu in oppidum irruerint. Haec tenus secundam fortunam Curionis narrauit poëta circa Viicam.

Tristia sed post.] Narrare nunc incipit fortuna ludibriū, hoc est, transit ad pugnam aduersam Curionis, in qua infeliciter non modo pugnauit, sed miserè periit. Viicenses magnus terror ex his praelijs inuasit: quē exiit Varrus, qui terro noctis uigilia silentio exercitum in oppidum adduxit, paucis, in castris, ad speciem solum, tabernaculis cum buccinatores relictis. De ditione oppidi ceptum fuit agi inter oppidanos: ac loquebantur cum Varro, ne sua perimacia omnium fortunas periclitari uellet. Huic

Tristia sed postquam superati praelia Varii
Sunt audita iuba, lætus quod gloria belli
Sic rebus seruata suis, rapit agmina furtim,
Obscuratq; suam per iussa silentia famam.
Hoc solum metuens à incautus ab hoste timeri.
Mittitur exigua, qua praelia prima lacessat,
Eliciatq; manu, Numidis à rege secundus
Ut sibi commissi simulator Sabbura belli.
Ipse caua regni uires in ualle retentat,
Aspidas ut Pharias cauda solertior hostis
Ludit, & iratas incerta prouocat umbra,
Obliquusq; caput iuanas serpentis in auras
Effusa tuto comprehendit guttura morsu,
Letiferam citra sansem, tunc irrita pestis
Exprimiturq; faucesq; fluunt per eunte ueneno.

consilio superuenerūt
litera à iuba, quibus
significatum fuit, se
cū magnis copijs ad-
esse, hortabaturq; eos, à l. incauto,
ut magnis laboribus
urbem defenderent.
His uehementer con-
firmati fuerunt. Nun-
tiatum hoc idem fuit
Curioni, sed rem acce-
ptam aliquandiu pro-
uano rumore reijcie-
bat & literis acceptis,
de prosperis reb. Ca-
saris in Hispanijs, ani-
mus eius sublatus fuit, putabatq; regem aduersus Casa-
rem nihil ausurum fuisse. Sont aud. Iu.] Iuba ubi au-
diuit Varrum eam cladem accepisse lætus fuit uictoriam

de Curione sibi seruatam esse. Rapit agmina fur.] occulte exercitium conscribit, ut prius circa Curionis prope castra adessent eius copiae, quam in armis esse crederetur: Sed ubi comperit certis auctoribus ab Vtica eius copias haud amplius V. & XX. M. abesse, relictis munitionibus sese in castra Corneliana recepit. Huc frumentum comportare, & omnem materiam, & castra munire cepit. Statim, ut paulo ante memorauimus, duas legiones in Sicilia relictas, & reliquum equitatum ad se euocat. Et abundabat omnium rerum copia, aquae, salis, arborum, frumentis, cuius agri erant plenissimi. Iussa silentia fa.] Sic enim iusserat, ne fama conscripti exercitus ad hostes dimanaret. Incautus ab hoste.] quae lectio gemina mihi uidetur, ut uel ad Iubam referatur uel ut su hypallage, incautus, pro incauto hoste Curione. Itaque hoc Iubae consilium erat, ut incautum opprimeret. Mittitur Sabur.] Ex perfugis quibusdam oppidanis audiuit, Iubam reuocatum in regnum, ob neficio quas controuersias cum Leptitanis, & Saburram praefectum, quem secundum a rege apud Numidas fuisse, dicit poeta, cum medio cribus copiis missum, & Vticae appropinquata, Tum Curio iuuenta & rerum successu ferrox, mutato consilio, cum hostibus acie dimicare constituit. Eliciatq; manu, Numidis a rege.] ut parua ea manu leuia aliqua praelia faciat, & uelitando Caesarianum e castris eliciat simul etq; totum belli negotium sibi cum ijs copiis commissum esse. Ipse cauta regni uires in ualle.] Rex robur exercitus apud se retinebat, dum controuersijs Leptitanorum se explicuisset.

Aspidas ut Pharias.] non aliter, inquit, (Curio delusus fuit, quam aspis Aegyptia eluditur ab Ichneumone. Plinius libro octauo, capite 24. Aspidem internecinum bellum habere cum Ichneumone auctor est. Notum est animal, inquit, hac gloria maxime, in eadem natum Aegypto. Merget se limo saepius, siccataq; sole. Mox ubi pluribus eodem modo se coriis lorica uuit, in dimicationem pergit. In ea caudam attollens ictus irritos auersus excipit, donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces. Nec hoc contentus, aliud haud minus debellat animal. Sed luculentior Ichneumonis descriptio extat apud Nicandrum in Theriacis, cuius haec sunt uerba.

Ἰχνεύμων δ' ἄρα μῦθος ἀπείριστος ὄρνις,
 ἢ μὲν ὄτ' ἐς μόθου εἶσιν, ἀλένεται. ἢ δ' ὅτε λυγρὰ
 θαλάσσης ὄφιος κροστρεφῶν ἰδέα γαίη,
 πάντα δισηκύνει, καὶ ἐξ ὑμένωρ ἐτίναξαι,
 δαρδάλων, ὀλοοῖς δὲ συνιρραθαίγισεν ὀδῆσι.
 μορφὴ δ' ἰχθυόταο νινωπέτῳ, ὅτ' ἄμυδρῆς
 ἰατιδος, ἢ τ' ὄρνυσι πατομιδίῃσι ὄλεθρον
 μάεται, ἐξ ὕπνου καθαράσθρα ποτ' αὐρῶν.
 ἔνθα λέχος τέχονται ἰπ' ἰσρίου, ἢ καὶ ἀφανρὰ
 τέσσα τιθαυβώσσοισι ὑπὸ πλευρῆσι θέρσσαι.
 ἀλλ' ὅταν αἰγύπῳ παρὰ θρυόεντας ἰάμυνος
 ἄσπισι μῶλον ἄγισσι ἀθέφατον εἰλικέσσαις,
 αὐτίχ' ὁμὲρ ποταμοῖο δὲ καθήλατο, τῦψαι ἦ ἰώποισ

τάρταρον ἰλιόεσσαν, ἀφανρὰ δ' ἐφορβήτο γῆα
 πηλῶ ἀλυδύβεις, ὀλίγορ δέμας, εἰσὶνε λάχυν
 ζείριος ἀσύνη τέψη δ' ἀγναμῆτον ὀδόντα.
 τῆμος δ' ἢ ἐκάρη λιχμήρεος ἐρηπῆσο
 σμερδαλέης ἰβρωξερ, ἰπάλμενος, ἢ ἐ καὶ ἔρη
 ἀ, πᾶξας, βρυόεντος ἔσω ποταμοῖο ὑλίσευ.

Quem locum Graecus interpres enarrans, Ichneumon, inquit, est aquila species, sacer Herculi, uelut Aegyptij existimant. Solus Ichneumon Aspidis impetu, citra mortem declinat. Et cum in pugnam contra Aspidem prodit, fugit mortem ipsius: ac quando ea oua fouet, omnia is corripit, dispergitq; & ex tunica excussa absomit. Aspidem Curionem facit: Saburam cum Ichneumonis cauda confert: Iubam cum capite componit. Aspidas ut Pha.] Aegyptias. Et Nicander Aspidis & Ichneumonis pugnam statuit inter fruticeta Aegypti, quod Africa fecunda sit uenenosorum animalium. siue quod nascatur in Aegypto, ut ex Plinio colligitur. Constat colla Aspidum nullo ictus remedio intumescere, praeterquam si confestim partes contactae amputentur, Vnus huic tam pestifero animali sensus, uel potius affectus est. Coniuga, ait Plinius ferme uagantur: nec nisi cum compare, uita est: itaq; alterutra interempta, incredibilis alteri inter emptionis cura. Persequitur interfectorem, unumq; eum in quantolibet populi agmine noticia quadam infestat, perumpit omnes difficultates, permeat spacia, nec nisi annibus arceatur, aut praeceleri fuga. Hebetes oculos natura huic pesti dedit, eosq; non in fronte, ut ex aduerso cernere liceat, sed in temporibus. Saepius excitatur auditu, quam uisu. De aspidem miraculum a Philarecho traditur. Cum ad mensam cuiusdam ueniens in Aegypto aleretur aspidem, enixam catulos, quorum ab uno filium hostis interemptum, illam reuersam ad consuetudinem cibi, intellexisse culpam: & necem intulisse catulo, nec postea in teclum id reuersam. Halicacabi radice propius admota sopiuntur aspides. Nusquam constat aliquem ictu aspidis percussum euasisse. Aspis somniculosa a Sisenna dicta fuit, quod somnum laetiferum morsu inducat. Pharias.] Aegyptias, ut diximus, Quoniam uis aspidis inuitabilem uim necis inducit, creditum est ob id, Aegypti regum morem ueterem fuisse, diademata aspidis imagine distincta gestare. Aspides quinq; cubitorum gigni obseruatum est. & ut plurimum atrii coloris, aut etiam cinericei: fuit & aliquando fulua uisa. Tacti morsu, horas uix quatuor supersunt: sed sequitur mox praefocatio, ac spasmus cum singultu. Sunt & aspides campi orbicularis, aut ubi aspides multae reperiuntur. & aspis & idos scutum, siue clipeus. Perisse creditur aspidis morsu Cleopatra Aegyptiorum regina. Prouocat umb.] prouocat hostem umbra caudae, quam attollens ictus irritos auersus excipit. Obliquosq; ca.] id est, quod Plinius dicit, obliquo capite inuadit in fauces. Comprensur.] frustra cauda occupata in fauces irruit, & quidem citra letale uirus. Pestis irrita.] uirus non letale defluit e gutture, & ui emittitur.

Fraudibus.] Re-
 al. occultis, fert obiter causas cladi futurae Prior prospera pugna insolentior Curionem fecit: deinde parum rea

Fraudibus euentum dederat fortuna, feroxq;
 Non exploratis a occultis uiribus hostis
 Curio nocturnum castris erumpere cogit,
 Ignotisq; equitem late discurrere campis:
 Ipse sub aurora primos excedere motus
 Signa iubet castris, multum frustra q; rogatus,

putabat apud se fraudem Punicam: & ignorabat post Saburam ipsum Iubam regem in insidijs esse. Euenit.] fortuna dedit successum

A *successum dolis regis, quod Curio non reputaret se à parua Sabura manu ad locum insidiarum trahi posse. Hostem occultum Iubam uocat, qui ponè sequebatur. Nocturnum.]* Cùm

Vt Libycas metuat fraudes, infecta q; semper Punica bella dolis, leti fortuna propinqui Tradiderat fati iuuenem, bellum q; trahebat Autorem ciuile suum. super ardua ducit Saxa, super cautes abrupto limite signa, Quum procul è summis conspecti collibus hostes Fraude sua cessere parum, dum colle relicto Effusam patulis aciem committeret aruis.

tem eum fuisse indicat. Trahebat.] bellum Ciuile ducebat Curionem ad moriè, qui Trib. pleb. stimulos Cæsari, & faces addiderat, ad bellum Ciuile. Super ardua d.] Equites, re

enim rem prælio committere constitit. Curio, quod audiret Saburam cum mediocribus copijs missum, Viæ eâ appropinquare, successu superioris pugnae elatus, fiducia rei bene gerendæ omnem equitatum prima nocte ad hostium castra, quæ ad Bragadam erant, emisit. His castris præerat, ut dictum est, Sabura, de quo antea fuerat auditum. Sed rex cum omnibus copijs sequebatur: & sex M. passuum à Sabura confederat.

Nocturnum.] Equites missi nocte iter confecerunt, & inopinantes hostes aggressi fuerunt Numidæ barbara sua consuetudine nullis ordinibus passim confederat, quos somno sepultos, inconditos, intra extraq; munitiones & dispersos adorti magnum eorum numerum interfecerunt. sed plures recentis cæde perterriti profugerunt. Inde equites ad Curionem reuersi captiuos secum ad eum duxerunt, reliquos fuga dilapsos in castra compulerunt. Brumpere c.] exire, ut barbaros imprudentes adorirentur. Discurrere.] diuagari per campos inexploratos. Ipse sub aurora.] Curio quarta uigilia cum omnibus copijs, quinque tantum cohortibus præsidio castris relicto, subsequutus fuit. Rogatus.] à præfecto equitum Cn. Domitio, & alijs equitibus.

Libycas frau.] quas porrò Libycas fraudes dicit, luculentius statim reddit, Punicas artes, ut allusum sit ad parcemiam, Punica fides. Pœnorum enim fides in pro uerbiu abije, quod ea gens peculiariter periurij, & uanitatis notata sit. Liui. libro secundo, tertiæ decad. quæ Punica religione seruata est fides ab Annibale. Maximus apud Iulium Capitolinum. Afri, inquit, fidem Punicam præstiterunt. Salustius in Iugurtha. Comperio Bochum magis Punica fide, quam ob ea, quæ prædicabat, simul Romanos, & Numidam spe pacis detinuisse.

C *Dolis.] quod Pœni semper dolis, & astu usi fuerint. Quare Liuius scribit, perfidiam plusquam Punicam, in Annibale fuisse. Iuuenem.] Curionem, quem uix militari ætate fuisse liquet ex Cæsare, qui adolescen-*

tem eum fuisse indicat. Trahebat.] bellum Ciuile ducebat Curionem ad moriè, qui Trib. pleb. stimulos Cæsari, & faces addiderat, ad bellum Ciuile. Super ardua d.] Equites, re bene gesta (ut omnia diligenter ordine referantur) cùm retro castra repeterent, in Curionem, qui quadrato agmine incedebat, inciderunt. Ille suorum successu lætus, cùm ex captiuis tantum quæsuisset, quis præfesset castris, responsumq; fuisset, Saburam, haud ultra de rege sciscitatus studio conficiendi iueris, proxima respiciens signa, Videatis ne, inquit, milites, captiuorum orationem cum perfugis conuenire: abesse regem, exiguas copias missas esse, quæ paucis equitibus pares esse non poterunt? Inde paucis eos hortatus fuit, ad prædam, & gloriam parandam: quæ ab eo inflatius commemorabantur, prolata simul sunt spolia, producti sunt homines capti, & equites: ut quicquid temporis intercederet, id uictoriam morari uideretur. Inde equitibus sequei iussis, iter accelerabat, ut ex fuga perterritos adoriretur. Sed equites tota nocte itinere faciendo lassii subsequi non poterant, sed alij alijs locis subsistebant. At Iuba certior factus à Sabura de nocturno prælio, duo milia Hispanorū, Gal-lorumq; equitum, pediumq; lætissimorum partem illi subsidio clam misit, quos ad custodiam corporis sui circa se habere consueuerat: ipse sedato gradu cum 40. elephantis instructo agmine sequebatur, suspicatus, quod erat, præmisso equitatu, Curionem haud multo post ad futurum. Sabura suis edixit, ut simulato metu, quæ longissimè possent, hostem cursu fatigarent, se uerò, cùm opus esset, signum pugnae daturum: simul quæ uellet, imperaturum. Curio ueram fugam arbitratus, barbaros per aliquot millia passuum, ex superioribus locis, quæ poëta hoc loco, ardua saxa, & cautes appellat, copijs deductis, sequitur: ex quibus locis cùm longius esset progressus, exercitu iam labore confectio, 16. milium spatio, repente Sabura agmen conuertit. Cessere pa.] sic enim iusserat rex, ut simulatione timoris paulatim cederent, ac p[er] se referrent, atque ita suis mandarat Sabura. Patulis eam.] Copias, inquit Cæsare, ex locis superioribus in campum deducit.

Ille fugam cred.] Curio, ut modo retuli, ueram fugam arbitratus, barbaros per aliquot milia passuum sequutus fuit. Aciem deiecit m.] nam 16. milia passuum iam exercitus progressus fuerat, cuius itineris confecti labore defatigatus fuerat, cùm Sabura agmen conuerteret. Atque illi erat doli, quos tum pa-

Ille fugam credens simulatæ nescius artis, Vt uictor medios aciem a deiecit in agros. Tunc primum patuere doli, Numidæq; fugaces Vndiq; completis clauserunt montibus agmen. Obstupuit dux ipse simul, perituraq; turba. Non timidi petiere fugam, non prælia fortes, Quippe ubi non sonipes motus clangore tubarū Saxa quatit pulsus, rigidos uexantia frenos Ora tenens, spargitq; iubas, & surrigit aures, b Incertoq; pedum pugnat non stare tumultu. Fessa iacet ceruix, fumant sudoribus artus, Oraq; proiecta squalent arentia lingua, Pectora rauca gemunt, quæ creber anhelitus urget, Et defecta grauis longè trahit illa pulsus, Siccaq; sanguineis durefcit spuma lupatis.

tuisse primum dicit. Hortatu tamen Curio- d al. proiecit. nis ferociter prælium iniuerunt Roman. Sic Cæsare scribit. Dat signum suis Sabura, aciem confluit, & circuire ordines, atq; hortari incipit, sed pediatu dun- b al. Incer- taxat procul ad speciem uitur. Equites in aciem mittit. Hæc ille, Crescente inde pugna barbarorū acies

continuo auerta est. alijs super alios à rege aduenientibus. Dux ipse.] Curio admiratus fuit, unde tam subito tantæ copiae, cum barbarorum paucitate paulò ante contempisset. Non timidi.] Non deerat negotio Curio, suosq; hortabatur, ut spem omnem in uirtute reponerent. Itaque neque militibus defessis, neque equitibus, quamuis paucis, & labore confectis, studium ad pugnandum, uirtusq; deerat. Sed ij, in quancunque partem impetum fecerant, hostes cedere cogebant. Reliqui in itinere à tergo subsistebant. Non praelia f.] Vt non fugiebant timidi, ita postremo non poterant pugnare, quia undique degrauebatur Romanum agmen, cum insigni paucita-

te, tum quia uiribus exhausta corpora ad terram defluebant sua sponte. Ac tum demum pavor, & luctus animos occupare cepit. Caesaris uerba hæc sunt. Sed neq; longius fugientes prosequi, neq; uehemētius equos incitare poterat. At equitatus hostium ab utroq; cornu circuire aciem nostram, & auersos proterere incipit. Saxa qua. p.] ubi equites lassifaciendo itinere, non poterant procurrere in hostes, sed tardè ob insectatione incedebant. Copiosè dilatata equorū lassitudinem à signis. Areatia.] siti torrida. Lupatis.] In proprio est freni genus asperrimi, sumpto nomine gramaticis placet, à lupinis dentibus, qui inæquales sunt, & propterea morsus asperrimus est.

Iamq; gradum.] Equi neque calcari-
bus, neque uerberibus
ad cursum agi pote-
rant. Imò ne ipsi qui-
dem milites, in loco
manere, neque ordi-
nes seruare, neq; pro-
currere, neque casum
subire sustinebant.

Vulneribus co-
nimius est in equorum
tarditate, & lassitu-
dine amplificanda.

Neq; enim.] quod
Casar ad milites, id
posita ad equos trans-
fert. Nostros, inquit,
uires lassitudine defi-

ciabant. Tantam profer.] eosq; solum stimulis & cal-
caribus impellitur, ut agrè ad hostes perueniat, & præ-
sens atque inuitabile uulnus accipiat. Quo breuius spa-
tium hoc certior ictus est, & teli iactus minus fallit. Edis-
uerso, ea quæ longius absunt, & extra telorum iactum,
in tuo sunt, & extra periculum: in quam sententiam, e-
tiam in prouerbium cessit, extra telorum iactum. In præ-
lijs enim qui nolunt ferri sagittis, longius subsistunt se,
quàm ut contingi iactu teli possint. Vnde illud frequens
apud historiographos. Iam ad iactum teli peruenerant.
Quint. Curtius libro 4. ut extra iactum teli essent.
Nondum ad iactum teli peruenerant. Et Græci τὸ πρὸ τῆς
βέβης dicunt. At uia. Af.] à signis, impetum Afrorum
describit. ubi illi impetum facerent, equorum concursu
campi tremere uidebantur: ingens sonus equorum impul-
su edebatur, & ingens puluis in nubè excitabatur. Et com-
parationem à natura uentis omnium uiolentissimi, ducit.

Bistonio torquetur.] quantum pulueris ui boreæ, qui

Iamq; gradum neq; uerberibus, stimulisq; coacti
Nec quamuis crebris iussi calcariibus, addunt.
Vulneribus coguntur equi, nec profuit ulli
Cornipedis rupisse moras, neq; em̄ impetus illis,
Incurfusq; fuit, tantum a profertur ad hostes,
Et spatium iaculis, oblato uulnere, donat.
At uagus Afer equos, ut primum emisit in agmē,
Tunc campi tremuere sono, terraq; soluta
Quantus Bistonio torquetur turbine puluis.
Aëra nube sua texit, traxitq; tenebras.
Vt uero in pedites fatum miserabile belli
Incubuit, nullo dubij discrimine Martis
Ancipites b steterant casus, sed tempora pugnae
Mors tenuit, neq; enim licuit procurrere contra,
Et miscere manus, sic undiq; septa iuuentus
Cominus obliquis, & rectis eminus hastis
Obruitur, non uulneribus, nec sanguine solum
Telorum nimbo peritura, ac ponderi ferri,

cant, & regionem. Quid. Et tuta à bello Bistonis ora
fuit. Est & gruis epitheton Bistonis. Suidas, βίστωνια.
ἐπιθετον τῆς γερᾶν. quasi Threiciam gruem dicas.
Apollonius de Orpheo.

βίτωνιον φέρουσαν τὴν ἐξέρχου ἀοιδίαν.
Tradunt Bistones dictos à Bistono filio Martis, aut filio
Terpsichoræ. Stephanus putat à filio Paonis, qui Marte
prognatus fuit. Aëra nube f.] hyperbole pulueris in cæ-
lum assurgentis concursu equorum. Vt uero in.] Curio
ubi re perditã uidit, suis edixit, ut proximos colles occupa-
rēt, eoq; iussit inferri signa. Sed Numidæ Romanos præ-
uenerūt, tumultuosèq; celeri cursu occuparunt, ne ed Ca-
rioni pateret receptus. Tum uero passim facta fuit fugæ
multiq; aut ferro, aut equorum attritu, medio conatu op-
pressi fuerunt. Et dubium Martem, τὸν ἀλλοφρόσαλ-
λον, appellat, dubiam uictoriam, nunc huc, nunc illuc se
inclinantem. Sic undiq;.] epiphonema in tragicam fa-
ciem terre cladis, quæ totis campis accipiebatur.

Ergo acies.] Cū
uelit poëta innuere o-
mnes pedites ad unum
interfectos, post fugã
totius exercitus ani-
maduersam, canit re-
liquos in orbem se col-
legisse modicum: & si
quem timor capiebat,
qui in medium orbem

Ergo acies tantæ paruum spissantur in orbem.
Ac si quis metuens medium correpsit in agmen,
Vix impune suos inter conuertitur enses.
Denaturq; globus, quantum pede prima relato
Constrinxit gyros acies. non arma mouendi
Iam locus est pressis, stipataq; membra teruntur.
Frangitur armatum colliso pectore pectus.
Non tam læta tulit uictor spectacula Maurus,
Quàm fortuna dabat, fluuios non ille cruoris,
Membrorumq; uidet lapsum, & ferentia terram

irreperet, parum abe-
rat, quin in suorum stri-
dos gladios irrueret.
Constrinxit gy. hoc
est, quantum illi, quã
primum gyrum con-
tra hostes tenebat, me-
tu impressionis hos-
tilis referebant pedes
tatum illi, qui in or-
bem esse-

A sum cesserant, cōstrin-
gebatur magis. Qua-
re dilucidè addit, iam
nullum interiorib. lo-
cum mouendi arma
relictum fuisse. Col-
liso pec. p.] corpora

Corpora, compressum turba stetit omne cadaver.
Excitet inuisas diræ Carthaginis umbras
Inferijs fortuna nouis, ferat ista cruentus
Annibal, & Pœni tam dira piacula manes.
Romanam superi Libyca tellure ruinam
Pompeio prodesse nefas, uotisq; senatus,
Africa nos potius uincat sibi.—

Romanam superi
Libyca tellure r.]
clausula cœdis cōstat
exclamatione in De-
os, qui hac clade uisi
fuerunt rem gratam
Pompeio, & senatui
facere, cum fatius fu-

armata, armatis cor-
poribus illisa dissiliebant, frangebanturq;. Quid igitur
hinc sequutum fuit aliud, nisi dira clades, & globi Roma-
ni internecio? Non tam læ.] Priusquam ad Curionis
interitum transat, ad affectus concitandos paulisper di-
greditur. Maurus.] uel rex Iuba: uel per intellectione:
Mauri: quasi fortuna lætius spectaculum dederit, quam
illi spectarunt. Subiicit ætiologiam, quod neq; riuos san-
guinis, neq; corporum casus, neque casorum aceros ipse
uiderit præsens, cum cadauera non strata iacerent, sed
propter multitudinis densitatem, erecta. Excitet inui-
sas.] Prouocat fortunam, ut hac aduersa pugna, & cla-
de Romanorum gratificetur Afris, maxime Carthaginen-
sum mortuorum manes, qui ab ijs euersi fuerunt. Infe-
rijs no.] Sunt enim inferiæ mortuorum sacra, que sol-
uuntur inferis. Vergilius.

Totidem quos educat Vfers

Viuentes rapit inferias.

Parentalia eadem dicebantur: & parentare, mortuis sa-
cra facere: siue quod parerent mortuis, qui uiui ita face-
re iusserant: siue quod filij parentibus ea præstarent. Ita q;
abundè umbris Carthaginensium hac cæde Romano-
rum parentatum fuit. Annibal, & Pœni.] Commemorat
omnium quos unquam Romani habuerunt infestissimum
hostem Annibalem Pœnum, quasi illi maxime inde alijs
Pœnis hæc piacula missa sint, hoc est, sacrificia.

Curio fu, ut v.] Cæ-
dem Curionis paucis
uerbis absoluit. Curio
ubi rem perditam ui-
dit, suis edixit, ut pro-
ximos colles occupa-
rent, eoq; signa infer-
rent. Sed hostes præue-
nerunt, & tumultuose
celeri cursu occupa-
runt, ne eò Curioni pa-
teret receptus. Tū ue-
rò, ubi passim fuga sce-

—Curio fusas
Ut uidit campis acies, & nescire tantas
Permisit clades compressas sanguine puluis:
Non tulit afflictis animam producere rebus,
Aut sperare fugam, ceciditq; in strage suorum
Impiger ad letum, & fortis uirtute coacta.
Quid nunc rostra tibi prosunt turbata, forumq;
Vnde Tribunitia plebeius signifer arte
Arma dabas populis? quid prodita iura senatus?
Et gener, atq; focer, bello concurrere iussi?
Ante iaces, quam dira Duces Pharfalia confert,
Spectandumq; tibi bellum ciuile negatum est.

da fieret, & multi ferro
su opprimerentur, dux ipse à suis monitus fuit, ut cum ijs
equitibus, qui adhuc circumstabant, sibi salutem quære-
ret. Tum ipse forti animo negauit se amisso exercitu, quò
sua fidei commissum à Cesare acceperat, amplius uictu-
rum: atq; ita ad extremum in conferta hostium acie dimi-
cans conceidit. Quin audiamus Casarem ipsum disertè
eam rem narrantem. Tum uerò, inquit, ad summam de-
sperationem nostri perueniunt: & partim fugientis ab
equitatu interficiuntur, partim integri procumbunt. Hor-
tatur Curionem Cn. Domitius præfectus equitum, cum
paucis equitibus circumstans, ut fuga salutem petat, atq;
in castra contendat, & se ab eo non discessurum pollice-
tur. At Curio nunquam amisso exercitu, quem à Cesare
fidei commissum acceperat, se in eius conspectum reuer-

isset, id eos ruina Afrorum facitasse, quam cum in-
ternectione florentissimi exercitus Romani, id que in
Africa. Vel ut Glareanus exponit, quod poëta uelit,
tum Pompeium, tum senatum tam piuum, ac magnani-
mum uideri, ut malit Afros uincere Romanos sibi, quam
Pompeio, ac senatui. Militibus serè ad unum interfecit,
cum ex equitibus, qui in castra refugerant, cum ijs, qui
ad castrorum præsidium remanserant, alij in naues tre-
pide præcipitati, in Siciliam transmiserunt: alij Varro
dediti, eo inuidio, ac querente, non licere sibi fidem de-
ditis præstare, Iubæ regis iussu in Vtica mœnibus con-
stituiti, telorum multitudine sunt confixi. Verba Cas-
aris ita habent. Reliquæ copiæ missis ad Varrum noctu
legatorum numero legionibus, sese ei dederunt. Quo-
rum cohortes multum Iuba postero die ante oppidum
conspicatus, suam esse prædicans prædam, magnam par-
tem eorum interfici iussit: paucos electos in regnum re-
misit. Cum Varro suam fidem ab eo lædi quereretur,
neque resistere auderet, ipse equo in oppidum uectus,
prosequentibus compluribus senatoribus: quo in nume-
ro erat Ser. Sulpitius, & Licinius Damasippus. Paucis die-
bus, quæ fieri uellet, Vtica constituit, atq; imperauit: die-
busq; æquè post paucis se in regnum cum omnibus copijs
recepit. Vincat.] hoc est, uictoriam ad se transferat,
non ad Pomp. aut sen.

surum confirmat: atq;
ita prælians interfici-
tur. Hæc ille. Ani-
mam prod.] amissò
exercitu, diutius in ui-
ta superesse. Ceci-
dit.] fortiter pugnan-
do occubuit: & ut Cæ-
sar dicit. Atq; ita præ-
lians interficitur. Im-
piger ad.] strenuus
ad mortem, cum alio-
qui cum parte equita-
tus in castra euadere potuisset. Patebat, inquit Florus, ui-
cto fuga sed pudor suasit, ut amissum sua temeritate exer-
citu, morte sequeretur. Quid nunc ros.] per auersio-
nem exclamat in Curionem, qui è rostris Tribunus plebis
uocis suæ classico ciues ad bellum ciuile hortatus fuerat,
grandi ære à Cesare corruptus, ut mox diceret: qui spe-
rarat, Casare uictore magnam in imperio dignitatem. Ro-
stra bello Latino Antiatium nauibus, partim in nauale
subductis, partim incensis detracta Romam translata fu-
isse proditum est, ex quibus suggestum in foro fuit excul-
tum, id templum rostra ob eam rem dixerunt. Erant hæc
rostra ante curiam Hostilianam. Sub dextra horum à comi-
tio locus erat, in quo nationum legati subsistebant, qui ad
senatum mittebantur. Hic Græcostasis appellabatur à
Græcis, propter nationum excellentiam. De rostris ita Li-
uius

uius. Naues Antiatum partim in naualia Romae subdu-
 Et, partim incense: rostrisq; earum suggestum in foro
 exstructum adornare placuit. Rostraq; ad templum appel-
 latum. Et Plinius lib. 16. capite 4. tradit, rostra nauium
 antea tribunali praefixa foro, decus fuisse, ueluti P. R. ipsa
 corona imposta. Itaque rostra conscendebant, qui erant
 concionarij. Hic Plutarchus scribit C. Caesarem Quae-
 storem Iuliam amitam & uxorem Corneliam defunctas,
 e more, oratione laudasse Iuuenal. Satyr. 10. de Cicerone
 loquens.

Ingenio manus est, & ceruix caesa, nec unquam
 Sanguine caudicis maduerunt rostra pusilli.
 In foro igitur, e rostris, & pulpitis ad populum in concio-
 nem aduocatum habebas orationem. Fuit hic Curio ue-
 hemens in dicendo, ut modo meminimus, unus ex tribus
 oratoribus clarissimis in Curionum familia. Plebeius
 sig.] Tribunus Pleb. periphrasis. Cur eum plebis signife-
 rum uocetiam dicitur. Erant Trib. Pleb. reuera, plebis
 signiferi. Plebs in secessione in montem Saerum per Me-
 nemium Agrippam legatum, summum ea tempestate ui-
 rum, anno 17. post fugam Tarquiniorum obinuerat, ut
 certi foederis pactione, plebeios magistratus de suo corpo-
 re crearent. Itaque initio duos Trib. plebs habere cepit.
 Proxima inde secessione, additi fuerunt tres, ac paulo post
 quinque alij. Decem hoc pacto in Plebem Rom suam ha-
 buerunt iurisdictionem. Horum tanta paulatim creuit &
 potestas, & auctoritas, ut quicquid senatus decreuisset, id
 tum demum ratum haberetur, si Tribuni approbauissent.
 Hi stabant in curia uestibulo, coaelo senatu: & quacunq;
 ibi decreta essent, Tribunis excutienda tradebantur, ut
 si ea e republ. fore uiderentur, approbarent, sin secus, reij-
 cerent. Quae approbabant, ijs in tergo adijciabant liti-
 ram T. Atq; haec quidem maxima erant partes Tribuno-
 rum intercedere S. C. Minores uero, leges ferre ad popu-
 lum, quae a plebe Plebiscita dicebantur. In his rogandis
 patribus non licebat interesse, nec in prouincijs Proconsu-
 laribus assignandis. Istud uero ad nostrum institutum per-

tinet, (nam caetera apud A. Gell. de Tribunitia potestate A
 extant ex Labeonis Antistij sententia, & opud Fenestela
 lam repetita) si caeteri omnes Tribuni unam rem aliquam
 probassent, unus interim eorum, id prohibuisset fieri, eius
 auctoritas prohibentis caeteris omnibus anteponebatur, ut
 reliqui uni eadere cogerentur. Accidit id tum, cum Curio
 se collegis opponeret. Erat re uera haec potestas pestis rei
 pub unde ad ultimum hoc ciuile nefas fuit ortum seditio-
 sus magistratus, per quem ius consulare semper fuit immi-
 nutum: non enim Tribuni Consulibus parebant, quos plebs
 sacrosanctos esse uoluit, quos uiolare capitale erat. Fuit
 ergo plebeius signifer. Cum enim Trib. Pl. Caesaris causam
 ac dignitatem defendendam suscepisset, saepe fuerat
 senatui pollicitus, si quem tumor armorum Caesaris lede-
 ret, tum aut quia Pompeij dominatio, & arma no parum
 terroris foro inferrent, discederet uerq; ab armis, exerci-
 tusq; dimitteret, eo facto ciuitatem libera, & sui iuris fu-
 turam. Neq; uero hoc tantum Curio pollicitus fuerat, ue-
 rum etiam per se discessionem coeperat facere. Quod ne
 fieret, amici Pompeij, & Consules iusserunt, atque uiam
 moderando abiuerunt. His artibus obtinuit, ut eluderet
 aliquamdiu senatum. Arma da, p.] contemptim, & per
 uisum hoc rogat, ut hominis amentiam proponat, igno-
 rantis, ut cum ad exitu belli usq; superuicturus sit. Pro-
 dita iura.] Curio tradidit senatum Caesari, cum ingenti
 are ab eo corruptus omnia uenalia haberet. Et gener.]
 Cum Pompeium, & Caesarem inter se commiseris: To-
 nies nunc dictum est, eum omnium Tribunorum uiolenti-
 simum fuisse, teste Suetonio & unum prope authorem
 belli ciuilis, unde amplissima praemia expectabat. Antea
 iaces.] pathos ab habitu. Caesari prius fuit quam fecer, &
 gener in Pharsalia concurrerunt, unde factum, quod ui-
 toriam non uiderit. Pharsalia] campi Pharsalici, in
 quibus de summa rei pugnatum fuit De Pharsalo oppi-
 do Thessaliae condito ab Acrisij filio, circa quod de uictio-
 nis pugna fuit, in primo dictum est. Sp. etiam duntq;.]
 pugna Pharsalica, in qua ciues consurreterunt.

Has urbi mis. De-
 inde postea exphonesi
 suam auerit ad ciui-
 tatis primarios, qui si-
 mili fortuna luant ci-
 uilia bella, quae ipsi
 uel concitarunt, uel
 sua temeritate, & a-
 mentia susceperunt.
 Faelix Roma,] A-
 lia exphonesi prosequi-
 tur ciues Romanos,
 quos tum demum fo-
 lices, adeoq; per om-
 nia beatos fore praedi-
 cat, si perinde ipsis li-
 bertatis afferenda ra-
 tio haberetur, atque
 uindicanda iniuria.
 Sed in superos trans-
 fert culpam, quib. ita
 uisum est. Libycas eu.] Mox patheticè rursus auerit
 orationem ad miserabilem fortunam caesi Curionis, cuius
 corpus uulueribus, auibusq; rapacibus dilaniandum relis-

Has urbi miseræ uestro de sanguine pœnas
 Ferre datis, luitis iugulo sic arma potentes.
 Faelix Roma quidem, ciuesq; habitura beatos,
 Si libertatis superis tam cura placeret
 Quam uindicta placet, Libycas en nobile corpus
 Pascit aues, nullo contectus Curio busto.
 At tibi nos (quando non proderit ista sitere
 A' quibus omne æui senium sua fama repellit)
 Digna damus iuuenis meritæ præconia uitæ,
 Haud alium tanta ciuem tulit indole Roma,
 Aut cui plus, leges debent recta sequenti.
 Perdita tunc urbi nocuerunt sæcula, postquam
 Ambitus, & luxus, & opum metuenda facultas,
 Transuerso mentem dubiam torrente tulerunt,
 Momentumq; fuit mutatus Curio rerum,
 Gallorum captus spolijs, & Caesaris auro.
 Ius licet in nostros a iugulos sibi fecerit ense
 Sylla potens, Mariusq; ferox, & Cinna cruentus,
 Caesarexq; domus series, cui tanta potestas
 Concessa est: emere omnes, hic uendidit urbem.

Et quemad-
 modum inquit, Home-
 rus, lib. Iliad. 1. de ca-
 forum ad Troiam he-
 roum corporibus ca-
 nit, deq; clade per ira
 Achilles accepta,
 ἢ μὲν ἀχαιοὶς
 ἀλγὲ ἐθνεῖν,
 ποικίλῃ δ' ἰσθῆ-
 νος ψυχὰς διόλι προ-
 ἰκνεῖν
 ἠρώων, αὐτὸς δ' α
 ἐλώρια τέχε νέου
 σιν,
 οἰωνοῖσιν πασι
 διὸς δ' ἐτελεύτητο βο-
 λῆ. id est,
 Quae dedit innu-
 meras cladis immittis
 Achuis,
 Tum quæ heroum animas multas demiserit orco,
 Tempus id ante suum, & quæ dilanianda reliquit
 Corpora uulueribus, canibusq; rapacibus, ergo

al. iugulos
 nostros.

Sic

2. Sic fuit illa Louis summi suprema uoluntas. Potentes.] Reipub. oppressores, & qui per tyrannidem inuadiis, & obtineis imperia, & fastigia rerum. Notat Neronem, & superiores Cæsares non solum, uerum etiam eos ipsos, qui superioribus ciuiliū bellorum temporibus tragœdiam uere tragicâ egerint, ut postea hoc ipsum non dissimulabit. Nullo con. Curio b.] inhumatus, & indeflectus. Addit pathos à loco, in Libya, in hostili terra, procul ab orbe Romano, procul ab aris, & focis. A genere pathos: ex domo Curionum, unde clarissimi oratores prodierunt: auus prior, inde pater, uiri continentia scriptoribus celebrati. A uirtute, uir, imò iuuenis potius, bello natus, & belli artibus clarus. Arbitrabantur prisca mortales, corpore inhumato, umbras mortuorum, citra ripam Stygiam errantes non quiescere, sed fursum ac deorsum perpetua in quietudine uagari. Quare ijs, qui uel simili casu, uel mari perissent, uel in terra hostili, canothaphium erigere consueuerunt. At tibi nos iuue.] Pathos ab ætate, qui uix militari ætate, quod & Annibal de Scipione dicebat, iuuenis foriter pugnando cecidit. Quando non pr.] Parenthesi includit laudes Curionis, quas, licet Cesaribus infestus semper poëta, testatur propter egregiam uirtutem pro suo imperatore, se præterire nõ posse, ut afferat nomen, & facimus eius etiam uel inuitus ab immortalitate. Senium pro obliuione, temporū iniuria quare rei memoria intercidere potest, usurpat. Quid autem interstet, inter senium, & senectam, opinor liquere satis. Senium minus est, quàm Senectâ, quæ extrema, & propè ad decrepita usq; ætatem pertinet. Auertit uerò ἀπογοῶν, orationem, ad affectus concitandos, ad Curionem, qua totum hunc locum, & libri quarti catastrophem exstamando, & insecando opes, & ciuile nefas, absoluit.

Hand al.] Hyperbolicis transiit laudes Curionis, sed quo iudicio, haud ausim affirmare, quod Roma non produxerit ciuem tanta indole, & cui leges plus acceptu ferrem, sequenti æqua, & bona. Sed respexit poëta ad Curionis priores actiones, ut apparet, Tribunus enim plebis factus statim Cæsari inimicissimus, omnes eius actiones rescindere conabatur. Alioqui, quod ad indolem attinet, præter belli artes, & eloquentiam, tum autem & nobilitatem, nihil uideo, quo commendetur, aut omnibus ille superioribus præluxerit. Perdita tunc. u.] Verè hoc poëta C attextit, & transtulit eius incontinentiam in temporum uitia, quibus omnia luxuria, libidine, ambitione scatebant. Et opum m. f.] Cum totius orbis opes Romam translata essent, quibus non explebatur non modo Romanorū auaritia, sed luxur augebatur, & gula instrumenta alia, atq; alia querebantur, quibus corrupta iuuentus omnes facultates absumebant, & in omnem libidinem dissoluebantur. Rebus absumptis omnibus, æs alienum cõtrahabant. Hinc furta, stupra, parricidia, et coniurationes intestinæ, seditionesq; orta fuere, cum soluendo non essent. Hinc factum, cur inopia adacti omnia Romæ uenalia haberent. Inter quos Curio exiit, ut paulò mox dicetur. Trãuerso torr.] à recto, bono, & æquo mentè Curionis abripiere. Metaphora à nõ animali, ad hominem. Momentum f.] Et Curio in diuersas partes tum moribus, tum studijs imitatus, fuit non minima portio rerum ciuiliū, & corruptus à Cæsare multo Gallico auro ut ære alieno subtenetur. Quare eò uolentius Cæsaris auctoritatem, &

dignitatem tuebatur, quod infestius ipsum ante impugnerat. Gallorum ca. f.] Causa, cur in diuersum mutatus fuerit, momentum non leue rerum ciuiliū, quod Gallicis spolijs, & auro Cæsaris fuerit corruptus. Ius licet in] Concludit totam hanc catastrophem, graui epiphonemate in tyrannidem Curionis qui plus cæteris omnibus ualuerit, qui suam potestatem exercere. Enumerat uero lentissimos aliquos Consules Romanos, qui tantum sibi iuris uindictarunt in ciuitatem, quantum uoluerunt: de quibus superioribus libris satis disputatum fuit. Sylla, Marius, Ciana, capita fuerant prioris belli ciuilis. Cæsarexq; d. fe] Sed Cæsaris familia, quæ longa serie imperauit, tantum, quantum unus Curio, præstare non potuerit. Illi emerunt, hic uerò uendit urbem. Hoc genus proditores patriæ grauius perstringit Maro in 6. Aeneidos, qui omnia turpi auro uenalia habent.

Vendit hic auro, inquit, patriæ, dominumq; potentè, Imposuit.

Accepta pecunia ab æquo transuersi aguntur.

Notum est Iugurthæ responsum, de inexplebili Romanorum auaritia, quos auro corruptos totos suos fecerat. Urbem uenalem, si bonum emptorem reperires. Cæsar pecunia ad Curionem missa Romam multos sibi conciliarat. Quid id aliud fuit, quàm emere, & uendere imperiū? qui dominum sibi præficere malebant, quàm dulce libertatis nomen sibi retinere. Quod ueteres taniope detestabantur, & Rhadamanthis questionibus dignum ducebant, id nostra memoria non fuit nouum. Sed haud perinde in culpandi sunt, qui aliena emant, atq; illi, qui ære natae solum, quo homini nihil dulcius inuita esse debet, diuendunt: & ex libertate in duram seruitutem cõiungunt. Natura omnes initio liberos creauit, ideoq; omnes libertati studet, quam qui iugo cõmutant, auro corrupti bis contra naturam faciunt, homines in patriam impii. Cum enim hanc, non solum cum fortunarum iactura, uerum etiam uitæ periculo tueri omnes mortales debeant, merito homines id genus τὸς ὑποδόρας inter impios puniri poëta tradunt. Et quanquam ἡ ὑποδορία potètib; grata est, ipsos tamen proditores pessimè oderunt. Vendit auro.] Valer. Max. lib. 9. scribit sexcenties sestertium æris alieni à Curione contractum, famosa iniuria nobilium iuuenū, hoc est, quindecies, centum millibus coronatorum, si rectè supputet Gulielmus Budæus. Et ære alieno Curionem liberatum à Cæsare, prodidit Plutarchus in huius, & Pompeij uita. Verba Valerij adscribam. Consimilis mutatio in domo Curionum extitit. Siquidem forum nostrum, & patris grauisimum supercilium, & filij sexcenties sestertium æris alieni aspexit contractum, famosa iniuria nobilium iuuenum. Itaq; eodem tempore, et in iisdem penatibus diuersa secula habitauerunt: frugalissimum alterum: alterum nequissimum. Sed infinitis partibus summam minorum alij in literas miserunt, 27. aureorum millibus eum à Cæsare corruptum fuisse, ut tribunitia potestate nauiter se tueretur. Verum ea summa uilior est, pro tanti imperij amplitudine, ut pluris propè uix trium millium circuitu pass. Goica diuio constaret, si uenalis esset. Sed corrupte illam, ad eius dignitatem tuendam, uenditionem urbis nominat, in quam sententiam olim, & Iugurthæ uox excepta fuerat, urbem uenalem, & si emptorem inuenis, cito perituram.

M. ANNEI LVCA
 NI CORDVBENSIS POETÆ CLA-
 RISSIMI, DE BELLO CIVILI,
 LIBER QVINTVS.

CVM COMMENTARIIS AC EXPLA-
 nationibus eruditissimis D. LAMBERTI HORTEN-
 SII MONTFORTII.

ARGVMENTVM IN QVINTVM LIBRVM
 M. Annei Lucani, per SVLPITIVM.

Quintus in Aegypto narrat te Magne senatum
 Constituisse ducem: tum Delphica consulit antra
 Appius, & domitis rediens iam Cæsar Iberis,
 Componit sæuos intra sua castra tumultus.
 Et Dictator abit, nec non & Consul ab urbe
 Brundisium, classem recipit, Pharsalia cymba
 Penè Ducis perijt temeraria, nauigat inde
 Marcus, & in Lesbum te uir Cornelia mittit.

IC alterna] Epiphonemate in-
 stantiam fortuna, qua nunc hic, nunc il-
 le uictor euaserat, Quintum librum or-
 ditur. Prior Põpeius Italia pulsus fuit,
 inq̃ duobus exercitibus florentissimis

spoliatus, Hispanias, & Siciliam & proximas insulas unã
 cum Masilia amiserat. Inde Cæsaris inuicem Duces ad
 Cereyram in Adriatico nauali clade afflicti discesserãt:

mox rursus in Libya,
 à Iuba Curio cæsus
 fuit. Atq̃ eũ ad modũ
 Cæsar, & Põpeius ui-
 cissim uulnera belli
 acceperunt, quos for-
 tuna in euctum Phar-
 salicæ pugne serua-
 uit, cum uterq̃ sibi cõ-
 sideret, & pares ambo
 uiderentur. Mace-
 dũm.] syncope, pro
 Macedonum hoc est,
 in cladẽ Pharsalicã: à
 proximo regno Thes-

al. Sernabit

al. extremis

Seruauit fortuna partes. Iam
 sparferat Hæmo.
 Bruma niues, gelidoq̃ cadens

Athlantis Olympo:
 Instabatq̃ dies, qui dat noua nomina fastis,
 Quiq̃ colit primus ducentem tempora Ianum.
 Dum tamen emeriti remanet pars ultima iuris,
 Consul uterq̃ uagos belli per munia patres
 Elicit Epirum: peregrina ac sordida sedes
 Romanos cepit proceres, secretaq̃ rerum
 Hospes in externis audiuit curia tectis.
 Nam quis castra uocet, tot strictas iure secures?
 Tot faeces? docuit populos uenerabilis ordo
 Non Magni partes, sed Magnum in partibus esse.

consulem fieri licebat. Prima huius consularis actio fuit,
 quia credita pecunia non dissoluebantur, ut aestimatio-
 nes possessionum ferent, quanti earum quæq̃ ante ciui-
 le bellum aestimari potuisset, atque ita secundum aestima-
 tionem creditoribus assignarentur. Mox auctor fuit, ut
 rogatione Tribunitia omnes in urbem restituerentur, qui
 lege Pompeia ambitus, aut maiestatis, alterius ue noxa
 damnati essent. Restitui sunt omnes, præter Milonem.

Iam sparferat.] hy-
 emis erat. Hyemis si-
 gna sunt, nix, glacies,
 pruina. Hæmus mont
 Thraciæ est interio-
 ris, ut Rhodope, Ora
 belus, celebrati sacris
 Liberi patris, & eãum
 Menadum, quas Or-
 pheus initiãrat pri-
 mum. Inter hos Hæ-
 mus in tantam altitu-
 dinem abiit, ut Euxi-
 num. & Adriã è sum-
 mo uertice ostendat.
 Ipsa Thracia, nec cœ-
 lo leta est, nec solo &
 infœcunda, ac frigi-
 da, nisi qua mari prop-
 terior est, αἰμὸν ἔχει

ἄρος μέγιστον τῶν ταύτην, καὶ ὑψηλότατον, μέσην τῶν
 διακεδῶν τῶν ἑρῶν. hoc est, Hæmon omniũ montium
 altissimus est, in his regionibus Thraciã mediã diuidens.
 Atlantis.] Singularis pro plurali. Atlantes occidebãt.
 Atlãtides, nẽpe Atlãtis filia septẽ, quarũ nomina sunt, E-
 lectra, Alcyone, Celeno, Merope, Sterope, Taygete, &
 Maia,

A Maia, ex quib. Electra apparere negat, propter amissum Dardanum, & Troiam ereptam. Alij aiunt Meropen eru befcere conspici, quod mortali uiro nupserit, cum ceteræ deos haberet. Ceteru, ut fabulâ paulo alius repetamus, Atlas ex Pleione, siue Oceanitide: uel (ui Timæus habet) ex Aethra Oceanitide 12. filias suscepit, & Hyantem filium, quem ab apro, siue leone discerptum cum lugerent sorores, luciu cōfectæ fuerunt: quaru quinque primæ inter sidera relatæ locu obtinent inter cornua Tauri. Nomina sunt, Phæsylla, Ambrosia, Coronis, Endora, Polyxo. Hæ de fratris nomine Hyades dicuntur, quas quidâ Latino-rum Succulas uocant vs. sus. Hæc putant forma literæ Y. positas. Alij, quod cum oriantur, pluuias concitent, Græcis enim uerbo plueri est. Nonnulli ideo eas in sidera relatas credunt, quod fuerint nutrices Liberi patris. Ceteræ 7. sorores, qui plures erant, Pleiades dictæ, et in sidera relata feruntur. Siue quod ita inter se coniunctæ essent, ut uix numerentur, incertumq; sit, sex ne, an septem numero appareant in dorso Tauri: eas Latini Vergilias nominant quod Vere oriantur. Germanicus in Aratum.

- ” Sidera communem ostendunt ex omnibus ignem
- ” Septem traduntur numero, sed capitur una,
- ” Deficiente oculo distinguere corpora parua,
- ” Nomina sed cunctis seruauit fida uetustas,
- ” Electra, Alcyonæq; Celenoq; Taygetæq;
- ” Et Sterope, Meropæq; simul formosaq; Maia,
- ” Celifero genita, si uerè sustinet Atlas
- ” Regna Iouis, superosq; atq; ipso pondere gaudet.
- ” Lumine non multo Pleias certauerit astris.
- ” Præcipuo sed honore ostendit tempora bina.
- ” Cum primum agricolâ uentus super imminet Auster,
- ” Et cum surgit hyems portu fugienda peritis.

Verba ipsius Arati adscribam, si quis requirat.

ἀγγι δὲ οἱ σκευῆς ὑποζυγίου ἡλθὶα πᾶσαι
 πλὴν ἁδὲς φορέονται, δ' δ' ἴσ' ἀλλὰ πολλὰς ἀπέσχε
 χῶρος ἔχει, καὶ δ' αὐτὰ ὑποσείψαδαι ἀφ' αὐτῶν
 ἐπ' ἀποροὶ δὴ ταίγε μετ' ἀνθρώπων ὑδίουται.
 ἐξ οὐαὶ περ' εἶσαι ἐπόψιασ' ὀφθαλμοῖσιν.
 ἢ μὲν πως ἀπόλωλεν ἀπυθὺς ἐν δὴς ἀσῆρ,
 ἐξ οὐ καὶ γενεῖθερ ἀνδόμεν, ἀλλὰ μάλ' αὐτῶς
 ἔρεται. ἐπ' αὐτῶν κένοι ἐπὶ ῥῆθην κελίουται,
 ἀλυθὺν, μερόπντε, κελαιὸτ' ἡκίετρυτε,
 καὶ στεροπὴ, καὶ τήγετη, καὶ πότνια μάια.
 αἱ μὲν ὁμῶς ἀνίγαι, καὶ ἀφελγέες, ἀλλ' ὄνομασθῶν
 ἦρι, καὶ ἰσπερία. τὸν δ' αἰτίος, εἰδύσονται,
 ὅς σφισι, καὶ θέρος, καὶ χεῖματος ἀρχομένοιο
 σημαίνων ἐπέλευσεν ἐπερχόμεν' ἀρότοιο.

Exortus Vergiliaru datur 6. Idus Maias quarum occasus hyemem inchoat, qui in tertium Idus Nouembris incidere consuevit, teste Plinio libro 2. capite 47. quarum ortu æstas, occasu hyems incipit. Idem libro 18. capite 29. quarum exortu, inquit, æstas incipiat, occasu hyems semestri spatio, intra se messis, uindemiæq; & omnium maturitatem complexæ. Et libro eodem capite 31. Tertio Idus Vergiliæ uesperit. Sed earum occasus matutinus sit, confecto æquinoctio autumnali. Columellæ tamen quinto Idus Nouemb. occidunt. Itaque ut ad institutum perueniamus, χρονωῶς occidebant Vergiliæ (quæ & Atlantides, & Pleiades eadem) matutino, & oriebantur uesperino. Et Plinius ad stipulatur Claudio Ptolomæo, qui in Significationibus stellarum errantium

(ita inscribitur eius Calend.) 3. Idus Nouemb. docet Vergilias occultari: Prid. Iduū mediā Scorpionis stellā emergere. Idib. Vergilias, & Orionē occidere matutino. Ortū non sexto, sed quinte, & quarto. Id. Maias tribuit: & Sexto Id. Ma. caput Tauri apparere tradit. In quibusdā tamen ueterū fastorum fragmentis inuenio, Vergilias Nominis Maij, exoriri. Cadeus.] occidēs matutino. Quo tempore Cæsar Romā petebat. Erat hic tum mensis exactus, & December in exitu erat, quo tempore instabant comitia, quibus magistratus crearentur. Noua nomina.] Annos in fastis suis Romani Consulū nominibus, quibus Cal. Ianuar. creabantur, notabant. Quare distincte addit, diem illum, hoc est, Calendar. Ianuarij, noua nomina Consulū fastis, siue annalibus, in quibus scribantur ista, dedisse. Est autem periphrasis Calend. Ianuarij. Fastis.] Ouid. libro primo Fastorum uocabuli reddit rationem in principio statim.

Ille nefastus erit, per quem tria uerba silentur.

Fastus erit, per quem lege licebit agi.

Erant fasti dies, quibus licebat pratori fari tria uerba, do, dico, & addico. Hinc, ut modo dixi, Fastorum libri appellati fuerunt, in quibus totius anni descriptio continebatur. De his idem poëta lib. 1. Fast.

Sacra recognosces annalibus eruita priscis,

Et quo sit merito quæq; notata dies.

Inuenies illic, & fosta domestica uobis,

Sæpe tibi pater est, sæpe legendus auus.

Priscis temporibus, Fastorum libri solis Pontificibus noti erant, & sacrorum regi, quos Numa primus ad Etruscorum imitationem dicitur instituisse. Hæc enim leges minor pontifex, & obseruatione sacrificulo patefacta, celebrato ab utroq; sacrificio idem pontifex calata, hoc est, uocata in capitolii plebe, iuxta curiâ calabram, quæ casæ Romuli propior erat, dies populo, quomodo obseruari deberent, indicebant. Sed postea Fasti Cn. Flauij scribæ opera, etiâ inuitis patribus, in omnium noticiam peruenere. Omnes totius anni dies, ex Numæ institutione, aut Festi erant, ita dicti à ferijs, aut profesti, aut intercesi. Verum hæc nihil ad præsens institutum. Et fastæ nundinæ, quibus rustici nundinandi causa in urbem conueniebant, ut liues componerent. Cicero in oratione pro Murena ineptas quasdam Iurifconsul. & phrâses, & iudiciorum formas ridens ob Seruium Sulpitium clariss. iurifconsulium competitorum Murenæ, Fastos, inquit, uulgò non habebant. Erant in magna potentia qui consulabantur, à quibus etiam dies, tanquam à Chaldeis petiebantur. Inuentus est scriba quidam Cn. Flauius, qui cornicum oculos confixerit, & singulis diebus ediscendos Fastos populo proposuerit, & ab ipsis cautis iurifconsulis eorum sapientiam compilari. Itaque irati illi, quod sine ueriti, ne dierum ratione peruulgata, & cognita, sine sua opera, lege posset agi notas quasdam composuerunt, ut omnibus in rebus ipsi interessent. Et ea quæ sequuntur. Liuius libro nono, primæ Decad. scribens de Cn. Flauio (C uocat Cn. filium) libertino patre, atque humili fortuna orto, callido, ac facundo uiro, eum ciuile ius in penetralibus pontificum repositum prodit euulgasse, fastosq; circa forum in albo proposuisse, ut quando lege agi posset, sciretur. Meminit eius quoque Plinius libro 33. capite 1. Cuius uerba hæc sunt. Hic nauitq; publicatis diebus fastis, quos populus à paucis prim-

cipum quotidie petebat, tantam gratiam plebis est adeptus, alioquin libertino patre genitus, & ipse Appij Cæci scriba, cuius hortatu exceperat eos dies, consultando assiduo sagaci ingenio, promulgaueratq; ut ædilis curulis crearetur. Pomponius lege Secunda de Orig. Iuris. Cn. Flavius, Scriba eius (Appij Claudij) libertini filius subreptum librum populo tradidit, & aded gratum fuit id munus populo, ut Trib. Pleb. fieret, & Senator, & ædilis Curulis. Hæc Pomponius de Flauio, qui ius ciuile euulgauit, pari audacia, qua & fastos. Valerius Max. libro 2. de Instituitis Antiquis. Cn. Flavius libertino patre genitus, & scriba, cum ingenti indignatione factus ædilis Curulis, uulgauit ius ciuile per multa sæcula inter sacra, cerimoniasq; Deorum immortalium absconditum, solisq; Pontificibus nouum: ac Fastos penè toto foro exposuit. Ostendimus Consules Calend. Ianuarij creari solios, quare Cæsar sub id tempus Romam maturauit. Quo tempore magistratus creari solere, Ouidius quoque testatur libro Fastorum primo.

- Iamq; noui præeunt fascès, noua purpura fulget,
Et noua conspicuum pondera sentit ebur.
- Quiq; colit pri.] Calendæ Ianuarij, in quibus Comitia habebantur. Est enim, ut primus anni mensis, ita ab eo reliqui menses nominibus Consilium in Fastis comprehenduntur, cum alioqui anno à Romulo in 10. menses diuiso, primum locum Martius ordine obtineret. Ouid. Fast. 1.
- Romulus hos omnes, ut uinceret ordine saltem,
Sanguinis auctori tempora prima dedit.
- Postea Romulo mortuo Numa annum ad cursum Lunæ in 12. menses digessit: & mutato mensium ordine, Martius, qui incuntem inchoabat annum, duobus Ianuario, & Februario prælatis, tertius ordine fuit factus. Idem fastos dies, & nefastos fecit, quibus nihil cum populo agi poterat. Marti dedicarat Romulus primum mensam, ut parenti suo. Numa Ianuarium primum esse uoluit, tanquam bicipitis Dei mensam, respicientem exacti anni finem, & prospicientem futuri initium. Ianus enim solus Italia imperio potitus, creditus fuit geminam faciem præ se tulisse, quod ea, quæ à fronte, quæq; à tergo essent, intueretur: propter admirabilem hominis prudentiam, ac solertiam, qua præterita calleret, & futura præcognosceret, perinde ut apud Romanos Anteuortia, & Postuortia diuinitatis comites postea cultæ fuerunt. Ouid. Fasto. 1.
- Iane biceps anni tacite labentis origo,
Solut de superis, qui tua terga uides. Idè paulo post.
- Quem tamen esse deum dicam te Iane biformis?
Nam tibi par nullum Græca numen habet.
- Aede simul causam, cur de cœlestibus unus
Idq; quod à tergo est idq; quod ante uides?
Hoc ego cum sumptis agitarem mente tabellis,
Lucidior uisa est, quam fuit ante, domus.
- Tum sacer ancipiti mirandus imagine Ianus,
Bina repente oculis obtulit ora meis.
- Extimui, sensiq; metu riguisse capillos,
Et gelidum subito frigore pectus erat.
- Ille tenens dextra baculum, clauemq; sinistra,
Aedidit hos uobis ore priore sonos.
- Disce metu posito uates operose dierum.
Quod petis, & uoces concipe mente meas. & ea quæ

sequuntur, in quibus reddit rationem, cur antiquius A Chaos uocatus fuerit: cur Patuleius, cur Clusius: quare item frigoribus incipiat principium noui anni: cur ipsi primo sacrificatur: cur clauiger, & similibus multorum, quæ eruditè dialogismo ibi refert ingeniosus poeta. Mythici tradunt, regnante Iano omnium domos religionis plenas fuisse, & ob id diuinos honores ei habitos, & propter eius singularia merita, introitus, & exitus ei consecratos. Tradit Xenon quidam, Ianum in Italia omnium primum dijs templa fecisse, & sacrorum ritus instituisse, atque ob eam causam in sacrificijs meruisse, præstationem perpetuam. Sed satis multa de Iano.

Dum tamen.] hoc est, antequam tamen consulatus Consules Lenulus, & Marcellus discederent, ante Calend. instantes Ianuarij. senatores, quos patres uocat, in Epirum conuocarunt Partem ultimam emeriti iuris nuncupat finem consulatus in Decembri mense ultimo anni. Munia.] officium consulum erat conuocare patres in curiam: eadem ratione, inquit, uterque consul dispersos patres in Epirum conuenire iussit.

Emeriti.] metaphora sumpta est à re militari, ubi Emeriti uocantur, qui à militia absoluti sunt: unde emeriti stipendia: emeriti senes: & boues emeriti. Elicite Epirum.] in Epirum, eclipsis. Extimus totius Græciæ tractus in occasum Aetolia est, ab Acarnania ostijs Acheloi fluminis dirempta. Trans Acheloum Epirus est, celebris regno Pyrrhi olim. Ibi Pindus mons ad Aquilonem à Macedonia eam dirimit: à meridie mari tenio: ab occasu maximè Adriatico modicè flexo pulsatur. In Epiro quondam gentes celebres fuere. Triballi, & Molossi. Nusquam lata est, sed crebris sinibus distinguuntur, inter eos uel maximus est, Ambracius, ab Ambracia oppido in intimo recessu, dictus. In cuius ferè extremo flexu, maritima est Nicopolis, ab Augusto post Aeliacam uictoriam condita: & ob Antonium, & Cleopatram deuinctos, quo rei memoria duraret, sic nominata. In Epiro Butrotum fuit. Montes Epirum finientes, quæ altissimis iugis in Ionium exeunt, Acroceraunia dicuntur: quibus Chaones, & Thesprotæ accolunt. Thesprotæ quasi continens tellus, & quæ à diluuii prima apparuit. Peregrina ac for.] Quid interest inter peregrinum, & hospitem, satis opinor constare. Sordida sc.] si conferatur cum amplitudine, ac maiestate urbis Romane, penes quam imperium erat totius orbis terrarum. Non erat Pyrrhi regnum conferendum cum Roma, sub cuius imperio erat. Deinde extra Italiam: apud ueteres populo Romano hostes: procul à patria. Et addit: elicit, quasi multa blandimenta dando conuocauit undiq; senatores in Epirum, unde transitus in Macedoniam, atque inde in Thessaliam facilis esset futurus sequituris Cæsarem. Proceres senatores uocat, quos eò, tanquam ad belli sedem conuocabat. Hospes curia.] quæ iam in exteris terras translata erat, neque in patria sua habebatur. pathos à loco. In Pyrrhi regno, trans Ionium mare. Nam quis ca.] Occurrit tacite quæstioni, quare curia collocet in externis tellis magis, quam castris: quod omnes propè magistratus circa Pompeium uersarentur cum suis insignibus, haud secus, quam si Romæ fuissent. Non magis p.] Diuersum ab hoc, quod libro secundo tribuitur Pompeio, in oratione ad milites, per auersionem exclamantis ad Cæsarem.

A. Fleu demens, non te fugiunt, me cuncta sequuntur. Ista non pugnant, si diuersas personas respiciamus. Ibi Pompeius ad extenuandam Caesaris potentiam, suas uires, opes amplificat ad militum concionem. Hic poeta ubi ostendit omnium ordinum mortales, tanquam in curia Romana in castris fuisse, potuisse communibus au-

spicijs uideri patres gerere bellum, ephonesi concludit eam narrationem: ut iam non Pompeius unus pars belli fuerit, sed totus senatus. Sed ista ut dixi ad Lucani exclamationem referenda sunt, cum principio belli Consules cum magna parte patrum ex urbe Capuam profecti, et summam imperij detulerint.

Lentulus excelsa sublimis sede prof.] Hunc Consulem creatum, cum Claudio Marcello initio belli alius ostendimus. tam quod dicit, silentia tenuere mœstum cœtum, pro cœtus mœstus inuit silentium, id quod sit, cum quis peroraturus sit hypalage. Indole si d.]

Vt primum mœstum tenuere silentia cœtum: Lentulus excelsa sublimis sede profatur. Indole si dignum Latia, si sanguine prisco Robur inest animis, non qua tellure coacti, Quamq; procul rectis captæ sedeamus ab urbis, Cernite, sed uestræ faciem cognoscite turbæ: Cunctaq; iussuri primum hoc decernite patres, Quod regnis, populisq; liquet, nos esse Senaturn. Nā uel Hyperboreæ plaustrū glaciale sub Vrsæ, Vel plaga, quā torrens, claususq; uaporibus axis Nec patitur noctes, nec iniquos crescere soles, Si fortuna ferat, uerum nos summa sequetur, Imperiumq; comes. —

est. Plinius libro 4. capite 12. Pone eos montes (Rhiphæos) ultraq; aquilonem, inquit, gens felix (si credimus) quas Hyperboreos appellauerunt. anno so degit æuo, fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardines mundi, extremiq; sidrum ambius, semestri luce, & una die, sole a-

B. Oratio Lentuli Consul in deliberatione uersatur. Hortatur enim eos senatores, qui in Epiro sunt, ad decernendum, ibi uerum esse senatum. Rursum, qui Caesarem sequuntur, ut si etiam Romæ sunt, qui eius partes uentur, hostes esse patriæ. Et ut suorum animos confirmet, enumerat auxilia, toto orbe missa, à regibus, & ciuitatibus, qui ibi senatum esse agnouerunt, non autem apud Caesarem. Itaque hortatur magnis animis decertandum, & imperij summam Pompeio esse deferendam, cuius uirtus clara multis triumphis haberetur: nomenq; orienti formidabile. Indole si dignum Latia, si sang.] Exordio beneuolentiam capiat, à militum Romanorum indole, ac uirtute. Quorum uerborum hic sensus est. Si ea uirtus, si ea fortitudo ueterum Roman. digna nomine Romano inest militum animis, nolite expendere apud uos, in qua terra sedeamus, aut cogitare, quam procul absumus à patria capta iam à Cesare, sed aspiciate solum præsentiam Romanorum ciuium, & senatorum.

uerso: non, ut imperiti dixere, ab æquinoctio uerno in autumnum. Semel in anno Solstitio oriuntur ijs soles, brumaq; semel occidunt. Regio aprica, felici temperie, omni afflatu noxiæ carens. Domus ijs, memora; luciq; & deorum cultus uirginitatis, gregatimq; discordia ignota, & ægritudo omnis. Mors non nisi satietate uitæ, epulatis, delibutisq; senibus luxu, ex quadam rupe in mare desilientibus. Hoc sepulturae genus beatissimum. Adde statim Plinius, quosdam eos posuisse, in prima parte litorum Asiae, non in Europa. Alios rursum medios eos fuisse inter utrumque Solem. Soebant primitias frugum Delon mittere Apollini: easq; uirgines ferebant. Hæc de Hyperboreis in præsentia sufficiant.

Non qua tellure.] non respicite, quod in Epiro, non quod in hospitia terra coactus sit senatus. Et occupat, quod percellere nonnihil possit hominum animos, quod procul ab urbe absint, & Caesar Romam teneat. Itaque postulat Senatuseconsultum faciendum, ibi Senaturn esse. Nam uel Hyp.] A maiori ad minus amplificatio. Si senatus nomen, autoritas, & imperium ipsos sequeretur, uel ad glaciale oceanum, uel ad æquinoctialem circulum, ubi torrida zona est, debent ista certè omnia nunc in Epiro esse, in conspectu propætaliæ, atque ipsius urbis. Hyperboreæ plaustrum.] In Asiatico litore primi Hyperborei super Aquilonem sunt, & montes Rhiphæos, sub ipso siderum cardine: ubi sol non quotidie, ut nobis, sed primum uerno æquinoctio exortus, autumnali demum occidit: & ideo sex mensibus dies, & totidem alijs nox continua est. Terra interim ipsa aprica est, sed per se sterilis. Quod ad cultores uerò attinet, iustissimi sunt, & diutius uiuunt, quam ulli mortalium. Festo otio semper læti, non nouere bella, non iurgia. Sacris Apollinis operantur. Habitat lucos, & syluas, & ubi eos uiuendi satietas cepit, redimitti fertis hilares semetipsi in pelagus è rupe certa præcipitant. Id eis, inquit Mela, funus exitium

Vel plaga, quā.] Opponit plagæ frigidae intolerabilem æstus zonæ torridæ, quæ intra duos tropicos, Canceri, & Capricorni, quos medius diuidit æquinoctialis, continetur. Quamobrem eum axem clausum, quasi hinc inde duobus tropicis, uocat. Antiqui crediderunt, eam harum regionum esse naturam, ut propter nimium æstum habitari commodè non possent: ideoq; illis exusta zonæ nomen tribuerunt. Sed diuersum nostra memoria à Lusitanis nauis comperitum est.

Torrens æ.] torrida zona æquinoctiali subiecta, quem circulum Sol bis quotannis permeat, æstusq; quos uapores uocat, utrinque non tolerandos, & eos quidem perpetuos ibi constringit. Axis.] æquinoctialis circulus non patitur noctes, ac dies inæquales esse, cum sint ipsis perpetuo æquales, qui sub eo toto terrarum orbe degunt. Est enim maximus omnium quinque æquidistantium circulorum: ita ab horizonte distans, ut alter eius semicirculus supra terram semper sit, alter sub terra condatur. In hoc sol duplex æquinoctium facit, uernum, & autumnale. Sic Proclus. ἰσημερινὸς κύκλος ἐστὶν ὁ μέγιστος τῶν πέντε παραλλήλων κύκλων. ὁ διχῆστι μοιούμενος ὑπὸ τοῦ ὀρίζοντος, ὥστε ἡμικύκλιον μὲν ὑπὲρ γῆν ἀπολαμβάνειν, ἡμικύκλιον δὲ ὑπὸ τοῦ ὀρίζοντος. ἴσῳ αὖ γινόμενος ὁ ἥλιος τὰς ἰσημερινὰς ποιεῖται, τὴν ἑαρινὴν, καὶ τὴν φθινοπωρινὴν. Subiecti Equinoctiali circulo maxime sunt Aethiopes supra Aegyptium, qui plurimas gentes, & eas quidem monstrosas comple-

Etiam;